

**UYUŞTURUCU SATICILARININ BAKIŞ AÇISINDAN
SUÇLU OLMA SÜRECİ
(DİYARBAKIR ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

RUKEN MACİT

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
EYLÜL- 2018**

**UYUŞTURUCU SATICILARININ BAKIŞ AÇISINDAN
SUÇLU OLMA SÜRECİ
(DİYARBAKIR ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

RUKEN MACİT

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Prof. Dr. Yaşar ERJEM**

**MERSİN
EYLÜL- 2018**

ONAY

Ruken MACİT tarafından Prof. Dr. Yaşar ERJEM danışmanlığında hazırlanan "Uyuşturucu Satıcılarının Bakış Açısından Suçlu Olma Süreci (Diyarbakır Örneği)" başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, AdıveSoyadı	İmza
Başkan	Prof.Dr. YaşarERJEM	
Üye	Prof.Dr. Ayşe AZMAN	
Üye	Prof.Dr. Zahir KIZMAZ	
Üye	Doç.Dr. Müjdat AVCI	
Üye	Dr.Öğretim Üyesi Sevim ODABAŞ	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 04/10./2018 tarih ve 2018/21 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

28 Eylül 2018 / 28 September 2018

İmza / Signature

Ruken MACİT

ÖZET

Uyuşturucu ticareti, çok farklı boyutları olan sosyal, ekonomik ve siyasi bir sosyal problemdir. Türkiye de coğrafik konumundan dolayı uyuşturucu ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Uyuşturucu ticaretinin en önemli unsurlarından biri kuşkusuz uyuşturucu satıcılarıdır. Bu çalışmada, eski hükümlü 20 uyuşturucu satıcısıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Bu çerçevede, uyuşturucu pazarının ana unsurlarından biri olan uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçleri ve bu sürece etki eden değişkenler araştırmanın temel problemi olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısı, uyuşturucu ticaretine ait kurallar ve uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu maddelerin yasallaşması hakkındaki düşünceleri dikkat çekmektedir. Araştırma bulgularına göre, uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçlerinin yapısal, süreçsel ve tarihsel nedenleri olduğuna dair görüşlere ulaşılmıştır. Elde edilen bilgilerin Türkiye’de ve dünyada uyuşturucu ile mücadeleye ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suç, uyuşturucu suçları, uyuşturucu madde ve uyuşturucu satıcısı.

Danışman: Prof. Dr. Yaşar ERJEM, Sosyoloji Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

Drug trade is a social, economic and political social problem with many different dimensions. Turkey is a key country in the delivery of drugs due to its geographical location. One of the key component of drug trade is undoubtedly drug dealers. In this study, semi-structured interviews were conducted with 20 drug dealers who were formerly convicted. In this framework, the criminalization process of drug dealers, one of the main components of the drug market, and the variables that influence this process are considered as the main problem of this research. In addition, the hierarchical structure of drug trade, the rules of drug trade, and the opinions of drug dealers about the legalization of narcotics are emphasized. According to research findings, opinions have been reached that drug dealers' criminalization process have structural, procedural and historical reasons. It is thought that the information provided will shed light on the problems of struggling with drugs in Turkey and in the world.

Keywords: Crime, narcotic crime, drug, and drug dealer.

Advisor: Prof. Dr. Yaşar ERJEM, Department of Sociology, Mersin University, Mersin

TEŞEKKÜR

Uyuşturucu satıcılarının suçlu olma sürecini araőtırdıđım bu çalışmada, değerli katkı ve önerilerinden dolayı danıőmanım ve değerli hocam Prof.Dr.Yaşar ERJEM'e sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, gürüşleri ve önerileri ile çalışmaya değerli katkılar sunan hocam Prof. Dr. Ayşe AZMAN'a teőekkürü bir borç bilirim.

Araştırma sürecinde, sorularıma içtenlikle cevap veren, araştırmanın en iyi şekilde olması için çabalayan bütün katılımcılara ve katılımcılara ulaőmamı sağlayarak en önemli katkılardan birini gosteren Avukat Feride LAÇİN'e sonsuz teşekkür ve sevgilerimi sunarım.

Son olarak, eğitim hayatım boyunca desteklerini eksik etmeyen aileme ve arkadaőlarıma çok teşekkür ederim.

RUKEN MACİT

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER	xi
UYUŞTURUCU SÖZLÜĞÜ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Soruları	3
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Araştırmanın Kapsamı	4
2. LİTERATÜR ANALİZİ	5
3. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	13
3.1. Kavramsal Çerçeve	13
3.1.1. Suç Kavramı	13
3.1.2. Uyuşturucu Suçları	15
3.1.3. Uyuşturucu Madde	17
3.1.3.1. Esrar	19
3.1.3.2. Eroin	20
3.1.3.4. Kokain	21
3.1.3.4. Amfetamin	22
3.1.4. Uyuşturucu Satıcısı	22
3.1.5. Türkiye'nin Uyuşturucu Ticaretindeki Yeri	23
3.1.6. Türkiye'de Uyuşturucu Ticaretinin Tarihsel Gelişimi	26
3.1.7. Türkiye'de Uyuşturucu Ticaretinin Hiyerarşik Yapısı	28
3.2. Kuramsal Çerçeve	33
3.2.1. Suç Kuramları	33
3.2.1.1. Sosyal Yapı Teorileri	33
3.2.1.2. Sosyal Süreç Teorileri	36
3.2.1.3. Sosyal Çatışma Teorileri	38
3.2.2. Pierre Bourdieu	40
3.2.2.1. Pierre Bourdieu ve Sosyoloji Anlayışı	40
3.2.2.2. Pierre Bourdieu'nun Temel Kavramları	45
3.2.2.2.1. Sermaye	46
3.2.2.2.2. Habitus	48
3.2.2.2.3. Alan	50
3.2.2.3. Pierre Bourdieu ve Suç	51
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	53
4.1. Evren ve Örneklem	54
4.2. Veri Toplama Aracı	55
4.3. Verilerin Toplanması	56
4.4. Verilerin Analizi	57
4.5. Sınırlılıklar	57

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	58
5.1. Uyuşturucu Satıcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri	58
5.2. Uyuşturucu Satıcılarının Ailevi, Arkadaşlık, Eğitim ve Dinsel Yaşantıları	60
5.2.1. Uyuşturucu Satıcılarının Ailevi Durumları	60
5.2.2. Uyuşturucu Satıcılarının Arkadaşlık İlişkileri	63
5.2.3. Uyuşturucu Satıcılarının Eğitim Yaşantıları	65
5.2.4. Uyuşturucu Satıcılarının Dinsel Yaşantıları	68
5.3. Medyanın Uyuşturucu Satıcıları Üzerindeki Etkisi	71
5.4. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Madde ve Uyuşturucu Ticaretine Olan Bakış Açıları	73
5.4.1. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Madde Hakkındaki Düşünceleri	73
5.4.2. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Satıcıları Hakkındaki Düşünceleri	75
5.4.3. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucunun Yasal Olması Hakkındaki Düşünceleri	77
5.4.4. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Kullanma Alışkanlıkları	79
5.5. Uyuşturucu Satıcılarının Suçlu Olma Süreçleri	81
5.5.1. Uyuşturucu Satıcılarının İlk Kez Uyuşturucu Ticaretine Nasıl Başladıkları	81
5.5.2. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Ticaretine Başlama Nedenleri	84
5.5.3. Uyuşturucu Satıcılarının Suç Geçmişleri	88
5.6. Uyuşturucu Ticaretine Ait Kurallar	90
5.7. Uyuşturucu Ticaretinde Diyarbakır'ın ve Diyarbakırlı Olmanın Etkisi	94
5.8. Uyuşturucu Satıcılarının Mevcut Durumları ile İlgili Değerlendirmeleri	100
5.9. Uyuşturucu Satıcılarının Geleceğe Dair Planları	102
6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	105
KAYNAKLAR	115
EKLER	126
ÖZGEÇMİŞ	131

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Türkiye’de 2016 Yılı Uyuşturucu Suçu Toplam Olay ve şüpheli Sayılarının Suç Türlerine Göre Dağılımı	16
Tablo 2. Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılması	18
Tablo 3. Güneydoğu Avrupa’da Yıllık En Büyük Eroin Ele Geçirme Durumları, 2011-2013 (kg)	25
Tablo 4. Örneklemin Suç Türüne Göre Dağılımları	54

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. Güneydoğu Avrupa'da Balkan Yolunun Tanımlanan Kolları	24
Şekil 2. Uyuşturucu Ticaretinin Hiyerarşik Yapısı	29

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EMCDDA	Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
KOM	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
NIDA	Ulusal Uyuşturucu Bağımlılığı Enstitüsü
TUBİM	Türkiye Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
UTSAM	Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

UYUŞTURUCU SÖZLÜĞÜ

Doktor	: Kimyasal uyurucu maddeleri üreten kişi.
Kubar	: Toz esrara halk arasında verilen ad.
Psikotrop Madde	: Merkezi sinir sisteminde etkisini gösteren ve beynin işlevlerini değiştirerek algı, ruh hâli, bilinç ve davranışlarda değişikliklere neden olan kimyasal maddeler.
Tolerans Geliştirmek	: Kullanılan maddenin kişide eskisi kadar etki etmediği ya da keyif vermediği için maddenin dozunun arttırılması durumu.
Torbacı	: Sokakta uyurucu madde satan kişi.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan suç olgusu, günümüzde her toplumun mücadele ettiği önemli sosyal problemlerden birisidir. Her sosyal problemde olduğu gibi suç olgusunun da objektif, nesnel koşul ve görünümleri bulunmaktadır. Aynı zamanda, toplumun, sosyal çevrenin ve grupların bu objektif koşul veya durumlara yönelik algı ve yaklaşımları söz konusudur. Bu bağlamda suç, genel anlamda toplumsal bir olgu olmasına rağmen normatif ve değersel anlamda arzu edilmeyen, istenmeyen bir gerçeklik olarak görülmektedir. Çünkü suç işlevsel olduğu kadar yıkıcı, tahrip edici ve genel olarak sosyal düzeni bozucu etkilere sahiptir. Tüm bu nedenler suça yönelik ilgiyi hem bilimsel ve hem de politika açısından önemli kılmaktadır. Bilimsel ilgi suçu açıklama ve anlamaya yönelik bir ilgidir.

Suç olgusu ve suç davranışı tek bir bakış açısıyla açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir kavramdır. Dolayısıyla suç olgusu sosyoloji, psikoloji, kriminoloji, hukuk ve psikiyatri olmak üzere birçok disiplin tarafından ele alınmaktadır. Sosyoloji de toplumu doğrudan ya da dolaylı olumsuz etkileyen suç olgusunu anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, suçun önlenmesine yönelik stratejiler ve politikalar da ortaya koymaktadır.

Dinamik ve değişen bir karaktere sahip olan suç olgusunun içinde yaşadığımız modern ve post-modern toplumlarda yeni biçimler aldığı ve farklı boyutlar kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda suçların biçimi ve türleri değişmekte, suçları işleyenler farklılaşmaktadır. Bu durum; suçu, suçluyu ve suçun etkilerini değişik bağlamlarda araştıran kriminologları, sosyologları, psikologları, hukukçuları etkilemekte, bakış açılarını değiştirmeye zorlamakta ve yeni kavramsallaşmalara yol açmaktadır (Erjem, 2016:248). Suç olgusunun değişen bu yüzünün yanı sıra bazı suç türleri de evrenseldir ve bütün toplumlarda suç olarak kabul edilmektedirler. Bu suç türlerinden biri de uyuşturucu suçlarıdır.

Uyuşturucu maddeleri kullanmak, imal etmek, temin etmek, satmak farklı uygulamalarla birlikte tüm ülkelerde suç olarak kabul edilen suçlar arasında yer almaktadır. Uyuşturucu maddeler hem kullananlara hem de toplumun geneline olan zararları nedeniyle bu maddelerin temini, dağıtımı, bulundurulması ve kullanımını engellenmeye çalışılmaktadır. Uyuşturucu madde suçları öncelikle ikiye ayrılırlar: 1. Uyuşturucu madde sağlama suçları 2. Uyuşturucu madde kullanma suçları. Uyuşturucu madde sağlama suçları kendi içerisinde kaçakçılık, üreticilik, nakliyatçılık, toptan satış ve sokak satıcılığı olmak üzere beş alt bölümden oluşmaktadır. Uyuşturucu madde kullanma suçlarında ise madde kullanıcılarının kullandıkları uyuşturucu maddeler özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir (Doğal ve sentetik; yavaşlatanlar, uyarıcılar ve halüsinojenler vb.). Her iki suç türü de başlı başına bir çalışma konusu olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle, bu çalışmanın konusu uyuşturucu madde sağlama suçu diğer bir deyişle uyuşturucu ticareti ile sınırlandırılmıştır. Araştırma alanı da Türkiye'dir.

Türkiye bulunduğu coğrafik konumdan dolayı Doğu ve Batı ülkeleri arasında gerçekleşen yoğun uyuşturucu ticaretine maruz kalmaktadır. Dünyada en fazla eroinin tüketildiği Avrupa kıtası ile dünya eroin ihtiyacının %74'ünü karşılayan bir afyon üretim merkezi olan Afganistan'ı birbirine bağlayan en kısa karayolu rotası Türkiye'den geçmektedir (UNODC, 2011a: 22). Dolayısıyla Türkiye hem geçiş hem de hedef ülke olmasından dolayı uyuşturucu madde trafiğinden oldukça etkilenmektedir.

Türkiye'de her geçen gün artan uyuşturucu suçları ve uyuşturucu ticaretinin önemli aktörlerinden biri hiç kuşkusuz uyuşturucu satıcılarıdır. Uyuşturucu suçlarını anlamak, açıklamak ve bu suç türüyle mücadele etmek çerçevesinde bu suçun aktörlerinin bilimsel olarak araştırılması büyük önem taşımaktadır. Bu suç türleri, Türkiye'de dâhil olmak üzere birçok ülkede giderek yaygınlık gösteren suçlar arasında yer almaktadır. Ancak Türkiye'de konuyla ilgili araştırmaların yeterli olduğunu söylemek pek mümkün değildir. İlgili literatür incelendiğinde, uyuşturucu suçları hakkında istatistiksel verilere dayalı olarak genel değerlendirmelerin yapıldığı, problemin sosyal etkileşim boyutunun ve özellikle bu suçun işleyenlerin konuyla ilgili bakış açıları, düşünceleri ve deneyimlerinin genellikle göz ardı edildiği görülmektedir.

Suç olgusunu bulunduğu özel konumda araştırmak önem arz etmektedir. Matza'nın (1969) da belirttiği gibi, " Her suç sadece kendi bağlamında anlaşılabilen bir karaktere sahiptir". Örneğin, uyuşturucu suçları Avrupa, Amerika ve Asya ülkelerinde bazı genel özelliklere sahip olsa da birçok açıdan içinde bulunduğu toplumun koşulları içerisinde şekillenmektedir. Bu şekillenmelerde kentler ve bölgeler de etkili olabilmektedir. Kısaca uyuşturucu suçları da dahil olmak üzere, suçları "kendi özel koşullarında araştırmak" suçları açıklamak ve anlamak için gerekli bir yaklaşımdır.

Türkiye'de de uyuşturucu suçlarının özellikle bazı bölgelerde ve illerde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu bölgelerin başında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve bu bölgede yer alan Diyarbakır ili gelmektedir. Diyarbakır ili ve özellikle de Lice ilçesi, uyuşturucu ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye'deki yasadışı esrar ekiminin üçte ikisi bu şehirde yetiştirilmektedir (UTSAM, 2013). Buna ek olarak, Diyarbakır ili dünyada ve Türkiye'de ünlü uluslararası uyuşturucu kaçakçıları ile tanınmaktadır.

1.1.Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemini kısaca şöyle tanımlayabiliriz: Uyuşturucu satıcılarının bakış açısından suçlu olma sürecini etkileyen etken veya faktörler nelerdir?

1.2. Araştırmanın Soruları

Bu araştırmanın temel soruları şunlardır:

1. Uyuşturucu satıcılarının sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
2. Uyuşturucu satıcılarının ailevi ilişkileri nasıl bir görünüm arz etmektedir?
3. Uyuşturucu satıcılarının okul yaşantıları nasıldır?
4. Uyuşturucu satıcılarını arkadaşlık ilişkileri nasıldır?
5. Uyuşturucu satıcılarının dinsel yaşantıları nasıldır?
6. Uyuşturucu satıcıları boş zamanlarında neler yapmaktadırlar?
7. Uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu madde, uyuşturucu satıcıları ve uyuşturucu ticareti konusundaki düşünceleri nelerdir?
8. Uyuşturucu satıcıları suçlu olma süreçlerini nasıl açıklayıp değerlendirmektedirler?
9. Uyuşturucu satıcılarının suçlu olma nedenleri nelerdir?
10. Uyuşturucu pazarında yaptığınız iş tam olarak nedir?
11. Uyuşturucu satıcılarına göre uyuşturucu ticaretine ait kurallar nelerdir?
12. Uyuşturucu satıcılarına göre Diyarbakır'ın uyuşturucu ticaretindeki önemi nedir?
13. Uyuşturucu satıcıları buldukları durumu nasıl değerlendirmektedirler?
14. Uyuşturucu satıcılarının gelecek planları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmada suçlu olma süreci sosyal etkileşim bağlamında kavramsallaştırılmakta ve süreç içerisinde bireylerin nasıl suçlu olduğunun cevabını bulmak amaçlanmaktadır. Sosyal etkileşim, işlemsel (operasyonel) anlamda uyuşturucu satıcılarının aile, arkadaş, iş vb. gruplar ile dini, ahlaki, ekonomik sembol ve değerlerle etkileşimi anlamına gelmektedir. Bu araştırma ifade edilen bu etkileşim süreçleri üzerine yoğunlaşmayı ve bu süreçleri çözümlenmeyi hedeflemektedir. Uyuşturucu satıcılarının ailevi durumları, arkadaşlık ilişkileri, eğitim durumları, dinsel yaşantıları, medyanın etkisi, uyuşturucu kullanma alışkanlıkları ve uyuşturucu hakkındaki düşünceleri çalışmadaki alt problemleri oluşturmaktadır. Araştırmanın teorik çerçevesi öncelikle Pierre Bourdieu'nun sosyolojik yaklaşımı üzerine kurulması planlanmaktadır. Bununla birlikte diğer suç yaklaşımlarından da araştırma çerçevesinde yararlanılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Türkiye’de uyuşturucu satıcılarının bakış açılarından hareketle suçlu olma sürecini araştırması, bu süreci nitel araştırma yöntemiyle analiz etmesi ve katılımcılarla hapisane dışında görüşülmesi nedeniyle özgündür. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, Türkiye’de uyuşturucu satıcılarının bakış açılarını araştırmaya dahil eden kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır (Bkz: Literatür Analizi, s. 4). Literatürde bu konuda bir boşluğun olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, araştırma bulgularının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak, araştırmadan elde edilen bulguların Türkiye’de uyuşturucu suçlarıyla mücadelede ve suç politikalarının oluşturulmasında kullanılacağı varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma Türkiye’deki uyuşturucu satıcılarını Diyarbakır örneğinden hareketle araştırmayı konu edinmektedir. Bu araştırma temel olarak, uyuşturucu satıcılarının bakış açısından suçlu olma süreci üzerinde yoğunlaşmaktadır. Araştırma birçok konu, birçok boyut ve ögeyi içermesi nedeniyle sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede, yukarıda da ifade edildiği gibi bu suç türünün önemli bir ögesi olan uyuşturucu satıcıları araştırmanın hedef grubunu oluşturmaktadır.

Diyarbakır örneğiyle uyuşturucu satıcılarının bakış açısından suçlu olma sürecini incelediğimiz bu araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi, soruları, amacı, önemi ve kapsamı detaylı olarak açıklanarak araştırmaya giriş niteliğinde genel bir taslak oluşturulmuştur. İkinci bölümde, araştırmayla ilgili olarak yerli ve yabancı mevcut kaynaklar incelendikten sonra bu alandaki literatür konusunda bir görüş bildirilmektedir. Üçüncü bölümde, araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi içerisinde suç kavramı, uyuşturucu suçları, uyuşturucu satıcısı kavramları tanımlarıyla birlikte açıklanmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’nin uyuşturucu ticaretindeki yeri ve tarihçesine değinilmektedir. Kuramsal çerçevede ise, suç kuramları ve Bourdieu’nun sosyolojik anlayışı açıklanmaktadır. Ayrıca, bu bölümde araştırmanın teorik çerçevesi neden suç kuramları üzerine değil de Bourdieu’nun sosyolojik anlayışına dayandırıldığı izah edilmektedir. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi yer almaktadır. Bu bölümde, araştırmamıza ilişkin evren, örneklem, kullanılan veri toplama aracı, verilerin nasıl toplandığı, verilerin nasıl analiz edildiği ve çalışmanın sınırlılıkları ortaya koyulmuştur. Beşinci bölümde ise uyuşturucu satıcıları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler belli başlı bulgular çerçevesinde analiz edilmiştir. Son bölüm olan altıncı bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgular tartışılarak yorumlanmıştır.

2. LİTERATÜR ANALİZİ

Suç literatüründe, uyuşturucu madde ile ilgili birçok çalışma olmasına rağmen bu çalışmaların büyük çoğunluğu uyuşturucu madde bağımlılığı üzerine yapılan çalışmalardır (Becker, 1953; Murray, 1984; Pedersen, 2009; Wouters, M., Benschop, A., Laar, M. & Korf, D., 2012; Çalı, 2012; Yaman, 2014; Kızmaz & Çevik, 2016). Uyuşturucu ticareti ve özellikle uyuşturucu satıcıları ile ilgili yapılan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri kuşkusuz uyuşturucu satıcılarına ulaşma ve onlarla mülakat yapmanın zorlu bir süreç olmasıdır. Bu bölümde, literatürde uyuşturucu satıcıları ile ilgili yapılan araştırmalardan elde edilen mevcut bilgiler ortaya konulup değerlendirilmektedir.

Konuyla ilgili literatür göz önüne alınarak, uyuşturucu satıcıları ile ilgili çalışmalar şu şekilde sınıflandırılabilir: Satıcıların suçlu olma süreçleri (Adler & Adler, 1980; Bourgois, 1995; Jacinto, Duterte, Sales & Murphy, 2008; Sandberg, 2010; Bucerius, 2014; Duck, 2016; Moyle & Coomber, 2016), yapısal özellikleri (sınıf, etnik kimlik, ırk vb.) (İçli, 1985; Anderson, 1999; Desroches, 2007; Lalander, 2008; Sandberg, 2010, Toprak, Doğru & Gümüş, 2010; Ünlü & Evcin, 2011; Ünlü & Demir, 2012; Jacques & Allen, 2014; Jacques & Wright, 2015; Dönmez, 2016), toplumsal cinsiyet ve uyuşturucu ticareti (Denton & O'Malley, 1999; Grundetjern & Sandberg, 2012; Fleetwood, 2014), uyuşturucu pazarı (Adler, 1985; MacCoun & Reuter, 1992; Sales & Murphy, 2007; Decker & Chapman, 2008; McLuhan, 2009; Karakaya, 2013; Jacques & Allen, 2014; Bernasco & Jacques, 2015), uyuşturucu satıcıları ve damgalanma (Bucerius, 2007; Sales & Murphy, 2012). Uyuşturucu ticaretine yönelik bu araştırmaların, uyuşturucu satıcılarının farklı yönlerine ışık tuttıkları gözlemlenmektedir.

Uyuşturucu satıcıları konusunda yapılan ilk ve en önemli çalışmalardan biri Adler ve Adler'in (1980), "Uyuşturucu Dünyasındaki Gizliliğin İronisi" adlı çalışmasıdır. Adler ve Adler bu çalışmada özellikle üst seviyedeki uyuşturucu satıcılarının yakalanmamak için geliştirdikleri üç stratejiden söz etmektedirler. Bu stratejiler; gizlilik, tecrit ve manipülasyondur. Bir uyuşturucu satıcısının başarısı kendisini polisten ne kadar gizlediği ile ölçülmektedir. İlk olarak, illegal işleri kamufle etmek için legal bir iş sahibi olmak çok önemlidir. İkinci olarak, yakalanmamak için satıcılar yeni kişilerle mesafeli durmakta ve sadece iyi tanıdıkları kişilerle iş yapmaktadırlar. Üçüncü olarak da rüşvet vererek hukukun işleyişine müdahale etmektedirler. Adler ve Adler'e göre bu yöntemlerle yakalanmaktan kendilerini koruyan satıcıları uyuşturucu dünyasına çeken iki önemli neden prestij ve güç vaadidir.

Adler (1985), "Alavere Dalavere: Üst Düzey Kaçakçılığının Etnografisi" adlı kitabında, uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçlerini analiz etmektedir. Adler, bu araştırmasında satıcıları sattıkları maddenin ekonomik değerine göre düşük ve yüksek dereceli uyuşturucu

saticılar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bu sınıflandırma daha sonra birçok araştırma tarafından kullanılmıştır.

Sandberg'in (2010), "Günahın Tatlı Tadı-İskandinav Refahındaki Bir Müslüman Uyuşturucu Satıcısı" adlı makalesinde, Norveç'te yaşayan 22 yaşında Müslüman bir uyuşturucu satıcısı olan Moa'nın suçlu olma sürecini analiz edilmektedir. Sandberg, Wacquant'ın 1998 yılında yaptığı çalışmaya atıfta bulunarak Wacquant'ın çalışması ile kendi araştırmasını karşılaştırmıştır. Wacquant (1998) çalışmasında, Amerikan gettosunda yaşayan suçlu bir siyah olan Ricky'i analiz etmektedir. Sandberg de Moa'nın suçlu olma sürecini Ricky ile kıyaslama yaparak uyuşturucu kültürünü açıklamaya çalışmıştır. Sandberg'e göre, Ricky ve Moa birçok yönden benzerdirler. Ancak, Amerikan gettolarında marjinalleşme süreci, Norveç Refah Devletinden çok daha serttir. Amerikan gettolarında, kişiler sosyal ayrımcılığı ve ekonomik dışlanmayı birlikte yaşamaktadırlar. Bu durum, uyuşturucu satıcılarının sosyal konumlarını olumsuz etkilemektedir. Sandberg (2010), uyuşturucu satıcısı Moa'nın hayatından yola çıkarak uyuşturucu satıcılarının ortak özelliklerini de genellemiştir: Problemlili çocukluk, ayrı yaşayan ebeveynler, yakınlarının yanında yetişme, okulda ve evde problemlili olma hali.

Bucerius'un (2014), "İstenmeyenler-Müslüman Göçmenler, İtibar ve Uyuşturucu Ticareti" adlı kitabı uyuşturucu satıcılara ilişkin net çıkarımlar sunmaktadır. Bu çalışma, Almanya'da yaşayan çoğunluğu Türk olan Müslüman satıcıların sosyal, ekonomik ve politik konumlarında yüzleştikleri sosyal ayrımcılığın sonucu olarak uyuşturucu pazarına dâhil olma süreçlerini konu edinmektedir. Bucerius, bu süreci anlatırken teorik çerçevesini Bourdieu'nun simgesel şiddet kavramı üzerine kurmuştur. Bucerius'a göre, ebeveynleri Almanya'ya "misafir işçi" olarak gelip devamlı kalan bu genç adamlar, kendileri Almanya'da doğmuş olsalar bile, hiçbir zaman Alman toplumu tarafından hoş karşılanmamışlardır. İstenmiyor olma durumları bu gençlerin yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Bucerius, bu genç adamların sosyal, politik ve ekonomik damgalanmalarının bir sonucu olarak uyuşturucu ticaretine nasıl dâhil olduklarını gözlemlemiştir. Frankfurt'taki Bockenheimer bölgesinde yaşayan uyuşturucu satıcıları üzerine yapılan bu çalışmada dikkat çeken noktalardan biri, satıcıların kendilerini ne Alman ne de ait oldukları etnik grupla tanımlamamalarıdır; bunun yerine "Bockenheimerli" olarak ifade etmektedirler. Çalışmada ilgi çeken diğer bir nokta ise, satıcıların yaşadıkları mahalleleri korumalarıdır. Örneğin, mahallelerinde torbacıları yasaklamaları gibi.

Duck (2016) ise "Uyuşturucu Satıcısı Olmak: Sosyal Etkileşim Kuralları ve Suçlu Kariyeri" adlı makalesinde uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçlerini, sosyal etkileşim ve kültür odağında ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu yerel etkileşim düzenini anlamak, çocukların suçlu kariyerlerine nasıl başladıklarına ışık tutmaktadır. Uyuşturucu satıcısı Jonathan'ın hayatından yola çıkılarak yürütülen etnografik çalışmada, çocukların uyuşturucu ticaretine dâhil olma süreçleri üzerinde durulmuştur. Duck'a göre, çocuk yaşta uyuşturucu ticaretine dâhil

olmaları, çocukların uyuşturucu ticaretine aşına ve yakın olmalarından kaynaklanabilmektedir. Bunun yanı sıra, yetişkinlerin çocuklara farklı iş imkânları ve fırsatları yaratamaması da çocukları uyuşturucu ticaretine iten nedenlerden biridir.

Türkiye’de uyuşturucu satıcıları ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan biri İçli’nin (1985), “Uyuşturucu Madde Suçlarında Bazı Sosyal Faktörler” adlı makalesidir. Bu çalışma, Burhaniye Kapalı Cezaevi’nde mevcut 155 hükümlünün cezaevi kayıtlarının incelenmesini ve sosyolojik değerlendirmesini kapsamaktadır. Katılımcılar, esrar kaçakçılığı, esrar kullanımı veya satış amacıyla esrar bulundurmak ve esrar kullanmak suçlarından hüküm giyen kişilerden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki 155 hükümlünün daha önceki sabıka kayıtlarının incelenmesi sonucu tüm yaş gruplarında hükümlülerden 35’inin (% 22.6) daha önce herhangi bir suçtan hüküm giymiş olduğu görülmüş, 120 kişinin ise (% 77.4) daha önceye ait sabıka kaydına rastlanmamıştır. İşlenen suçların türlerine göre dağılım yapıldığı zaman, daha önce sabıkalı oldukları belirlenen 35 hükümlünün % 68.6’sının esrar suçlarından, % 8.6’sının esrar ve yaralama suçundan, % 29’unun esrar ve kumar suçlarından, % 2.9’unun da esrar ve hırsızlık suçlarından sabıkalı oldukları anlaşılmıştır. Hükümlülerin suç işleme yaşı ile başka bir suçtan sabıkalı olup olmamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anderson, “Sokak Kodu” (1999) adlı kitabında, Philadelphia’daki mahallelerdeki sosyal düzeni ve post endüstriyel uygulamaları etnografik bir çalışma ile betimlemiştir. Bu çalışmada, kentlerdeki işsizliğin, demografik yığılmaların, coğrafik ayrımcılığın, etkisiz okulların, nüfus yoğunluğunun, uyuşturucu ticaretinin ve alıp başına giden şiddetin tasvirini yapmıştır. Anderson, bu çalışmasında şehirlerde ekonomik kaynakların, eğitimin ve sivil hakların zayıflamasına ya da yokluğuna tepki olarak sokak kültürü ya da sokak kodlarının hâkim olduğu bir ahlak yapısının ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu ahlak yapısı da uyuşturucu suçları gibi çeşitli suçları meşrulaştırmaktadır.

Desroches (2007), “Üst Düzey Uyuşturucu Kaçakçılığı Üzerine Araştırma: Bir İnceleme” makalesinde Amerika, İngiltere, Kanada ve Hollanda’daki üst düzey uyuşturucu kaçakçıları analiz etmiştir. Desroches, çalışmasında çoğu kaçakçıların suç işlerken dikkatli davrandığını, şiddet kullanmaktan kaçındığını, genellikle büyük kazançlar sağladığını ifade etmektedir. Buna ek olarak, ticari faaliyetlerle illegal işlerini kamufle ettiğini ve bölgesel olarak uygun pazarlarda faaliyet gösterdiğini işaret etmektedir. Descroches, bu çalışmasında organize suç ve uyuşturucu pazarının çeşitli özelliklerini betimlemektedir.

Lalander’in (2008), “Yerel Uyuşturucu Satıcılığında Etnisitenin Rolü” adlı makalesi, İsveç’teki Norrköping’de bulunan Şili kökenli genç erkeklerin eroin satıcısı ve tüketici ağında etnisitenin önemini ortaya koymaktadır. Norveç’te 1990’ların sonunda genç erkekler, Şili kökenli olan büyük ölçekli uyuşturucu satıcıları ile temas kurarak şebekeye dâhil olmuşlardır. Bu gençler, üst seviyedeki uyuşturucu satıcıları için sokak satıcıları olarak çalışmaya

başlamışlardır. Bu süreçte de satıcıların büyük çoğunluğu eroin kullanmaya başlayarak bağımlı hale gelmişlerdir. Bu makale, satıcıların kimlik inşa süreçlerini, toplumsal ilişkilerini, sokakta geliştirdikleri özellikleri ve etnisitenin uyuşturucu satıcısı olmalarındaki rolünü incelemektedir.

Toprak, Doğru ve Gümüş'ün 2010 tarihli "Türkiye'de Uyuşturucu Madde Suçları ve Sosyodemografik Özellikleri" adlı makalesinde, 1998-2005 yılları arasında Adalet Bakanlığı'ndan temin edilen ağır ceza mahkemelerinde uyuşturucu madde suçları nedeniyle açılmış olan dava ve sanık verileri ile Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2007 yılı nüfus verileri kullanılarak uyuşturucu satıcılarının demografik özellikleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, 1998- 2005 yılları arasında uyuşturucu madde imal etme ve satma suçu nedeni ile yargılanan kişi sayısı diğer dönemlere göre büyük bir artış göstermiştir. Bu artış yaklaşık olarak diğer dönemlerin üç katıdır. Uyuşturucu satma suçu nedeni ile yargılanan erkek sanık sayısı kadınlara oranla 22 kat daha fazladır. Ayrıca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun birçok ilinde uyuşturucu satma suçu nedeniyle yargılanma sıklığının, Anadolu'nun diğer kesimlerine göre daha sık olduğu göze çarpmaktadır.

Ünlü ve Evcin (2011), "Sosyo-Ekonomik ve Çevresel Faktörlerin Sokak Satıcıları Üzerindeki Etkileri: İstanbul'dan Kesitsel Bir Çalışma" adlı makalesinde 2008 yılında yakalanan ve İstanbul Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü tarafından haklarında soruşturma dosyası hazırlanmış kişilerden elde edilen veriler istatistiksel olarak betimlenmiştir. İstanbul'da yakalanan sokak satıcıları üzerine yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, katılımcıların %49,3'ünün (417 kişi) yaş aralığı 16-30 yaş aralığında ve %38'inin (321 kişi) de 31-45 yaş aralığında olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların %37,5'i (309 kişi) evli, %58,5'i (483 kişi) bekâr ve %4'ü (33 kişi) boşanmıştır. Yakalanan şahısların doğum yerlerinin %32,5'i (273 kişi) Marmara Bölgesi'nde, %22,9'u (192 kişi) Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ve %19,3'ü (162 kişi) Doğu Anadolu Bölgesi'nde olduğu belirlenmiştir. Yakalanan şahısların nüfusa kayıtlı oldukları illere bakıldığında ise %12,3'ünü (104 kişi) İstanbul, %10,5'ini (89 kişi) Diyarbakır ve %5,6'sını (47 kişi) ise Bingöl olduğu görülmektedir. Ayrıca yakalanan şahısların %50' sinin (402 kişi) eğitim düzeyi ilköğretim ve ilköğretim mezunlarıdır. Araştırma bulgularına göre, sokak satıcılarının eğitim seviyesi oldukça düşüktür.

Dönmez'in (2016), "Türkiye'de Uyuşturucu Satıcılarının Genel Profili" adlı makalesinde 2013 yılına ait TÜİK verileri kullanılarak betimsel bir çalışma yapılmıştır. Çalışmasında elde edilen veriler ile ABD, İngiltere ve Avustralya'da yapılan çalışmalardan elde edilen veriler karşılaştırmıştır. Sonuç olarak, karşılaştırılan ülkelerde uyuşturucu satıcılarının yaş ve cinsiyet özellikleri birbirine benzerken, bu işi yapanların eğitim durumu, medeni durumları ve sosyo-ekonomik özellikleri açısından bir kısım farklılıklar göze çarpmaktadır.

Ünlü ve Demir'in (2012), "İstanbul'da Bağımlı ve Bağımlı Olmayan Uyuşturucu Satıcıları: Profiller ve Farklılıklar" adlı makalesinde İstanbul'daki sokak satıcıları arasındaki farklılıklar

açıklanmaktadır. Bu çalışmada, 2008 yılında yakalanan uyuşturucu satıcılarının İstanbul Narkotik Polis Merkezi'nden elde edilen bilgileri ışığında satıcılar bağımlı olan ve bağımlı olmayan uyuşturucu satıcıları olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Ünlü ve Demir'e göre, uyuşturucu bağımlısı olan uyuşturucu satıcıları yakalanmaya daha eğilimlidirler. Bu kişiler genellikle uyuşturucu paralarını karşılayabilmek ve para biriktirmek için bu işe girmektedirler. Araştırmada, bağımlı olmayan satıcılar için uyuşturucu ticaretinin profesyonel bir meslek olduğunun altı çizilmektedir.

Grundetjern ve Sandberg'in 2012 tarihli "Cinsiyetçi Bir Ekonomi: Kadın Uyuşturucu Satıcıları ve Sokak Sermayesi" adlı çalışmasında, Norveç hapisanelerindeki 30 kadın uyuşturucu satıcısıyla mülakatlar yapılmıştır. Çalışma, uyuşturucu ticaretinde kadın satıcıların uyuşturucu pazarına nasıl uyum sağladıklarına ışık tutmaktadır. Kadın satıcılar uyuşturucu ticaretinde birçok zorluklarla yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Bütün satıcılar için belli stratejiler geçerli olmakla birlikte, özellikle erkek hakimiyeti altındaki uyuşturucu pazarı, kadın uyuşturucu satıcılarını strateji geliştirmeye zorlamaktadır. Bunun sonucunda da kadınlar uyuşturucu pazarında hayatta kalabilmek için dört strateji geliştirirler: 1. Cinsiyetini yok etme 2. Dik duruş 3. Tarafsızlık 4. İş anlayışı. Kadın satıcılar maskülen sokak kültüründe sık sık karşılaştıkları fiziksel ve psikolojik tacizden korunmak amacıyla bu stratejileri uygulamaktadırlar.

Kadın uyuşturucu satıcıları üzerine yapılan çalışmalardan bir diğeri de Fleetwood'un 2014 tarihli "Beladan Uzak Durmak: İngiltere'de Kadın Kokain Satıcıları" çalışmasıdır. Bu çalışma, başarılı kadın uyuşturucu satıcılarının işlerini yaparken geliştirdikleri stratejileri ile neyi, ne zaman ve nasıl yapacağı konusunda yerinde seçimler yapmak için cinsiyetlerini bir korunma aracı olarak kullandıklarını ortaya koymaktadır. Fleetwood'a göre, kadınların stratejileri hem uyuşturucu ticareti (erkek hâkimiyeti) hem de genel olarak cinsiyet rolünün beklentileri ile aktif, yansıtıcı bir angajman içermektedir. Kadın satıcılar için uyuşturucu ticaretinde saygınlığını kaybetmek utanç, damgalanma, evini hatta çocuğunun bakımını kaybetmeye eşdeğerdir.

Jacques ve Allen (2014), "Bentham'ın Yaptırım Tipolojisi ve Sınırlayıcı Kısıtlama: Genç, Kenar Mahalleli, Orta Sınıf Uyuşturucu Satıcıları Üzerine Bir Çalışma" adlı araştırmasında Bentham'ın yaptırım tipolojisini ve aşamalarını uyuşturucu satıcıları üzerinde analiz etmektedir. Bentham suçlarda siyasi yaptırımın yanı sıra, caydırıcı olabilecek dört farklı yaptırımın var olduğunu öne sürmektedir: Ahlaki yaptırım, sempatik yaptırım, dini yaptırım ve fiziksel yaptırım. Siyasi yaptırım, kişinin polis, hâkim ve ceza memurları gibi "devletin egemen veya en üst düzey yönetici gücü" tarafından cezalandırılmasıdır. Ahlaki yaptırım, "toplumdaki insanlar" tarafından cezalandırılmasıdır. Sempatik yaptırım, başka bir kişinin acısının "ötekine" bağlı olmasıdır. Örneğin, psikolojik, fiziksel veya finansal olarak bir ebeveyni, sevgiliyi veya

arkadaşı incitmekten dolayı duyulan pişmanlık ve utanç duygusunu içermektedir. Dinsel yaptırım "ya mevcut hayatta ya da gelecekte" üstün görünmez varlığın elinden gelen cezadır. Fiziksel yaptırım, "doğanın sıradan seyrinden" gelen acıdır. Jacques ve Allen, çalışmasında Bentham'ın tipolojisindeki yaptırım türlerinin uyuşturucu satıcılarındaki etkisini ortaya koymaktadırlar.

Sales ve Murphy'nin 2007 tarihli "San Francisco'nun Serbest Çalışan Ecstasy Satıcıları: Uyuşturucu Pazarlarını Anlamaya Yönelik Sosyolojik Bir Analiz" adlı çalışması, ecstasy satıcılarının bu işe başlama motivasyonlarına, satış koşullarına, hem alıcıların hem satıcıların özelliklerine ve birbirleriyle olan ilişkilerine odaklanmaktadır. Bu çalışma, özellikle eğitimi, medeni ve meslek sahibi olan ecstasy satıcılarını, marjinal uyuşturucu satıcıları ile karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, sosyal sınıfın satıcıların sosyal konumlarını ve satış şekillerini sosyolojik olarak analiz etmesi yönünden dikkat çekicidir. Ayrıca Sales ve Murphy'nin 2012 tarihli "Onları Nasıl Konuşturacaksınız? San Francisco Körfez Bölgesi'ndeki Uyuşturucu Satıcıları ile Mülakat Yapmak" adlı çalışması da uyuşturucu satıcıları ile nasıl konuşulması gerektiği konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bununla birlikte satıcıların toplum tarafından damgalanma süreçlerine ışık tutmaktadır.

Jacinto, Duterte, Sales ve Murphy (2008) "Ben Gerçek Bir Uyuşturucu Satıcısı Değilim: Ecstasy Satıcılarının Kimlik Süreci" adlı makalesinde 80 kadın ve erkek ecstasy satıcısı ile nicel bir araştırma yapılmıştır. Katılımcılara göre, "gerçek uyuşturucu satıcıları" kamuya açık ortamlarda, bilmediği insanlara uyuşturucu satan ve temel gelir kaynağı uyuşturucu olan kişilerdir. Araştırma, ecstasy satıcılarının çoğunluğunun bu işe aslında sürüklendiklerini ve bilinçli olarak satmaya başlamadıklarını göstermektedir. Bulgulara göre, örneklemin %76'sı damgalanma nedeniyle satıcı kimliğine direnmektedirler. Buna karşılık, ecstasy'nin popülerliği, özel ortamlarda satışının olması ve çoğunlukla arkadaş ortamlarından oluşan müşteri potansiyeli gibi nedenler satıcıların bu işe yönelmelerinde etkili olmaktadır.

Arthur McLuhan'ın 2009 yılına ait "Uyuşturucu Ticareti: Kariyerleri, Alt kültürel Dünyaları ve Pazar Değişimleri" adlı yüksek lisans çalışmasında 19 uyuşturucu satıcısı ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran belli başlı özellikler şunlardır: 1. Katılımcılar sadece eğlence çevrelerinde uyuşturucu satmaktadırlar. 2. Katılımcıların uyuşturucu kariyerleri lisenin ilk yıllarında başlayıp (15-16 yaş) 20-25 yaşlarında son bulmaktadır. 3. Katılımcıların büyük çoğunluğu orta sınıf bir aileden gelmektedirler. McLuhan, sembolik etkileşimcilik çerçevesinde uyuşturucu pazarının alt kültürel zeminini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Moyle ve Coomber'ın 2016 tarihli "Uyuşturucu Arzında Bourdieu: Eroin ve Kokain Ticaretinde Karmaşıklık ve Suçluluk Durumunu Anlamak için Uygulama Teorisinin Kullanımı" makalesi eroin ve kokain bağımlısı uyuşturucu satıcılarının uyuşturucuyu tedarik etme

aşamasını Bourdiue'nun uygulama pratiği üzerinden tahlil etmektedir. Uyuşturucu pazarındaki çatışma alanlarındaki ilişkilerin (alan) nasıl olduğu, kaynaklara erişim (sermaye), sosyo-kültürel geçmiş ve eğilim (habitus) konuları "Bourdiue" ekseninde okunmaktadır. Moyle ve Coomber, birçok teorinin uyuşturucu arzı ile yoksulluk, sosyal dışlanma, fırsat ya da zorlanma arasındaki ilişkiyi araştırmasına rağmen uyuşturucu satıcılığının uyuşturucu bağımlılığına fon sağlayan bir araç olarak tercih edilmesinin üzerinde durulmadığının altını çizmektedir.

Decker ve Chapman'ın (2008), "Uyuşturucu Kaçakçıları: İçeriden Dersler" kitabında Amerikan Federal Hapishanelerinde uyuşturucu kaçakçılığında hüküm giymiş 34 hükümlü ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu çalışma, uyuşturucu maddelerin ABD'ye nasıl nakledildiğine, kaçakçıların ABD'deki yasak faaliyetlerine ilişkin algılarına, uyuşturucu kaçakçılığı riskleriyle ilgili algılarına ve bunlara karşı nasıl tepki verdiklerine dair önemli bilgiler içermektedir. Peru, Bolivya ve Kolombiya kaynaklı ülkelerdeki kokain üretim hacmi 1997'de kabaca 680 metrik ton olarak tahmin edilmektedir. Tahminlere göre yaklaşık olarak 300 metrik ton kokain ABD'ye giriş yapmaktadır. Bu da 1997'de yaklaşık olarak ABD'nin kokain üretim hacminin yarısını karşılamaktadır. Decker ve Chapman önemli bilgiler vererek özellikle bu bölgeler üzerinden ABD'ye yapılan uyuşturucu kaçakçılığına ışık tutmaktadır.

Uyuşturucu alanında yapılan bu araştırmalar uyuşturucu ticaretinin farklı yönlerini analiz etmekle birlikte hepsinin ortak noktaları genel olarak şunlardır: 1. Uyuşturucu satıcılarının suça yönelmelerinde uyuşturucu ticaretinden sağlanan kolay para, güç ve prestijin önemli bir yeri bulunmaktadır. 2. Satıcılar, uyuşturucu ticaretini ticari bir faaliyet ve para kazanma aracı olarak görmektedirler. Suç literatüründeki bu araştırmalar uyuşturucu satıcılarını farklı bakış açılarından analiz etmeleri yönünden önemlidir. Ancak yapılan bu araştırmalarda belli konular göz ardı edilmektedir. Göz ardı edilen noktalardan biri, satıcıların tam olarak suçlu olma süreçlerinin nasıl olduğunun analiz edilmemesidir. Satıcıların ilk olarak bu "işe" nasıl başlamaya karar verdikleri, bu işe başlamalarındaki nedenler, kimin aracılığıyla başladıkları gibi konular gizemini korumaktadır. Bir diğer nokta ise, satıcıların arkadaşlık ilişkileri, günlük aktiviteleri, dinsel görüşleri, gelecek planları gibi konular üzerine değinilmemektedir.

Genel olarak literatür değerlendirildiğinde, yabancı literatürde Türkiye'de yapılan araştırmalara oranla daha kapsamlı ve sayıca fazla uyuşturucu suçları ile ilgili araştırmalar olduğu görülmektedir. Türkiye'de sadece uyuşturucu suçları ile yapılan çalışmalar değil, genel olarak suç alanında yapılan çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Hem uyuşturucu alanında hem de diğer suç alanlarında ciddi bir araştırma eksikliği olduğu göze çarpmaktadır. Bu eksikliğin yanı sıra, Türkiye'de yapılan çalışmalarda suçlunun bakış açısının göz ardı edildiği ve daha çok suçlunun sosyo-demografik özellikleri üzerine odaklanıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada, araştırma problemi literatürde gözlemlenen bu boşluklar ve eksikliklerden hareketle oluşturulmuştur. Araştırmada, özellikle uyuşturucu satıcılarının bakış açıları ve deneyimlerinden yola çıkılarak suçlu olma süreci incelenmektedir. Genellikle suç çalışmalarında suçlunun bakış açısının göz ardı edilmesinden dolayı bu araştırma suçlu bakış açısını ortaya koyarak literatürde önemli bir eksikliği gidermesi yönünden özgündür. Ayrıca bu araştırma suçu yapısal, süreçsel ve tarihsel olarak incelemesi yönünden de literatürdeki araştırmalarla olan farklılığını ortaya koymaktadır.

3. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal ve kuramsal çerçeve adlı bu bölüm iki alt bölüm halinde düzenlenmiştir. Her bir alt bölümde araştırmanın kavramsal ve kuramsal temeli ile ilgili bilgiler verilmiş ve analizler yapılmıştır.

3.1. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu alt bölümünde araştırmayla ilgili temel kavramlar hakkında bilgi verilerek tanımlar yapılmıştır. Kavramsal çerçeve adlı bu bölüm araştırma problemini anlama, açıklama ve gözlem yapmaya yönelik yazılmıştır. Bu bağlamda suç, uyuşturucu suçları, uyuşturucu madde ve uyuşturucu satıcısı kavramları açıklanmıştır. Bu kavramlardan sonra, Türkiye'nin uyuşturucu ticaretindeki yeri, Türkiye'de uyuşturucu ticaretinin tarihsel gelişimi ve Türkiye'de uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısı ana hatlarıyla ele alınmıştır.

3.1.1. Suç Kavramı

Suç, bütün toplumlara ilgilendiren önemli bir sosyal olgudur. Bu olgunun temelinde insanların bir arada toplumsal kurallara dayalı olarak yaşaması vardır. Toplumsal kurallar aynı zamanda kültüründe önemli bir öğesini oluşturmaktadırlar. Toplumsal kurallar bireylerin doğumundan itibaren ailesi ve okul çevresinde başlayan sosyalleşme süreci içerisinde, davranışları biçimlendirirler. Aynı zamanda bu toplumsal kurallara uyulmaması durumunda belli yaptırımlar bulunmaktadır.

Toplumda örf, adet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışların hepsi aynı şekilde ve aynı derecede yaptırımla karşılaşmazlar. Kültürün belirlediği örf, adet, gelenek ve normlara uymamak sapma olarak tanımlanırken; hukukun belirlediği yazılı kurallara uymamak ise suç olarak nitelendirilmektedir. Genel tanımıyla, suç kavramı toplumdaki hukuk düzenini bozduğu için yasalar tarafından yasaklanmış eylemlerdir (Kulaksızoğlu,1998).

Suç olgusu birçok disiplinin ilgi alanına giren önemli bir konu ve problemdir. Örneğin, suç hukuk, kriminoloji, psikoloji, din ve sosyoloji gibi birçok disiplin tarafından inceleme konusu olarak ele alınmaktadır. Kanunların ihlal edilmesi bakımından hukuki, topluma verdiği zararlar bakımından sosyolojik, bireysel bir davranış olması açısından psikolojik, dini kurallara aykırı düşmesi açısından dini yönden inceleme konusudur. Dolayısıyla her disiplinin suç ile ilgili tanımı ve bu konuya yaklaşımı farklıdır.

Sosyoloji sözlüğünde suç kavramı kişisel alanı aşan kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı

ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiiller olarak tanımlamaktadır (Marshall, 2005: 702). Suçu hukuki açıdan inceleyen Dönmezer'e göre suç, kanun koyucu tarafından ceza öngörülmuş bir fiildir. Suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem, davranış, tavır ve harekettir. Suç bir ceza kuralıdır, ceza kuralı da bünyesinde yaptırımı taşır. Önemli olan unsur, fiilin suç olması için, kanun koyucu tarafından ceza öngörülmesidir (Dönmezer, 1994:48). Konuya psikolojik açıdan yaklaşan Ekrem'e göre ise suç, kökenleri insan ruhunun derinliklerinden yer alan bir olayın "eylem" halinde dış dünyaya yansıtılmasıdır (Ekrem, 1955:1). Dini yönden ise suç, dini esaslara göre tanımlanmış, topluma zarar veren hareketler ve yaratıcının iradesine karşı olduğu davranışlar olarak kabul edilmiştir. Birçok farklı disiplin, kendi bakış açılarından tanımlasalar da topluma verdiği zarar ve meşru yaptırımlar suçun ortak özellikleridir.

Hagan (1985), "Neyin suç olduğuna insanlar nasıl karar verecekler?" sorusuna karşılık olarak, suçun üç ortak özelliğini açıklamıştır. Bunlar; 1. Uzlaşmanın gücü 2. Kanunun verdiği tepkinin şiddeti 3. Meydana gelen zararın çokluğu. Hagan'ın uzlaşmanın gücü olarak kast ettiği, toplumun herhangi bir davranışın suç olduğu konusunda hem fikir olmasıdır. Yapılan araştırmalara göre, toplum bir başkasına doğrudan zarar veren davranışları suç olarak algılamaktadır. Bunun yanı sıra doğrudan bir başkasına zarar vermeyen davranışları ise suç olarak algılamamaktadır. İkinci olarak, kanunların o davranışa verdiği cezalar ne kadar ağır ise toplum o davranışı o derecede suç olarak kabul etmektedir. Üçüncü olarak da meydana gelen zararın çokluğu toplumun o davranışı suç olarak kabul etmesinde önemlidir. Bir davranışın verdiği zarar arttıkça onun suç olarak tanımlanma olasılığı o kadar artmaktadır.

Bir davranışın suç olarak nitelendirilmesi için bu davranışın yasada belirtilen tanıma uygun bir yaptırıma bağlı olması gerekir. Bu davranışı yapanın sorumlu olması ona yaptırım uygulanmasıyla ilgilidir. Yani bir kişinin bir eyleminin suç olabilmesi için yasada belirtilen bazı koşulların varlığı gerekmektedir. Bir eylemin cezalandırılabilmesi için aranan koşullara "cezalandırılabilme şartları" denilmektedir (Taşkın & Zengin, 2004: 36). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na göre suç davranışı karşılığında iki tip ceza uygulanmaktadır. Bunlar hapis ve para cezalarıdır. Hapis cezaları ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis cezalarından oluşmaktadır.

Suçlar, birçok etkene bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu etkenlerden biri de suçlu davranışının zarar verdiği unsurlardır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nu suçları dört temel kategori altında sınıflandırılmaktadır: 1. İnsanlığa karşı suçlar 2. Kişilere karşı suçlar 3. Topluma karşı suçlar ve 4. Millete ve Devlete karşı suçlar. Bu sınıflandırmada uyuşturucu suçları, topluma karşı işlenen suçlar kapsamı içerisinde ele alınmaktadır. Uyuşturucu suçlarının topluma verdiği zararları İçli (1984) şöyle açıklamaktadır: "Uyuşturucu madde kullanmak, imal etmek, satmak, temin etmek uygulamadaki farklılıklara rağmen tüm ülkelerde suç teşkil

etmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, insan sağlığına zarar vermesi, diğeri ise uyuşturucu kullanmaya başlamanın diğeri bazı adi suçların işlenmesinde ilk basamağı oluşturması olasılığıdır". Bu bağlamda başta suç olgusu olmak üzere uyuşturucu suçları topluma verdiği zararlardan dolayı önemle üzerinde durulması gereken bir konu olma özelliğini taşımaktadır.

3.1.2. Uyuşturucu Suçları

Uyuşturucu suçları Türkiye’de dâhil olmak üzere birçok ülkede giderek yaygınlık gösteren suçlar arasında yer almaktadır. Uyuşturucu suçları kendi içerisinde uyuşturucu madde sağlama suçları ve uyuşturucu madde kullanma suçları olmak üzere iki ana kategoriden oluşmaktadır: Uyuşturucu madde kullanımı Stahl, Finnegan ve Kang (2003) tarafından beş temel suç türünden biri olarak kabul edilmektedir. Uyuşturucu madde kullanımının suç davranışı ile olan bağlantısı genellikle iki şekildedir: İlki uyuşturucu madde temin etmek amacıyla işlenen suçlar, diğeri ise uyuşturucu madde etkisi altında işlenen suçlardır. Örneğin, Ögel ve diğerlerinin (1999) yaptığı bir araştırmada, hap türü uyuşturucu kullanıcılarının suça daha fazla eğilimli olduğu gözlemlenirken, eroin kullanıcılarının ise daha çok suçları eroin temin etmek amacıyla işledikleri gözlemlenmiştir.

Uyuşturucu madde sağlama suçları ilk olarak Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1988)’nin 3’ncü maddesinin 1. ve 2. fıkralarında geniş olarak tanımlanmıştır: “Herhangi bir uyuşturucu ve psikotrop maddenin üretimi, imalatı, hazırlanması, arzı, satışa çıkarılması, dağıtımı, satışı, satın alınması, teslimi, nakli, ithal veya ihracı, uyuşturucu madde üretmek maksadıyla afyon haşhaşı, koka ağacı veya Hint keneviri yetiştirilmesi, bahsedilen eylemler için mali kaynak sağlanması, bilerek gerekli teçhizat ve malzemeye sahip olunması, suçun işlenmesine kolaylık sağlanması ve yol gösterilmesi uyuşturucu madde ticaretidir (UNODC, 2014a)”. Türkiye’de ise Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde (1988) yer alan maddelerin imali, ithali ve ihracı, nakli, bulundurulması, alımı ve satımı Sağlık Bakanlığının iznine bağlanmıştır. Bu kanun gereğince uyuşturucu madde imal eden, yurt dışından getiren, yurt dışına çıkaran veya satışını yapanların Sağlık Bakanlığından ruhsat alması ve bu ruhsata uygun şekilde hareket etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde Türk Ceza Kanununda bulunan kanun maddelerinde cezai müeyyidelerin olduğu açıkça belirtilmiştir.

Uyuşturucu suçları ile ilgili kanun maddesi, Türk Ceza Kanunu 5237 Sayılı 188. Maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

- Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, (Değişik ibare: 6545 - 18.6.2014 / m.66) “yirmi yıldan otuz yıla kadar” hapis ve yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

- Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak ülke içinde satan, satışa arz eden, başkalarına veren, (Ek ibare: 5377 - 29.6.2005 / m.22) "sevk eden," nakleden, depolayan, satın alan, kabul eden, bulunduran kişi, (Değişik ibare: 6545 - 18.6.2014 / m.66) "On yıldan az olmamak üzere" hapis ve yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır (Ek cümle: 6545 - 18.6.2014 / m.66).
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde verilen veya satılan kişinin çocuk olması hâlinde, veren veya satan kişiye verilecek hapis cezası on beş yıldan az olamaz." şeklindedir.
Türk Ceza Kanunu 5237 Sayılı 191. Maddesine göre,
- Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, "iki yıldan beş yıla kadar" hapis cezası ile cezalandırılır" şeklindedir.

Tablo 1. Türkiye’de 2016 Yılı Uyuşturucu Suçu Toplam Olay ve Şüpheli Sayılarının Suç Türlerine Göre Dağılımı

	TCK 191	TCK 188	2313 SKM	3298 SKM
OLAY SAYISI	61.962	15.831	3.318	111
ŞÜPHELİ SAYISI	82.544	28.333	3.271	128

Kaynak: TUBİM, 2017

Uyuşturucu suçları ile ilgili istatistiksel veriler her geçen gün uyuşturucu suçlarının artmakta olduğunu göstermektedir. Türkiye Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM)’nin 2017 verilerine göre, Türkiye’de 2014 yılında 77.664; 2015 yılında 73.017 ve 2016 yılında 81.222 uyuşturucu suç olayı meydana gelmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere, Türkiye genelinde 2016 yılında meydana gelen 81.222 uyuşturucu olayının kapsamı şu şekildedir: Bu suç olaylarından 61.962’si Türk Ceza Kanunu 5237 Sayılı 191. Maddesi uyarınca uyuşturucu madde kullanmaktan dolayı cezaya tabi olmuşlardır; 15.831’i de Türk Ceza Kanunu 5237 Sayılı 188. Maddesi uyarınca uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç etmelerinden dolayı cezai işlem başlatılmıştır. Bu suçların 3.318’i ise 2313 sayılı kanun maddesi gereğince de hapis cezalarına ek olarak para cezasına çarptırılmışlardır ve 111’i de 3298 sayılı kanun maddesi gereğince izinsiz haşhaş ekimi, kontrolü, toplanması, değerlendirilmesi, imhası, satın alınması veya satılmasından dolayı ceza almışlardır.

Türkiye’de uyuşturucu suçlarına verilen cezalar 2014 yılında yapılan değişiklikler ile birlikte eskiye oranla ağırlaştırılmıştır. Ancak bu ağır cezalara rağmen, Adalet Bakanlığı’nın Ocak 2016 verilerine göre (Cezaevleri Alarm Veriyor, 2016), Türkiye’de cezaevlerinde bulunanların %18.9’u uyuşturucu suçlarından yatmaktadır. Bu veriler, yaklaşık olarak

hapishanede bulunan beş kişiden birinin uyuşturucu suçundan dolayı hapis yatmakta olduğunu göstermektedir. Ağır cezalara rağmen uyuşturucu suçlarının azalmadığı, aksine arttığı görülmektedir.

Uyuşturucu suçları kullanıcı ve satıcılarında meydana getirdiği zararların ötesinde çok yönlü etkileri olan önemli bir sosyal problemdir. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi Raporu'na (EMCDDA, 2016: 23) göre, yasadışı uyuşturucu pazarının sonuçları kapsamlı olarak değişmekte ve uyuşturucu kullanımının zararlarının ötesine geçmektedir. Meşru işletmeler ve ekonomi üzerindeki etkileri, çeşitli suç faaliyetleri ve terör, devlet kurumlarındaki yolsuzluklar ve bunların toplumsal yönleri olmak üzere birçok etkileri söz konusudur. Bu bağlamda, uyuşturucu suçları tek yönlü değil, birçok yönden incelenmesi gereken kapsamlı bir konudur.

3.1.3. Uyuşturucu Madde

Uyuşturucu madde kavramı, Yunanca "Narke" yani "Uyku" kelimesinden gelen, uyuşturucu etkisi bulunan ve kişide alışkanlık meydana getiren maddelerin ortak adıdır (Yaşar, 2012). Bu tür maddelerin insan sağlığı ve toplum yaşamı üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Nitekim bu kavramın kapsamlı tanımı gerçeği ortaya koymaktadır. Uyuşturucu madde, tıbbî amaçlar dışında kullanılması neticesinde belirli dozda alındığı zaman; kişinin sinir sistemi üzerinde etki ederek, akli, fiziki ve psikolojik dengesini bozan, fert ve toplum içerisinde iktisadi ve sosyal çöküntü meydana getiren, bağımlılık yapan, kanunların kullanılmasını, bulundurulmasını ve satışını yasakladığı maddeler olarak tanımlanmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2010: 5).

Uyuşturucu maddeler bireyin sinir sistemini etkileyerek, ruhsal durumunu değiştirebilen, organizmanın ve duyuların normal işleyişini engelleyen maddelerdir. Doğal veya işlenmiş olarak bulunan bu maddeler insan vücuduna dışarıdan alınır (Sevil, 1998: 7). Uyuşturucu madde genellikle tıp alanında kullanılan bir kavram olmakla beraber, hukuki bir kavram niteliği de taşımaktadır. Tıp, uyuşturucu maddeyi fizyolojik veya ruhsal bir rahatsızlığın tedavisinde kullanılan herhangi bir madde olarak kabul ederken, uyuşturucu maddenin zararlı bir biçimde veya tedavide belirlenen dozun dışında veya gelişigüzel biçimde keyif verici olarak kullanılması halinde kavram, uyuşturucu madde sorunu içerisinde mütalaa edilmelidir. Bu durumda sözcük olarak hukuksal bir niteliğe bürünmektedir (Günel, 1976). Araştırma içerisinde madde kelimesi, uyuşturucu madde anlamında bir nevi kısaltma olarak kullanılmaktadır.

Madde bağımlılığı kişiye, ailesine ve topluma zarar veren önemli bir sosyal problemdir. Uyuşturucu maddelerin, bireyler üzerinde yarattığı bedensel ve ruhsal rahatsızlıkların yanı sıra,

kişilerin çeşitli suçlar işlemede, trafik kazalarında, ekonomik kayıplarda, aile içi çatışma ve gerginliklerde önemli rol oynamaktadır. Uyuşturucu bağımlılarının, hırsızlık, gasp, adam öldürme, yaralama suçlarını işlemeleri bu suç kültüründe olmalarından ziyade maddeyi temin etme sürecinde meydana gelen durumlardan kaynaklanmaktadır. Yapılan birçok araştırma madde kullanımı ile suç işleme davranışı arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, uyuşturucu maddeler kişilerin muhakeme gücünü bozmakta ve araba kullanma becerilerini de azaltmaktadır. Aynı zamanda, bağımlılıkla birlikte bireyin ailevi, kişisel, sosyal ve mesleki sorunları da artmaktadır.

Uyuşturucu maddeler özelliklerine göre çeşitli şekilde sınıflandırılabilirler. Yaygın olarak uyuşturucu maddeler elde edildikleri kaynaklara (doğal ve sentetik) ve insan vücudunda yaptıkları etkiye göre (Merkezi sinir sistemini yavaşlatanlar, merkezi sinir sistemini uyaranlar ve halüsinojenler) sınıflandırılmaktadırlar.

Tablo 2. Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılması

Uyuşturucu Maddeler	Yavaşlatanlar (Depresanlar)	Uyaranlar (Stimülanlar)	Halüsinojenler (Hayal gösterenler)
Doğal (Tabii)	Afyon, Morfin, Eroin, Kodein	Koka Yaprağı, Kokain, Crack	Esrar, Marihuana, Meskalin
Sentetik	Barbitüratlar, Trankilizanlar, Sedatifler	Amfetaminler	LSD

Tablo 2’de belirtildiği üzere, doğal ve merkezi sinir sistemini yavaşlatan maddeler afyon, morfin, eroin ve kodein’dir. Doğal ve merkez sinir sistemini uyaran maddeler koka yaprağı, kokain ve crack’dir. Doğal ve hayal gösteren (halüsinojenler) maddeler esrar, marihuana ve meskalin’dir. Buna karşılık, sentetik ve merkezi sinir sistemini yavaşlatan maddeler barbitüratlar, trankilizanlar ve sedatifler’dir. Sentetik ve uyaranlar ise amfetaminler’dir. Sentetik ve hayal gösterenler (halüsinojenler) de LSD’dir.

Genel olarak uyuşturucu maddelerinin fiyatları saflık oranı ve bulunabilirliği ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Maddelerin sokak piyasası ile toptan piyasası arasında fark bulunmaktadır. Bununla birlikte, maddenin saflık oranı arttıkça fiyatında da artış gözlenmektedir. Uyuşturucu madde sokak düzeyine inene kadar çok sayıda katkı maddesi eklenerek saflık düzeyi düşürülmektedir. Maddenin saflık düzeyi kullanıcı açısından hayati öneme sahiptir. Çünkü normal kullandığı saflık düzeyinin çok üstünde saflığa sahip bir maddenin aynı miktarda alınması ölümle sonuçlanabilmektedir (KOM, 2017: 73). Maddenin üretim yeri ile tüketim yeri arasındaki mesafe de fiyata doğru orantılı yansımaktadır. Örnek olarak, aynı miktar saf morfin (Arlacchi, 1983) Türkiye’de 3500 dolar, Yunanistan’da 8000,

Milano’da 12000 dolardır. Maddenin üretim yerinden uzaklaştıkça, maddenin fiyatı artmaktadır.

Her geçen gün uyuşturucu ve uyarıcı madde sınıfına giren yeni maddelerin sayısının artması (Yaşar, 2012) araştırma çerçevesinde belirli maddelerin altının çizilmesi ve kapsamın belirlenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Türkiye’de en sık kullanılan uyuşturucu maddeler (Koçak, 2016) esrar, eroin, kokain ve amfetamin’dir. Dolayısıyla bu çalışmada ileride görüleceği üzere Türkiye’de en sık kullanılan maddeler, çalışmanın kapsamı dâhilinde tutulmuştur.

3.1.3.1. Esrar

Esrar, Hint keneviri bitkisinin kurutulmuş çiçekli baş kısmından ve yapraklarından yapılan, tütüne benzeyen, yeşilimsi veya kahverengimsi bir maddedir. Hint keneviri bitkisinin psikoaktif temel maddesi, Delta-9 Tetra hydro cannabinol (THC)’dir (Özden, 2004). THC, nöronların yüzeyinde bulunan kanabinoid reseptörlerini (CBR) uyararak psikoaktif etkiler üretir. CBR’ler endokannabinoid sistemin bir parçasıdır, beynin sinirsel gelişiminde ve işlevinde rol oynayan bir iletişim ağıdır (UNODC, 2012: 3).

Esrar maddesi, dünyada en yaygın üretilen, en fazla kaçakçılığı yapılan ve en çok tüketilen yasadışı uyuşturucu maddedir. Avrupa Uyuşturucu Madde ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Merkezi’nin raporuna göre (EMCDDA, 2017b: 5), Türkiye’de 15-64 yaşları arasında en fazla kullanılan uyuşturucu madde esrardır. Birleşmiş Milletler, 2008 yılında dünyanın yetişkin nüfusunun yaklaşık %2.9-4.3 oranında esrar kullandığını ve %0.6’sının da esrarı günlük olarak kullandığını bildirmiştir (WHO, 2010). Esrarın bu kadar yaygın olarak kullanılması öncelikle bu bitkinin dünyanın hemen hemen her yerinde ve her iklimde yetişebilir olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci olarak, diğer uyuşturucu maddelere göre ucuz olması kullanım yaygınlığını arttırmaktadır. Toz esrarın Avrupa ülkelerindeki değeri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, bir gram esrarın birçok Avrupa ülkesinde ortalama 6 ila 8 Avro arasında rapor edildiği bildirilmektedir (EMCDDA, 2012). Türkiye’deki duruma baktığımızda, TÜBİM tarafından yayınlanan rapora göre Türkiye’de iller arasında sokak düzeyi esrar fiyatları 2 TL ile 50 TL arasında değişmektedir. Aynı raporda, en fazla il tarafından raporlanan fiyat miktarının 5 TL olduğu belirtilmektedir (TUBİM, 2013).

Esrarı diğer uyuşturucu maddelerden ayıran bir diğer özellik ise bitkisel olmasıdır. Toplum tarafından esrarın bitkisel olmasından dolayı diğer uyuşturuculara göre daha az zararlı olduğuna dair bir inanç söz konusudur. Bu genel inancı karşı, esrar kullanımını belirli bir süreden sonra tolerans gelişimine (bir önceki dozda görülen etkinin sonraki aynı dozda aynı şiddetle görülememesi ve etki görebilmek için dozun artırılması) ve bağımlılığa yol açtığı araştırmalar tarafından belirtilmektedir. Düzenli kullanım suretiyle, esrar maddesi bağımlılığı

kalp ve damar hastalıkları, solunum yolu hastalıkları ve kanser gibi uzun süreli sağlık risklerini artırabilmektedir (Hall, Renström & Poznyak, 2016: 24). Araştırmalar, bilişsel işlevlerin, zihinsel bozukluğun, intihar riskinin, düşüncesinin ve teşebbüsünün uzun süreli esrar kullanımının ana sonuçları olduğunu ortaya koymaktadır. 15 yıl süren 50 İsveçli asker üzerinde yapılan esrar çalışmasına göre, 18 yaşına kadar esrar kullananların, kullanmayanlara göre şizofreni hastalığına yakalanma riskleri 2.4 daha fazladır (Andreasson et al., 1987). Ayrıca, bazı araştırmalar (Timberlake, 2009; NIDA, 2017) esrarın, diğer uyuşturucu maddelere geçiş maddesi olma özelliğini vurgulamaktadırlar. Çünkü esrar gençlerin madde alt kültürü ile tanışmasını sağlamakta ve diğer maddeleri kullanma çekingenliğini ortadan kaldırmaktadır (Çakmak vd., 2004). Bu özelliklerinden dolayı esrar, diğer uyuşturucu maddelerin içerisinde önemli bir yere sahiptir.

3.1.3.2. Eroin

1874 yılında Londra'da Doktor Alder Wright morfini saflaştırmaya çalışırken yanlışlıkla tetra etil morfini bulmuştur. Daha sonra Henrich Dresser bu buluşu üretmeye çalışsa da, eroini seri olarak üretmeye başlayan kişi Almanya'da Bayer fabrikasında çalışan kimyager Felix Hoffman'dır (Erdoğan, 2012: 98). Eroinin elde edilmesinde kullanılan en önemli madde "Asetik Anhidrit" dir. Bu madde kuvvetli kokusu olan renksiz bir sıvıdır. Asetik Anhidrit sanayi alanında suni ipek, aspirin, bazı reçine ve verniklerin yapımında kullanılır. Bir kilo eroin elde edebilmek için 2 kilo asetik anhidrit gerekmektedir. Ülkemizde ele geçirilen eroin için saflık oranı %60 civarındadır. Mükemmel laboratuvarlarda %100 saflıkta eroin elde edilebildiği tespit edilebilmiştir. Buna örnek olarak Güneydoğu Asya ülkelerinde üretilenler gösterilebilir. Genellikle perakende kullanım amaçlı sokakta satılan eroin saf nitelikte olmamaktadır. İçine nişasta, pirinç unu, tebeşir tozu, aspirin, prokain, benzeri katkı maddeleri ilave edilerek eroinin saflığı düşürülebilmektedir (KOM, 2007). Bu kadar katkı maddesi eklemeleri, satıcıların az eroin ham maddesiyle fazla kar etme isteğinden kaynaklanmaktadır.

Eroin günümüzdeki en tehlikeli psikoaktif maddedir. Fizyolojik ve psikolojik tahribatı eş zamanlıdır. Kullanımı genellikle sigara veya buruna çekme yoluyla başlar (Ögel, 1997: 34-40). Eroin genellikle kirli beyaz veya kahverengi bir toz olup, sigara gibi içilebilir, burundan çekilebilir ya da az bir asit ile çözülebilir hale getirilip enjekte edilebilir (EU Drug Market Reports, 2016: 75). Kısa dönemde etkileri arasında daralmış gözbebekleri, mide bulantısı, kusma bulunmaktadır. Ayrıca morfine göre eroin daha çabuk bağımlılık ve tolerans geliştirmektedir.

Eroin, morfenden 2 ila 10 defa daha kuvvetlidir. Eroin bilinen uyuşturucu maddelerin en fazla ve çabuk alışkanlık meydana getirenidir. Ufak bir iki deneme kişiyi eroin kurbanları

arasına almak için yeterlidir (EGM, 1994). Bununla birlikte, alkol dışı madde kullanıcıları arasında en fazla yatarak tedavi gören hastalar eroin kullananlardır. Bu durum, eroin kullanımının diğer alkol dışı psikoaktif maddelerin kullanımına göre daha fazla olduğu izlenimini verse de asıl neden, eroin bağımlılığında yoksunluk belirtilerinin şiddetli yaşanmasının ve yaşam kalitesinde daha şiddetli bozulma olmasının tıbbi destek ve tedavi gereksinimini artırdığı şeklinde açıklanabilir (Saatçioğlu vd., 2003: 116). Etkilerinden de anlaşılacağı üzere, eroin uyuşturucu maddelerin içerisinde en ölümcül ve tehlikeli olanların başında gelmektedir.

3.1.3.4. Kokain

Kokain, koka ismi verilen bitkinin yapraklarından elde edilen, kokusuz, beyaz kristalize bir tozdur. Bu bitki, sıcak ve nemli bir iklime ihtiyaç duyduğu için Peru, Bolivya ve Kolombiya gibi Güney Amerika ülkelerinde üretilir. Yaklaşık 300 kg koka yaprağından ½ kg kokain elde edilmektedir (EGM, 1994: 44). İlk kez 1860 yılında Alman kimyacı Albert Niemann tarafından koka yapraklarından sentezlenmiş, 1884 yılında ameliyatlarda kullanılmıştır. 30 Mart 1961 tarihinde New York'ta yapılan uyuşturucu maddelere dair 1961 Tek Sözleşmesinde koka ağacı ve yaprağı ile ilgili kontrol altına alıcı düzenlemeler yapılmıştır (KOM, 2011: 17). Kokain, 1960'a kadar Coco-Cola'nın ana maddelerinden biri ve patentli ilaçların bir numarasıdır. Kokainin yasaklanmasından sonra kokain kullanımı çoğunlukla yoksul Afrikalı Amerikalılar arasında yoğunlaşmıştır; fakat 1970'ler ve 1980'lerin başında, fiyatının yüksekliği ve bazı orta sınıf profesyonelleri arasındaki popüleritesinden dolayı "zenginlerin uyuşturucusu" olarak anılmaya başlanmıştır (Coleman, 1998: 264).

Kokain miktarının artması için sulandırılabilir veya başka maddelerle çoğaltılabilir. Burundan çekmek burun dokusuna ciddi zarar verir; dumanını çekmek solunumla ilgili sorunlara yol açarken damar yoluyla kullanımı apselere ve bulaşıcı hastalıklara sebep olabilmektedir. Uyuşturucunun kullanım yolunu dikkate almaksızın diğer riskleri arasında; şiddetli psikolojik bağımlılık, kötü beslenme, kilo kaybı, yönelim bozukluğu, uyuşukluk ve paranoid psikoza benzer bir ruh hali vardır (UNODC, 2009: 6). Enjeksiyonun bulaşıcı hastalık ve apselerin yanı sıra tek başına bile bağımlılık yapıcı etkisi söz konusudur. Kokaini bırakan kullanıcılar (Şuben, 2004), daha sonra madde kullanmasalar dahi, enjektörü damarlarına sokarak kanlarını çektiklerini ve geri verdiklerini bunun nedeni olarak da iğneden haz aldıklarını öne sürmektedirler.

Kokain alışkanlığına yakalanmış kişilerin tedavisi mümkün olup, diğer zehirlerden farklı olarak birden zehri kesmek ölüm meydana getirmez. Bu nedenle hastanın tecrit edilmesi ve kokainin kesilmesi suretiyle iyileşme sağlanır (Kurt, 1992). Ayrıca kokain, beyin hücrelerini

uyararak etraftaki sesleri ve renkleri algılama gücünü artırır. Kokain kullanıldığında kalp normalden daha hızla atar ve vücut ısısının ani yükselmesi zaman zaman ölümlere neden olabilmektedir.

3.1.3.4. Amfetamin

Günlük hayatta amfetamin baz halinde bulunmamaktadır. Amfetaminin en yaygın olarak kullanılan türevi ecstasy diğer adıyla MDA (Methylene Dioxy Amfetamin)'dir. Ecstasy (Kramer,1969) 1914'de sentezlenmiştir ve 1970'lere kadar yaygın kullanımı olmayan yarı sentetik bir maddedir. Daha çok eğlence yerlerinde kullanılmaktadır. 20-60 dakikada etkisini gösterir ve bu 4-6 saat sürer. Canlılık, enerji artışı, karşı cinsle yakınlık, güven duygusu doğurur (Demirbaş, 2005: 283). Son yıllarda, ecstasy sanayileşmiş dünyanın en yoğun olarak kullandığı sentetik uyuşturucu haline gelmiştir. Bir diğer amfetamin türevi ise metamfetamindir. Toz, tablet veya cam kırıklarına benzeyen kristaller halinde bulunur. Yutulabilir, burundan çekilebilir, dumanı çekilebilir veya damar yoluyla alınabilmektedir (Pınarcı, 2014: 9). Metamfetaminlerin kullanımı ecstasy kadar yaygın değildir.

Uyuşturucu madde kapsamında olmayan amfetaminler; narkolepsi denilen uyuma hastalığının tedavisinde, şişman kimselerde iştahın azaltılmasında, hiperaktif çocukların tedavisinde, bazı epilepsi türleri ile Parkinson hastalığında yardımcı ilaç olarak ve merkezi sinir sistemini deprese eden ilaç zehirlenmelerinde tedavi edici olarak kullanılmaktadır (Özden, 2004). Zamanla kötüye kullanımı artmasından dolayı birçok ülkede satışına sınırlandırmalar getirilmiş, bazı ülkelerde de yasaklanmıştır. Orta düzeyde alındığında kişi baş ağrısı, mide bulantısı, görme bozukluğu gibi bazı fizyolojik rahatsızlıklar hisseder. Yüksek dozda ise halüsinasyon, kardiovasküler anormallikler, aşırı duyarlılık gibi rahatsızlıklar meydana gelir. Kronik kullanıcılarda ilaca tolerans ve bağımlılık gelişir (Köknel, 1972).

3.1.4. Uyuşturucu Satıcısı

Suç literatüründe birçok "uyuşturucu satıcısı" tanımı bulunmaktadır. Örneğin, Ward (2000) uyuşturucu satıcısını, "asıl gelir kaynağı uyuşturucu ticareti olan kişi" olarak tanımlamaktadır. Murphy, Waldorf ve Reinman (1990) ise yüksek miktarda uyuşturucu satan kişileri uyuşturucu satıcısı olarak tanımlamaktadır. Buna karşın, Parker (2000) zaman zaman kullanıcıların satıcı, satıcıların kullanıcı olduğu uyuşturucu pazarında aralarında kesin bir ayrımın söz konusu olmadığını belirtmektedir.

Literatürde net bir uyuşturucu satıcısı tanımının olmamasının en önemli nedeni uyuşturucu pazarının hiyerarşik ve çok boyutlu yapısıdır. Bu hiyerarşik sistemde, uyuşturucu

maddesini kaçakçılar, üreticiler veya yetiştiriciler toptancılara taşır ve toptancılar dağıtım zinciri boyunca perakendecilere ve sonunda uyuşturucu kullanıcılarına iletirler (Desroches, 2007: 827). Uyuşturucuların üretimi, nakliyatı, dağıtımını ve tüketimi, her safhada farklı grupların işe karışmasını gerektirir. Her grup insan sayısı, örgütlenme düzeyi ve sosyo-ekonomik özellikleri açısından tamamen kendine özgü bir yapıya sahiptir.

Uyuşturucu maddelerinin çeşitliliği, maddelerin farklı kişiler tarafından ithalat, imalat ve dağıtım işlemlerinin yapıyor olması ve bu işlemleri yapan kişilerin genel olarak “uyuşturucu satıcısı” olarak adlandırılmaları tanım karmaşasına neden olmaktadır. Örneğin, tarlasında esrar ekip satan kişi ile eroin kaçakçılığı yapan kişi de uyuşturucu satıcısı olarak adlandırılmaktadırlar.

Uyuşturucu madde kavramı esas itibarı ile dört temel faaliyeti ve buna bağlı olarak da dört temel grubu bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar; uyuşturucu madde üretimi ve üreticileri, uyuşturucu madde nakli ve kuryeler, uyuşturucu madde satıcısı, sokak satıcıları ve uyuşturucu madde kullanımı ve kullanıcılarıdır. Belirtilen faaliyetler ve gruplar iç içedir ve bir şahıs aynı zamanda her dört grubun da üyesi olabilmektedir (Gökçeğöz & Usta, 2012). Bu örgütlenme düzeyi göz önüne alındığında, hiç kuşkusuz uyuşturucu ticaretinin en önemli aktörleri uyuşturucu satıcılarıdır.

Bu araştırmada, katılımcılar uyuşturucu kaçakçısı, uyuşturucu madde üreticileri, uyuşturucu madde kuryeleri, uyuşturucu madde satıcıları ve sokak satıcıları (torbacı) olarak sınıflandırılmıştır. Bu kavramlar şu şekilde açıklanabilir: Uyuşturucu kaçakçısı; genel olarak kaynak ülkelerdeki bağlantıları yoluyla uyuşturucu maddeleri kaynak ülkeden ev sahibi ülkeye getiren kişilerdir. Uyuşturucu madde üreticileri; esrar gibi bitkisel maddeleri yetiştirenler ile laboratuvarlarda kimyasal işlemler sonucu eroin, kokain ve amfetamin gibi uyuşturucu maddeleri üreten kişilerdir. Uyuşturucu madde kuryeleri; uyuşturucu maddeyi bir yerden diğer yere taşıyan (Şehirden şehire, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye) nakliyecilerdir. Uyuşturucu satıcıları; çeşitli miktardaki uyuşturucu maddelerini hiyerarşik yapıya göre altındaki toptancılara dağıtımını yapmaktadırlar. Sokak satıcıları ise genellikle torbacı olarak adlandırılırlar. Torbacılar, hiyerarşik yapıda en alt düzeyde bulunurlar ve sokaklarda uyuşturucu maddeleri kullanıcılara satarlar.

3.1.5. Türkiye'nin Uyuşturucu Ticaretindeki Yeri

Türkiye, coğrafi konumundan dolayı Asya ve Avrupa kıtaları arasında uyuşturucu ticareti yapılan maddelerin yoğun akışına maruz kalmaktadır. Türkiye, afyon kökenli uyuşturucularda bir geçiş ülkesidir. Dünya afyon üretiminin %74'ünü karşılayan Afganistan ile

Avrupa'yı birbirine bağlayan en kısa güzergâh üzerinde bulunan Türkiye, dünya eroin yakalanmasının da %14'lük dilimini gerçekleştirmektedir.

Türkiye tarafından rapor edilen çok fazla sayıdaki yakalamalar, hem ciddi bir tüketici pazarı olduğunu hem de ülkenin Avrupa Birliği, Ortadoğu ve Asya arasında uyuşturucu ticareti rotalarındaki konumunu göstermektedir (EMCDDA, 2017a: 21). Türkiye coğrafi olarak üretim bölgeleri ile tüketim bölgelerinin arasında olup yasa dışı uyuşturucu ticareti açısından en önemli transit yol olarak adlandırılan "Balkan Rotası" üzerinde bulunmaktadır. Hem hedef hem de transit ülke olan Türkiye, Afganistan kaynaklı afyon ve türevleri ile Avrupa kaynaklı psikotrop maddeler ve bunların üretiminde kullanılan kimyasal maddelerin trafiğinden etkilenmektedir (TUBİM, 2017: 6).

Şekil 1. Güneydoğu Avrupa'da Balkan Yolunun Tanımlanan Kolları
Kaynak: UNODC, Güneydoğu Avrupa Yoluyla Yasadışı Uyuşturucu Ticareti, 2014.

Şekil 1'de görüldüğü üzere, Türkiye'yi etkileyen uyuşturucu sevkiyatı yönünden Balkan Rotası, Güneybatı Asya yasadışı haşhaş ekim bölgelerinden başlayarak İran ve Türkiye topraklarını geçerek, Balkan yarım adası üzerinden iki kola ayrılmaktadır. Bir kolu Bulgaristan, Romanya, Macaristan, üzerinden Batı ve Orta Avrupa ülkelerine gitmekte iken (Kuzey Kolu), diğeri ise Türkiye ve Yunanistan üzerinden Batı Avrupa'ya (Güney Kolu) ulaşmaktadır. Balkan Rotası, Afganistan Bölgesini Avrupa'ya bağlayan en kısa rota olmasından dolayı önemli bir yere sahiptir.

2012 yılında dünyada en fazla eroin yakalayan ülke olan Türkiye'de (UNODC, 2014b), 2006'dan beri her yıl tüm AB ülkelerinin tamamından daha fazla eroin yakalanmaktadır. Hatta bazı kaynaklarda (Robins, 2008), Türkiye "Avrupa'nın Kolombiya'sı" olarak adlandırılmaktadır.

Eroin Avrupa'ya dört ticaret yoluyla girmektedir. En önemli ikisi Balkan yolu ve güney yoludur. Bunlardan ilki Türkiye'den Balkan ülkelerine (Bulgaristan, Romanya veya Yunanistan) ve orta, güney ve batı Avrupa'ya gider. Yakın zaman önce, Balkan yolunda Suriye ve Irak'ı da kapsayan bir yan yol oluşmuştur. Son yıllarda güney yolu da önem kazanmış gibi görünmektedir. Burada İran ve Pakistan'dan Avrupa'ya hava veya deniz yoluyla doğrudan ya da batı, güney ve doğu Afrika ülkeleri yoluyla sevkiyatlar yapılmaktadır. Şu anda daha az önemli diğer yollar kuzey yolu ve Güney Kafkasya içinden ve Karadeniz üzerinden geliyor gibi görünen yeni bir eroin yolunu içermektedir(EMCDDA, 2016).

Tablo 3. Güneydoğu Avrupa'da Yıllık En Büyük Eroin Ele Geçirme Durumları, 2011-2013 (kg)

Ülke	Tarih	Taşıma Şekli	Rota	Miktar(kg)
Türkiye	2012	Kamyon	Türkiye- Güneydoğu Avrupa- Hollanda	850
Türkiye	Temmuz 2013	Kamyon	Türkiye- Bulgaristan- Sırbistan- Bosna Hersek	700
Türkiye	Ağustos 2013	Kamyon	Türkiye- Bulgaristan- Sırbistan- Hırvatistan- Slovenya- Avusturya- Almanya- Belçika	393
Almanya	2011	Kamyon	Türkiye- Bulgaristan- Macaristan- Avusturya- Almanya- Hollanda	150
Avusturya	Ocak 2012	Kamyon	Bulgaristan- Romanya- Macaristan- Slovakya- Almanya- Luxemburg- Hollanda	130
Bulgaristan	Mart 2011	Kamyon	Türkiye- Bulgaristan	96
Romanya	Haziran 2012	Araba	Türkiye- Bulgaristan- Romanya	40

Kaynak: UNODC, Güneydoğu Avrupa Yoluyla Yasadışı Uyuşturucu Ticareti, 2014.

Tablo 3'de görüldüğü üzere, 2011-2013 yılları arasında Avrupa'da yıllık en büyük eroin ele geçirme durumlarında Türkiye'den gelen kamyonetlerde yakalanan eroin miktarları başı çekmektedir. Yakalanan eroinlerin miktarları diğer ülkelerdeki yakalanmalar ile mukayese edilemeyecek kadar yüksektir. Bu durum özellikle eroin kaçakçılığında Türkiye'nin durumunu gözler önüne sermektedir.

Kokain kaçakçılığında da Türkiye hem transit hem de hedef ülke olarak etkilenmektedir. Türkiye'yi hedef alan kokain trafiğinin başlangıç noktası Arjantin, Brezilya, Ekvator, Paraguay ve Venezüella'dır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin hedef olduğu birçok olayda kokain, öncelikle Batı Afrika'ya daha sonra da Türkiye'ye sevk edilmektedir. Güney Amerika'dan Türkiye'ye kimi zaman konteynerlar içerisine yüklenerek deniz yoluyla, kimi zaman da kuryeler vasıtasıyla hava yolu ile getirilmektedir (EGM, 2013). Ecstasy açısından ise Türkiye hedef ülke konumundadır. 2013 yılında Türkiye'de ele geçirilen ecstasynin büyük çoğunluğu Hollanda ve Belçika

kaynaklıdır. Ecstasy, Avrupa ülkelerinden hava, deniz ve kara yolu ile Türkiye'ye getirilmektedir (EMCDDA, 2014: 14). Bunun yanı sıra, Türkiye son yıllarda giderek artan oranlarda metamfetamin kaçakçılığına maruz kalmaktadır. Metamfetamin maddesini İran İslam Cumhuriyeti'nden temin eden uyuşturucu organizasyonlarının Türkiye'yi transit olarak kullanarak, kuryeler aracılığıyla hava yoluyla Uzakdoğu Asya ülkelerini hedefledikleri tespit edilmiştir (TUBİM, 2011b: 12).

Uyuşturucu ticaretini kontrol etmeye çalışan ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde pek çok kuruluş vardır. Ancak el altından yapılan uyuşturucu ticaretini ortaya çıkarmak son derece zordur. Çünkü uyuşturucuların taşınması ve saklanması son derece kolaydır. Buna karşılık, ağırlık ve büyüklüğü ile karşılaştırıldığında parasal değeri de çok büyüktür. Dolayısıyla, uyuşturucu ticareti ile mücadelede uyuşturucu maddelerinin rutin olarak yakalamaların yanı sıra köklü toplumsal, ekonomik ve siyasi çözümler üretilmesi gerektiği düşünülmektedir.

3.1.6. Türkiye'de Uyuşturucu Ticaretinin Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyet öncesi dönemde, Türkiye'de uyuşturucu ekimi ve üretiminin yasak olmadığı görülmektedir. Özellikle afyon üretimi ve ihracatı söz konusudur. İkinci Meşrutiyet dönemine kadar İstanbul'da esrar imal edilen ve satılan yerler olduğu gibi, esrar kullanılan mekânlar bulunmaktadır. Afyon üretimi de Osmanlı Döneminde önemli bir ihracat ürünü olmakla birlikte, İstanbul Süleymaniye bölgesinde esrar ve afyon satılan ve içilen yerler bulunmaktaydı (Saka, 1948: 34). Geçmişten günümüze bu coğrafyada özellikle esrar ve afyonun önemli bir yeri olduğu göze çarpmaktadır.

1926 yılından itibaren, Türkiye'de uyuşturucu maddelerin izinsiz veya ruhsata aykırı olarak üretimi, imali, ithali, ihracı ve her türlü ticareti ile dağıtımına yardımcı olacak fiiller, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile yasaklanmış ve suç olarak düzenlenmiştir (Tezcan, Erdem & Önok, 2008). Cumhuriyetin ilanından sonra afyon fabrikaları bir süre daha üretimlerine devam etmiştir. 1930'lu yıllarda ise kapatılarak afyon üretimi yasaklanmıştır. Bu süreçte de haşhaş ekimi ve afyon üretimi devlet kontrolüne alınmıştır. Uluslararası sözleşmelerle bu konuda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

1960'lı yıllarda devlet kontrolünde üretilen afyon, hem dünya ilaç pazarında, hem de uyuşturucu piyasasında önemli bir yere sahiptir. Bunun en önemli nedeni, Türk afyonunun çok kaliteli olmasıdır. Yalçın (1996: 25)'a göre, diğer ülkeler 100 kilo afyondan, 10 kilo eroin sağlarken; Türk afyonundan, 13- 15 kilo "ürün" elde edilmektedir. 1960'larda Türkiye afyon üretiminde dünya üçüncüsüdür. Bununla birlikte milyonlarca dolarlık geliri vardı ve 90 bin aile haşhaş ekimi ile geçiniyordu. Bu aileler, Toprak Mahsulleri Ofisi'ne; 1967'de 119 ton, 1968'de 125 ton, 1969'da 128, 1970'de 63 ve 1971 yılında da 149 ton afyon satmışlardır. Ancak "Esmer

altın" olarak nitelendirilen afyon, Amerikan hükümetinin "Amerika'da tüketilen eroinin yüzde 80'i ülkemize Fransa'dan sokulmaktadır. Bu eroinler ise Türkiye'deki haşhaş tarlalarından elde edilen afyondan yapılmaktadır." açıklamaları ile olumsuz yönde etkilenmiştir.

1971 yılında ABD'nin baskısı sonucu afyon ekimi yasaklanmışsa da, 1974 yılında tekrar devlet kontrolü altında yasal hale gelmiştir. Ancak 1970'li yıllar süresince Türkiye afyon üretiminde önceleri sahip olduğu merkezi önemi zamanla yitirmiştir (Stavrou, 1974). Amerikan baskısı ve Amerikan tefecileri Türk hükümetlerini, haşhaş üretimini denetlemek ve yerine başka ürünlerin ekimini teşvik amacını taşıyan programlar uygulamaya ikna etmişlerdir. Bunun sonucu olarak da Türk afyonunun yasadışı üretimi ve pazarlanmasında hızlı bir düşüş olmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde 1979'da İran'da devlet yönetiminin el değiştirmesi, Türkiye'de uyuşturucu ticaretinin dönüm noktasıdır. İran'da yönetimin Mollaların eline geçmesi ile Türkiye'deki uyuşturucu ticareti önemli ölçüde etkilenmiştir. Mollalar yönetime geçtikten kısa bir süre sonra, uyuşturucu kullanmanın, satmanın ve taşımanın cezasını idam olarak düzenlemişlerdir. Bunun sonucu olarak da İran'da bulunan Tebriz, Rızaiye, Hoy, Sasur gibi dünyaca ünlü "eroin laboratuvarları" tek tek kapanmış ve bu "eroin laboratuvarları" Diyarbakır'ın Lice ilçesine taşınmıştır (Yalçın, 1996: 52). Nakliyatçılıkta ustalaşan Liceliler, en iyi kimyagerleri transfer edip, eroinin imalat sürecini öğrenmiş ve kısa zamanda bu konuda söz sahibi olmuşlardır. İran'daki gelişmeler ve Türkiye'deki askeri yönetimin, silah kaçakçılığını önlemeye yönelik tedbirleri artırması, yeraltı ticaretinin en önemli gelir kapısının tekrar uyuşturucu olmasına neden olmuştur. Böylelikle de Türkiye'de 80'li yıllarda uyuşturucu trafiğinde patlama yaşanmıştır. Bununla birlikte, Diyarbakır uyuşturucu ticaretinde önemli bir yer haline gelmiştir (Çagaptay, 2006). Özellikle Lice ilçesi, eroin kaçakçılığında öne çıkan bir yer olarak, hem ABD'de, hem de Avrupa'da en az Türkiye kadar tanınmaktadır. Bu dönemde Türkiye'de eroin kaçakçılığı işinde yer alanların arasında çok sayıda Liceli aile bulunmaktaydı. Bu aileler, 1970'li yıllardan itibaren, Türkiye'de ve başta Almanya ve İngiltere olmak üzere Avrupa'da çok etkili ve faaldiler.

Bu süreçte, PKK ve uyuşturucu ticareti arasındaki bağlantı çok tartışılmıştır. PKK, 1980'lerin ortalarından itibaren on yıl boyunca Türkiye'nin uyuşturucu konusunun baş gündemini işgal etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, Amerikan Uyuşturucucuyla Mücadele Teşkilatı (DEA) ve BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), PKK'nın 1990'lı yıllar boyunca yoğun bir şekilde uyuşturucu trafiğine dâhil olduğunu belgelemişlerdir (Curtis & Karacan, 2002). Ancak 1996 yılında uyuşturucu ile ilişkili tüm suçluluk alanını sarsan bir gelişme olan Susurluk Skandalı ile bu bakış açısı değişmiş ve bu sefer uyuşturucu faaliyetlerine karışmış, devlet içerisinde siyasilerle ve bürokratlarla yakın ilişki içerisinde olan organize suç çeteleri gündeme oturmuştur. Ancak, Mili Güvenlik Kurulu'nun 1997 yılında organize suç çetelerini ve devlet içerisindeki bağlantılarını ortadan kaldırmayı amaçlayan ve gerekli adımları atmaya tavsiye

eden bir ulusal güvenlik politika belgesi kabul etmesi ile Türkiye, 1998 tarihinden itibaren uyuşturucu kaçakçıları için artık güvenli bir ülke olma özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir (Akgül & Kaptı, 2010).

Avrupa'daki uyuşturucu kullanımında yaşanan artış ile birlikte Türkiye önemli bir transit ülke haline gelmiş ve devlet kaçakçılıkla mücadeleyi ön plana çıkartarak uyuşturucunun arz boyutunu, yani üretim, kaçakçılık, satış ve bulundurma boyutlarını gündemine almıştır. Uyuşturucunun arz boyutu ile mücadeleye yönelik çalışmalar yürütülmüş ve bu doğrultuda Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Kaçakçılık Daire Başkanlığı kurulmuştur (Akgül & Kaptı, 2010: 85-86). 2000 yılında Türkiye, mücadelesini Avrupa ile bütünleştirme kararı almıştır. Hükümet, AB katılım müzakereleri kapsamında, EMCDDA çalışmalarına katılım için Avrupa Konseyine başvuruda bulunmuştur. Bu dönemde, Türkiye'nin başvurusu kabul edilmiş, EMCDDA Türkiye temas noktası kurulmuş (TUBİM) ve ilk kapsamlı ulusal uyuşturucu strateji belgesi (2006-2012) hazırlanmıştır. Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'nin (EMCDDA) çalışmalarına Türkiye Cumhuriyeti'nin katılımı ile ilgili olarak 2007 yılında imzalanan anlaşma 2011 yılında TBMM Dışişleri Komisyonundan geçerek Genel Kurul gündemine alınmıştır (TUBİM, 2011a).

Türkiye hem tarihsel geçmişi hem de coğrafik konumu nedeniyle uyuşturucu ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Son yıllarda, AB uyum süreci çerçevesinde, Avrupa Birliği ile yapılan ortak çalışmalarda birçok alanda olduğu gibi uyuşturucu madde ile mücadelede de önemli yol kat edilmiştir. Türkiye, bu konuya diğer ülkelerle kıyaslanamayacak kadar işgücü ve maddi kaynak ayırmaktadır. Dolayısıyla yapılan bu çalışmalar önemli olmakla birlikte uyuşturucu madde ile mücadelede farklı bakış açılarının kazanılması bu sosyal problemin çözümü için gerekli görülmektedir.

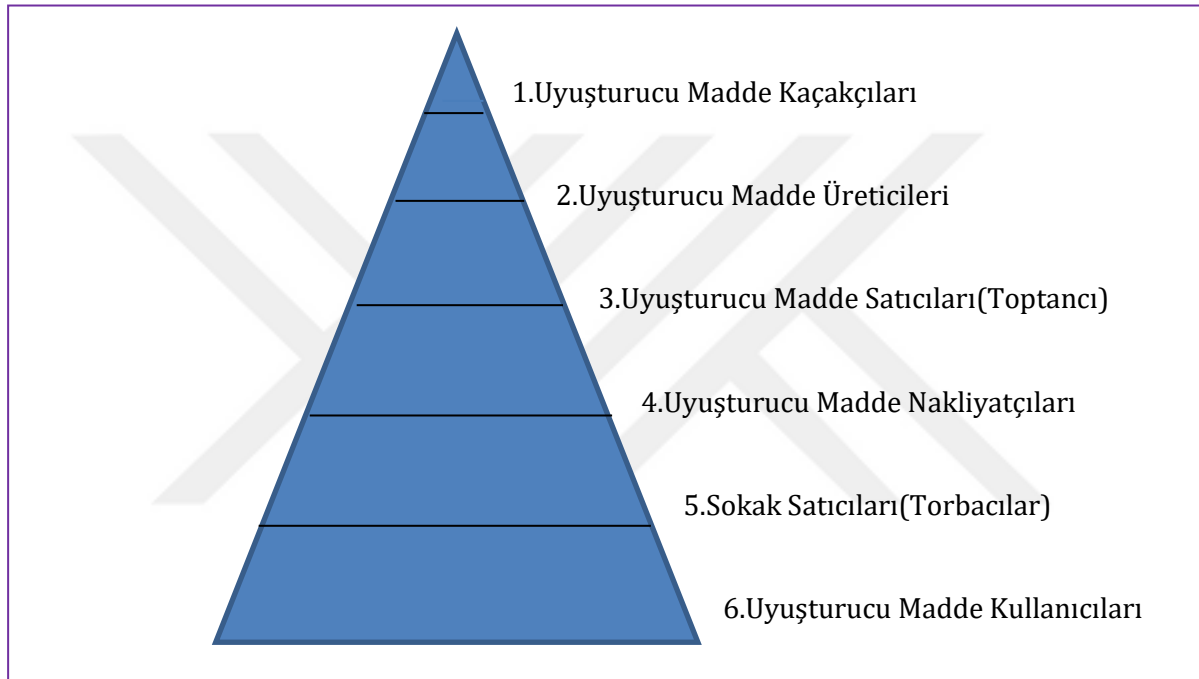
3.1.7. Türkiye'de Uyuşturucu Ticaretinin Hiyerarşik Yapısı

Uyuşturucu suçları ile ilgili çalışmalarda uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısı ya hiç üzerinde durulmamış ya da göz ardı edilmiş bir konudur. Literatürde bu konuda yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Oysaki uyuşturucu ticaretini anlamak ve analiz etmek için bu yapıyı anlamak göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bu bölüm, araştırmacının araştırma süreci içerisinde uyuşturucu satıcıları ile yaptığı görüşmeler ve bu görüşmelerdeki gözlemleri sonucunda elde edilen bilgiler ışığında meydana gelmiştir.

Uyuşturucu ticareti yasadışı uyuşturucu maddelerin ithalatı, üretimi, yetiştirilmesi, dağıtımı ve satışını içeren bir faaliyettir. Bu faaliyet kendi içerisinde hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Bu hiyerarşik sistemde uyuşturucu maddelerini uyuşturucu kaçakçıları,

üreticilerinden, toptancılara (satıcılara) taşır. Bu toptancılar da uyuşturucu maddeleri sokak satıcılarına (torbacılara), sokak satıcıları da uyuşturucu kullanıcılarına iletirler.

Türkiye’de uyuşturucu satıcıları beş gruba ayrılmaktadır. Bunlar; 1. Uyuşturucu Kaçakçıları, 2. Uyuşturucu Madde Üreticileri, 3. Uyuşturucu Satıcıları (Toptancı), 4. Uyuşturucu Nakliyatçıları, 5. Sokak Satıcıları (Torbacılar). Uyuşturucu satıcılarının iş tanımları uyuşturucu pazarında yaptıkları iş, bu işten elde ettikleri gelir ve sattıkları ürünün ekonomik değeri tarafından belirlenmektedir. Uyuşturucu ticaretinde uyuşturucu satıcılarına ek olarak en son halka olan uyuşturucu madde kullanıcıları da yer almaktadır.

Şekil 2. Uyuşturucu Ticaretinin Hiyerarşik Yapısı

Şekil 2’de görüldüğü üzere, uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik düzenin en üstünde uyuşturucu kaçakçıları yer almaktadır. Bu hiyerarşik düzende kaçakçıları sırayla uyuşturucu madde üreticileri, uyuşturucu madde satıcıları (toptancı), sokak satıcıları (torbacı) ve son olarak da uyuşturucu madde kullanıcıları takip etmektedir. Bu sosyal yapı içerisinde uyuşturucu satıcıları birbirleriyle ticari ilişkiler içerisinde bulunmalarından dolayı sosyal etkileşim içerisinde olduklarıdır. Uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısının oluşturan unsurlar şunlardır:

1. Uyuşturucu Madde Kaçakçıları: Uyuşturucu maddeyi yasalara aykırı olarak bir ülkeye girişini yaptıran veya bir ülkeden çıkartan kişiye uyuşturucu kaçakçısı denilmektedir. Türkiye’de uyuşturucu kaçakçıları genellikle eroinin ham maddesi olan baz morfini İran ve Afganistan’dan ve kokainin ham maddesi olan koka bitkisini de Güney Amerika’dan temin ederler. Temin ettikleri ham maddeleri kimyasal işlemlerle uyuşturucu madde haline

getirdikten sonra Türkiye'den yurtdışına (çoğunlukla Avrupa'ya) kaçakçılığını yapmaktadırlar. Maddenin kimyasal işlemleri genellikle kaçakçının kendisi ya da güvenilen bir uyuşturucu madde üreticisi tarafından yapılmaktadır.

Kaçakçılar, eroin ve kokain gibi ekonomik değeri yüksek maddelerin kaçakçılığını yapmalarından dolayı hiyerarşik yapı içerisinde üst sınıfta yer alırlar. Kaçakçılık işi için diğer satıcılardan farklı olarak belli bir sermaye gerekmektedir. Dolayısıyla bazı satıcılar gibi ekonomik durumları bozulunca maddi kaygılardan dolayı uyuşturucu ticaretine girmeleri bu grup için geçerli değildir. Sahip oldukları ekonomik sermayeden dolayı hiyerarşik düzen içerisinde bir rol model özelliği taşımaktadırlar. Kaçakçıların lüks yaşantıları çevrelerinde özendirici bir güç oluşturmaktadır. Birçok satıcı onların yaşantılarını örnek alarak uyuşturucu ticaretine girmektedirler.

Araştırma bulgularına göre, Diyarbakır'da belli aileler kaçakçılık işini yürütmektedirler. Bu ailelerde kaçakçılık babadan oğula bir başka deyişle nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu aileler ekonomik ve sosyal sermaye birikimini bir sonraki nesile aktararak kaçakçılık işinin devamını sağlamaktadırlar. Yasal olan ticari işlere geçerek uyuşturucu işine geri dönmeme durumları da söz konusudur.

Uyuşturucu kaçakçıların maddi kazançlarının yüksek olması ekonomik sermayelerini yükseltirken, siyasi ve emniyet güçleri ile olan iyi ilişkileri de simgesel sermaye sahibi olma yolunu açmaktadır. Sahip oldukları yüksek ekonomik ve simgesel sermayeden dolayı diğer gruplardaki satıcılara göre daha az tehlikeli konumdadırlar. Buna ek olarak da yakalanmamak için belli stratejiler kullanmaktadırlar. Bunlar içerisinde en çok kullandıkları strateji, illegal işleri kamufle etmek için legal işlerle uğraşmaktır. Bu sayede de toplumda saygın, tanınan ve zengin işadama profili çizmektedirler.

2. Uyuşturucu Madde Üreticileri: Uyuşturucu madde üreticisi adından da anlaşılacağı üzere uyuşturucu maddeyi meydana getiren kişidir. Bu grup kendi içinde ikiye ayrılır: Birinci grup, esrar gibi bitkisel uyuşturucu maddeleri yetiştirenlerdir. Genellikle bu kişilerin gerçek mesleği çiftçiliktir ve kırsalda yaşarlar. Kendilerine ait tarlaları bulunmaktadır. Genelde komşularının ve akrabalarının bu işi yaparak zenginleşmesinden etkilenerek kolayca elde ettikleri tohumlarla tarlalarında esrar yetiştirirler. Çiftçilikten bir yılda elde edecekleri parayı birkaç ayda esrardan elde edebilmektedirler.

İkinci grup ise eroin ve kokain gibi kimyevi uyuşturucu maddelerin kimyasal işlemini yapan üreticilerdir. Bu kişiler bir nevi kimyagerlerdir. Genellikle kendi camialarında "doktor" olarak adlandırılmaktadırlar. Bazı kaçakçılar kimyasal işlemi güven probleminden dolayı kendileri yapmaktadırlar. Çünkü kimyasal işlem sırasında özellikle üreticinin bağımlı olması durumunda hırsızlık söz konusu olabilmektedir. Ancak bu kimyasal işlemin çok ciddi yan

etkileri bulunmaktadır. Bu yan etkilerden bazıları, kimyasal işlemin üreticinin gözlerine verdiği ağır tahribat ve kimyasal işlemleri tatmaktan dolayı üreticinin bağımlı hale gelmesidir.

3. Uyuşturucu Madde Satıcıları (Toptancı): Uyuşturucu madde toptancıları kaçakçılardan aldıkları uyuşturucu maddeleri kendi altlarındaki satıcılara ve sokak satıcılarına dağıtan kişilerdir. Bu grup diğer gruplara göre sayıca daha fazla ve daha geniştir. Kaçakçılar ellerinde bulundurdukları yüklü miktarlardaki uyuşturucu maddeleri iş yaptıkları uyuşturucu satıcılarına pay ederler. Bu maddeleri Türkiye ve yurtdışındaki uyuşturucu satıcılarına bir şekilde dağıtırlar. Yasal bir ticarete bulunan toptancı anlayışı uyuşturucu ticareti için de geçerlidir. Bu gruptaki uyuşturucu satıcılarının sokak satıcılarından farkı, uyuşturucu maddeyi toptan olarak yüksek miktarda diğer satıcılara satmalarıdır.

Toptancılar sınıfsal anlamda kaçakçıların altında ama sokak satıcılarının üstündedirler. Uyuşturucu ticaretinde kaçakçılık ya da üreticilik kadar olmasa da toptancılık da profesyonellik isteyen bir iştir. Kaçakçılara ve üreticilere göre daha riskli bir konumdadırlar.

4. Uyuşturucu Madde Nakliyatçıları: Uyuşturucu madde nakliyatçıları, belli miktarda uyuşturucu maddeyi diğer satıcılara taşıyan kişilerdir. Nakliyatçılar, diğer uyuşturucu satıcıları içerisinde en az profesyonel olan ve en tehlikeli konumda olan gruptur. Uyuşturucu maddenin türüne göre aldıkları para miktarı değişmektedir. Nakliyatçıların kazandıkları para ekonomik değeri yüksek olan eroin ve kokain maddelerinde diğerlerine göre daha yüksektir. Uyuşturucu maddeler kara, deniz ve hava yoluyla taşınmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, nakliyatçıların genel profili bu kişilerin genellikle başka bir mesleklerinin olduğunu göstermektedir. Bu kişiler, yaşamlarının belli bir döneminde ekonomik problem yaşamalarından dolayı hızlı ve kolay para kazanmak ümidiyle bu işe yönelmektedirler. Bu grupta yapılan işin profesyonellik istememesi farklı meslek gruplarından geçişi kolaylaştırmaktadır. Ancak tehlikeli konumları ve deneyimsizliklerinden kaynaklı hızlı bir şekilde yakalanmaktadır. Çoğunlukla da aslında çok iyi bilmedikleri uyuşturucu ticaretinin tüm detaylarını ve işin inceliklerini hapisyanede öğrenerek çıkarlar.

5. Sokak Satıcıları (Torbacı): Toplumda torbacı olarak bilinen sokak satıcıları toptancıdan aldıkları uyuşturucu maddeleri uyuşturucu kullanıcılarına satan kişilerdir. Uyuşturucu satıcıları içerisinde en alt düzeyde bulunmaktadır. Uyuşturucuyu genellikle önceden belirledikleri sokak köşelerinde ya da belirlen noktalarda satma eğilimindedirler. Güvenlik nedeniyle bu noktalar zaman içerisinde değişmektedir.

Sokak satıcıları diğer satıcı grupları içerisinde sosyo-ekonomik düzeyi en düşük olan gruptur. Bu bağlamda kazandıkları gelir orta seviyede ya da zaman zaman düşük seviyede yasal bir işten kazanılandan daha fazla değildir. Bu nokta da genellikle maddi kazanımdan ziyade uyuşturucu madde bağımlısı olmaları bu işe girmelerinde etkili olmaktadır. Sokak satıcıları

madde bağımlıları ile birebir görüşmelerinden dolayı polise yakalanmaları daha kolaydır ve uyuşturucu ticaretindeki riskli gruplardan biridir.

6. *Uyuşturucu Madde Kullanıcıları:* Uyuşturucu madde kullanıcıları uyuşturucu madde kullanan ve/veya bağımlısı olan kişilerdir. Uyuşturucu ticaretinin son basamağı uyuşturucu satıcısı olmayan ancak uyuşturucu ticaretinin en önemli unsurlarından biri olan uyuşturucu madde kullanıcılarıdır. Bu konuda yapılan çalışmalar madde kullanıcılarının yaş, cinsiyet, eğitim ve sosyo-ekonomik düzeylerinin oldukça değişken olduğunu göstermektedir. Daha önce de belirtildiği üzere çok sayıda farklı uyuşturucu madde türleri vardır ve bu farklı madde türlerini kullanan da farklı profillerde kullanıcılar bulunmaktadır.

Uyuşturucu madde kullanıcıları için de uyuşturucu ticareti tehlikeli bir durumdur. Hem polise yakalanmak korkusu hem de uyuşturucu satıcıları ile alışveriş yapıyor olmanın verdiği gerginlik kullanıcıları da etkilemektedir. Buna rağmen kullanıcıların sosyal sermayelerinden dolayı uyuşturucu ticaretine dâhil olma olasılığı diğer kişilere göre daha fazladır.

Özetlemek gerekirse, uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısını oluşturan uyuşturucu satıcıları toplum tarafından her ne kadar aynı isimle biliniyor olsalar da kendi içlerinde önemli ayrımlar barındırmaktadırlar. Bu önemli ayrımlardan biri de sınıfsal farklılıklardır. Uyuşturucu satıcılarının sınıfsal farklılıkları sosyal, kültürel, ekonomik ve simgesel sermayelerini belirlemektedir. Bu bağlamda satıcılar arasında sınıfsal farklılıkların yarattığı yaşam tarzından beğenilere kadar ekonomik, sosyal, kültürel birçok toplumsal ayırım bulunmaktadır. Bu ayrımlar uyuşturucu ticaretinde yaptıkları işten sattıkları ürüne kadar kendini göstermektedir.

Diğer yandan uyuşturucu ticaretindeki hiyerarşik yapıda gruplar arasındaki hareketlilik kısıtlıdır. Uyuşturucu ticaretinde yapılan iş ne kadar profesyonellik ve sermaye gerektirir ise satıcı gruplar arasındaki hareketlilik imkânı da o kadar azalmaktadır. Bu nedenle hiyerarşik yapıda üstte bulunan kaçakçılar ve üreticiler ile diğer gruplar arasında bir hareketlilik söz konusu değildir. Kullanıcılar ile sokak satıcıları ve nakliyeciler arasında ise zaman zaman hareketlilik söz konusu olabilmektedir. Her grupta uyuşturucu madde kullanan kişiler bulunabilir ancak bu noktada ifade edilmek istenen kişilerin uyuşturucu ticaretine kullanıcı olarak dâhil olmalarından sonra satıcılık statüsüne geçme süreçleridir.

Uyuşturucu ticaretindeki bir diğer önemli nokta ise uyuşturucu satıcılarının yaptıkları işin “ikame edilebilir” olmasıdır. Satıcılar hangi konumda olurlarsa olsunlar yakalanmaları durumunda başka bir kaçakçı, bir satıcı ya da nakliyeciler yerlerini doldurmaktadır. Uyuşturucu pazarı ağır cezalara rağmen çok fazla elemanın olduğu ve yeni elemanların her zaman dâhil olduğu dinamik bir yapıdır. Dolayısıyla yakalanmalar sürecin akışını zaman zaman yavaşlatsa da durduramamaktadır. Uyuşturucu ticareti her zaman ve her şartta bir şekilde devam etmektedir.

3.2. Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın bu alt bölümünde öncelikle suç olgusuna sosyolojik yaklaşan klasik ve modern suç kuramları ele alınmıştır. Daha sonra ise Fransız sosyolog Pierre Bourdieu ve sosyolojisi kısaca tanıtılarak Bourdieu'nun çalışmalarında kullandığı temel kavramlar, eğitime ve suça yönelik sosyolojik yaklaşımı açıklanmıştır. Buna bağlı olarak, araştırmanın teorik çerçevesinin neden klasik ve modern suç kuramları üzerine değil de ağırlıklı olarak Bourdieu sosyolojisi üzerine kurulduğu izah edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, araştırma çerçevesinde Bourdieu'nun yanı sıra klasik ve modern suç kuramlarından da yararlanılmıştır.

3.2.1. Suç Kuramları

İnsanlar neden suç işler? Kimler suçludur? Suçun kapsamı nedir? Bireyi suç davranışına iten faktörler nelerdir? Bu gibi sorulara felsefe, tarih, arkeoloji, sosyoloji, psikoloji, kriminoloji olmak üzere birçok bilim dalı yanıt aramıştır. Bu çerçevede suç davranışı konusunda birçok teori geliştirilmiş ve geliştirilmektedir (Burkay, 2008: 3). Özellikle 19. yüzyılda psikoloji ve biyoloji tarafından geliştirilen bu teorilere, 20. yüzyıldan itibaren sosyolojik yaklaşımlı kuramlar da dâhil olmuştur. Dolayısıyla, suçu açıklamaya yönelik sosyoloji alanında pek çok kuram olduğu görülmektedir. Sosyolojik yaklaşımdaki klasik ve modern suç kuramları sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri ve sosyal çatışma teorileri olmak üzere üçe ayrılmaktadırlar.

3.2.1.1. Sosyal Yapı Teorileri

Suç olgusunu sosyolojik bakış açısıyla açıklamaya çalışan üç temel suç teorilerinden biri sosyal yapı teorileridir. Suç olgusuna makro açıdan yaklaşan bu teorilerin en temel argümanı “toplumu oluşturan, düzenleyen ve sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlayan öğelerin özelliklerini (aile, mahalle, sosyal örgütlenmeler, eğitim sistemi vb.) makro düzey değişiklikler (ekonomik, siyasi ve sosyal krizler vb.) nedeniyle yitirmesi, yozlaşması ve işlevselliğini yitirmesidir”. Bunun neticesi ise toplumsal normların ve değerlerin korunamaması, sosyal düzenin sağlanamaması ile bireylerin sosyal yapı içerisindeki sosyo-ekonomik statülerinin değişmesi, en son aşamada ise sapma ve suç eylemlerinin ortaya çıkmasıdır (Akgül & Irmak, 2016:74). Bu teoriler sosyal yapı teorileri kendi içinde fonksiyonalist teori, gerilim teorisi, alt kültürel teoriler ve sosyal düzensizlik teorileri olmak üzere ayrılmaktadır:

Fonksiyonalist Teori: Fonksiyonalizm, bir sistemin parçalarının birbirleriyle bağımlılık, dayanışma ve karşılıklı uyum içinde buldukları veya en azından bu parçaların kendi aralarında birbirlerini sürekli olarak yeniden düzenleme süreci içinde oldukları düşüncesi

üzerine yapılanmış bir doktrindir (Smith, 1988: 2). Fonksiyonalist teorisyenler suç olgusunu toplumun işleyişinde anahtar bir kavram olarak görmekteyiz.

Öncü düşünürlerinden biri olan Durkheim (1951)'a göre suç toplum için normal bir olgudur ve toplumun sağlıklı işleyişi için gereklidir. Birçok düşünürü göre, Durkheim'in suç sosyolojisine en büyük katkısı anomi kavramıdır. Anomi, standartların ve değerlerin kaybolması sonucu sosyal düzenin bozulmasıdır (Adler vd., 1991:73). Anominin var olduğu toplumlarda çözülme bütünleşmenin yerini almaktadır. Bunun sonucu olarak da toplumda suçlu davranışın görülme sıklığı artmaktadır.

Durkheim, suça çeşitli pozitif sonuçlar atfeder. Pozitif sonuçlardan ilki, sosyal normların açık-seçikleştirilmesidir. Suçun varlığı, bir toplum içinde kolektif duyarlılıklar arasında bir esneklik derecesinin var olduğuna işaret eder. Suç bu duyarlılıkların belirginleşmesine yol açar. İkincisi ise suç aynı zamanda insanlara paylaştıkları ortak değerleri hatırlatır ve sosyal dayanışmaya katkıda bulunur (Abrahamson, 1990: 77). Genel olarak fonksiyonalist teorinin suça olan bakış açısı, tüm sosyal olguların toplumun uyumuna katkıda bulunduğudur. Dolayısıyla suç davranışları belli sınırlar içerisinde oluştukları takdirde normal toplumsal olgular olarak değerlendirilmektedirler.

Gerilim Teorisi: Gerilim teorisinin kurucusu olan Robert Merton, suç olgusunun toplumun bir işlevi olduğu konusunda fonksiyonalist teorisyenlerle hemfikirdir. Gerilim yaklaşımını ilk defa kavramlaştıran Merton, Durkheim'in öne sürdüğü anomi kavramını geliştirerek gerilim teorisini ortaya koymuştur.

Merton (1938) anomi kavramını toplum tarafından meşru sayılan hedefler ile o hedeflere ulaşmak için mevcut imkânların yetersiz kalması neticesinde bireylerin yaşadığı çatışma olarak tanımlar. Daha somut bir ifadeyle, toplumda zenginlik, statülü bir iş, bireysel/ailevi mutluluk meşru hedefler olarak gösterilirken bu hedeflere ulaşmak için gerekli olan çalışma imkânı, eğitim ve mali kaynaklar herkese aynı oranda sunulmamaktadır. Dolayısıyla Merton bu hedeflere ulaşmak için bireylerin meşru olmayan yollara yani suç ve sapma davranışlarına başvurarak idealize edilen toplumsal hedeflere ulaşmaya çalıştıklarını iddia etmektedirler (Calhoun vd., 2007:462). Merton'a göre, kültürel amaçlar ile kurumsal normlar arasında çatışma olması durumunda, toplumda beş davranış türü oluşmaktadır. Bunlar; Uyumluluk, yenilikçilik, şekilcilik, geri çekilme ve isyandır.

Regoli ve Hewitt (1997), gerilim kuramının temel kavramları yeterli düzeyde tanımlayamamış olması, gerçekleştirilen araştırmaların birbirleriyle örtüşmeyen sonuçlar ortaya koyması, gerilimin sadece bir türü ile ilgilenerek (amaçların bloke edilmesi ile ortaya çıkan gerilim türü) diğer gerilim kaynaklarını ihmal etmesi, daha çok alt sınıfa mensup gençler arasındaki yüksek suçluluk oranları üzerine odaklanması ve orta ile üst sınıfa ilişkin suçluluk oranını ihmal etmiş olmasını, kurama yöneltilebilecek eleştiriler olarak belirtmektedirler

(Regoli & Hewitt, 1997:207). Bu eleştirilerin yanı sıra, Kızmaz (2005) gerilim teorisinin genel olarak kan davaları veya namus cinayetleri gibi “kültürel suçları” açıklamada başarısız olduğunu ifade etmektedir.

Alt Kültürel Teoriler: 1950’lerden itibaren suç çalışmaları suçun sosyal yönü ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan teorilerden biri de alt kültürel teorilerdir. Alt kültürel teorisyenlerden Cohen (1955)’e göre, suç bir alt kültür sorunudur. Bu nedenle suç belli bir gruba ait olmaktan dolayı kazanılan değerler, inançlar, kurallar ve önyargılar olarak tanımlanmaktadır. Cloward ve Ohlin (1960) ise bu alt kültürlerin alabilecekleri muhtemel şekilleri araştırmışlardır. Suçlu alt kültürlerin oluşumunu topluma hâkim olan orta sınıf tarafından halkın önüne koyulan kriterler çerçevesinde başarıya ulaşamayan alt sınıfa mensup insanlardan bir kısmının tercih ettiği alternatif bir yol olarak ele almışlardır (Williams & McShane, 1988:80). Bu teorinin öne sürdüğü varsayımlardan biri de suçun genellikle toplumun alt sınıfları ve bu alt sınıflara mensup erkekler tarafından işlendiğidir.

Alt kültürel teoriler, toplumda belli grupların veya alt kültürlerin suça neden olan değerlere sahip olduklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla, alt kültürlerin suçlu davranışı onayladıklarını ileri sürerler. Matza ve Skyze (1962:196)’a göre suçlu alt kültür işlediği suç rasyonelleştirebilmesi açısından kişiye gerekli tüm olanakları sağlamaktadır. Bir başka deyişle, nötrleştirme teknikleri kişilere normal davranışlardan uzaklaşarak zaman zaman sapmış davranışlara yönelme olasılığı sağlarlar. Suçlular bazı eylemlerinden ötürü suçluluk duyarlar. Eğer genel değerler sisteminin yerine, suçlu alt kültürünün yarattığı değer sistemi geçirilmişse, bu durumda bir suçluluk duygusu söz konusu olmayabilir.

Alt kültürel teoriler de gerilim teorisi gibi alt sınıf suçluluğuna yoğunlaşmakla ve orta ile üst sınıf suçluluğunu göz ardı etmekle eleştirilmişlerdir. Bunun yanı sıra, alt kültür teorilerinde erkeklerin kadınlara göre daha fazla suç çetelerine dâhil olmaları ve daha fazla suç işlemeleri konusunda tatminkar açıklamalar bulunmamaktadır.

Sosyal Düzensizlik Teorileri: Bir diğer sosyal yapı teorisi bir kısım sosyologlar tarafından “Sosyal Ekoloji Teorileri”, diğer bir kısım sosyologlar tarafından da “Sosyal Düzensizlik Teorileri” olarak adlandırılan yaklaşımdır. Chicago ekolünün temsilcileri tarafından geliştirilen bu teoride, suçlu davranışı açıklamak için suçlu yerine suçlunun bulunduğu bölgenin incelenmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Bu akımın kurucularından olan Robert Park ve Ernest Burgess (1925), “Kent” adlı çalışmalarında insan ekolojisini çevreleyen makro ve mikro etkenlerin karışımının insan hayatıyla bağlantılı olduğunu ileri sürmüş ve ilk defa sosyal düzensizliğin açıklanmasına katkıda bulunmuşlardır. Park, yapmış olduğu çalışmalarda kentin en düzensiz bölgelerinin yoksul, dağınık aile yapısına ve heterojen bir nüfus yapısına sahip yerler olduğunu gözlemlemiştir.

Burgess (1925), “Kent” adlı çalışmasında kentleri iç içe geçmiş halkalar şeklinde izah etmektedir. Burgess, özellikle “Çemberler Teorisi” olarak bilinen bu teoride kenti 5 bölgeye ayırmaktadır. Her bölgenin kendine has özellikleri, kültürel yapısı ve sakinleri bulunmaktadır. Burgess’a göre merkezden çevreye gidildikçe suç oranlarında azalma görülmektedir. Bu durumu o bölgedeki nüfus yoğunluğu, ekonomik gelişmişlik düzeyi ve suçlu tiplerin popülerliği ile açıklamaktadır. Shaw ve McKay (1942), Burgess’ın modelini kullanarak Chicago’nun farklı bölgelerindeki suç davranışlarını incelemiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre:

- Suç oranlarının şehirlerde farklı bir dağılımı vardır.
- Merkeze yaklaştıkça suç oranlarında artma, uzaklaştıkça azalma görülmektedir.
- Suç oranlarının yüksek olduğu bölgelerde geleneksel olmayan normlar genelde kabul edilmektedir.
- Genç suçlu oranlarının yüksek olduğu bölgelerde göçmen oranı yüksek, gelir düzeyi ve ev sahipliği oranı düşüktür (Shaw & McKay, 1942:374-388).

3.2.1.2. Sosyal Süreç Teorileri

Suç olgusunu sosyolojik bakış açısı ile açıklayan suç teorilerinden bir diğeri de sosyal süreç teorileridir. Bu teoriler, suçlu davranışın biyolojik ve psikolojik nedenleri olduğunu reddederler. Suçlu davranış da diğer davranışlar gibi sosyal etkileşim sürecinde öğrenilmektedir. Bu bağlamda, bireyin suçlu olma sürecine odaklanmaktadır. Sosyal süreç teorileri sosyal kontrol teorileri, sosyal öğrenme teorileri ve etiketleme teorileri olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Sosyal Kontrol Teorileri: Kontrol kuramının modern anlamdaki öncüleri Travis Hirschi ve Micheal Gottfredson’dur. Sosyal kontrol teorisi aile ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri, okul ve eğitim faktörleri, inanç düzeyi gibi unsurları temel düzeyde ele almaktadır. Bu teori, bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunun bireyin suç davranışını göstermedeki önemini vurgulamaktadır. Bir başka deyişle, bu teoriye göre bireyin aile, arkadaşlık, okul, din gibi kurumlara olan bağlılığı arttıkça suç davranışına yönelme olasılığı azalmaktadır.

Kuramın öncülerinde olan Hirschi (1969)’ye göre, bireyi topluma bağlayan faktörler şunlardır: Bağlılık (attachment), adanmışlık (commitment), sürekli meşgul olma ile sosyal faaliyetlerde bulunma (involvement) ve son olarak inanç (belief). Bu bağlar, bireyleri topluma sıkı sıkıya bağlayarak bireyi toplumsal normlar ve beklentiler çizgisinde tutarlar. Bu bağların herhangi bir şekilde zayıflaması veya kopması bireyin suç işlemesine neden olmaktadır.

Suç alanında yapılan çalışmalar içerisinde sosyal kontrol teorisinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Birçok suç araştırması sosyal kontrol teorisinin bireyin aile, arkadaş, eğitim ve

inanç düzeyinin suçlu davranışla olan ilişkisini teyit etmiştir. Buna karşın, bazı yönlerden eleştirilmiştir. Bu eleştiriler; bireyin özgür iradesini küçümsemesi ve yetişkin suçluluğunu yeterince açıklayamamasıdır.

Sosyal Öğrenme Teorileri: Sosyal öğrenme teorisine şüphesiz en belirgin katkısı Edwin Sutherland yapmıştır. Literatürde ilk öğrenme teorisi olarak Sutherland'ın "Ayrırcı Birleşimler Teorisi (Differential Association)" kabul edilmektedir. Sutherland suçun aynen diğer normal davranışlar gibi öğrenilebilen bir davranış olduğunu söylerken, bu öğrenmenin bireyin kendisi açısından önemli olan insanlarla olan etkileşimi sonucunda gerçekleştiğini savunmuştur. Sutherland'e göre bir kimsenin suç işleyip işlememesini belirleyen temel faktör bireyin suç işlemesini haklı çıkaracak gerekçelere, suç işlemenin yanlış olduğunu savunan gerekçelerden daha fazla maruz kalmasıdır (Dolu, 2015: 255). Sosyal öğrenme teorisi özellikle ergenlik dönemindeki akran etkisine dikkat çekmektedir. Bu kurama göre ergenlik döneminde akran etkisi, ebeveynlerin etkisine göre çok daha önceliklidir.

Akers (2003), Sutherland'ın teorisinden etkilenerek "Ayrırcı Güçlendirme (Differential Reinforcement)" teorisini geliştirmiştir. Bu teori Sutherland'ın "Ayrırcı Birleşimler Teorisi'nin hem devamı hem geliştirilmiş halidir. Sosyal öğrenme teorisinin dört ana bileşeni bulunmaktadır: 1. Ayrırcı Birliktelikler 2. Tanımlamalar 3. Ayrırcı Pekiştirmeler 4. Taklit. Akers sosyal öğrenme teorisini böylece ortaya koyduktan sonra bu model üzerinde çalışmayı sürdürerek "Sosyal Yapı ve Sosyal Öğrenme" modelini geliştirmiştir. Bu modele göre Akers, sosyal yapıyı oluşturan faktörlerin sosyal öğrenme değişkenlerini etkilemek suretiyle bireylerin davranışları üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğunu öngörmektedir. Sosyal yapı ve sosyal öğrenme yaklaşımı ile Akers, sosyal yapının sosyal öğrenme için uygun ortamı oluşturduğunu ve öğrenmeyi kolaylaştırdığını savunmaktadır. Böylece suçlu akranlarıyla birliktelik sonucu suçlu davranış öğrenilmekte ancak suçlu davranışta bulunma ve bu davranışı devam ettirme noktasında ne yapacağına birey kendi karar vermektedir (Dolu, 2015:280-284). Literatürdeki birçok ampirik çalışma, sosyal öğrenme teorilerinin suç davranışını açıklamada başarılı olduğunu doğrulamaktadır.

Etiketleme Teorileri: Sosyal süreç teorilerinden bir diğeri de Etiketleme Teorisi'dir. Etiketleme teorisi içerisinde Tannenbum, Lemert, Goffman ve Becker'ın çalışmaları başı çekmektedir. Geleneksel suç teorilerinin aksine, etiketleme teorileri doğrudan suçun nedenleri yerine toplumun suç ve suçluya gösterdiği tepkiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu teoriye göre, bir kimsenin işlediği suçtan sonra yeniden suç işleyip işlememesi tamamen bu kişiye toplum tarafından gösterilecek tavra bağlıdır. Bireyin kendisi hakkındaki düşünceleri ve toplumdaki diğer bireylerin onun hakkındaki düşünceleri kişinin benlik algısında oldukça önemlidir ve bu algı suç davranışına yönelmelerinde etkilidir.

Etiketleme teorisi, ilk olarak 1930’larda Frank Tannenbaum tarafından tanımlanmıştır. Tannenbaum (1938), ‘Suç ve Toplum’ adlı eserinde, bir şeyin suç olarak tanımlama süreci ve bir davranışın suç olup olmadığına kimin karar verdiği konusu üzerinde durmuştur. Lemert (1951)’e göre ise bireyin kişiliğindeki en belirgin değişim toplumun bireyde gördüğü yanlış davranışlardaki olumsuzlukları bireyin tüm davranışlarına genellediği zaman meydana gelmektedir. Bireyin hatalı davranışları veya Lemert’in ifadesiyle birincil sapmaları, bireyin bu davranışta bulunduğu durum çerçevesinde değerlendirilerek genellenemez veya çevre tarafından bu davranışlar toplumsal kabul edilebilirlik sınırları içinde olduğu şeklinde yorumlandığı sürece bireyi dönüşü olmayan bir suç döngüsüne sokmaz. Ancak birey ne zaman bu tür davranışlarını kendisine gösterilen toplumsal bir tepkiye karşı bir tepki veya bir savunma mekanizması şeklinde sergilerse işte o zaman bireyin bu davranışı Lemert’in ikincil sapma olarak tarif ettiği davranışlar kategorisine girer (Dolu, 2015: 447).

Goffman (1963) ‘‘Damga’’ adlı eserinde, damgalanmış bireyin öğrenme sürecinde iki aşama söz konusu olduğunu belirtir: Kişinin normal bakış açısını öğrenmesi ve bu bakış açısına göre kendisinin yetersiz olduğunu öğrenmesi. Muhtemelen sonraki aşama artık, ait olduğu kişi tipini idare etmeyi, diğerlerinin bu kişi tipine muamele tarzıyla nasıl başa çıkacağını öğrendiği aşamadır. Bundan sonraki aşama da yani aldatıcı görünüm sergilemeyi öğrenme aşamasının ele alındığı aşamadır. Etiketleme teorisyenlerinden Becker (2013) ’a göre ise, sapma çağdaş sosyal etkileşimin ürünüdür ve etkileşim öncelikle bireylerin diğerlerinin eylemlerinin anlamlarını yorumlamasıyla idare edilir. Suçlu statüsü daha çok diğer bireylerin bu eyleme nasıl tepki verdiklerine bağlıdır. Bir insanın sapmış olarak görülmesi o kişinin daha sonraki sosyal katılımlarında ve benlik imgesinde önemli sonuçlara yol açmaktadır. En önemli sonuç sapmış olarak etiketlenen bireyin toplum içerisindeki kimliğinde görülür. Bu durum bireyin kendisi hakkında sahip olduğu imgenin değişmesine neden olur. Toplumun kendisine yapıştırdığı etiket onun gerçek kimliğinin yerini almaya başladığında birey artık kendini sahip olduğu etiketin nitelikleriyle görmeye başlar. Bu durum onun tekrar suç işlemede etkili olmaktadır.

3.2.1.3. Sosyal Çatışma Teorileri

Sosyal çatışma teorisi 1960 yıllarda yaşanan problemlere ve mevcut teorilerin suç olgusuna bir çözüm sunmamalarına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Çatışma teorileri, geleneksel değerleri sorgular ve yasaları siyasal gücü elinde tutanların çıkarlarını koruyan varlıklar olarak görür. Çatışma kuramı öncelikle güç kavramı ile ilişkilidir ve köklerini başkaldırma, sınıf çatışması ve Marksist felsefeden alır (Shoemaker, 1990).

Marxist düşünce, kapitalist devletin suçlu toplumu ve davranışı yaratmadaki rolü üzerine odaklanmaktadır. Marx'ın kuramsal yaklaşımının temel varsayımları şu şekilde ifade edilebilir (Turner, 1975):

1. Sosyal sistemlerin belli birimlerin ve grupların karşılıklı bağımlılıklarını gözler önüne sermesine rağmen bu karşılıklı bağımlılıklar daima çıkar çatışmalarını meydana getirir.
2. Bu çıkar çatışmaları kıt kaynakların, bilhassa gücün, eşitsiz dağılımının bir sonucudur.
3. Gizli çıkar çatışmaları neticede sistem içindeki sosyal gruplar arasında şiddetli ve aşikâr bir fikir ayrılığına yol açacaktır.
4. Bu fikir ayrılıkları, kutuplaşmış sistem içindeki sosyal grupların dominant ve boyun eğen olmak üzere iki farklı gruba ayrılmasına yol açacaktır.
5. Dominant ve boyun eğen gruplar kutuplaştıkça, ardından gelen çatışma daha da şiddetlenir. Çatışma şiddeti arttıkça sistemin yapısal değişimi ve kıt kaynakların yeniden dağıtımı daha büyük olacaktır.
6. Bu yeni düzen bir kez daha yeni dominant ve boyun eğen gruplar arasında kaçınılmaz bir sınıf çatışması, kutuplaşma, şiddet ve sistemin yeniden düzenlenmesi sürecine yol açan çıkar çatışmaları yaratır.

Çatışma teorisyenleri toplumda tek bir hâkim sınıf olduğunu kabul ederler. Bu bağlamda, suç olgusunu mevcut kaynakların dağıtımındaki eşitsizliğin ve bundan dolayı ortaya çıkan çatışmanın bir sonucu olarak görmektedirler. Bu eşitsizlik ve çatışma öncelikle alt sınıfı ve yoksulları etkilemektedir. Toplumda var olan suç olgusunun çözümünün ancak kapitalist düzenin değişmesi ile mümkün olduğuna inanmaktadırlar.

Buna karşın, Marksist suç analizlerini "ütopik" olmakla eleştiren bir yaklaşım gelişmiştir. Radikal kriminolojiye eleştirel bir müdahale olarak kurgulanan "sol gerçekçilik" yaklaşımı, radikal kriminolojinin güçlülerin suçlarının incelenmesine önemli katkılar sağladığını ancak kadınlara, çocuklara ve etnik grup üyelerine yönelik şiddeti vurgulamakla birlikte işçi sınıfı mensuplarının birbirlerine karşı işledikleri diğer suçları gözardı ettiğini belirtir. Lea ve Young (1984)'a göre, suç tamamen toplumsal bir inşa olarak görülemeyeceği gibi sadece pek çok insanın paylaştığı bir korku da değildir. Onlara göre, suçu kapitalist medyanın veya sistemin manipülasyonlarına indirgemek siyasi ve etik sorumsuzluktur. Hem suç hem de suçun nedenleri ele alınmalı ve bu yapılırken, marjinal gruplara sempatiden ziyade hak temelli bir sistem fikrine odaklanmak gerekir. İşsizlik ile suç arasında doğru orantılı bir ilişki kuran Lea ve Young, refah, altyapı iyileştirmeleri, istihdam yaratılması gibi pratiklerin yoksulluğu ve dolayısıyla suçu azaltacağı görüşündedirler (Lea & Young, 1984).

3.2.2. Pierre Bourdieu

Bu alt bölümde, Pierre Bourdieu'nun sosyoloji anlayışı betimlenerek açıklandıktan sonra habitus, sermaye ve alan kavramları detaylı olarak izah edilmiştir. Buna bağlı olarak, Pierre Bourdieu'nun sosyoloji anlayışının suç olgusu ile ilişkisi ve suç araştırmalarındaki önemi vurgulanmaktadır.

3.2.2.1. Pierre Bourdieu ve Sosyoloji Anlayışı

Sosyal bilim dünyasına damgasını vurmuş isimlerden biri olan Pierre Bourdieu (1930) Fransa'nın güneyindeki Pyrénées-Atlantiques'deki Denguin taşrasında doğmuştur. Liseyi Pau'da tamamladıktan sonra burs imkânlarıyla Paris'te seçkin ailelerin çocuklarının okuduğu Ecole Normale Supérieure'de felsefe okumuştur. Askerlik görevini yaptığı ve 1958-1960 yılları arasında asistan olarak çalıştığı Cezayir ona ayrıcalıklı bir çalışma sahası sundu. Askerlik hizmetiyle gönderildiği Cezayir'deki sömürge yönetiminin ve savaşın gerçekleriyle yüzleşen Bourdieu, kapitalizm ve yerli milliyetçilik arasındaki çatışmaların yol açtığı toplumsal sorunları anlamak için sosyolojiye yöneldi. Bunun yanı sıra, ilk etnografik çalışmalarını Kabiliye'de gerçekleştirdi. Bu dönemde yaşadıkları, çalışma alanının felsefeden sosyolojiye geçmesine neden olmakla birlikte felsefe eğitimi pratiğe dökmesi ve teorisinin şekillenmesinde önemli bir katkı sağlamıştır.

Nitekim ilk kitaplarında, Cezayirli (Bourdieu, 1962), Cezayir'de Emek ve İşçiler (Bourdieu vd., 1963), Köksüzleşme: Cezayir'de Geleneksel Tarımın Krizi'nde (Bourdieu & Sayad, 1964), bağımsız bir Cezayir'in acılı doğuşunu aydınlatmak ve ona yardımcı olmak amacıyla yerli toplumun organizasyonunun, kültürün, ücretli emeğin ve kentleşmenin Fransız ordusunun sözde barış politikası altında sert bir biçimde yıkılmasının tarihi masaya yatırılır (Wacquant, 2007: 54). Bu çalışmalar, sadece etnografik alan çalışmalarına dayanmaz, bunun yanı sıra Ulusal İstatistik ve İktisadi Araştırma Enstitüsü'nde istatistikçi olarak çalışan Alain Darbel'in yardımlarıyla yürüttüğü anketlere de dayanmaktadır. Bourdieu'nun sosyoloji anlayışı bu dönemdeki alan çalışmaları sırasında şekillenmiştir. Dolayısıyla Bourdieu'nun gençlik dönemi çalışmalarının bütün eserlerine damgasını vurduğu görülmektedir. Farklı alanlarda yürüttüğü saha çalışmaları onu diğer düşünürlerden ayıran önemli özelliklerinden biridir. Çalışmalarında spordan moda, beğeniden kültüre, siyasal eylemden siyaset-kültür ilişkisine ve tahakküme kadar geniş bir perspektifteki konular çerçevesinde temel kavramlarının açıklamalarını sunmaktadır.

Bourdieu, 1960 yılında Fransa'ya geri döndükten sonra Sorbonne'da Raymond Aron'un asistanı aynı zamanda da yeni kurulan Avrupa Sosyoloji Merkezi'nin genel sekreteri olarak

çalışmaya başlamıştır. 1964'de Ecole Pratique Des Hautes Etudes'de (EPHE) araştırma direktörü ve Minuit Yayınları'nın da editörü olur. Aynı yıl, Jean- Claude Passeron ile birlikte yazdığı "Varisler: Öğrenciler ve Kültür"ü yayınlamasıyla birlikte hem akademik hem ekonomik anlamda önemli bir başarı elde eder. Bu süreç içerisinde, sanat sosyolojisiyle de ilgilenmektedir. "Ortalama Bir Sanat: Fotoğrafın Toplumsal Kullanımları Üzerine Deneme (1965)" ve "Sanat Sevdası: Avrupa Sanat Müzeleri (1966)" ve "Ziyaretçi Kitleleri (1966)" adlı eserlerinde sanat sosyolojisine olan ilgisini ortaya koymuştur. 1992 yılında "Sanatın Kuralları" adlı kitabında sanatsal "uzamın" oluşumunu ve işleyişinin tarihsel bir analizini yapmaktadır. Böylelikle de kendi sosyal uzamlar teorisini temsil eden bir eser ortaya çıkarmıştır.

Bourdieu, 1970 yılında Jean- Claude Passeron ile birlikte okul üzerine Varisler'den daha teorik olan, "Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri" adlı eseri yayınladılar. Bu eser, okulun fırsat eşitliği sağlamak yerine, toplumsal hiyerarşinin yeniden üretilmesine ve meşrulaştırılmasına katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Bourdieu, 1970'li yıllar boyunca sosyoloji alanında gitgide daha merkezi bir konuma sahip olmuştur. Bunun önemli nedenlerinden biri, sosyal bilimlerde az rastlanan, çalışmalarına destek olan ve düşüncelerini yaymasına yardımcı olan sosyologlardan oluşan bir ekip tarafından çevrelenmiş olmasıdır. Bu ekip ile 1975 yılında ömrünün sonuna kadar yöneteceği "Actes de la Recherche en Sciences Sociales" adlı dergiyi kurmuştur. Bu dergi hem kendinin hem öğrencilerinin ve meslektaşlarının çalışmalarını dünyaya duyurmasına yardımcı olmuştur. Bourdieu, 1979 yılında en önemli eserlerinden biri olan "Ayrım"ı yayınlamıştır. Bu eser, toplumsal sınıflar arasındaki kültürel pratiklerin farklılıklarını ortaya koymak için Bourdieu sosyolojisinde merkezi bir yeri olan "habitus" ve "sermaye" kavramlarının açıklanmasından dolayı önemli bir yere sahiptir.

Pratiğin Mantığı (1972) ve Ayrım (1979) adlı temel eserlerinin yayınlanması ile birlikte 1981'de Collège de France'in sosyoloji kürsüsüne seçilen Bourdieu, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneminin en seçkin Fransız sosyal bilimcileri arasında yer almıştır. Bourdieu, 1958-1995 yılları arasında 30'dan fazla kitap ve 340 makale yayınlarak dünyaca üne kavuşmuş, özellikle de eserlerinin İngilizce'ye çevrilmesi ABD ve İngiltere'de tanınırlığını arttırmıştır. Öyle ki 1980'lerin sonuna doğru, ABD'de eserlerinden en çok alıntı yapılan Fransız sosyal bilimciler arasındaki yerini almıştır. Bourdieu'nun eserlerinin odak noktasını şu meseleler oluşturur: Kültürel sosyalleşmenin, bireyleri ve grupları rekabetçi statü hiyerarşileri içerisine yerleştirme biçimi; görece özerk çatışma alanlarının, bireyleri ve grupları değerli kaynaklar üzerinde yürütülen bir mücadelede karşı karşıya getirme biçimi; bu toplumsal mücadelelerin simgesel sınıflandırmalar aracılığıyla yansıtılma biçimi; aktörlerin bu alanlar içerisinde kendi çıkarları için mücadele edip stratejiler geliştirme ve bunu yaparken farkında olmaksızın toplumsal tabakalaşma düzenini yeniden üretme biçimleridir (Swartz, 1997:19).

Bourdieu'nun yaşamının son on yılında akademisyenden aydına dönüşme süreci dikkat çekmektedir. 1993 yılında editörlüğünü yaptığı "Dünyanın Sefaleti" adlı kolektif eserde, toplumsal acılara maruz kalan bireylerin yaşamlarından kesitler sunmaktadır. Bunun yanı sıra 1990'lı yıllar boyunca grevcilere, işsizler hareketine ve küreselleşme karşıtlarına destek verir. Bourdieu bu süreçte aktivist tavrına paralel olarak çalışmalarında sosyoloğun toplumsal hareketler üzerinde gösterdiği etkiye dikkat çekmektedir. En önemli eserleri Varisler: Öğrenciler ve Kültür (1964), Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri (1970), Pratiğin Mantığı(1972), Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi (1979), Sanatın Kuralları (1992), Dünyanın Sefaleti (1993), Pratik Nedenler (1995), Televizyon Üzerine (1997) ve Eril Tahakküm (1998)'dür.

Bourdieu'ya göre sosyoloji kısaca, insan eylemlerinin, yönelimlerinin, yargılarının arkasındaki toplumsal mantığı (Bourdieu, 1979: 40) açıklamayı amaçlar. Eğer bilim, basitçe evrendeki yasaları açığa çıkarma faaliyetiye; sosyoloji de, Comte'un "toplumsal fizik" olarak adlandırmasına uygun bir biçimde toplumsal dünyanın yasalarını açığa çıkarmalı ve böylelikle doğal veya metafizik olduğu sanılan olguların (eşitsizlik, adalet, tahakküm sorunları vs.) aslında tamamen toplumsal olarak kurgulanmış olduğunu ifşa etmelidir (Bourdieu, 1979: 45). Dolayısıyla Bourdieu'nun sosyolojisi toplumsal aktörlerin bilincinde olmadığı ama onlar üzerinde etkisi olan neden-sonuç ilişkilerini gün ışığına çıkaran bir ifşa sosyolojisidir. Toplumsal mekanizmalar ve sosyoloğun görevi onları ortaya çıkarmaktır: "Sosyolojinin bir rolü varsa o da ders vermektense ziyade silahlandırmaktır" (Bourdieu, 1984: 95). Bu nedenle, Bourdieu (2002) sosyolojinin eleştirel bir konumda olması ve olayların üstündeki örtüleri kaldırması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, sosyoloji sorunları su yüzüne çıkararak sorun yaratan ya da birilerine sorun çıkaran bir bilim olmalıdır.

Bourdieu, çalışmalarında kuram ve metodolojinin iç içe bir süreç olduğunu sıklıkla vurgular. Ona göre kuram, pratiği olduğu gibi yönlendiren bir süreç değildir. Kant'ın "Ampirik araştırmadan yoksun teori boştur, teoriden yoksun ampirik araştırma kördür" sözünden hareketle çalışmalarını şekillendiren Bourdieu'nün eleştirileri yapı-eylem, makro-mikro ve metodolojizm-teorisiz ayrımlarına yöneliktir (Bourdieu ve Wacquant 2003: 159-160). Teori ve araştırmanın sosyolojik girişimin ayrılmaz ikilisi olduğunu savunur ve onları birbirinden ayırmaya karşı çıkar. Bourdieu sosyolojisinin "düşünümsel (reflexive)" özelliği bu dönüşümlü süreci ifade etmektedir. "Düşünümsellik (*reflexivite*)" kavramı, Bourdieu'nün (1992) sosyoloji yönteminde sosyoloğun, nesnesiyle kurduğu ilişkiyi nesneleştirme yoluyla toplumsal dünyada olmanın getirdiği ön kabul ve yanılsamalardan kendini arındırma ilkesidir. Bourdieu'nun düşünümsel sosyolojisinin en önemli özelliklerinden biri de yapı ve birey arasındaki diyalektik sürece odaklanması ve bu süreçte araştırmacıya araştırılan olgunun bir parçasıymış gibi bakması gerektiğinin öğütlenmesidir.

Refleksivite kavramı (Wacquant, 1998) sosyoloğun inceleme nesnesinin inşasına üç faktör aracılığıyla giren çarpıtmaları daha iyi kontrol edebilmek için sosyal bilimin araçlarını sürekli gözden geçirmesi gerektiğini anlatır. İlk ve en açık faktör araştırmacının kişisel kimliğidir: Cinsiyeti, sınıfı, milliyeti, etnik yapısı vb. İkinci faktör ise, onun entelektüel alan içindeki yeridir. Üçüncüsü ise, Bourdieu'ya göre en sinsi önyargı kaynağı, toplumu araştırmak için sosyoloğun zorunlu olarak toplumsal dünyayı gerçek zaman ve mekânda başarabilecek pratik bir ödevler açısından ziyade, yorum gerektiren çözülmesi gereken bir bulmaca olarak (yanlış) yorumlamasına yol açan salt düşünsel veya skolastik bir tavrı benimsemesidir. Sosyolojik söylemin en önemli zorluklarından birisi, nesneleştirme aşamasında bireyin değer yargılarından ve üzerine konuştuğu şeye değer yükleme huyundan arınabilmesidir. Bir sosyolog, örneğin din veya devletle ilgili bir söylem geliştireceği zaman ona değer yüklememeye özen göstermelidir. Yani; onun "ne değerde" olduğunu değil, "ne" olduğunu belirtmeye çalışmalıdır (Bourdieu & Wacquant 2003: 67).

Bourdieu her ne kadar kendini üç klasik sosyolog olan Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber'le özdeşleştirmekten imtina etse de, üçünden de önemli ölçüde yararlanmış. Bourdieu Marx'tan, bir yeniden üretim sosyolojisi yazma yolundaki genel programını devşirmiştir. Tarihsel materyalizmin, modern toplumlardaki toplumsal eşitsizliğin temel dayanağı olarak sınıf çatışmasına ve maddi çıkarlara verdiği önceliği kabul etmektedir. Buna karşın Marx'ın kültür hayatına dair sınıfsal indirgemeci yaklaşımları sert bir şekilde eleştirir. Bununla birlikte, Bourdieu, kültürel pratiklerin sınıfsal eşitsizliği meşrulaştırıp sürdürdüğü yolundaki Marksist iddiayı kabul eder ama toplumsal hayatın simgesel boyutunun, daha temel maddi unsurlardan ayrı ve bu unsurlardan türeyen bir boyut olduğu anlayışına karşı çıkmaktadır (Swartz, 1997:61-62). Bourdieu'nün Marksist düşünceden çarpıcı bir biçimde ayrı düştüğü nokta, sınıf ve sınıfsal mücadeleler sorununu kavrama noktasında ortaya çıkmaktadır. Bourdieu için sınıf, sosyal çözümlemenin kalkış noktası değil, sosyal alanların incelenmesinde kullanılacak analitik araçlardan birisidir. Sınıf, sosyal kozmosta özerkliğini oluşturmuş bir kültürel ve sosyal sermaye alanının derin belirleyiciliği ve eğitim kurumunun toplumsal eşitsizlik yapılarını sürekli bir şekilde üreten mekanizmalarıyla ilişkilendirilerek anlaşılabilir bir sosyal aynı zamanda kültürel kategoridir (Arlı, 2007: 149). Kısaca Bourdieu, Marx'ın aksine, toplumsal sınıfları yalnızca üretim ilişkilerine göre tanımlamaz; toplumsal sınıfları öncelikle kültürle olan ilişkilerine göre açıklamaktadır.

Bourdieu'ya göre günümüzde sosyoloji boş karşıtlıklarla doludur. En başta yıkmaya çalıştığı karşıtlık ise Karl Marx ve Max Weber karşıtlığıdır. Bourdieu, bu önemli iki sosyoloğun kavramlarını bir araya getirerek daha bütünleştirici bir bakış açısı geliştirmeye çalışmıştır. Bourdieu'nun eserleri, Weber'in düşünsel mallar ve çıkarlar anlayışını işleyip geliştiren önemli bir katkıdır (Weber'in ünlü sözü: insanların davranışlarını dolaysız biçimde belirleyen fikirler

değil, maddi ve düşünsel çıkarlardır). Bourdieu çıkar fikrini maddi olmayan malları da içine alacak şekilde genişletir; ister maddi ister simgesel unsurlara yönelik olsun bütün pratiklerin temelde “çıkarlı” olduğunu iddia eder. Aktörler maddi çıkarlar kadar simgesel çıkarlar da elde etmeye çalışır ve belirli koşullar altında biri lehine diğerini gözden çıkarabilirler (Swartz, 1997: 65). Bourdieu da Weber gibi sınıf tahlilinin simgesel boyutu üzerinde durmaktadır. Ancak Weber’in aksine Bourdieu sınıf ve statü arasındaki ilişkiyi statü grupları ve statü ayrımlarının kılık değiştirmiş bir tür sınıf ve sınıf ayrımları olduğunu savunmaktadır. Bourdieu’ya göre, statü sınıf çıkarlarını meşrulaştıran bir tür cila olma özelliğine sahiptir.

Bourdieu’nun çalışmalarında etkisi olan diğer önemli bir sosyolog da Emile Durkheim’dır. Weber ve Marx kadar vurgulanmazsa da Durkheim’ın Bourdieu üzerindeki etkisi yeni yeni kabul edilmeye başlanmıştır. Durkheim’ın “Sosyolojik Yöntemin Kuralları” adlı eserinden yaklaşık olarak yetmiş yıl sonra Bourdieu bu eseri temel alarak Jean- Claude Chamboredon ve Jean- Claude Passeron’la birlikte “Sosyolog Mesleği: Epistemolojik Önceller”i yazmışlardır. Bu eser bilginin epistemolojik önkoşullarını, sosyolojinin incelediği konuyu nasıl kurduğunu ve sosyolojinin kullandığı araçların eleştirel yorumunu kapsamaktadır. Bunun yanı sıra Durkheim İntihar (1951) adlı eserinde Fransa’daki resmi intihar istatistiklerinden yola çıkarak, intihar davranışındaki düzenliliği ortaya koymuştur. Böylece önfikirlerimiz nedeniyle bireylerin intihar etmesine sebep olduğunu varsaydığımız bireysel gereçlere başvurmadan açıklayabileceğimizi göstermiştir. Bourdieu (1990) da en bireysel gibi görünen davranış biçimlerindeki toplumsal unsuru ortaya çıkarma isteği bakımından Durkheim’la aynı düşüncededir. Durkheim’ın İntihar’da (1951) sunduğu metodolojik tasarıma uyan Bourdieu, sosyolojik açıklamanın gücünü göstermek için bireysel seçim ya da bireysel güdülenme çerçevesinde anlaşılması beklenen fotoğraf ya da beğeni gibi nesnelere seçer. En öznel deneyimlerin özündeki toplumsal unsuru keşfetmek Durkheim için olduğu gibi, Bourdieu için de temel bir amaçtır (Bourdieu, 1990).

Buna karşın Bourdieu’nun eğitim konusunda Durkheim’a karşı eleştirel bir duruşu söz konusudur. Bourdieu, Durkheim gibi, okulu çağdaş toplumların önemli kurumlarından biri kabul etmekle birlikte, Durkheim’ın okul hakkındaki ahlaki normları koruyan ve devamını sağlayan olumlu bakış açısını eleştirmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi, Bourdieu okulun fırsat eşitliği sağlamak yerine, toplumsal hiyerarşinin yeniden üretilmesine ve meşrulaştırılmasına katkıda bulunduğunu ileri sürmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, üç klasik sosyoloğun Bourdieu üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, Marx’ın “sınıf”ı, Weber’in “anlamli insani/toplumsal eylemi” ya da Durkheim’ın “toplumsal olguları”, Bourdieu sosyolojisi için sosyali kavramak ve onu açıklamak için hareket noktası olarak iş görmezler ama araştırma sürecine yayılırlar (Arlı, 2007: 150).

Bourdieu sosyolojisinin kuramsal yeniliği, öznel-nesnel, tekil-bütün, birey-toplum gibi kavramsal ikilikleri kendine özgü bir kavram örüntüsüyle aşmasıdır. İkiliklere eleştiri getiren Bourdieu, hiçbir kavram ve kuramın dışlanamayacağını, olgu ve olaya göre açıklamaların değişebileceğini bundan dolayı da salt yapıya ya da salt özneye vurgu yapan çalışmaların resmin bütününe kaçırdıklarını ifade eder. Bununla birlikte, incelenen olgunun tüm tarihsel sürecinin de bilinmesi gerekmektedir. Bourdieu (Bourdieu & Wacquant, 2003) eleştirdiği ya da kendisini eleştiren düşünürlerden ayrıldığı noktayı da bu sınırlar dâhilinde sunar; tarihsellik olmadan sosyoloji, sosyolojik bakış olmadan tarih yapılamayacağını ileri süren Bourdieu, kendisinin çağdaş toplumların özgül niteliklerinin tarihsel bir çözümlemesi üzerine kurulu genel bir antropoloji kurma girişimi gördüğü yerde, diğer düşünürlerin sadece -özellikle eğitim sistemi ve kültür üzerine- siyasal savlar gördüğünü söylemektedir.

Çalışmamızın kuramsal çerçevesinin geleneksel suç kuramları yerine Bourdieu sosyolojisinin seçilmesi üzerine temellendirilmesi Bourdieu sosyolojisinin bu özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Sosyolojideki öznel-nesnel, birey- toplum gibi ikilikleri reddedip bütüncül bir yaklaşımla konuyu ele alması araştırmamız için önemlidir. Bir diğer önemli nokta ise Bourdieu'nun tarihsellik olmadan sosyoloji yapılamayacağına olan bakış açılarıdır. Klasik ve modern suç kuramlarında suç olgusunun tarihsellik boyutu göz ardı edilmektedir. Oysa çalışmamızın konusu olan uyuşturucu suçlarını anlama ve analiz etmede tarihsellik boyutu göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bunun yanı sıra sermaye, habitus ve alan kavramlarının suç ilişkilerini açıklama ve analiz etmede oldukça başarılıdır. Bourdieu sosyolojisinin günümüz suç çalışmalarında her geçen gün daha çok yer alması da bunun önemli göstergelerinden biridir. Ayrıca bu araştırmada Bourdieu sosyolojisinin yanı sıra klasik ve modern suç kuramlarından da yararlanılmıştır.

3.2.2.2. Pierre Bourdieu'nun Temel Kavramları

Bourdieu, sosyal bilimlerde yaygın olarak görülen kavramların baştan keskin tanımlamalarını vermek yerine açık kavramlar kullanılmasını tercih etmektedir. Başka bir deyişle, kavramları ampirik olarak kullanmayı, bu şekilde de tartışmalarla içerik kazanması gerektiği görüşündedir. Bundan dolayı da kavramların açık kalması gerektiğini savunmaktadır. Bourdieu (Bourdieu & Wacquant, 2003: 35) sosyolojisinde kavramlar bir tür alet çantası gibi, sosyal bilimlerin var olan, ancak yetersiz kalan alt birimlerini açıklamaya yönelik bir işlev görmektedir.

3.2.2.2.1. Sermaye

Literatürde sermaye kavramının ilk kullanıldığı yer Marx sosyolojisidir. Marx, üretim araçlarını yani kapitalist sisteme özgü olan taşınmaz varlık, makine, bina gibi maddi unsuları sermaye kavramı içerisinde ifade etmektedir. Bourdieu'nun sermaye kavramı ise Marx'ın sermaye kavramından oldukça farklıdır. Sermaye kavramı Bourdieu sosyolojisinde tamamen form değiştirmiş ve farklı bir tanıma bürünmüştür. Bourdieu, toplumsal kaynaklı farklı türdeki sermayelerin varlığını ele almaktadır ve sermayeyi iktisadi alanla sınırlamaz. Bourdieu'ya göre, her birey sermaye sahibidir ve aynı zamanda da yatırım peşinde koşan bir yatırımcıdır. Bourdieu, sosyal sermaye, ekonomik sermaye, kültürel sermaye ve simgesel sermaye olmak üzere dört sermaye tipinden söz etmektedir:

Sosyal sermaye kavramı ilk kez 1916 yılında Amerikalı Reformist L. J. Hanifan tarafından kullanılmıştır. Hanifan, sermaye kavramını, asıl anlamını teşkil eden ekonomik boyutunun dışında kullanmak ve toplumsal bütünlüğü var eden bireyler ve aileler arasında, insanların gündelik yaşamına dair, iyi niyet, arkadaşlık, sempati ve sosyal ilişkilerin varlığına dikkat çekmek için kullanmıştır (Devamoğlu, 2008: 4). Bourdieu'ya göre sosyal sermaye az ya da çok kurumsallaşmış karşılıklı tanıma ve tanınma ilişkilerinin sürekli ağlara sahip olma/tasarruf etme ile bağlantılı, aktüel ve potansiyel kaynakların birlikteliğidir; ya da farklı bir ifade ile bir gruba aidiyete dayanan kaynaklarla alakalı bir şeydir (Bourdieu 1983: 190-191). Bu bağlamda, sosyal sermaye, bireyin grup ilişkilerini, sosyal ilişki ağlarını ve pozisyonlarını ifade etmektedir. Bireyin içinde bulunduğu ilişki ağı ne kadar geniş ve ilişki ağında bulunduğu kişilerin ekonomik ve kültürel seviyesi ne kadar yüksek ise bireyin o kadar büyük bir sosyal sermayeye sahip olması muhtemeldir. Bununla birlikte, tüm ilişkiler aynı seviyede değildir. Bazı ilişkilerin diğerlerine göre daha fazla getirisi bulunmaktadır.

Ekonomik sermaye, salt ekonomik kaynakların elde bulundurulması anlamına gelmektedir. Bourdieu'nun Marx'tan alıntıladığı bu sermaye türü gelir ve mülkiyet sahipliğini ifade etmekle birlikte aynı zamanda ekonomik olanın diğer pratiklerle ilişkisi bağlamında anlaşılması üzerine kuruludur. Yani Bourdieu'da ekonomik olan, ekonomik olmayandan bağımsız ve kopuk bir sermaye türü değildir (Göker, 2007: 282). Dolayısıyla Bourdieu (2006), büyük bir sermayeye sahip olmanın her zaman için bazı ayrıcalıkları kazanmak anlamına geldiğini savunmaktadır. Örneğin, gündelik yaşamda ulaşılabilecek yeni bir konum oluştuğunda (bu bir iş imkanı olabilir), bu konumlardan ilk haberdar olanlar ve bu konumlara ilk yönelenler (hangi sermaye biçimi olursa olsun) sermaye bakımından zengin olanlardır.

Kültürel sermaye kavramı ise ilk kez Pierre Bourdieu ve Jean- Claude Passeron tarafından "Yeniden Üretim: Bir Eğitim Sistemi Kuramı İçin Öğeler" adlı kitapta kullanılmıştır. Bourdieu'nun (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 108) çalışmalarında önemli bir yeri olan kültürel

sermaye bir alanda gücü elinde bulunduranların eğitim yoluyla ailelere ve dolayısıyla bireylere aşladığı yapıdır. Yani bir nevi “bilgi sermayesidir”. Bourdieu’ya göre, kültür insanlar arasındaki iletişimin ve etkileşimin zeminidir, ama aynı zamanda bir tahakküm kaynağıdır. Sanat, bilim, din hatta dil de dâhil olmak üzere bütün simgesel sistemler gerçeklik anlayışımızı şekillendirerek insanlar arası iletişimin temelini oluşturmakla kalmaz, toplumsal hiyerarşilerin tesisine ve idamesine de katkıda bulunurlar (Swartz, 1997:1).

Bourdieu’nun çalışmalarında özellikle vurguladığı nokta kültürel sermayenin sahip olduğu tahakküm gücü ile toplumsal hiyerarşinin devamlılığını koruma özelliğidir. Bu bağlamda, aile çevresinden miras alınan kültürel sermaye miktarı, okuldaki başarı düzeyini diğer değişkenlere göre çok daha iyi açıklamaktadır. Böylelikle Bourdieu kültürün bir iktidar kaynağı haline nasıl gelebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bourdieu’ya göre kültürel sermaye üç biçimde gözlenmektedir (Nash, 1990: 432): 1. Akıl ve beden durumuna bağlı bir şekilde var olarak, 2. Kültürel değer olarak nesneleşerek, 3. Kazandığı kurumsal yapı içerisinde (örneğin eğitimsel nitelikler olarak).

Bourdieu (1986) kültürel sermayeyi çözümlerken bu sermayenin üç halini detaylı olarak şu şekilde açıklamaktadır. İlki, bireyin sosyalleşme yoluyla içselleştirdiği, beğeni ve anlama kalıplarını meydana getiren kültürel yatkınlıklardır. İkincisi, kültürel değerlerin nesneleşmesi olarak kitapları, sanat eserlerini, bilimsel eserleri işaret etmektedir. Üçüncü olarak da kurumsal yapı olarak eğitim kurumlarını kast etmektedir. Eğitim kurumlarının toplumsal sınıf yapısının yeniden üretimindeki belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Bundan dolayı, Bourdieu özellikle yükseköğrenimin gelişmesine ve toplumlarda statüyü belirlemedeki rolüne büyük önem atfetmektedir.

Bourdieu, sermaye tiplerinden sonuncusu olan simgesel sermaye kavramını ilk kez Kabil’deki köylü toplumuna dair olan araştırmasında geliştirmiştir. Bourdieu Marksist yaklaşımın ekonomik ve sınıfsal yapılara çok fazla ağırlık vererek iktidar ilişkilerinin simgesel boyutuna yeterince önem vermemesiyle eleştirmektedir. Bu nokta da simgesel sermaye kavramını geliştirerek Marxist yaklaşımla arasına mesafe koymuştur. Bourdieu (2006: 175)’ya göre, simgesel sermaye onu görmelerini, tanımalarını, kabul etmelerini sağlayan algı ve değerlendirme kategorilerine sahip edimciler tarafından algılanarak, gerçek bir sihirli güç gibi simgesel anlamda etkili hale gelen fiziksel güç, zenginlik, savaşçılık değeri gibi herhangi bir özelliktir. Bir buyruk verilir ve ona uyulur: Bu neredeyse sihirli bir edimdir. Dolayısıyla simgesel sermaye diğer sermaye biçimlerinin başarılı bir şekilde kullanılmasıyla elde edilmektedir.

Bourdieu, bir sınıfın, ayrıcalıkların kendini nasıl meşrulaştırdığı, diğer sınıflar üzerinde nasıl tahakküm kurduğu ve kendini nasıl yeniden ürettiğini analiz ettiği kuramında, bunun toplumsal eyleyiciye kendi rızasıyla uygulanan bir simgesel şiddetle gerçekleştiği sonucuna varır. Bourdieu’ya göre, simgesel sermaye, onaylanan ve tanınan ekonomik veya kültürel

sermayeden başka bir şey değildir ve bu daha sonra toplumsal alanın yapısını oluşturan güç ilişkilerini takviye eder (Wolf & Wallace, 2004: 133). Simgesel sermaye, egemenin bakış açısını ve görüşünü ifade etmektedir. Bu görüş genellikle kendini evrensel bir görüş olarak sunar ve bunu topluma devamlı olarak empoze eder.

Bu dört sermaye türü, her biri kendi içinde devamlılığını sağlarken diğer yandan da birbirlerini dönüştürme özelliğine sahiptirler. Sermayelerin dağılımı toplumdaki sınıfsal yapıyı belirler ve bu sınıfsal yapının devamlılığını sağlarlar. Belli dönemlerde bir sermaye türü diğerlerine göre daha değerli olabilmektedir. Bourdieu, kapitalist çağda ekonomik sermayenin en çok kullanılan ve en çok dönüşebilen sermaye türü olduğu örneğini vermektedir. Kültür dünyası da ekonomik sermayeye bağlıdır. Ekonomik sermaye bütün diğer sermaye biçimlerinin kökeninde yatmaktadır ve onları etkilemektedir.

3.2.2.2.2. Habitus

Habitus kavramı, Aristoteles'in "Heksis" kavramının Saint Thomas d'Aquin tarafından tercüme edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Aristoteles'in "Heksis"i eğitimle sağlanmış olan ve bireylerin eyleme kapasitesinin temelini oluşturan fiziksel maharet ve davranışları (davranış biçimi, beceriklilik...) ifade eder. Saint Thomas d'Aquin, heksis'i habitus olarak tercüme eder ve bu kavramla bir yerden sonra spontane hale gelen (bilhassa dini) adetlerin öğrenilmiş toplumsallığını ifade eder (Jourdain & Naulin, 2016: 41-42). Literatürde habitus kavramını ilk kez kullanan düşünür Bourdieu değildir. Tarihsel süreç içerisinde Durkheim, Mauss, Weber, Adorno, Husserl ve Elias gibi birçok teorisyen de habitus kavramına çalışmalarında yer vermişlerdir. Ancak bu düşünürlerden hiçbiri, Bourdieu kadar çalışmalarında habitus kavramına belirleyici bir rol atfetmemişlerdir.

Habitus sözlük anlamı olarak, toplumsal yapılar ile toplumsal pratik arasındaki bağı oluşturan bir dizi edinilmiş düşünce, davranış ve beğeni kalıpları için kullanılan, yapılan eşitsizliğe kültürel açıdan yaklaşmayı sağlayabilecek bir temel sunan ve eylemlilik üzerine odaklanmaya olanak tanıyan bir kavramdır (Marshall, 1999: 291). Bourdieu ise çalışmalarında ona sosyolojinin kavramsal araçları arasında önemli bir yer kazandıracak yeni bir tanım vermiştir. Bunlardan en meşhuru, *Le Sens pratique*'te (1980) yer almaktadır: Belli bir varoluş koşulu sınıfıyla ilişkilenen şartlanmalar habituslar üretir. Bunlar sürdürülebilir ve aktarılabilir yapılandırılmış yapılardır.

Habitus kavramını oyun metaforuyla açıklayan Bourdieu'ya göre sosyal hayat, ödüllerin daha büyük olması dışında bir oyuna benzer. Nasıl ki bir oyun sadece kurallara uymayı değil, bir oyun anlayışına, oyunun nasıl oynanması gerektiği anlayışına sahip olmayı gerektiriyorsa,

sosyal hayat da sadece bir mücadele alanı olarak basitçe kurallara uymayı değil, sürekli doğaçlamayı gerektirir. Ancak yine de bir oyuncu her ne kadar bireysel mücadele etse de kendisini takımın ve oyunun akışına kaptırmış durumdadır. Habitus, oyun için bir hissediş ya da pratik bir duygu olarak, önceden hesaplanamayan ve basit bir şekilde kurallara bilinçli bir uyma edimi olmayan bir şekilde eyleme ve tepki vermedir (Kaya, 2005: 31). Dolayısıyla bireylerin sermaye elde edebilmesi ile bunu koruyabilmesi de öncelikle habitusunun yarattığı eğilimler ve bireyin bu eğilimlere verdiği tepkilerin sonucudur.

Bourdieu, bireylerin davranışlarını ait oldukları toplumun habituslarının bir sonucu olduğunu belirtirken aktör kavramı yerine eyleyici kavramını kullanmaktadır. Eyleyici kavramının özelliği de hem dışa doğru eylemde bulunan hem de içeriden eyleme mecbur bırakılan olmasıdır. Bourdieu (Jourdain & Naulin, 2016: 44-45) sosyolojisinde habitus kavramının iki boyutu vardır: Bir yandan “dışsallığın içselleştirilmesi”dir. Sosyalleşme aracılığıyla sosyal dünyanın içselleştirilmesine başka bir deyişle, davranışları kısıtlayan sınırların içselleştirilmesine olanak sağlar. Diğer yanda ve aynı zamanda, habitus, adetleri yaratan “yapılandırıcı yapı” rolü nedeniyle, içselliğin dışsallaştırılmasını sağlar. Gerçekten de, habitus, bireylerin belirli bir durumda, üzerinde düşünmelerine gerek kalmadan toplumsal bağlamın onlardan beklediği davranışı üretmelerini mümkün kılar, çünkü zaten sosyal dünyanın dışsallığını evvelce içselleştirmişlerdir.

Bourdieu habitus kavramı yerine alışkanlık (habitude) kavramını neden kullanmadığını şöyle açıklamaktadır: Alışkanlık tekrarlı, mekanik, otomatik, üretkenden ziyade çoğaltkan kabul edilir daima. Habitus, kısaca koşulların nesnel mantığını yeniden üretme eğiliminde olan bir üründür, ancak bunu yaparken bu mantığı bir dönüşüme maruz bırakır (Bourdieu, 1984: 134-135). Bourdieu, habitusun etkin bir üretme gücü olduğu fikrinde ısrar etmektedir. Bunun yanı sıra habitus kavramının tarihsel bir yönü de vardır. Tüm bu süreci etkileyebilmesi için habitusun (Bourdieu & Wacquant, 2003:54) geçmişten gelen ve geleceğe uzanan bir yapısı olması gerekir. Bu durum “tarihe dayanarak bireysel ve kolektif pratiklerin üretildiği bir tarih üretimi” tanımında da ortaya çıkmaktadır.

Bourdieu'nun habitus kavramı yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Özellikle de bireyleri habituslarına boyun eğen ve seçme şansı olmayan “kültürel ahmaklar” (Garfinekel, 1967) olarak kabul etmekle itham edilmiştir. Aslında bu kavram görüldüğü kadar basit değildir. Bourdieu sosyolojisinde habitus herkesin yaşam koşullarına ve izlediği toplumsal yola göre değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla bireysel bir boyutu da mevcuttur. Habitus (Wacquant, 2003) hem bireyi şekillendiren hem de bireyin eylemleri tarafından şekillendirilen karşılıklı durumudur.

3.2.2.2.3. Alan

Bourdieu alan kavramını ilk kez 1966 tarihli “Entelektüel Alan ve Yaratıcı Proje” adlı çalışmasında toplumsal dünyayı tasvir etmek için kullanmıştır. Bourdieu (1966), alanı işbölümünün artmasına bağlı olarak toplumsal dünyanın artan farklılaşma süreci sayesinde toplumsal hayatın çevrelerinin özerkleşmesi olarak tanımlamaktadır. Bourdieu alan kavramını tanımlarken Marx’dan çok Weber’e yakındır. Bourdieu Marx’ı eleştirerek toplumsal yaşamın sadece ekonomik ve sınıfsal boyutta incelenemeyeceğini savunmaktadır. Dolayısıyla ekonomik değişkenler dışında eğitim, kültür gibi birçok değişkenler de toplumsal yaşamın önemli parçalarıdır. Bourdieu alan kavramını inşa ederken bu kavramı hem Weber ile hem de Weber’e karşı kurduğunu ifade etmiştir. Bunu söylerken Weber’den etkilendiğini ancak zaman zaman da Weber’i eleştirdiğine dikkat çekmektedir.

Bourdieu’nun geliştirdiği kavramların anlaşılabilmesi için verdiği örnekler içerisinde en bilineni oyun örneğidir. Buna göre oyunun oynandığı yer alandır ve oyuncular oyuna dâhil olmak için o oyundan elde edilebilecek bazı çıkarlara sahip olmalıdırlar. Bu çıkarları illusio kavramı karşılar ve oyunun oynanmaya değer bulunması ve kuralların (doxanın) sorgulanmaması şeklinde karşımıza çıkar. Oyuna dâhil olmak demek onu oynanmaya değer bulmak demektir. Oyuna dâhil olarak bu değer sorgulamadan alanın yerleşik düzenini (kuralları, doxası) tanınmış ve benimsemiş olur (Bourdieu, 2006: 405). Bourdieu için alan ve oyun arasındaki ilişki bununla da kalmaz. Ona göre, alanı alan yapan şey kolektif katılımdır. Oyunun oyun olabilmesi için oyuncuların bu oyuna ve oyunun getirisine inanması gerekmektedir. Bourdieu (1994: 151) bu “oyuna katılma, oyuna kendini kaptırma, oyunun ucunda büyük bir ödül olduğuna inanma veya daha açık olmak gerekirse, oynanmaya değeceğine inanma” haline illusio adını vermektedir.

Başka bir deyişle, alan oyunun (mücadelenin) sürdüğü yerdir. Bireyler ellerinde bulundurdukları sermaye, sorgulamadan kabul ettikleri kurallar (doxa) ve oyunun sonunda elde edeceklerine inandıkları çıkarlar (illusio) doğrultusunda kendilerini sonuca götürecek bazı yollara zaman içerisinde aşına olmaya başlarlar. Nasıl sonuca gidileceğine dair sahip olunan bu davranış kalıpları, karşılaşılan durumlar neticesinde bireylerin ortak bir yatkinlikler bütünü (habitus) oluşturmasına yol açar (Bourdieu & Wacquant 2003: 82-83). Bu tanımlamada alan bireylerin çeşitli sermaye türlerine sahip olduğu bir konum ve bireylerin sahip olmak için peşlerinden koştukları bir mücadele alanı olarak betimlenmektedir.

Bourdieu, alanı incelerken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda üç temel durum belirlemiştir: İlki, alanın konumunun iktidar alanına göre çözümlenmesi gerekliliğidir. İlgili alanın iktidar alanıyla olan ilişkisi ve onun karşısındaki konumu mutlaka hesaba katılmalıdır. İkincisi, uğrak alandaki eyleycilerin ya da kurumların konumları arasındaki bağıntıların nesnel

yapısının kurulması gerekliliğidir. Üçüncüsü de, eyleyicilerin habituslarının çözülmesi gerekliliğidir (Bourdieu & Wacquant, 2003: 90). Habitus ve alan arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bir alan yeniden üretim sağlayacak eyleyicilere ihtiyaç duyarlar. Bu eyleyiciler de habitus sayesinde etkin olurlar. Başka bir deyişle, alan varlığını devam ettirebilmek için habitusu şekillendirmektedir.

Alan kavramı sosyolojik çözümleme anlamında ele alındığında alanın, toplumsal konumlar arasındaki bağıntıların bir bileşkesi olduğu görülür. Buradaki bağıntı nesnel olarak bireylerden bağımsız olan gerçekliktir ve alandan alana farklılık gösterir. Ekonomik alanda duygusallıktan uzak, iş ve işe dair nitelikler önemliken, sanat alanında ekonomik çıkarın sorgulandığı bir yapı mevcuttur ve bu durum bağıntıların bütününe bakıldığında alanlar arasındaki farklılıklar olduğunu gözler önüne serer (Bourdieu & Wacquant, 2003: 81). Bunun yanı sıra alanlar arasında benzerlikler de bulunmaktadır. Alanların özellikleri ve içerikleri değişse bile her alanda görülen benzerlikler söz konusudur. Ezen ve ezilen, koruma ya da yıkma mücadelesi, yeniden üretim mekanizmaları gibi özellikler bütün alanlar için geçerlidir. Buradan da anlaşılacağı üzere, alan kavramında evrensel olan mücadeledir.

3.2.2.3. Pierre Bourdieu'nun Sosyoloji Anlayışı ve Suç

Suç alanında Bourdieu'nun çalışmalarına olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Bourdieu'nun sosyolojik yaklaşımından yararlanan suç çalışmalarının bazıları şunlardır: Uyuşturucu ticareti (Sandberg, 2008; Sandberg & Pedersen, 2009; Sandberg & 2016), emniyet (Chan, 2003), ceza infaz sistemi (McNeill vd., 2009) ve çocuk suçluluğu (Bowden, 2014).

Bourdieu'nun suç alanında bir çalışması olmamasına rağmen suç çalışmalarında bu kadar ilgi görmesinin en önemli nedenlerinden biri hiç kuşkusuz kavramlarının ve sosyolojik yaklaşımının öznel-nesnel, birey-toplum gibi ikilikleri kendine özgü bir bakış açısı geliştirerek aşmasıdır. Young (2011)'a göre, Bourdieu'nun sosyolojik yaklaşımı suç araştırmaları için birey ve yapının karmaşık bir şekilde iç içe geçmiş ve kesişme içinde olduğunun kabul edilmesini sağlayarak bazı önemli fırsatlar sağlamaktadır. Dolayısıyla bu kesişme ampirik çalışmalar için analitik bir çerçeve oluşturarak belirli bir yöntem sağlamaktadır.

Suç çalışmalarında Bourdieu'nun habitus, sermaye ve alan kavramlarının geleneksel suç kuramları kadar suç davranışını açıklamada başarılı olduğu görülmektedir. Sandberg (2008), Bourdieu'nun sermaye kavramını suç yaşam tarzı ve uyuşturucu ticareti için gerekli olan beceri ve rasyonaliteyi tanımanın bir aracı olarak ele almıştır. Bunun yanı sıra Bourdieu'nun klasik sermaye türleri olan ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermayeye ek olarak Sandberg "sokak sermayesi (street capital)" kavramını önermiştir. Bu bağlamda, sokak sermayesi kavramıyla habitusun sokak kültürünü nasıl biçimlendirdiği üzerinde durmaktadır. Sandberg'e

göre, değerler ve sosyal normlar bireylerin davranışlarını dil aracılığıyla etkileyerek sokak kültürünü meydana getirmektedirler. Bireylerin iletişimi ve dil, sokak kültürünün yeniden üretiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Bourdieu'nun suç alanına olan önemli bir katkısı da tarihsel süreç analizidir. Bourdieu'ya göre, insan eylemleri, uyaranlara anında verilen karşılıklar değildir ve bir kişinin bir başkasına en küçük tepkisi bile bu iki kişinin ve aralarındaki bağıntının tarihiyle yüküldür (Bourdieu & Wacquant 2003). Çalışmamızda olduğu gibi özellikle bazı suç türleri için, alanının tarihsel süreci suç davranışını anlamak ve analiz etmek için önemlidir. Ancak geleneksel suç kuramlarının birçoğunun suçun tarihsel sürecini göz ardı ettiği ya da önemsemediği görülmektedir. Bu noktada Bourdieu'nun sosyolojik bakış açısı alanı yorumlamakta tarihsel analizin önemine dikkat çekmektedir.

Bourdieu kavramları, çalışmalarında sunduğu analitik yöntem ve tarihsel bakış açısı ile suç alanı dahil olmak üzere birçok alana ışık tutmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı da hiç kuşkusuz Bourdieu'nun sosyolojik anlayışı birçok alanda olduğu gibi son zamanlarda suç alanında yapılan çalışmalarda da ilgi çekmektedir ve gelecekte de bu ilginin artarak devam edeceği öngörülebilmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada, Diyarbakır'daki uyuşturucu satıcılarının bakış açısından suçlu olma süreçleri ele alınmıştır. Araştırmada, uyuşturucu satıcıları araştırmanın temel öznelere konumundadır. Onların konuyla ilgili algı, düşünce, gözlem ve deneyimleri problemin anlaşılması ve açıklanması açısından son derece önemli ve değerlidir. Bu noktada, araştırmada nitel yöntem hem yaklaşım hem de veri toplama ve analiz konularında yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle, bu araştırmanın yöntemi nitel yöntem olarak belirlenmiştir.

Nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım & Şimşek, 2008: 39). Nitel araştırma, nicel araştırma paradigmasının sahip olduğu ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik varsayımların eleştirisi üzerine inşa edilmiştir. Nicel araştırma, gerçekliğin insan bilincinden bağımsız nesnel bir varlık olduğu; araştırma sürecinde bu gerçekliğin belirli bir uzaklıktan incelenmesi gerektiği; bu gerçekliğe bir değer yüklenmemesi gerektiği ve araştırma bulgularının rapor edilmesi sürecinde kişisellikten uzak resmi bir dil kullanılması varsayımlarından hareket etmektedir. Oysa nitel araştırma söz edilen bu varsayımların aksine, gerçekliğin araştırmacı tarafından kurulduğu; gerçekliğin araştırmacının kendi öznel değerleri perspektifinde kavranması ve araştırma raporunda kişisel bir dil kullanması gerektiği varsayımlarından hareket etmektedir (Creswell, 1994). Dolayısıyla nitel araştırma yönteminde nicel yöntemden farklı olarak sayısal verilere ve istatistiklere daha az yer verilirken sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır; durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya ve bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışılır.

Nitel araştırmalarda kullanılan araştırma tekniklerinin temel özellikleri standart, yani tek tip olmamasıdır. Nitel araştırmalarda önceden belirlenmiş ve bir daha değiştirilmesi söz konusu olmayan bir veri toplama aracı yoktur. Bu sebeple aynı konuda benzer çalışmalar yapılsa da nitel araştırmalarda aynı araştırmanın tam olarak tekrarlanması mümkün değildir (Turhanoğlu, 2012: 77). Nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama teknikleri şunlardır: Görüşme, gözlem, örnek olay incelemesi, yaşam öyküsü, doküman analizi ve gömülü teori. Bu araştırmada görüşme ve gözlem veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi, araştırmanın tasarlanması ve gerçekleştirilmesinde araştırmacıya esneklik sağlamaktadır. Araştırmanın her aşamasında duruma göre yeni yöntem ve yaklaşımlar geliştirme, araştırmanın kurgusunda değişiklikler yapma nitel araştırmanın özünü oluşturmaktadır. Nitel araştırmaların bir özelliği de keşfedici olmalarıdır. Keşfedici özelliğe sahip araştırmalar, üzerinde az çalışılmış konuları aydınlatmada oldukça kullanışlı ve

yararlıdır (Neuman, 2012: 228). Araştırmacıya sağladığı esneklik kolaylığı ve araştırmamızın konusu gibi az çalışılmış konularda sağladığı keşfedici özelliğinden dolayı nitel araştırma yöntemi seçilmiştir.

4.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Diyarbakır'daki uyuşturucu satıcıları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Diyarbakır'da yaşayan 20 eski hükümlü uyuşturucu satıcısıdır. Örneklemin 20'si de erkektir. Örneklemin hepsinin erkek olması uyuşturucu pazarının ve Diyarbakır bölgesinin maskülen yapısından kaynaklanmaktadır.

Bu araştırmada tesadüfi olmayan (olasılığa dayalı olmayan) örnekleme türlerinden biri olan kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, evrenin sınırlarının ve evrene üye olanların kesin olarak belirlenemediği durumlarda kullanılan bir örnekleme tekniğidir. Araştırmacının deneklere ulaşmakta zorlandığı durumlarda, ulaşılan denekler vasıtasıyla aynı özelliklere sahip öteki potansiyel deneklere ulaşılmaya çalışılır. Kartopu etkisi şeklinde zincirleme olarak örneklem kümesi büyütülür (Altunışık, Coşkun & Yıldırım, 2004: 130).

Tablo 4. Örneklemin Suç Türüne Göre Dağılımları

Uyuşturucu Suç Türleri	Uyuşturucu Satıcı Sayısı
Uyuşturucu Kaçakçısı	4
Uyuşturucu Madde Üreticisi	3
Uyuşturucu Madde Nakliyatçısı	3
Uyuşturucu Madde Satıcı(Toptan Satan)	6
Sokak Satıcıları	4
Toplam	20

Bu araştırmada, katılımcılar uyuşturucu kaçakçısı, uyuşturucu madde üreticileri, uyuşturucu madde kuryeleri, uyuşturucu madde satıcıları ve sokak satıcıları (torbacı) olarak sınıflandırılmıştır. Bu kavramlar şu şekilde açıklanabilir: Uyuşturucu kaçakçısı; genel olarak kaynak ülkelerdeki bağlantıları yoluyla uyuşturucu maddeleri kaynak ülkeden ev sahibi ülkeye getiren kişilerdir. Uyuşturucu madde üreticileri; esrar gibi bitkisel maddeleri yetiştirenler ile laboratuvarlarda kimyasal işlemler sonucu eroin, kokain ve amfetamin gibi uyuşturucu madde

üreten kişilerdir. Uyuşturucu madde kuryeleri; uyuşturucu maddeyi bir yerden diğer yere taşıyan (Şehirden şehire, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye) nakliyecilerdir. Uyuşturucu satıcıları; çeşitli miktardaki uyuşturucu maddelerini hiyerarşik yapıya göre altındaki toptancılara dağıtımını yapmaktadırlar. Sokak satıcıları ise genellikle torbacı olarak adlandırılırlar. Torbacılar, hiyerarşik yapıda en alt düzeyde bulunurlar ve sokaklarda uyuşturucu maddeleri kullanıcılara satarlar.

Örnekleme oluşturan uyuşturucu satıcılarından 4'ü uyuşturucu kaçakçısı, 3'ü uyuşturucu madde üreticisi, 3'ü uyuşturucu madde nakliyatçısı, 6'sı uyuşturucu madde satıcısı (toptancı) ve 4'ü de "torbacı" olarak adlandırılan sokak satıcılarıdır. Araştırmada, uyuşturucu ticaretindeki hiyerarşik yapıyı ve çok boyutluluğu göstermek için farklı statülerde bulunan uyuşturucu satıcıları seçilmiştir. Ancak bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus, aynı uyuşturucu satıcısının farklı statülerde çalışma durumunun söz konusu olmasıdır. Örneğin, bir kişi aynı zamanda hem uyuşturucu kaçakçısı hem de uyuşturucu madde üretici olabilmektedir.

Katılımcıların yaş ortalaması 45'tir. Bunun dağılımına baktığımızda, örneklemin %35'inin 26-35, %30'unun 36-54 ve %35'inin ise 56 ve üstü yaşta oldukları görülmektedir. Ayrıca, katılımcıların 20'si de Diyarbakır'ın Lice ilçesi doğumludur. Araştırma çerçevesinde örnekleme özellikle Lice ilçesi doğumlu katılımcılar seçilmemesine rağmen, katılımcıların hepsinin Liceli olması bu bölgedeki uyuşturucu ticaretinin yoğunluğunu göstermektedir.

4.2. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu veri toplama tekniğinde görüşmeci önceden hazırladığı konu veya alanlara sadık kalarak, hem önceden hazırlanmış soruları sorma, hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Sorular veya konuların belirli bir öncelik sırasına konması zorunlu değildir. Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasının güvence altına almak için geliştirilmiş bir yöntemdir. Görüşmeci, görüşme sırasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir, bazı konuların ayrıntısına girebilir veya daha çok sohbet tarzı bir yöntem benimseyebilir (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Araştırmacı tarafından araştırmanın problemi çerçevesinde, araştırma konusu ile ilgili yurtiçi ve yurtdışındaki literatür incelenmiştir. İlgili literatürün incelenmesinden sonra toplam 63 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır (EK 1 Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu). Görüşme formu hazırlanırken soruların araştırmanın amacına uygunluğuna, açık ve anlaşılır olmasına önem verilmiştir. Yarı yapılandırılmış bu görüşme

formu ilk olarak 2016 yılının Ocak ayında Diyarbakır'da 3 uyuşturucu satıcısı ile yapılan pilot görüşmede kullanılmıştır.

Yarı-yapılandırılmış görüşme formu başlıkları: "Uyuşturucu satıcılarının demografik özellikleri, ailevi durumları, okul yaşantıları, arkadaşlık ilişkileri, inanç düzeyleri, boş zaman aktiviteleri, uyuşturucu ticareti hakkındaki düşünceleri, uyuşturucu ticaretine nasıl ve neden başladıkları, uyuşturucu ticaretine ilişkin kurallar, uyuşturucu ticaretinde Diyarbakır'ın önemi, satıcıların mevcut değerlendirmeleri ve geleceğe dair beklentileri " olarak oluşturulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular bu başlıklara göre düzenlenmiştir. Bu sorular şunlardır:

1. Yaşınız, cinsiyetiniz, doğum yeriniz, medeni durumunuz, eğitim durumunuz ve mesleğiniz hakkında bilgi verir misiniz?
2. Aileniz hakkında bilgi verir misiniz?
3. Okul yaşantınız hakkında bilgi verir misiniz?
4. Arkadaşlık ilişkileriniz hakkında bilgi verir misiniz?
5. Dinsel görüşünüz hakkında bilgi verir misiniz?
6. Boş zamanlarınızda neler yaparsınız?
7. Uyuşturucu madde, uyuşturucu satıcıları ve yasallaşması hakkında ne düşünüyorsunuz?
8. Uyuşturucu ticaretine nasıl başladınız?
9. Uyuşturucu ticaretine neden başladınız?
10. Uyuşturucu pazarında yaptığınız iş tam olarak nedir?
11. Uyuşturucu ticaretine ait belli kurallar var mı?
12. Sizce Diyarbakır'ın uyuşturucu ticaretindeki önemi nedir?
13. Bulduğunuz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz (Memnuniyet/ Pişmanlık)?
14. Geleceğe dair planlarınız neler?

4.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması, Mersin Üniversitesi yönetiminden 2016 yılında araştırmanın yürütülebileceğine dair Etik Kurul Raporu alınması ile başlamıştır (Ek-2 Etik Kurul Raporu).

2016 yılının nisan ayında ilk katılımcı ile Diyarbakır'da tanıdık bir avukat aracılığıyla görüşülmüştür. İlk katılımcıyla güven ilişki oluşturulup araştırmanın amacı açıklandıktan sonra diğer katılımcılara kartopu örnekleme tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. Veri toplama sürecinde karşılaşılan en önemli zorluk kuşkusuz eski hükümlü uyuşturucu satıcılarına ulaşmak ve onları görüşme yapmaya ikna etmektir. Ancak görüşmeci ile katılımcılar arasında bulunan hemşerilik

ilişkisi ve güvenilir bir aracının bulunması bu süreci kolaylaştırmıştır. Veri toplama süreci yaklaşık 1 senede tamamlanmıştır.

Görüşmeler aracı olan avukatın bürosunda gerçekleştirilmiştir ve katılımcılarla birebir görüşülmüştür. Görüşmelerde bilgi kaybının olmaması için katılımcıların da izniyle ses kayıt cihazı ile görüşme kaydedilmiştir. Katılımcılarla yapılan ses kayıtları ortalama 1 saat sürmüştür.

4.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizi betimsel analiz türünde yapılmıştır. Verilerin analizi için öncelikle görüşmelerdeki kayıtlar kodlanmıştır. Elde edilen veriler ile kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Temel kategoriler; Sosyo-demografik özellikler, aile, okul, arkadaşlar, dinsel yaşantı, boş zamanlar, uyuşturucu ticaretine olan bakış açıları, suçlu olma süreci, uyuşturucu ticaretine ait kurallar, uyuşturucu ticaretinde Diyarbakır'ın önemi, mevcut durum değerlendirmesi ve gelecek planları. Alt kategoriler; Yaş, cinsiyet, medeni durum, doğum yeri, eğitim durumu, meslek, uyuşturucu ticaretinde aile, eğitim, arkadaşlık ilişkileri, dindarlık düzeyi ve medyanın etkisi, uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu ticaretine neden ve nasıl başladıkları, uyuşturucu madde kullanma alışkanlıkları ve uyuşturucu maddenin yasallaşması hakkındaki düşünceleri. İlgili alan literatür ve oluşturulan bu kategoriler dikkate alınarak analizi yapılan veriler 14 başlıkta kodlanmıştır. Analiz kodlaması araştırmacı tarafından yapılmıştır. Analiz kodlaması, cümle ve paragraf bazlı olarak gerçekleştirilmiştir.

4.5. Sınırlılıklar

Uyuşturucu ticareti çok boyutlu, karmaşık bir yasadışı organize suç türüdür. Bu suç türü, uyuşturucu madde kullanıcıları, uyuşturucu madde satıcıları, narkotik ve hukuki birimler olmak üzere farklı konumdaki aktörleri kapsamaktadır. Bu araştırma Diyarbakır'daki eski hükümlü uyuşturucu satıcılarının görüşleriyle sınırlandırılmıştır. Bu çalışma katılımcıların görüşleri açısından incelenmiş olup yapılan görüşmeler ile sınırlıdır.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde araştırmacı tarafından gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular 9 ana başlık çerçevesinde sunulmuştur. Bu çerçevede araştırma bulguları uyuşturucu satıcılarının sosyo-demografik özellikleri, uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısı, satıcıların ailevi, arkadaşlık, eğitim ve dinsel yaşantıları, medyanın etkisi, uyuşturucu ticaretine ait kurallar, satıcıların uyuşturucu ticaretine olan bakış açıları, suçlu olma süreçleri, Diyarbakır ilinin uyuşturucu ticaretindeki yeri ve satıcıların mevcut durumları ile birlikte gelecek planları başlıkları altında ele alınmıştır.

5.1. Uyuşturucu Satıcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri

Uyuşturucu satıcılarının sosyo-demografik özellikleri yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, uyuşturucu ticaretindeki statüleri ve hangi uyuşturucu maddelerin ticaretini yaptıkları çerçevesinde analiz edilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri şu şekilde açıklanmıştır:

Katılımcıların yaş dağılımı 26-74 yaş aralığı içerisindeydir. Katılımcıların yaş ortalaması 45'dir. Örneklemin %35'i 26-35, %30'u 36-54 ve %35 55-74 yaş aralığı içerisindeydir. Katılımcılar yaş aralığı dilimlerinde hemen hemen eşit şekilde dağılımı gerçekleştirmiştir. Elde edilen bulgulara göre, uyuşturucu suçları belli bir yaş grubunda yoğunlaşmamaktadır. Dolayısıyla bireylerin suçluluk profili yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Bu durum, uyuşturucu satıcılarının bu işi belli bir yaş grubunda yapma zorunluluğu olmadığını da göstermektedir. Katılımcılar çok genç ve çok yaşlı olmamak koşuluyla her yaşta uyuşturucu ticaretine katılabilmektedirler.

Araştırmaya katılanların hepsi erkektir (%100). Araştırma çerçevesinde alan araştırması sürecinde kadın uyuşturucu satıcısına rastlanmamıştır. Bu durum uyuşturucu pazarının ve Diyarbakır ilinin erkek egemen yapısından kaynaklanmaktadır. Uyuşturucu pazarında nadiren de olsa kadın uyuşturucu satıcıları bulunmakla birlikte erkek satıcılarla kıyaslandığında yok denecek kadar az sayıdadır. Kadın kimliği erkek satıcılar tarafından uyuşturucu ticareti gibi riskli bir işte fiziksel ve duygusal zayıflık dolayısıyla da güven kaybı olarak algılanmaktadır. Literatürde birçok çalışmada (Denton & O'Malley, 1999; Grundetjern & Sandberg, 2012; Fleetwood, 2014) da uyuşturucu pazarının maskülen yapısı vurgulanmaktadır. Başka bir deyişle, literatürdeki araştırmalarda da uyuşturucu suçlarının çoğunlukla erkekler tarafından işlendiği ifade edilmektedir.

Medeni durumlarına göre katılımcıların %70'i evlidir. Katılımcıların % 20'si bekâr ve %10'u ise eşlerinde ayrılmıştır. Bu bulgular, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun evli

olduğunu göstermektedir. Evli insanların suç işleme oranlarının daha düşük olduğunu iddia eden çalışmaların ileri sürdüğü savlar araştırmamızda katılımcılardan elde edilen bulgularla çelişmektedir. Bu anlamda Diyarbakır'ın geleneksel yapısı ve aileye verilen önem uyuşturucu satıcısı profilini tipik suçlu profilinden farklı kılmaktadır.

Eğitim düzeyine göre ise katılımcıların %15'i hiç okula gitmemiştir. Katılımcıların %40'ı ilkokul, %30'u ortaokul ve %15'i de lise mezunudur. Katılımcılar arasında üniversite mezunu bulunmamaktadır. Okula hiç gitmeyen katılımcıların bazıları okuma-yazma bilmemektedirler. Okula gitmeyen diğer katılımcılar da okuma-yazmayı askerlikte öğrenmişlerdir. Bu bağlamda uyuşturucu satıcılarının eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyinin düşüklüğü sadece bölgedeki uyuşturucu satıcıları için geçerli değildir. Güneydoğu Anadolu'da okullaşma ve okuma-yazma bilmeyenlerin oranı (%6.81), Türkiye ortalamasının (%3.26) oldukça gerisindedir (TUİK, 2017). Bölgede eğitim olanaklarının yetersizliği, gelir dağılımının dengesizliği ve eğitim dili olan Türkçe'nin halkın ikinci dili olması gibi nedenler eğitim düzeyini olumsuz etkilemektedir.

Uyuşturucu ticaretindeki statülerine göre katılımcıların %20'si uyuşturucu kaçakçısı, %15'i uyuşturucu madde üreticisi, %15'i uyuşturucu madde nakliyatçısı ve %30'u da uyuşturucu madde satıcısıdır. Katılımcıların %20'si de torbacı olarak adlandırılan sokak satıcılarıdır. Uyuşturucu satıcılarının statülerine göre örneklemin hemen hemen eşit bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Statülerin dağılımı incelendiğinde madde üreticileri ve nakliyatçıların görece kaçakçılar, satıcılar ve torbacılara göre daha az sayıda oldukları anlaşılmaktadır. Kaçakçıların birçoğu kimyasal maddelerin üretimini kendileri yapmaktadırlar. Bu nedenle araştırma çerçevesinde kaçakçılar öncelikle üretici olarak değil, kaçakçı olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla uyuşturucu madde üreticileri daha az sayıda görülmektedir. Nakliyatçılarda uyuşturucu ticaretindeki konumlarına olan ihtiyaç azlığından dolayı diğer satıcılara kıyasla daha az sayıdadırlar.

Katılımcıların %55'i esrar, %40'ı eroin, %5'i kokain ve %5'i amfetamin ticareti yapmıştır. Bulgulardan anlaşılacağı üzere, Diyarbakır'da en çok ticareti yapılan uyuşturucu maddeler eroin ve esrardır. Araştırmaya katılanların en çok ticaretini yaptığı uyuşturucu madde esrardır. Bu durum sadece Diyarbakır ya da Türkiye için geçerli değildir. Dünyada en çok kullanılan dolayısıyla da en çok ticareti yapılan uyuşturucu madde esrardır. Esrar arzının fazla olması kullanıcılarının taleplerinin yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra, Diyarbakır kubarı (toz esrar) iyi kalitesinden dolayı Türkiye genelinde ün sahibidir. Bu durum da Diyarbakır esrarına olan talebi arttırmaktadır. Araştırmada katılımcıların en çok ticaretini yaptığı ikinci uyuşturucu madde eroindir. Daha önceki bölümlerde açıkladığımız gibi Diyarbakır'ın Lice ilçesinde eroin imalatının 1979 yılına dayanan tarihsel bir geçmişi vardır. İran'daki eroin laboratuvarlarının Lice'ye taşınmasıyla birlikte Diyarbakır eroin imalatında

uzmanlaşmıştır. Tarihsel geçmişin etkisiyle birlikte eroin, bu bölgede ticareti fazla yapılan uyuşturucu maddeler içerisinde yer almaktadır.

5.2. Uyuşturucu Satıcılarının Ailevi, Arkadaşlık, Eğitim ve Dinsel Yaşantıları

Bireylerin yaşamlarını etkileyen önemli değişkenler arasında aile, arkadaşlık, eğitim ve dinsel yaşantıları yer almaktadır. Araştırmanın bu alt bölümlerinde uyuşturucu satıcılarının ailevi ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri, eğitim yaşantıları ve inanç düzeyleri görüşme sürecinde elde edilen bulgularla birlikte onların bakış açılarından hareketle betimlenerek analiz edilmiştir. Katılımcıların suçlu olma süreçlerinde bu değişkenlerin etkileri sorgulanmıştır.

5.2.1. Uyuşturucu Satıcılarının Ailevi Durumları

Suç sosyolojisinde suçlu bireyin davranışlarını açıklamada aile kurumunun önemli bir yeri bulunmaktadır. Aile bireyin sosyalleşme sürecinin başladığı yer olması açısından diğer değişkenlere göre ayrı bir konumdadır. Literatürde birçok çalışma (Hirschi & Gottfredson, 1990; Sampson & Laub, 1993) ailenin suçlu davranışı geliştirmede başat rolü olduğu konusunda hemfikirdir. Klasik ve modern suç kuramları çerçevesinde yapılan araştırmalar, suçlu bireylerin aile yapılarının belirli özelliklerini betimlemişlerdir. Bunlar; ailevi ilişkilerin zayıf, çatışmacı ve ilgisiz olmasıdır. Ayrıca bu araştırmalar, suçlu bireylerin genellikle “düşük benlik denetimine” sahip olmasını çocukluk döneminde yetersiz sosyalleşmesi ile açıklamaktadırlar.

Suç çalışmalarında üzerinde durulan başka bir nokta ise aile yapısının büyüklüğüdür. Araştırmalara göre aile büyüklüğüyle suçluluk arasında olumlu bir ilişki vardır. Suçluların dört ya da beş çocuklu ailelerden gelme olasılığı tek çocuklu ailelerden gelme olasılığından yüksektir. Bu durum geniş ailelerin sahip olduğu maddi yoksunluk, aile düzensizliği ve bireysel bakım ile şefkat yoksunluğu gibi nedenlerle açıklanabilmektedir. Ayrıca suçlu kardeşlerle sosyal etkileşim de bir diğer önemli etmendir. Geniş ailelerde kardeşlerin suçlu davranışlarının birbirlerini etkileme olasılığı yüksektir.

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların aile yapıları, ailevi ilişkileri ve uyuşturucu ticaretine dâhil olmalarında ailelerinin etkisi incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde katılımcılara “aile yapıları ve ailevi ilişkilerinin nasıl olduğu” sorulmuştur. Görüşme esnasında bazı katılımcılar aileleriyle ilgili konuşurken oldukça duygusallaştıkları gözlemlenmiştir. Bu süreç içerisinde uyuşturucu satıcıları aile yapıları ve ailevi ilişkileri konusunda dikkat çekici bilgiler aktarmışlardır. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Kalabalık bir aileydik. 14 kardeşlik. Aynı anneden aynı babadan. 10’u hala hayattayız (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).”

“Biz beş kardeşiz, annem vefat etti. Babam tekrar evlendi, dört de oradan var. Dokuz kardeşiz (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 60 yaşında).”

“Şu an annem sağ, babam iki evlilik yapmış, diğerinden 4 tane abim, benim annemden ise altı çocuğu var benimle birlikte 3 kız 3 erkek (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

Katılımcılardan elde edilen bulgulara göre, uyuşturucu satıcılarının aile yapıları geniş aile tipi olarak tespit edilmiştir. Özellikle 40 yaşının üzerindeki uyuşturucu satıcılarının (%60) büyüdükleri ev hanesi üvey anne ve üvey kardeşlerle birlikte on kişinin üstündedir. Bu rakamlar, Türkiye’nin geleneksel aile yapısına oranla oldukça yüksektir. Güneydoğu Anadolu’da yaygın olan kumalık ve ölen kardeşin karısıyla evlenme gelenekleri uyuşturucu satıcılarının ailevi yaşantılarında da dikkat çekmektedir. Bu konuda bir katılımcının görüşleri oldukça dikkat çekicidir:

“Benim babamın iki eşi vardı. Büyük anam vefat etti. Benim babam benim annemi getirdi. Babam da çiftçiydi. Köydeydik, fakirlikti, bir şey yoktu. Benim annemde biz 4 kişiyiz. Beş yaşındaydım babam vefat etti. Benim anamı amcam aldı. Büyük abim bana baktı. Bize hem babalık yaptı, hem kardaşlık yaptı. Bizi bırakmadı, aynı oğlu gibi bize baktı (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında).”

Görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, uyuşturucu satıcılarının ailelerinin genel olarak geniş olmasının yanı sıra ailevi ilişkileri geleneklere bağlı ve samimidir. Aile üyeleri arasında sevgi ve saygıya dayanan bir ilişki söz konusudur. Anne-babanın vefat etmesi durumunda üvey anne ve kardeşler ayırım gözetmeksizin çocuklara ebeveynlik yapmaktadırlar. Görüşme sürecinde bir uyuşturucu satıcısı ebeveynleriyle olan ilişkisini “Ne annemden ne babamdan bir gram şiddet görmedik. Bazen şimdi kendi kendime diyorum biri olaydı tokat vuraydı bana. Ben bu durumlara girmeyeydim.” şeklinde ifade etmiştir.

Suçlu davranış geliştirmede ailenin etkisi oldukça kapsamlı bir konudur. Bu bölümde uyuşturucu satıcılarının aile yapısı ve ailevi ilişkileri konusuna ek olarak “uyuşturucu satıcılarına ailelerinin uyuşturucu ticaretine girmelerindeki etkisi” de sorulmuştur. Bu noktada ifade edilmek istenen suçluya göre ailenin herhangi bir etkisinin olup olmadığıdır. Aslında suçluların geçmişe döndüklerinde bu durum için ailelerini sorumlu tutup tutmadıkları ve ailelerin bu durumda hangi noktada durduğu anlaşılmaya çalışılmaktadır. Hirschi (1990)’nin de belirttiği gibi, suç davranışı ana-babanın teşvikiyle oluşmaz ancak onlar çocuğa suçtan kaçınmayı öğretebilirler. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Ailem istemiyordu. İstemiyordu böyle bir iş yapmamı da. Hiçbir zaman istemediler ama benim kendi yaşamım olduğu için. Kendi kararlarımı kendim verdim ve böyle bir işe girdim (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 36 yaşında).”

“Ailenin bu işte bir etkisi olmaz zaten. Aile istemez ki evladının farklı işlerle, çirkin işlerle uğraşmasını (Torbacı, Esrar,27 yaşında).”

“Ben sana anlatayım. Hani bizim olduğumuz yerde zengin insanlar için iyidir, fakir insanlar orda kötü yola sürüklenir. Ama iyi kesimde yaşarsan çocuk medeni halde büyür, ama fakir olunca babamı dinlemiyorduk, babam diyordu, oğlum yapma bu işleri bırak (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 59 yaşında).”

Bu konuda katılımcıların birbirinden farklı görüşleri bulunmaktadır. Bir kısım katılımcılar (%60) suçlu davranışları için ailelerinin etkisi olmadığını ifade etmektedirler. Diğer bir kısım katılımcılar (%40) ise aile yapıları içerisinde uyuşturucu ticaretinde bulunan ebeveyn, kardeş ve akrabalarının olmasının suçlu kimliklerindeki ana etken olduğunu belirtmişlerdir.

“Yani yüzde yüz. Artı şu anda kardeşim de bu suçtan yatıyor, rahmetli abimin de cezası vardı bu suçtan, yani aile yapısının kesinlikle etkisi vardır, belirleyici rolü vardır... Yani önce bir şekilde işin nasıl olduğunu öğreniyorsun, daha sonra zamanla işin ticaretini biliyorsun, işte böylelikle de daha iyi bir gelecek kurma ümidiyle başlıyorsun (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

“Bizim maddi durumumuz kötüydü, yani zenginlikten fakirliğe düşmüştük. Benim abim uyuşturucu kaçakçısı, çocukluğundan beri silah kaçakçısı, silahtan sonra eroin işine başladı. Doktordu yani, evin doktoru(kimyageri)(Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 46 yaşında).”

Kişiler sosyalleşme süreçleri içerisinde dünyayı nasıl algılayacaklarını, nasıl değerlendireceklerini ve nasıl davranacaklarını habituslarının etkisiyle öğrenmektedirler. Aile üyeleri arasında birilerinin uyuşturucu ticaretinde bulunması kişiyi bu işi ve çevreyi tanımasını sağlamaktadır. Aile üyelerinden etkilenerek uyuşturucu ticaretine dâhil olan katılımcılar çevrelerinde baba, abi gibi aile büyüklerini rol model almaktadırlar. Bu rol model katılımcıların uyuşturucu ticaretine başlamalarını kolaylaştırmaktadır. West & Farrington (1973) çalışmasında da belirttiği gibi, ebeveynlerin mahkûmiyetleri çocuklarının mahkûmiyetlerinin öngörücüsüdür.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, uyuşturucu satıcılarının hayatlarını etkileyen en önemli değişkenlerden birinin aileleri olduğu görülmektedir. Buldukları coğrafyanın şekillendirdiği geniş aile yapısı katılımcıları olumsuz etkilemiştir. Görüşme sürecinde aile yaşantıları ile ilgili konuşurken anlattıkları belli başlı olaylar buldukları coğrafyanın ve ekonomik şartların etkisiyle travmatik bir çocukluk ve aile yaşantısı geçirdiklerini gözler önüne sermektedir. Görüşme süreci içerisinde uyuşturucu satıcılarından biri çocukluğunda yaşadığı

travmayı “Ben 5 yaşındayken babam öldü, anamı da amcama verdiler. Selahattin Ağa geldi annemi aldı, ben biliyordum ama bir şey yapamadım (sesi titriyor).” şeklinde ifade etmiştir.

Aile üyeleri arasında uyuşturucu ticareti yapan olsun ya da olmasın birçoğu uyuşturucu ticaretine ailelerini ve çocuklarını rahat ettirmek, geleceklerini kurtarmak için başlamışlardır. Bir uyuşturucu satıcısı “Ne bileyim işte ben kendimi feda edeyim ama çocuğumu okutayım işte o gelecekte bu ortamlardan uzak dursun gibi düşünceler de var temelde. Yani işte bir iki sefer yapayım da çocuklarımın geleceğini kurtarayım düşüncesi, yani genelde maddi etkenlerden dolayı.” ifadesini kullanmıştır. Buna rağmen birçok katılımcı için işler istedikleri gibi gitmemiş ve başladıkları noktadan daha kötü bir duruma gelmişlerdir.

5.2.2. Uyuşturucu Satıcılarının Arkadaşlık İlişkileri

Bireyin arkadaşlık ilişkileri suçlu davranışı açıklamada kullanılan önemli değişkenlerden biridir. Suç yaklaşımları suçu analiz ederken arkadaş ve akran etkisi üzerinde yoğun olarak durmaktadırlar. Literatürdeki birçok araştırma suçlu bireyin suç davranışına başlama sürecinde arkadaş ve akran etkisinin çok güçlü olduğunu göstermektedir (Sutherland & Cressey, 1978; Matsueda & Heimer, 1987; Haynie 2002; Akers, 2003; Weerman & Smeenk, 2005; Rebellon, 2006).

Geleneksel suç teorileri özellikle suçlu bireyin sosyal çevresinin önemini vurgulamaktadır. Bu teorilere göre bireyin diğer insanlarla olan bağı pek çok sosyal problemi engelleme kapasitesine sahiptir. Toplumla sıkı sıkıya bağları olan bir birey kolaylıkla toplumsal hassasiyetlerin ve beklentilerin aksine hareket etmez iken kendisini diğer insanlarla bağlı hissetmeyen bir kimse ise bu normları ihlal etmekte bir sakınca görmemektedir. Bu bağlamda geleneksel suç teorileri arkadaşlık ilişkilerinin suç işlemedeki rolünün önemine dikkat çekmektedirler.

Bu araştırmada katılımcıların arkadaşlık ilişkileri ve uyuşturucu ticaretine girmelerinde arkadaş çevrelerinin etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda katılımcılara ilk olarak “arkadaşlık ilişkilerinin nasıl olduğu”, ikinci olarak da “uyuşturucu ticaretine girmelerinde arkadaş çevrelerinin etkisi” sorulmuştur. Katılımcıların ifadeleri arkadaşlık ilişkileri ve arkadaş çevresinin uyuşturucu ticaretindeki önemini açıklaması yönünden dikkat çekicidir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Çok düzgün, seçiciyim. Çok seçiciyim. Hala aynı arkadaşlarımla arkadaşım, dostum bugüne kadar (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 48 yaşında).”

“60 yaşındayım, benim kimseyle kavga ettiğim görülmemiş. Çok iyi arkadaşlıklarım var. Bazı arkadaşlıklarım var benimle ölüme de gelebilir. (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 60 yaşında).”

“Mesela şu anda ilkokul arkadaşlarımı bile bazen görüyoruz, birbirimizi soruyoruz. Ta 91’de ortaokulda bir arkadaşla tanıştım. Halen de beraberiz, kardeş gibiyiz ve her gün de görüyorum. Hani burada olmadığım süre o ayrı bir konu ama burada olduğum müddetçe, Diyarbakır’da olduğum müddetçe her gün görüyorum. Görmediğim zaman sıkılıyorum çünkü. Yani 25-26 yıllık bir dostluktur bir arkadaşlıktır. Hem o beni ailece tanır, ben de onu ailesini, kardeşlerini bilirim. Çünkü birbirimize hep saygılı olduk. Belli bir düzeyde gittik yani saygısızca konuşmalar, terbiyesizce konuşmalar olmadı (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 36 yaşında).”

“Vardır, aynen. Mesela dost dediğim insanlar var, arkadaş dediğim insanlar var, bazıları otuz senelik arkadaşımıdır işte onlara dost diyorum, onlar gibisi elde etmek için bir otuz sene daha lazım (Uyuşturucu Nakliyatçı, Esrar, 55 yaşında).”

Araştırma bulgularına göre ise katılımcılar uzun yıllar süren dostluklara ve iyi arkadaşlık ilişkilerine sahiptirler. Bu durum, klasik suç kuramlarından olan Hirschi (1969)’nin “Sosyal Bağ Teorisi”nde suçlu bireyin çevresindeki diğer insanlarla herhangi bir bağının olmaması durumunda bireyin her türlü ahlaki kurallardan ve bu kuralların sınırlayıcılığından kurtularak suçluluk hissetmediği teziyle çelişmektedir.

Bu noktada dikkat çeken bir diğer konu ise, genel olarak suçluların sosyal çevreleri zamanla işledikleri suç türüne göre aynı suçu işleyen kişilerle çevrelenir. Ortak noktaları olan suçlu davranışları bu kişileri bir araya getirmektedir. Bu durum zamanla suçlu kimliğini pekiştirir ve bir suçlu alt kültürü oluşumunu da sağlar. Ancak araştırma çerçevesinde uyuşturucu satıcılarının sosyal çevrelerine baktığımızda, eski arkadaşlıklarıyla ilişkilerini koparmadıklarını başlarına ne gelirse gelsin onlarla görüşmeye devam ettiklerini görüyoruz. Görüşme yapılan uyuşturucu satıcılarından biri, “Arkadaşlarım çok iyi çok şükür. Bana yanlış yapmayana ben yanlış yapmam zaten. O bana uyduktan sonra ben de sıkıntı yok. Ben her türlü ona uyarım.” diyerek arkadaşlık ilişkilerini açıklamıştır. Genel suçlu gruplarının aksine, uyuşturucu ticaretine başladıktan sonra satıcılar kendilerine yeni suçlu bir arkadaş grubu oluşturmamaktadırlar. Bu durum da uyuşturucu ticaretinde ve suçlu kişilerde görülen suçlu alt kültürünün uyuşturucu satıcıları arasında tam anlamıyla var olmadığını da göstermektedir.

Araştırma içerisinde dikkat çeken diğer bir konu ise katılımcıların uyuşturucu ticaretine girmelerinde arkadaşlarının rolüdür. Katılımcılara uyuşturucu ticaretine girmelerinde arkadaşlarının etkili olup olmadıkları sorulmuştur. Görüşme süreci içerisinde satıcılar sorulara açık ve dürüst bir şekilde açıklama getirmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların ifadeleri uyuşturucu ticaretinin genel yapısına da ışık tutmaktadır. Örneğin, bazı katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

“Şimdi bir insan anasından doğduğu gibi kalmaz, bazı şeyleri toplumda öğrenir. Bunu nerde öğrenir? Evde icat edip çıkarmaz. Mutlaka bu işlere arkadaş etkisiyle girilir. Sebep budur yani. Tek başına bir insan ne yapabilir. Tek başına bir insan bu işi çeviremez (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında).”

“Tabi etkilediler. Alıp satan kişilerle muhatap olduğum zamanlarda etkilediler. Çevremde vardı, etkilendim (Uyuşturucu Nakliyatçı, Esrar, 62 yaşında).”

“Etkisi çok oldu, zararı oldu. Onlar yüzünden girdim işte, kimisi öldü, kimisi cezaevindedir, kimisi İstanbul’dadır, kimisi Ankara’dadır (Uyuşturucu Nakliyatçı, Esrar, 55 yaşında).

“Çevredeki insanlar bu işi yaptığı zaman ister istemez bir yerden sonra bu işe girebiliyorsun. Ondan sonrası artık sana kalmış. Devam ettirmek istesen... Devam ettirmek istemezsen eski hayatına geri dönersin. Ben çevremden dolayı... Benim çevremde olan insanların hepsi bu işi yapıyordu (Torbacı, Esrar, 27 yaşında).”

Uyuşturucu suçları organize bir suç türü olmasından dolayı birçok suç türünden ayrılmaktadır. Uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısı suçluların bu işi tek başına girmelerini olanaksızlaştırır. Uyuşturucu satıcıları kendi içinde kapalı bir gruptur. Dolayısıyla uyuşturucu satıcıları tanımadıkları kişilerle iş yapmamakta ve tanımadıkları bir kişiyi bu kapalı sosyal gruba almamaktadırlar. Bu bağlamda suçlunun bu kapalı organize yapıya girebilmesi ancak bu yapının içerisinde tanınan kişi veya kişiler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre de bu araçlar çoğunlukla suçlunun arkadaşlarıdır.

Bunun yanı sıra görüşme süreci içerisinde, uyuşturucu ticaretine girdikten ya da tutuklandıktan sonra samimi oldukları uyuşturucu işine bulaşmamış bazı arkadaşlarının kendilerinden uzaklaştıklarını ve görüşmek istemediklerini belirten bazı satıcılar da bulunmaktadır. Uyuşturucu satıcılarından biri bu süreci “Çok iyi arkadaşlarımız vardı mesela. Bizimle kendi telefonlarıyla bile görüşmek istemiyorlar.” şeklinde ifade etmiştir.

Bu durum bazı satıcılar için suçlunun damgalanma sürecini de başlatmaktadır. Bu noktadan itibaren kişi sadece kendi gibi uyuşturucu ticareti ile ilgilenen ya da suçlu kimliği bulunan kişilerle görüşmeye başlar. Suçlu davranışın tekrerrütmesindeki önemli nedenlerden biri de suçlunun bu şekilde ötekileştirilmesidir.

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, katılımcıların arkadaş değişkeninin uyuşturucu ticaretine girmelerinde en önemli değişkenlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Bireylerin suçlu arkadaş çevreleri bireyi suça yönlendirmektedir. Bu noktada Bourdieu’nun habitus kavramı satıcıların arkadaşlık ilişkilerinde etkisi gösterir. Uyuşturucu satıcıları sosyalleşme yoluyla da içselleştirdikleri habituslarının etkisiyle uyuşturucu ticaretine adım atmaktadırlar. Uyuşturucu satıcıları habituslarının kolektif etkisiyle aynı habitusa sahip oldukları bireylerle benzer hayat olasılıklarını paylaşmaktadırlar.

5.2.3. Uyuşturucu Satıcılarının Eğitim Yaşantıları

Bireylerin eğitim yaşantıları suç çalışmalarında üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Bunun en önemli nedeni aile kurumundan sonra eğitim kurumlarının bireyin

sosyalleşme sürecindeki etkin rolüdür. Bireyler ilk olarak aile yaşantısındaki sosyalleşme deneyimlerini eğitim yaşantıları boyunca devam ettirirler.

Literatürde suç alanında yapılan çalışmaların suç-egitim ilişkisi üzerine genellikle belli başlı tespitleri bulunmaktadır (Conklin, 1989; Dönmezer, 1994; Kızmaz,2004; Demirbaş, 2005): İlki, düşük okul başarısı gelecekteki suçluluğun bir göstergesi olarak görülmektedir. İkincisi, okul döneminde ciddi sorunlar yaşayan bireylerin gelecekte ciddi suçlar işleme ihtimalinin yüksek olduğudur. Üçüncü olarak da okula gitmeyen bireylerin fazla boş zamanlarının olması ve bu zamanlarda kötü alışkanlıklar ve suçlu kültürüyle tanışma ihtimalinin yüksek olmasıdır. Bu bağlamda suçlu davranışını açıklamada eğitim yaşantısı önemli bir değişkendir. Ancak yapılan araştırmalarda bu suçlu bireylerin okul hakkında ne düşündükleri, okulu bırakma sebepleri ve bunun altında yatan gerçek nedenler üzerinde durulmamaktadır.

Araştırma çerçevesinde bu bölümde katılımcıların “eğitim yaşantıları, okul hakkındaki düşünceleri, neden okulu bıraktıkları ve bırakmasalardı yine de uyuşturucu satıcısı olurlar mıydı?” soruları sorulmuştur. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların eğitim seviyesi oldukça düşüktür. Örneklemnin çoğunluğu (%70) ilkokul ve ortaokul mezunudur. Katılımcılar içerisinde okuma-yazma bilmeyenler de bulunmaktadır. Buna karşın, katılımcılar arasında üniversite mezunu yoktur. Bu noktada kişilerin eğitime neden devam etmedikleri ve eğitim konusundaki düşünceleri önemlidir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Ne okula gittim, ne bir şey. Okulu bitirdim, diploma aldım (ilkokul) ama okuma-yazma düzgün bilmiyorum. Bir taraftan hayvancılığa gidiyordum bir taraftan okula gidiyordum (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 59).”

“Okul...(düşünüyör). Derslerle fazla ilgilenmiyordum ama derslerim de iyiydi. O kadar kötü değildi. Okul esnasında hem çalışıyordum, hem okuyordum. Mesela bir otelede çalışıyordum, resepsiyonculuk yapıyordum. Tabi okul dağılışımdan sonra. Mesela sabahçıyken, öğleden sonra işe giderdim, çalışırdım. Eğer öğlenciysem, sabah giderdim. Okuldan sonra tekrar otele gelirdim. Belli bir saat kalırdım. Taa yazın tatiline kadar, yaz tatilinden sonra gececi olurdum. Otelede gece kalırdım, resepsiyona bakardım (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 36 yaşında).”

Katılımcıların birçoğu kendilerinin de ifade ettiği gibi, okul yaşantıları boyunca aynı zamanda çalışmaktadırlar. Uyuşturucu satıcılarının aile çevrelerinden miras aldıkları kültürel sermayeleri okuldaki başarı düzeylerini açıklama da bireysel yetenek ve başarı ölçütlerinden daha etkili görülse bile kültürel sermaye özerkliğine rağmen, ekonomiye bağımlıdır. Başka bir deyişle, kültürel sermayenin temelinde ekonomik sermaye yatmaktadır. Bu bağlamda katılımcıların okula devam etmemelerinin nedenlerinden biri birçoğunun öncelik olarak yoksul olmaları, çalışmak zorunda olmaları ve bu nedenle okul yaşamına odaklanamamış olmalarıdır.

“Okul hayatımda, bazı şeylerde iyiydik. Ama genelde kafamız farklı şeylere çalışırdı. Mesela okul, bizim istediğimiz gibi bir şey değildi. Bizim gibi insanlara

sıkıcı gelirdi, sıradan gelirdi ders çalışmak, okula gitmek. Sınıfta otur sürekli, bir öğretmen gelir, diğeri gider... Öğretmenler de burada düzgün bir şey anlatmıyordu ki. Lise bire kadar okudum doğru düzgün bir öğretmen görmedim yani. Hepsi gelir ezbere anlatır giderdi. Sen böyle bir ortamda nasıl yetişebilirsin. Sınıfta düşünsene herkes farklı düşünüyor, biri öğretmen olmak istiyor, biri bilmem ne olmak istiyor. Ama sen öyle bir şey olmak istemiyorsun. Küçükken diyorsun doktor olucam, avukat olucam. Büyüdükçe sen de anlıyorsun hiçbir şey olmayacağını (Torbacı, Esrar, 27 yaşında).”

Bunun yanı sıra, okulun aşıladığı habitus ile ailenin aşıladığı habitus arasında fark bulunmaktadır. Bu iki habitus arasındaki fark ne kadar büyük ise öğrencinin okulda başarılı olma olasılığı da o derece düşüktür. Bu bağlamda, alt sınıf mensupları kendi öngörülerini ve sınıfsal habitusları dolayısıyla derslerin kendilerine göre olmadığını düşünerek yüksek veya orta öğrenimden kendi kendilerini eleme eğilimindedirler. Başka bir deyişle, yükseköğrenime erişemeyeceklerini içselleştirip davranışlarını bu doğrultuda şekillendirmektedirler. Dolayısıyla katılımcıların okula devam etmemelerinin nedenlerinden bir diğeri de bireylerin kendileriyle ilgili eğitimlerini tamamlayarak iyi bir meslek sahibi ve güzel bir yaşam elde etme inancına sahip olmayışlarıdır.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların hemen hemen hepsi eğer başarılı bir eğitim hayatları olsaydı kesinlikle uyuşturucu ticaretine girmeyeceklerini hatta adını bile anmayacaklarını ifade etmektedirler. Bu ifadeler aslında satıcıların eğitimin önemi konusunda olumlu görüşleri olmalarına rağmen belirttiğimiz nedenlerden dolayı okula devam edemediklerini göstermektedir. Görüşme sürecinde katılımcıların okul yaşantılarına devam etmemelerinden dolayı duydukları pişmanlık çok açık bir şekilde dikkat çekmektedir. Bu konuda katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Herkes gibi bende bunu isterdim elbette ki öyle olmuş olsaydı ne ben inşaatta çalışırdım ne de sokaklarda çalışırdım. Masa başı bir işe sahip olup rahat bir şekilde çalışmak bende isterdim (Torbacı, Esrar, 43 yaşında).”

“Hiç bir zaman yapmazdım, tanımazdım (bu işi) (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 26 yaşında).”

“Yani ben eminim ki, şu andaki olgunlukla söylüyorum, yani ben meslek lisesi okuyordum, en azından orada teknisyen olarak çalışsaydım yine de bu işlere girmezdim. Çünkü en azından bu işlerle belli bir aile düzeni olur, düzenli şekilde gidip gelirsin, o sistem seni çeker meşgul eder ve diğeri uyuşturucu gibi şeylere bulaşamazsın (Uyuşturucu Nakliyatçı, Esrar, 56).”

“Tabi ki. Farklı bir hayatım olurdu en azından. Bu tarz insanlarla işim olmazdı en azından. Çevre değişirdi, insanlar değişirdi, yer değişirdi. Öncelikle kafa değişirdi zaten (Torbacı, Esrar, 35 yaşında).”

“Tabi ne demek. Olmaz olur mu? Şimdi okuyanla okumayan bir midir? (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında).”

Bunlara ek olarak, Bourdieu ve Passeron (1970)'ün "Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri" adlı çalışması üniversiteye girme aşamasında toplumsal kökenin etkisinin ayrıştırıcı özelliğinin altını çizmektedir. Bu çalışmaya göre toplumsal köken cinsiyet, yaş ve hatta dininkinden daha güçlüdür. Araştırmamızın bulguları da Bourdieu'nun tespitlerini doğrular niteliktedir.

Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların okul yaşantılarını olumsuz etkileyen bireysel nedenlerin var olduğu görülmektedir. Ancak bunun yanı sıra daha önce de belirtildiği gibi buldukları coğrafyaya özgü olan eğitim olanaklarının yetersizliği, gelir dağılımının dengesizliği ve okulların eğitim dili olan Türkçe'nin halkın ikinci dili olması gibi etkenler de katılımcıların okul yaşantılarını olumsuz etkilemektedir. Bourdieu'nun (1970) da belirttiği gibi, okullar kültürel eşitsizlikleri görmezden gelerek imtiyazlıları daha imtiyazlı, dezavantajlıları daha dezavantajlı kılmaktadırlar. Eğitim kurumları fırsat eşitliğini gözetmekten ziyade, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine ve bu eşitsizliklerin meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır.

5.2.4. Uyuşturucu Satıcılarının Dinsel Yaşantıları

İnanç düzeyi ve suç ilişkisi suçlu davranışını açıklamada üzerinde durulması ve araştırılması gereken önemli bir konulardan biridir. Yabancı literatürde bu konuda birçok çalışma olmasının yanı sıra Türkiye'de de bireyin inanç düzeyi ve suç ilişkisi konusunda önemli çalışmalar bulunmaktadır (Kızmaz, 2005; Taş & Gürler, 2011; Yıldırım, 2014; Kenevir, 2015)

Genellikle dinler, ölümden sonra başka bir hayatın olduğu ve bireyin bu hayatta yaptıklarının öbür dünyada kendilerine ceza ya da ödül olarak geri döneceği düşüncesine sahiptirler. Dolayısıyla dindar birey de bu dünyada yaptıklarının karşılığını öbür dünyada alacağı inancına bağlıdır. Dinlerin öngördüğü bu inanç sisteminin bireyin suç işleme de önleyici bir rolünün olduğu varsayılmaktadır. Bazı kriminologlar tarafından bu durum "Cehennem Korkusu" olarak adlandırılmaktadır.

Özellikle Hirschi (1969) "Sosyal Bağ" teorisinde bireyin inancının azalmasıyla suç işleme olasılığının arttığını savunmaktadır. Literatürdeki birçok teorisyen (Durkheim, Berger, Petterson) dinin toplumsal işlevinin toplumsal bütünleştiricilik ve toplumda sağladığı sosyal kontrol olarak ifade etmektedirler. Dolayısıyla da suçluluğu dinsel değerlerin aşınması olarak nitelendirirler. Bazı çalışmalar da dindarlığın içselleştirilmesiyle bireylerde suçlu davranış geliştirmede bireylerde utanç duygusu öne çıktığını savunmaktadırlar. Böylelikle de dindarlığın suçlu davranıştan koruma etkisinin olduğu üzerinde durulmaktadır.

Bu alt başlık altında katılımcıların inanç düzeyleri, dinsel ibadetleri ve uyuşturucu ticaretine girmelerinde inanç düzeylerinin etkisi incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde

katılımcılara “dinsel ibadetlerini yerine getirip getirmediklerini ve genel olarak inanç düzeyinin uyuşturucu ticaretine girmelerinde etkisinin olup olmadığı” soruları sorulmuştur. İnanç düzeyini belirleyen değişkenlerden biri olan dinsel ibadetler katılımcıların dinsel yaşantılarını anlamak için önemlidir. Bazı katılımcılarla yapılan görüşmeler Ramazan ayı içerisinde gerçekleşmiştir. Dinsel ibadetleri görüşme süreci içerisinde gözlemlenmiş ve katılımcıların beyanlarına da yansımıştır. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“He. Ben Hacıym... Tabi getiriyorum. Mesela şu anda da getiriyorum (oruç). Gençken değil de, şimdi getiriyorum (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında).”

“Oruç tuttuğuma göre. Kime tutuyorum? Herhalde korkuyorum ki tutuyorum (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 60 yaşında).

“Ya küçüklükten gidiyorduk camiye, anam babam hepsi namazını kılıyordu. Evden bir tane rahmetli abim vardı, o içki içiyordu, ondan onu kimse topluma içeri almazdı. O ibadetim yüzünden işte Allah'tandır daha boğazımdan bir yudum daha bira, esrar, eroin geçmemiştir (görüşme günü oruç) (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında).”

“Yok, yani vallahi, ben namaz kılmam, böyle ayda, yılda bir gün ya kılıyor, ya kılmıyorum, namazla kimse cennete girmez yani (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

“Herkes kendine göre dindar, inançlı bir insandır bence. Benim de inancım da dindar olduğum olur yani (gölüşmeler)... Ya şimdi her şey namaz kılmak ya da ne biliyim camiye gidip dua etmek değildir bence. Bazen insan o namaz kılıp dua eden insandan daha temiz olabiliyor. Ha doğrudur, bu işi yapıyor olabilirsiniz ama kötü bir insan olduğun anlamına gelmez, inançsız bir insan olduğun anlamına gelmez (Torbacı, Esrar, 27 yaşında).”

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların dindarlık düzeyleri değişmektedir. Katılımcıların bir kısmı dinsel ibadetlerini yerine getirirken, diğer kısmı yerine getirmediklerini ifade etmektedirler. Bu nokta da dinsel ibadetleri etkileyen en önemli etkenlerden biri katılımcıların yaş aralığıdır. Orta yaşlı ve yaşlı bireyler dinsel ibadetlerini düzenli olarak yerine getirdiklerini ifade etmektedirler. Görüşme esnasında orta yaşın üstündeki katılımcıların birçoğu oruçtur. Katılımcıların bazıları ise “Hacı” olduklarını belirtmişlerdir.

Buna karşın gençler dinsel ibadetlerini yerine getirmediklerini ve inancın sadece ibadet ile olmadığını ifade etmektedirler. Görüşmelerde genç katılımcıların din ve ibadet konularına açıkça tepkili olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar Diyarbakır'da yaşanan siyasi süreç içerisinde İslam terör örgütü Hizbullah'ın bölgede yarattığı gerilim ve dini baskının açık bir şekilde kendilerini dinden uzaklaştırdığını belirtmişlerdir. Uyuşturucu satıcılarından biri bu durumu “Pratikte hiçbir şey yapmıyorum. Yani daha önce yapardım. Orucumu tutardım, namazımı da kılardım. Taa sene 97'lere kadar... Bu Hizbullah dönemi falan başladı. Bir devir

vardı burada. Faili meçhul olaylar oluyordu. Onlar da soğutuyor illa ki insanı.” şeklinde ifade etmiştir.

Diğer bir konu da katılımcıların inanç düzeyinin uyuşturucu ticaretindeki etkisidir. Katılımcılara inanç düzeyinin ya da dindarlığın uyuşturucu ticaretine girmelerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisinin olup olmadığı konusundaki düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların dini inancın uyuşturucu ticaretindeki etkisi konusundaki düşünceleri de oldukça dikkat çekicidir.

“Sanmıyorum. Kesinlikle değil. Bilakis çok inananlar daha çok yapıyor (gülüşmeler). Yani bir tek Müslümanları demiyorum dünya genelinde mesela Afrikalılar vardı, Kolombiyalılar, Venezüellalılar, Arjantinliler hemen hemen dünyanın hepsi dememekle birlikte 160 farklı ülkeden insanla aynı cezaevindeydim (İspanya’da). Dünyada 184 ülkedir herhalde. Çok karışıktık. Çoğu inançlıydı. Bunların içinde bir ben inançsızdım. Benim gibi az kişi vardı. Ama genelde bu işi inançlılar yapar (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).”

“İnsan var hocadır, Kuran okuyor, cemaatte önümde namaz kılıyor ve yine yapıyor. Dinle alakası yok. Para için yapıyor. Cami hocası gidiyor bu işi yapıyor. Namaz da kılıyor (Uyuşturucu Nakliyatçısı, Eroin, 56 yaşında).”

“Bence yok. Adam mesela ben tanıyorum. Adam, 27 yıl ceza aldı. Yani 22 yıldır içerideydi. Her gün namaz kılardı. Ama bu ticareti de yapıyordu. Kendisi kullanmıyordu ama ticaretini de yapıyordu, satıyordu. Kim içerse içsin diyordu. Ben yapmasam başkası yapacak. Şu an o mantık var hepsinde. Ha ben yapmasam başkası yapacak, başkası kazanacak. O kazanacağına ben kazanırım. Yani inançla fazla bir şeyi yok. İnsanlar nasıl para kazanabileceğini, ekonomik anlamda kendini nasıl ilerletebileceğini, yani kısa sürede, kısa dönemde büyük paralar kazanıp oturup keyfine bakmayı istiyorlar (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

“Yook. Dindar insanlarda yapıyor bunu. Hacıydı, kaç kere kutsal topraklara gitmiş. Ben esrardan o eroinden. Onunki daha pis (Uyuşturucu Satıcısı, Esrar, 29 yaşında).”

“Yani öyle insanlar biliyorum namazında niyazında, sigara bile içmiyorlar. Ama bu işi yapıyorlar (Torbacı, Esrar, 37 yaşında).”

Katılımcılar uyuşturucu ticaretinde dinsel inanç düzeyinin etkisinin olmadığını savunmaktadırlar. Dindar bireyler kadar dindar olmayan bireylerin de uyuşturucu ticaretinde yer aldığını ifade etmektedirler. Bunu da çevrelerinde veya cezaevinden tanıdıkları uyuşturucu satıcılarının dindar kişiler olmasıyla örneklendirmektedirler. Bunun yanı sıra, araştırma bulgularına göre katılımcıların %15’i hacıdır. Hacılık mertebesinin yoğun dindarlık gerektirdiği düşünüldüğünde genel kanının aksine bazı suçlu bireyler arasında dindarlık oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların inanç düzeyi ile uyuşturucu ticaretine katılımı arasında bir ilişki görülmemektedir. Çoğu katılımcı ibadetlerini yerine getirmese bile kendilerini inançlı biri olarak tanımlamaktadırlar. Elde edilen bulgulardan

anlaşılacağı üzere inanç düzeyi yüksek insanlar da uyuşturucu suçlarına yönelebilmektedirler. Bu noktada Hirschi (1969)'nin "Sosyal Bağ Teorisinde" iddia ettiği ve birçok teorinin doğruladığı bireyin inancının artmasıyla suç işleme olasılığının azaldığı savı da araştırma çerçevesindeki uyuşturucu satıcıları için geçerli değildir.

Ancak bazı suç kuramlarının ifade ettiği gibi bireyin suç işlemeden önce bu davranışı haklı çıkaracak bir takım gerekçelerle kendini hazır hale getirebiliyor olması uyuşturucu satıcılarının kullandığı çok güçlü tekniklerinden biridir. Görüşme sürecinde katılımcıların uyuşturucu ticareti için sadece "bir tür ticaret", "para kazanma aracı" ve "Ben yapmasam başkası yapacak" açıklamaları kullandıkları nötrleştirme tekniklerinden bazılarıdır. Buna ek olarak, satıcılar genellikle kendileri uyuşturucu madde kullanmadığı sürece yaptıkları işin günah olmadığına dair yaygın bir düşünceye sahiptirler. Araştırma sürecinde uyuşturucu satıcılarının bu tip nötrleştirme teknikleriyle vicdanlarının seslerini susturup suçlu davranışa yöneldikleri anlaşılmaktadır.

5.3. Medyanın Uyuşturucu Satıcıları Üzerindeki Etkisi

Günümüzde medya bireylerin yaşamlarını etkileyen önemli kurumlardan biri haline gelmiştir. Medyanın toplumu yönlendirmede ve bireylerin fikir, tutum ve davranışlarını etkilemede etkin bir gücü olduğu bilinmektedir. Bu etkin güç her zaman olumlu olmayabilir. Bireylerin boş zamanlarını değerlendirmek ve eğlenmek amacıyla medya iletişim araçlarına yönelmeleri zaman zaman bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Son yıllarda en çok tartışılan konulardan biri medyanın suç üzerindeki etkisidir. Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren özellikle özel kanalların yaygınlık kazanmasıyla birlikte şiddet ve suç içeren programlar arttığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, birçok davranışta olduğu gibi medyada sergilenen şiddet olgusunun da model alma yöntemiyle bireyler tarafından öğrenilmesi kaçınılmazdır.

Konuyla ilgili bazı çalışmalar (Pearson, 1983; Romer, Jamieson & Aday, 2003), medya ile şiddet suçları arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Özellikle şiddet içeren sinema filmleri ve televizyon programlarının bireyleri şiddet suçları işlemeye yönlendirdiği tespit edilmiştir. Medyanın sosyal hayatın her yönünde yarattığı değişiklikler gibi suç alanında da etkisi olduğu şüphesizdir. Ancak medyanın hangi suçları etkileyip hangilerini etkilemedikleri tam olarak bilinmemektedir.

Bu çalışmada üzerinde durulan konulardan biri olan medyanın katılımcıların uyuşturucu ticaretine girmelerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada katılımcılara, "boş zamanlarında neler yaptıkları ve televizyon programlarının ve sinema filmlerinin uyuşturucu ticaretine girmelerindeki etkisi" sorulmuştur. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri oldukça dikkat çekicidir:

“Bu işlerin medyayla alakası yok, gerçek hayatta var zaten (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

“Ben hayatta dizi olsun, televizyon olsun ben bakmam da. Çünkü biz gözümüzle görmüşüz. Lice’de babaların içinde oturduk, gördük, kalktık (Uyuşturucu Nakliyatçı, Esrar, 55 yaşında).”

“Yok. Benim işte bir huyum var. Her şeye öyle heves almam yani. Bir insan bir şey yapmaya kalkar. Ben bunu yapmışım sende yap falan. En gıcık aldığım şeylerden biri de odur benim (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 26 yaşında).”

“Hayır, hayır. Hiçbir etkisi olmadı... Çünkü nasıl söyliyim? Yani etkisi olsa bile tek başına bir şey yapamazsın kolay kolay. Yaparsın ama belli bir zaman alması gerekiyor. Öyle bir seferde, alt yapın, hazırlığın olmadan kolay kolay bu işi yapamazsın. Bilemezsin. Ticarettir. Bir güven meselesi var. Adam sana, al sana 100 bin Euro’yu götür, seni tanımazsa vermez sana. Öyle bir şey var mı? Ama tanıyorum seni, biliyorum nerede kaldığını nerede ettiğini. Ona göre senle ticaret de yapıyor. Ama dizilerin... (Düşünüyor). Pek inanmıyorum yani (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 48 yaşında).”

Katılımcılar boş zamanlarında daha çok arkadaşlarıyla dışarıda, kahvede, parkta ya da kafelerde vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların hemen hemen hepsi çok fazla televizyon izlemediklerini ifade etmişlerdir. Bir uyuşturucu kaçakçısı, “Benim hiç boş zamanım olmadı. Sabahları erken kalkarım bütün hayatım boyunca, 5-6’da kalkarım. Hiçbir şey bulamazsam bir çakı alır ağaçta bir figür yaparım...Ben hiç dizi izlemem. Film izlerim. Kayda değer ve sanatsal bir film varsa izlerim.” şeklinde boş zamanlarında neler yaptığını ifade etmiştir.

Katılımcıların birçoğu, Kurtlar Vadisi gibi şiddet içeren mafya dizilerini izlemediklerini özellikle belirtmişlerdir. Katılımcıların medyanın uyuşturucu ticaretine olan etkisi ile ilgili verdikleri cevaplar toplumda hâkim olan gençlerin mafya dizilerini izleyerek bu işe girdikleri düşüncesiyle çelişmektedir. Bir uyuşturucu satıcısıda aslında boş zamanlarını diğer insanlar gibi geçirdiklerini, “Pek televizyon izlemiyorum izlediğim zamanlarda genelde haberleri izliyorum. Çoğu zaman internet başında oyun falan oynuyorum veya kahveye gidip arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. Bu şekilde normal bir sosyal hayatım var.” ifadeleriyle açıklamıştır.

Medyanın belli suç türlerinde yarattığı belli bir etki kuşkusuz bulunmaktadır. Ancak uyuşturucu ticareti bu suç türleri içerisinde yer almamaktadır. Uyuşturucu ticaretinin kapalı ve hiyerarşik yapısı bireylerin medya iletişim araçlarından etkilenecek bu işe girmelerini olanaksızlaştırmaktadır. Uyuşturucu ticareti bireylerin tek başına medyadan etkilenecek yapacakları bir iş olarak görülmemektedir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde medyanın katılımcıların uyuşturucu ticaretine girmelerinde herhangi bir etkisi olmadığı görülmektedir. Katılımcıların ifade ettiği gibi satıcılar gerçek hayatta çevrelerinde zaten uyuşturucu ticaretini ve uyuşturucu satıcılarını görmektedirler. Bu nedenle televizyon dizilerinden veya filmlerden etkilenmelerine gerek

kalmamaktadır. Gerçek hayatta gördükleri rol modeller ve sosyal çevreleri katılımcıları medya iletişim araçlarından daha çok etkilemiş izlenimi vermektedir.

5.4. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Madde ve Uyuşturucu Ticaretine Olan Bakış Açıları

Son yıllarda suç alanında yapılan çalışmalarda suçlu bakış açısının önemi kavranmaya başlanmıştır. Toplumda suçlularla ilgili hâkim olan kanılar gerçeklerle her zaman uyuşmayabilmektedirler. Araştırma çerçevesinde uyuşturucu satıcıları ile ilgili bu genel kanıların doğruluğu anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu alt bölümde uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu maddesi, uyuşturucu satıcıları ve uyuşturucu maddelerinin yasal olması hakkındaki düşünceleri betimlenerek yorumlanmıştır. Buna ek olarak da uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu kullanma alışkanlıkları da betimlenmiştir. Bu bağlamda uyuşturucu satıcılarının bu konular hakkındaki düşünceleri uyuşturucu ticaretine ışık tutması yönünden önemlidir.

5.4.1. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Madde Hakkındaki Düşünceleri

Günümüzde uyuşturucu maddelerinin bireye ve topluma verdiği zararlar herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Uyuşturucu maddeler bireylerin sosyal yaşantılarında, ekonomik düzeylerinde ve sağlık durumlarında yıkımlar meydana getirerek bireylerin ve toplumların yaşamlarını felakete götürmektedir. Daha önceki alt bölümlerde belirttiğimiz gibi uyuşturucu maddeleri kullanmak bireyde meydana getirdiği zararların yanı sıra birçok farklı sosyal problemlere de yol açmaktadır. Bu zararlardan dolayı toplumun genelinde doğal olarak uyuşturucu madde ile ilgili olumsuz bir kanı hâkimdir. Toplumda hâkim olan genel kanıya rağmen, 1960'lı yıllardan itibaren uyuşturucu madde kullanımında ve ticaretinde sürekli bir artış görülmektedir. Uyuşturucu madde kullanımının artmasının çeşitli sebeplerinin yanı sıra bu maddeleri piyasaya sunan ve ticaretini yapan kişilerin de davranış ve düşünceleri uyuşturucu arzını etkileyen etkenlerden biridir. Bu nokta da uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu madde ile ilgili düşünceleri merak uyandırmaktadır.

Görüşme sürecinde katılımcılara “uyuşturucu madde hakkında ne düşündükleri” sorulmuştur. Uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu madde ile ilgili ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Genelleme yaparsak, ne iyidir, ne kötüdür. Maddeyi ne için kullanıyorsunuz ona bakacaksınız. Örneğin eroin kelimesinin kökeni Latincedeki hero kelimesinden gelmektedir, kahraman demektir. Hero kelimesinin eroine dönüşmesi, Vietnam

savaşında Amerikan askerlerinin korkmaması için ya da kolu bacakları koptuğu zaman anestezi olarak maddeyi çevirip kimyasalla karıştırıp iğne yapıyorlardı. Hem ağrıyı dindiriyordu hem de paranoya olup korkanların korkusunu gideriyordu. Büyük bir savaş motivasyonu... Nedir madde, eğer siz böyle kullanırsanız kötüdür, eğer anestezi olarak kullanırsanız, ameliyat oluyorsunuz kullanıyorsunuz çok iyi bir şeydir. Zararı yok. Kokain halen Güney Amerika'da doğal olarak madde karışımı olmadan kimyasal girmeden, yerli halk yaprağını sakız gibi ağzına atıp çiğniyor, ağrı gidericidir, yorgunluk gidericidir, sağlıklı yaşamdır, uzun ömürlü yaşıyorlar. Hiçbir sorun yok ama işin içine endüstriyel katkı maddesi, kimyasal girse o her şeyi alt üst ediyor. Doğanın dengesini bozuyor. Ben böyle görüyorum. Çünkü dünya var olduğundan beri madde var olmuş. Dünya dediğimiz gezegende canlı yaşadığı sürece o da olacak. O bir bitkidir, biz bu bitkiyle ne yapmak istiyoruz önemli olan odur (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 48 yaşında).

"Uyuşturucu nasıldır? İstemem kimsenin kullanmasını, gerçekten istemem. Yani bağımlı olduktan sonra, tabii o insanın kişiliğine bağlı, karakterine bağlı bir şey, ben kontrol ediyordum onu. O beni değil. Anlatabildim mi? (Torbacı, Esrar, 35 yaşında)."

"Yani, şimdi şu torbacılara, direkt gençlere satanlara elimde yetki olsa en büyük cezayı ben veririm. Yani kesinlikle karşıyım, çünkü illaki insanın kendi çocuğuna, yeğenine bulaşıyor ha, yani ne ekersen onu biçersin. Bu atasözü de doğrudur. Bunu söyleyeyim ha, mesela babamın yaptıkları evlatlarından çıktı, mesela akrabalarımız hatta Lice'de insanların kadınları bile bu işten yattı ha. yani kadın daha kolay kamufle eder falan diye kadınları da kullanıyorlar (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında)."

"Uyuşturucu hakkında...(Düşünüyor) Ben gençlere söylüyorum: Uyuşturucu... Allah gençlerimizi, hiç kimseyi bu pislige atmasın. Allah onları ıslah etsin. Allah onları kurtarsın. Uyuşturucu kadar pis bir şey yoktur. Hani içiyorsun, seni hep geriye atıyor. (Uyuşturucu Nakliyatçı, Esrar, 55 yaşında)."

1950'li yıllarda suç literatüründe suçluların toplumda hâkim olan değerlerle aynı görüşü taşımadıkları önemle üzerinde durulan bir konuydu. Özellikle Cohen (1955), suçlu alt kültürünün toplumun çoğunluğunun sahip olduğu değerlere taban tabana zıt ve kendilerine özel alternatif bir alt kültür oluşturduklarını iddia etmişti. Skyes ve Matza (1957) ise bu iddiaları reddetmiş ve suçluların da genel olarak suçlu davranışı onaylamadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yerine suçlular suçlu davranışlarını haklı çıkarmak ve sahip oldukları olumsuz kanıları bastırmak için belli başlı nötrleştirme teknikleri kullanırlar.

Araştırma çerçevesinde katılımcıların %95'i uyuşturucu madde için oldukça olumsuz ifadeler kullanırken sadece %5'i olumlu ifadelerle düşüncelerini paylaşmışlardır. Bu durum, aslında uyuşturucu satıcılarının da toplumdaki diğer bireylerle aynı düşüncelere ve değerlere sahip olduklarını göstermektedir. Toplumda genellikle suçlular için hâkim olan değer ve inançlara sahip olmadıkları düşüncesi görüldüğü üzere uyuşturucu satıcılarında doğru değildir. Uyuşturucu satıcıları da genellikle uyuşturucu maddenin olumsuz özelliklerinin farkındadırlar.

Hatta işin içinde olmalarından dolayı belki de birçok bireyden çok daha fazla maddelerin olumsuzluklarıyla yüzleşmektedirler.

Özellikle kimyasal madde olarak adlandırılan eroin, kokain vb. uyuşturucu maddeler uyuşturucu satıcıları tarafından oldukça tehlikeli olarak adlandırılmaktadırlar. Mülakat yapılan uyuşturucu satıcılarından biri “Kimyasal çok facia bir şeydir... Neden? Fazla para kazanmak için. İnsanlar plastik içiyor. Ama haberleri yok. İçtiği bir gram kokainin yüzde 60-70’i kimyasal maddedir. İnsanlar üzerinde en çok etki eden insanın fizyolojisini değiştiren, beynini değiştiren, hasta eden, kimyasını bozan kimyasallardır.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Peki uyuşturucu satıcıları uyuşturucu madde ile ilgili bu kadar olumsuz düşünceye sahip iken nasıl olur da bunun ticaretini yapabilmektedirler? Bu durumun nedeni Becker’ın (1963) da belirttiği gibi belli normlardan sapmanın kaynağı, bu normların reddedilmesi değil, daha baskın olarak görülen ya da daha fazla sadakat duyulan başka normlara öncelik verilmesiyle açıklanabilir. Araştırma bulgularından anlaşıldığı üzere bu araştırma içerisinde de uyuşturucu satıcılarının belli normlardan sapmalarının nedeni bu normlara inanmamaları ya da reddetmeleri değildir. Onun yerine kendi buldukları sosyal grubun normlarına öncelik vermektedirler. Bu da şunu göstermektedir ki kendi sosyal gruplarında baskın olan para ve güç kazanma önceliği diğer bütün sosyal normların önüne geçmektedir.

5.4.2. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Satıcıları Hakkındaki Düşünceleri

Her iş grubunda olduğu gibi bireylerin aynı işi yaptıkları kişilerle ilgili düşünceleri, birçok bilgiyi de açıklamaktadır. Uyuşturucu ticareti yasal olmayan yapısına rağmen kendi içerisinde belli mesleki kuralları olan ilişki ağlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla uyuşturucu satıcılarının meslektaş olarak gördükleri diğer uyuşturucu satıcıları hakkındaki düşünceleri önemlidir.

Bu alt bölümde katılımcılara “uyuşturucu satıcıları ile ilgili düşünceleri” sorulmuştur. Uyuşturucu satıcılarına hem uyuşturucu ticaretine hem de uyuşturucu camiasına olan bakış açılarını anlamak için meslektaşları ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Satıcıların meslektaşları ile ilgili düşünceleri uyuşturucu pazarının birçok yönüne de ışık tutmaktadır. Görüşme sürecinde katılımcıların kendilerini buldukları sosyal grubun dışında tutarak satıcılar ile olan gözlemlerini paylaşmış olmaları dikkat çekicidir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Valla ben bir şey demiyorum. Kimin parası yoksa diyor ki ben bu işi yapayım para topluyum. Ben bunu satacağım biraz para topluyum hele. Polis onu yakalamış cezaevine gidiyor. Ama para toplayacak (gülüşmeler) (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında).”

“Yav satıcılar nasıl diyim? Satıcılar para kazanmak istiyor, güzel yaşam istiyor, lüks bir yaşam istiyor. Tabi bunu sattıkça kazandıkça yapabiliyorsun... Şimdi bu hepsinde vardır. Çünkü nasıl söylüyim bu işi yapıyorsun para kazanıyorsun, gününe göre masada 100 bin Euro var. İstedğim bir şeyi alabilirim, istediğim barda bir şeyler içebilirim, istediğim eğlenceyi yapabilirim. Yani ne biliyim, bir gecede gidip bir gazino bile kapatabilirsin çünkü böyle tarz insanlar da var. Değil yok. Bir gecede gazino bile kapatıyorlar ve büyük paralar ödüyorlar. Ne biliyim lüks bir hayat. Çevre beni tanırsın, var böyle şeyler (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

“Lüks yaşantıları olur onların. Hani benim param olsa daha lüks hayatım olur. Şimdi az satanlar kurbandır. Eroinde büyük başlar var. Esrar daha kolaydır (Torbacı, Esrar, 43 yaşında).”

“Rahatına düşkün...rahat para. Ne kadar istiyorsun 50 lira, 100 lira. Oturduğun yerde ha. Parasını koyuyor çekiyor gidiyor. 20 milyonu sermayedir, 30 milyonu kardır. Örnek diyorum anladın ha? (Torbacı, Esrar, 37 yaşında).”

Görüşme süreci içerisinde birçok satıcının uyuşturucu satıcıları ile ilgili düşüncelerini ifade ederken kendilerini uyuşturucu satıcısı olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Satıcılar kendileri sanki farklı bir iş grubuna mensup gibi konuşmaktadırlar. Bu durum suçluların uyuşturucu satıcısı kimliği ile tam olarak bütünleşmemiş olmalarını da işaret etmektedir. Kendilerini bu suçlu grubuyla özdeşleştirmedikleri için farklı bir iş kolundaki bireylerden bahsediyor gibi eleştirel yaklaşabilmektedirler. Daha önce belirtildiği gibi farklı statülerde uyuşturucu satıcılarının olması, birbirlerinden farklı yaşam tarzlarına sahip olmaları ve sürekli olarak bu işi yapıyor olmamaları gibi nedenler bireylerde gerçek bir uyuşturucu satıcısı kimliği oluşumunu engellemektedir.

Görüşmelerde satıcılar uyuşturucudan kazandıkları paraların genellikle “haydan gelip huya” gittiğini belirtmişlerdir. Ancak bu durumu kendilerinin hedonistik yaşam biçimine değil, kazandıkları paranın “helal” olmamasına bağlamaktadırlar. Uyuşturucu satıcılarından biri “Yanlış bir yoldur. Parası da yok. Zaten parası da gelse nereye gittiğini bilmiyorsun. Haram bir para, sana düşmeye evine düşer, evine düşerse ocağına düşer. Yanlış bir iş yani (iç geçiriyor). Ev yıkanın evi olur?” diyerek görüşünü açıklamıştır.

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde uyuşturucu satıcıları satıcıların hedonistik yaşam biçimine olan düşkünlüğüne dikkat çekmektedir. Uyuşturucu satıcılarının lüks yaşam ve bol paraya olan düşkünlüğü ile yasal yollardan elde edilecek olan paranın onlara yetmemesi uyuşturucu satıcılarının temel özelliklerinden biridir. Ayrıca uyuşturucu satıcılarının birçoğu sahip oldukları hedonistik yaşam biçimi ile hızlı ve kolay kazandıkları paraları gösterişli bir hayat yaşamak için tüketmektedirler.

5.4.3. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucunun Yasal Olması Hakkındaki Düşünceleri

Dünyada devletler tarafından uyuşturucu kullanımının pratiği üzerinden çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Genellikle bu politikalarda iki uç görüş hâkimdir: Birincisi bazı Avrupa ülkelerinde geçerli olan uyuşturucu kullanımının yasaklanması yerine düzenlenmesini öngören diğer bir ifadeyle uyuşturucu kullanımını suç olmaktan çıkararak liberal politikalar. İkincisi ise uyuşturucu kullanımına karşı kontrolün üst düzeyde tutulduğu sıfır tolerans politikalarıdır.

Bazı Avrupa ülkelerinde uyuşturucu kullanımının yasaklanması yerine çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin Hollanda uyuşturucu maddeleri hafif ve ağır olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Ağır uyuşturucular olarak eroin, kokain ve sentetik uyuşturucular gösterilirken hafif uyuşturucu maddeler grubunda ise esrar ve türevleri yer almaktadır. Bu bağlamda da 5 gram esrar bulundurmaya kadar herhangi bir cezai işlem uygulanmamaktadır. Hollanda devletinin uyuşturucu politikası “Uyuşturucu istenmeyen bir şeydir fakat Hollanda toplumunun kaçınılmaz bir gerçeğidir” ilkesine dayanır. Avrupa’nın birçok ülkesinde de yıllardır süregelen uyuşturucu maddelerin yasallaşması gerektiği konusu hala gündemini korumaktadır. Başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupa ülkesi de 5 grama kadar esrar bulundurmaya cezai işlemi kaldırma uygulamalarına başlamıştır.

Bunun aksine, uyuşturucu kullanımına karşı kontrolün ve yasakların üst düzeyde uygulandığı ülkeler de bulunmaktadır. Bu ülkelerin başında Suudi Arabistan, İran gibi Ortadoğu ülkeleri gelmektedir. Türkiye’de de kontroller ve yasaklar uyuşturucu konusunda her geçen gün artmaktadır. Özellikle 2014 yılında daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi uyuşturucu suçlarının cezaları oldukça arttırılmıştır. Türkiye’de bu ağır cezalarla birlikte uyuşturucu suçlarına karşı sıfır tolerans politikaları uygulanmaya başlanmıştır.

Uyuşturucu satıcıları hem uyuşturucu pazarına hem de uyuşturucu kullanıcılarına hâkim oldukları düşünüldüğünde yasallaşma konusunu analiz edebilecek taraflardan biridir. Bu bağlamda katılımcılara “uyuşturucu maddelerin yasallaşması konusundaki düşünceleri” sorulmuştur. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Legal olsa çok çok iyi olurdu. Bu kadar ilgi olmazdı. Bu kadar uyuşturucuya rağbet olmazdı. Artı, basitleşirdi. Bakın bugün Hollanda’da serbesttir, hiç de rağbet görmüyor. Cezaevlerini boşaltıyorlar, mahkûm yok, suç oranı yok. Cezaevlerini başka yerlere dönüştürüyorlar... Hollanda’da, Belçika’da suç oranları gittikçe azalıyor. Bakın Ortadoğu’ya kafalar kesiliyor ama cezaevlerinde bir yatakta 4 kişi kalıyor (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).”

“Serbest olsa para olmaz zaten. Kaçak olduğu için para ediyor. Bu iş serbest olsaydı her tarafta yapılırdı (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 46 yaşında).”

“Zaten yasal olsaydı kimse yapmazdı. Gerçek söylüyorum. Alkol yasaldır, kullanabiliyorsun ama kimse çok fazla bu işin ticaretini yapmıyor, kaçakçılık olarak. Yani illegal olduğu için, büyük paralar oynadığı için millet bu işi yapıyor. Yasal olsaydı, biraz zor. O kadar kişi bu işin içinde, ticarete olmazdı. Gerçekten. (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

“Bana kalırsa eğer yasal olursa zaten kazancı olmaz. O bizim işimize gelmez. Yani ne diyim, yasal olsa daha iyidir. Niye? Cezası olmaz. Bu maddeyi kullanan milyonlarca insan var. Devlet memuru da var, doktoru da var, savcısı da var. Hepsi var yani. Kendileri de kullanıyor ama cezası var sonuçta (Uyuşturucu Satıcısı, Esrar, 29 yaşında).”

Katılımcıların ifadelerinde dikkat çeken bir nokta, bazı uyuşturucu kullanıcılarının madde bulmayı kolaylaştırmak için uyuşturucu satıcısı olmalarıdır. Görüşme sürecinde bir uyuşturucu satıcısı yasallaşmanın olumlu bir adım olacağını savunmuştur. Bunun nedenini de “Ha bunu herkes için anlamında değil, hani içen adam mesela bulamadığı zaman gidip onun ticaretini yapmasın” ifadesiyle açıklamıştır. Uyuşturucu satıcısının ifadesinden de anlaşılacağı üzere kullanıcıların zaman içerisinde madde kullanımını sağlayabilmek için satıcı haline gelmesi sık karşılaşılan bir durumdur.

Uyuşturucu satıcıları genel olarak ifadelerinde uyuşturucu maddeleri kimyasal (tehlikeli) ve bitkisel (zararsız) olanlar olarak ikiye ayırmaktadırlar. Satıcılar esrar gibi bitkisel kökenli maddelerin belli bir grama kadar yasallaşabileceği fikrini savunmaktadırlar. Bir uyuşturucu satıcısı “Şimdi denetimli bir şekilde olsa, ama eroini demiyorum ha. (Esrar) denetimli bir şekilde olsa bu kadar rağbet olmaz, mesela yasak olması biraz daha cezbediyor, insan merak ediyor, ama yasal olsa insan alır dener mesela tiksindir, yani denetimli ve sınırlı şekilde olsa böyle olmaz.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Uyuşturucu maddelerin yasallaşması birçok kesimde olduğu gibi katılımcılar arasında da fikir ayrılığına neden olmaktadır. Birçoğu yasallaşması durumunda ekonomik olarak ticaretinin olumsuz etkileneceğini savunsa bile yasallaşmasının toplumda çok da kabul edilebilir bir durum olmadığını kabul etmektedirler. Görüşme yapılan uyuşturucu satıcılarından biri “Uyuşturucu nasıl yasal olsun?” diyerek tepkisini göstermiştir.

Araştırma çerçevesinde katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgulara göre, uyuşturucu satıcıları uyuşturucu maddelerinin yasallaşması durumunda özellikle ekonomik boyutun olumsuz etkileneceğini önemle vurgulamaktadırlar. Günümüzde uyuşturucu ticaretinden kazanılan yüksek meblağların bu işin yasak olmasından kaynaklandığını, yasallaşması durumunda ise talebin azalacağını, böylelikle de fiyatların düşeceğini ifade etmektedirler. Buna örnek olarak da kaçak alkol ticaretinin azlığını vermektedirler. Ancak kendileri de uyuşturucu maddelerin tümüyle yasallaşamayacağı konusunda hem fikirler. Buna alternatif olarak da Avrupa’daki uygulamaları göstermektedirler. Esrar gibi bitkisel uyuşturucu

maddelerin 5 mg'a kadar yasallaşması hem ticaretini hem de yasak olmasından dolayı bireylerde yarattığı merak duygusunu azaltacağını savunmaktadırlar.

5.4.4. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Kullanma Alışkanlıkları

Uyuşturucu ticareti içerisinde uyuşturucu satıcılarının madde kullanma alışkanlıkları suç çalışmalarında merak uyandıran konulardan biridir. Avrupa ve Amerika'da yapılan konuyla ilgili çalışmaların birçoğunda, uyuşturucu satıcıları uyuşturucu madde kullanmaktadırlar. Bu çalışmalarda uyuşturucu madde bağımlılığından dolayı satıcı olanların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Toplumda da satıcılar için "satıyorsa illa ki kullanıyordur" düşüncesi hâkimdir.

Araştırma çerçevesinde uyuşturucu satıcılarının madde kullanma alışkanlıkları analiz edilmiştir. Bu alt bölümde katılımcılara "uyuşturucu madde kullanıyor musunuz ve eğer kullanıyorsanız hangi maddeyi kullanıyorsunuz?" soruları sorulmuştur. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

"Özel olarak uyuşturucu hiç kullanmadım. Ama yaptığım bütün işlerde kendim tahlil etmişimdir. Bütün maddeleri eroin, kokain, onları dışında hiçbir uyuşturucuyla uğraşmadım(Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında)."

"Ben hayatımda hiç uyuşturucu kullanmadım, 21 sene sigara içtim, cezaevinde sigarayı da bıraktım (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında)."

"Kullanmadım değil, kullandım. Esrar, kokain. Yani eroin sadece bir seferliğine kullandım. Rahatsız ettikten sonra kullanmadım gerçekten. Kokain mesela nasıl söyliyim? 4-5 yıl kullandım. Bir yandan ekonomik şartlar beni bırakmaya zorladı. Bir yandan da gerçekten bırakmak istiyordum. Hep kullanmak istiyorsun, hep çekmek istiyorsun, hep içmek istiyorsun. Tabi uyuşturucudan uyuşturucuya da değişiyor, mesela esrar kullandın mı, esrar da çok kullandım değil içmedim (Uyuşturucu Satıcısı, Esrar, 59 yaşında)."

"Benim içmediğim madde yoktu: kokain, hap, esrar, alkol... Şimdi hiçbirini kullanmıyorum. Hiçbirini... Boş sigara bile kullanmıyorum (Torbacı, Esrar, 35 yaşında)."

Araştırma bulgularına göre satıcılar içerisinde madde kullanım alışkanlıkları farklılıkları bulunmaktadır. Bazı satıcılar kesinlikle uyuşturucu madde kullanmadıklarını hatta sigara bile içmediklerini belirtirken, bazı satıcılar ise hemen hemen her maddeyi denediklerini ya da uzun seneler kullandıklarını ifade etmişlerdir. İlk bakışta bu ayrım bireysel farklılıklara ve katılımcıların karakterlerine bağlı görünse bile durum böyle değildir.

Uyuşturucu satıcıları arasındaki madde bağımlılığında görülen farklılıkların nedeninin uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısından kaynaklandığı görülmektedir. Katılımcıların ifadelerine dikkat edildiğinde özellikle kaçakçıların ve bazı üst sınıf satıcıların kesinlikle uyuşturucu madde kullanmadıkları dikkat çekmektedir. Buna karşın alt seviyedeki torbacı,

nakliyecilerde ve bazı satıcılarda madde kullanım sıklığı ve hemen hemen her türlü maddeyi denemiş olmaları göze çarpmaktadır.

Hiyerarşik olarak satıcıların buldukları statüye göre uyuşturucu kullanma düzeylerinin şekillenebiliyor olması uyuşturucu ticaretinin yapısından kaynaklanmaktadır. Uyuşturucu ticareti çok büyük meblağda paraların döndüğü ancak illegal olmasından dolayı sadece bireyler arasındaki güvene dayalı ilişki ağlarıdır. Bu ilişki ağı içerisinde bir kişinin yapacağı hata diğer kişileri büyük oranda para kaybı ve uzun yıllar hapis yatmak gibi çok ciddi sonuçlara götürebilmektedir. Dolayısıyla kişiler ticaret yapacakları kişileri seçerken çok dikkatli olmak durumundadırlar.

Satıcıların ticaret yaptıkları kişilerde aradıkları özellikler kişinin güvenilir olması, sözüne sadık olması ve bunları yerine getirebilmesi için öncelikle “madde bağımlısı” olmamasıdır. Özellikle hiyerarşik düzeyde üst sınıfta yer alan kaçakçılar için bu durum çok önemlidir. Kaçakçıların madde kullanmaları uyuşturucu camiası içerisinde güven kaybına sebep olacağı için özellikle uzak durmaktadırlar. Böyle bir durumda kaçakçılar ciddi bir itibar kaybına uğramaktadırlar. Bunun yanı sıra bağımlı olan uyuşturucu madde üreticileri kimyasal işlemi yaparken çalma ihtimali bulunmaktadır. Araştırma çerçevesinde görüşülen bir uyuşturucu kaçakçısı bu durumu “Hem onu yapanlar (üreticiler) genelde kullanmaz. Hem de kullanan kişileri yapmaya götürmezler, kullanıyorsa yaparken çalabilir, böylelikle de yakalanır.” şeklinde açıklamıştır. Bu nedenlerden dolayı da uyuşturucu satıcıları madde bağımlısı kişilerle çalışmak istemezler.

Alt sınıftaki satıcılar için ise durum daha farklıdır. Uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısında alt sınıfta yer almalarından dolayı bu kısımda çok büyük miktarlarda para söz konusu değildir. Birçoğu zaten uyuşturucu madde bağımlılığı dolayısıyla sosyal sermayeleri aracılığıyla uyuşturucu ticaretine dâhil olmuşlardır. Ayrıca uyuşturucu pazarında kısıtlı kişileri tanımalarından dolayı yakalanmaları durumunda çok fazla tehlike yaratmazlar. Bu statüdeki kişilerin uyuşturucu ticaretinde profesyonellik gerektiren bir iş yapmadıkları için yakalandıkları zamanda yerine başka satıcılar kolaylıkla geçerler. Bu bağlamda bu satıcıların madde kullanma alışkanlıklarının önemli etkilerinin olmamasından dolayı üzerlerinde madde kullanmamalarına dair herhangi bir baskı da bulunmamaktadır.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, satıcıların uyuşturucu madde kullanma alışkanlıklarının uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısına göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Uyuşturucu madde bağımlılığı üst sınıfta yer alan kaçakçılar ve üreticiler için birer prestiji kaybı ve uzak durulması gereken tehlikeli bir durum iken daha alt sınıfta yer alan sokak satıcıları, nakliyeciler ve bazı satıcılar için önemli bir problem değildir. Bu nedenle de çoğu üst sınıf satıcılar uyuşturucu madde kullanmamaktadırlar. Buna karşın, alt sınıfta yer alan diğer satıcılarda uyuşturucu madde kullanımı yaygındır.

5.5. Uyuşturucu Satıcılarının Suçlu Olma Süreçleri

Suç çalışmalarında bireyin suçlu olma sürecini anlamak, suçlu davranışı önleme ve suçun arkasında yatan nedenleri öğrenme açısından önemli bir özelliğe sahiptir. Bu sürecin anlaşılması ve gerekli önlemlerin alınması ile birlikte bireylerin suçluluk oranını azaltmak mümkündür. Bu bölümde araştırmanın ana problemi olan uyuşturucu satıcılarının suçlu olma sürecini etkileyen nedenler onların bakış açıları ve deneyimlerinden hareketle analiz edilmiştir. Suçluluk sürecini etkileyen etkenleri daha iyi analiz edebilmek için uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu ticaretine ilk olarak nasıl başladıkları ve neden başladıklarını öncelikle incelemek gerekmektedir.

5.5.1. Uyuşturucu Satıcılarının İlk Kez Uyuşturucu Ticaretine Nasıl Başladıkları

Literatürde uyuşturucu suçları üzerine birçok araştırma olmasına rağmen uyuşturucu satıcılarının ilk kez uyuşturucu ticaretine nasıl dâhil olduklarına dair çok az araştırma bulunmaktadır. Aslında uyuşturucu suçlarında araştırılması gereken öncelikli konu suçluların nasıl uyuşturucu ticaretine girdikleri ve bunu neden yaptıklarıdır. Bu süreç öğrenilerek uyuşturucu suçları ile ilgili gerekli önlemler alınabilir ve toplumlarda ciddi bir sosyal problem olan uyuşturucu suçlarının çözümünde önemli adımlar atılabilir.

Araştırmanın bu bölümde katılımcılara öncelikle, uyuşturucu ticaretine “ilk olarak ne zaman başladıkları ve bu sürecin nasıl olduğu” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar ifadelerinde suçlu olma sürecinin yanı sıra uyuşturucu ticaretinde hemşeriliğin önemi ve kaçakçılık tarihi gibi önemli konulara da değinmektedir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Her zaman olmuştur çevremde bu işi yapanlar, çocuk yaşımdan beri. Ben çocukken, gençken de Lice’de eroin yapılıyordu. İçiliyordu, yapılıyordu... Aile çevresi değil ama yine kendi insanımız, kendi çevrem... Nasıl karar verdim? Bir gün arkadaşlar geldiler, bana dediler “bir yük var nereye indirebiliriz? Yeri tanımıyoruz”. Hemşerilerimdi. Diyarbakırlılardı. Söylediklerinde lafı çok dolandırmadan dedim ki madde (uyuşturucu) midir dediğiniz. Evet maddedir dediler. Benim payım ne olacak onu konuşalım boş verin dedim gerisini. Gelin ortak yapalım dedim. Böyle yani spontane oldu. Sade, düz ve spontane (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).”

“Diyarbakırlılar vardı, kahvedeydik, boştuk. Bir de İstanbul hayatım vardı, sonradan gittim. Bir çeşit girdik ha... Birileri aracı olmasa nasıl yaparsın? Yapamazsın (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 60 yaşında).”

Uyuşturucu ticareti yapısal olarak organize bir suç türü olmasından dolayı birçok suç türünden ayrılmaktadır. Bu organize suç türünde daha önce de belirttiğimiz gibi hiyerarşik bir

yapı söz konusudur. Bu hiyerarşik yapı en tepede uyuşturucu kaçakçısından en altta sokak satıcılarına kadar uzanan sistemli bir yapıdan oluşmaktadır. Bu sistemli yapı içerisinde uyuşturucu satıcıları diğer uyuşturucu satıcıları ile sosyal etkileşim içerisindedirler.

Uyuşturucu ticareti kendi aralarında yoğun bir sosyal etkileşimin ve belli kuralların olduğu kapalı bir sosyal gruptur. Kapalı bir sosyal grup olmasının öncelikle nedeni illegal yapısı ve güvenlik kaygısıdır. Ancak yakalanmalardan dolayı sürekli olarak yeni eleman ihtiyacı duyulmaktadır. Yeni elemanların bu kapalı gruba girmeleri çok da kolay değildir. Öncelikle, katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, satıcılar uyuşturucu ticaretine uyuşturucu pazarının içinde olan bir tanıdıkları, arkadaşları ya da akrabaları aracılığıyla girmektedirler.

Her ticari eylemde olması gereken bireylerin karşılıklı güven ilişkisi, uyuşturucu ticareti gibi yakalanma riskinin yüksek olduğu suçlarda daha da önem kazanmaktadır. Uyuşturucu ticaretinde iş yapılan satıcının güvenilir olmaması durumunda emniyet güçleri tarafından yakalanmalar, satıcının uyuşturucu maddeyi alıp kaçması ya da satıcının parayı vermemesi gibi tehlikeler söz konusudur. Uyuşturucu pazarında çok büyük meblağda paraların döndüğü düşünüldüğünde satıcıların ekonomik anlamda da çok ciddi zarara uğrama ihtimalleri bulunmaktadır. Bu nedenle, uyuşturucu satıcılarının ticaret yapacakları kişilerde aradıkları özelliklerin başında kişinin güvenilir olması gelmektedir.

Bu tehlikelerden dolayı uyuşturucu satıcıları ticaret yapacakları kişileri çok iyi seçmek durumundadırlar. Genellikle tanıdıkları, bildikleri ve özellikle hemşerilik ilişkileri olan kişileri seçmektedirler. Türkiye'nin birçok bölgesinde hemşerilik önemli bir olgu olmakla birlikte özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde kişilerin sosyal ilişkilerinde hemşeriliğin özel bir yeri bulunmaktadır. Bu özel ilişki bağı yüksek güvenilirlik gerektiren uyuşturucu ticaretinde de etkisini gösterir. Katılımcıların birçoğunun da ifade ettiği gibi uyuşturucu satıcıları güven ilişkileri bulunan hemşeri ve arkadaşları aracılığıyla uyuşturucu ticaretine girmektedirler.

Görüşme sürecindeki uyuşturucu satıcılarından biri suçlu olma sürecini "Arkadaşlar vardı. Hani şimdi kimisi cezaevindedir, kimisi ölmüş. Onlar teklif etmediler. Onlar yapıyorlardı zaten, tanıyordum. Paran varsa gelirsın alırsın. Paran varsa. Paran yoksa da sana borçla da vermez. Eskiden giderdin borç alırdın. Şimdi yok. Şimdi kimse sana sigarasını vermez." şeklinde ifade etmiştir. Bu ifadeden ve birçok katılımcının ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, uyuşturucu ticaretinde bulunan satıcılar kimseye bu işi yapmalarını teklif etmemektedirler. Sosyal çevreleri aracılığıyla bireyler kendileri bu işe girmektedirler. Ayrıca dikkat çeken bir diğer nokta satıcılar önceden bu işi veresiye usulü de yapabilmekteyken günümüzde bunun mümkün olmamasıdır.

Katılımcıların bir kısmı da ilk satıcılık deneyimlerini açıklarken Diyarbakır ve kaçakçılık tarihi ile ilgili özel bilgiler sunmaktadırlar. Görüşmelerde orta yaş ve üstündeki uyuşturucu satıcıları Diyarbakır'da kaçakçılık tarihinin çok eski olmasına vurgu yapmışlardır. Uyuşturucu

ticareti önem kazanmadan önce halk geçimini Suriye’den at üstünde getirdikleri kaçak sigara, kıyafet ve benzeri ürünlerle sağlamaktaydılar. Halkın karın tokluğuna yaptığı bu kaçakçılık türünde bireyler yine hayatlarını tehlikeye atmaktaydılar. 1980 sonrası ise bölgede uyuşturucu ticaretinin yaygınlık kazanmasıyla hayatları pahasına yaptıkları işten bu sefer yüksek meblağda paralar kazanmaya başladılar. Kendisiyle görüştüğümüz bir satıcının bu konudaki düşünce ve gözlemleri şöyledir:

“O zaman Doğu sigarası vardı, Bafra sigarası vardı, işte kahveye gidip sigara içerdik. O sırada herkes muhabbet ederdi, konuşurdu, biz de dinliyorduk. İşte böylelikle de kafaya koyuyorduk ve başlıyorduk... Ya şimdi mesela kaçakçılık değil, benim atım yoktu, işte birisinin atına yüz elli lira para verip onunla gittim diğerleriyle beraber Suriye'ye oradan işte yüz lira kazandım. Ama işte yalnız değildim. 30-40 tane atıyla beraber gidip geliyorduk. Yani işte at ölürse 150 lira, insan ölürse 100 lira değer ederdi o zaman. Ya işte sigara, takımlar ve saire ne olursa getiriyorduk ama biz kazanmıyorduk. Mal sahibi kazanıyordu bin lira, biz kazanıyorduk yüz lira. Yani biz o zaman kaçakçılığı karın tokluğuna yapıyorduk, yani benim anlatmaya çalıştığım şey millet bu işi zorunluktan yapıyordu (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında).”

Görüşmeye katılanların ifadelerinden anlaşılacağı üzere, kaçakçılığın bölge tarihinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Güneydoğu bölgesinden sınırda bulunan komşu ülkelerle özellikle de Suriye’yle kaçak mal değiş tokuşu yapılmaktaydı. Genellikle Güneydoğu’daki halk o zaman elinde bol bulunan ucuz eti götürüp bunun karşılığında Türkiye’de bulunmayan sigara, teyp gibi malları kaçak olarak almaktaydı. Bu kaçak ürünler bölgedeki il ve ilçelerde bulunan “pasajlarda” satılmaktaydı.

Özellikle 1980 sonrası PKK teröründen dolayı yapılan “yayla yasakları” bölgedeki hayvancılığa ciddi anlamda darbe vurmuştur. Dolayısıyla bölgede ucuz etin olmayışı ve Türkiye’de ithalatın gelişip kaçakçılığı yapılan ürünlerin kolayca bulunmasıyla bu tür kaçakçılık önemini yitirmiştir. Bu süreçte daha önce de belirttiğimiz gibi İran’daki eroin laboratuvarlarının kapatılıp bölgeye taşınmasıyla kaçak ürünlerle yapılan ticaret yerini uyuşturucu ticaretine bırakmıştır.

Uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçleriyle ilgili elde edilen bulgular, Bourdieu’nun belirttiği gibi sosyolojik analizlerde tarihselliğin önemini ortaya koymaktadır. Bölgedeki uyuşturucu ticareti tarihsel süreç içerisinde biçimlenmiştir. Buna ek olarak, satıcılar sosyal sermayeleri aracılığıyla uyuşturucu pazarına ilk adımlarını atmaktadırlar. Sosyal sermayelerini oluşturan komşu, hemşeri ve arkadaşları aracılığıyla kişiler o anda yaşadıkları sosyo-ekonomik şartlarında etkisiyle kendilerini uyuşturucu pazarının içinde bulmaktadırlar. Bu konuda katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Yan tarafımdaki komşularım ekmişti bende öyle onları izledim yani arkadaşlarımdı öyle yanlarına gidip takılırdım. Bu şekilde gidip gele gele bir baktım bende işin içindeyim. Onlar ekiyordu fakat bana da ek demiyorlardı. Ben istediğim için başladım. Zaten onun kendi tohumu var yetiştirildiğinde kendisi tohumunu üretiyor zaten. Mesela bir domates ya da biber düşünün yetiştirdiği zaman koparıp kullanabiliyorsunuz ya o da o şekildedir (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

“Aslında benimki anlık bir şeydi, yani benim aslında ne geçmişte ne de şimdi uyuşturucu ile işim olmaz, yani benim kellem gitse yine de işim olmaz. Yani hasbelkader işte arkadaşım o işi yapıyordu, benim de biraz sıkıntılarım vardı, işte sıkıntılar olunca biraz da insanı cezbediyor (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

“Ben zaten Marmaris'teydim. Marmaris'ten direk geldim. Baktım yapacak bir şey yok artık. Ben de vurdum kendimi bu işe... Çalışmaya gitmişim(Marmaris'e). Hani orda insanların elinin altında çalışırken, insan sıkılıyor. Hani emri vaki... Marmaris'ten geldim, gittim köye ektilim. Tohumu mohumu zaten orda bol. (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 26 yaşında).

Araştırma bulgularından anlaşılacağı üzere, katılımcıların suçlu olma süreçleri bölgenin tarihsel sürecine, yapısal özelliklerine ve bireylerin satıcılar ile olan yakın sosyal ilişkilerine yani kısaca habituslarına dayanmaktadır. Katılımcılar, uyuşturucu pazarına girmesi için satıcılar tarafından zorlanmasalar da, satıcılar ile olan yakın ve düzenli ilişkileri suçlu olma süreçlerindeki en önemli etkenlerden biridir. Bu düzenli ilişki içerisinde kişiler uyuşturucu ticareti hakkında bilgi sahibi olurlar. Sosyal çevreleri sayesinde uyuşturucu ticaretiyle geliştirdikleri tanışıklık suçlu olma süreçlerindeki ilk ve en önemli adımdır.

Bourdieu sosyolojisinin temel aldığı “birey eylemlerinin kalkış noktası habitusları yoluyla kendi toplumsal konumlarıdır” düşüncesi uyuşturucu satıcıları için de geçerli olduğu ileri sürülebilir. Bu araştırmada da uyuşturucu satıcıları sahip oldukları toplumsal ve tarihsel koşullarını habitusları olarak üzerlerinde taşırlar. Uyuşturucu satıcılar bölgenin tarihsel geçmişi, sosyo-ekonomik yaşamları ve sosyal sermayelerinin etkisiyle suçlu olma süreci içerisine girmektedirler. Elbette ki bireylerin iradeleri ve bilinçliliği söz konusudur, ancak bu araştırmada da görüldüğü gibi bireyin yaşamında habitusun etkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir.

5.5.2. Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Ticaretine Başlama Nedenleri

Bireylerin suçlu olma süreçleri içerisinde nasıl suçlu oldukları kadar neden suçlu oldukları da önemli bir konudur. Aynı habitus ve aynı sosyal sermayeye sahip olan herkesin suçlu olmadığı düşünüldüğünde suç işleme nedenleri suç davranışını açıklamada önemli değişkenlerden biridir. Bu nedenlerin anlaşılması suçlunun yaşamına da ışık tutmaktadır.

Bu bölümde satıcıların suçlu olma nedenleri analiz edilmektedir. Katılımcılara uyuşturucu ticaretine “ilk olarak neden başladıkları” sorulmuştur. Satıcılardan elde edilen ifadeler, uyuşturucu ticaretine dâhil olma nedenlerinin yanı sıra uyuşturucu satıcılarının psikolojik, ekonomik ve sosyal yapılarını da gözler önüne sermektedir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Ekonomik. Bir şey bilmiyorduk yani o gençlikte kim nerede para varsa o yola giderdik. Gerçekler bu yani. Şimdi durup dururken idaren olursan (paran olursa) hiç kimse kötü olamaz. Eğer sabahtan çıkarsan işine, işinden evine gidersen o insandan kötülük gelmez. Biz 9 kardeşiz, babam çiftçiydi, kimi yetiştirse kimi yetiştirmez. Her şey çıkabilir (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 59 yaşında).

“İnsan işi iyi olsa bu işi yapmaz. Kim yapıyorsa fakirliğinden yapıyor. Bu gerçektir. Senin işin iyi olsa, malın mülkün var (dertlenip sigara yakıyor), bu işi yapıyorsun, yok yapmayacaksın. Kim yapıyor fakirliğinden (Uyuşturucu Nakliyatçısı, Esrar, 56 yaşında).”

“Paraya ihtiyacım vardı. Sıkıntım çoktu. Kirayı ödeyemiyordum bu pis işlere girdim. Ben doğru düzgün eve gitmiyordum. Gece gündüz köylere gidiyordum eşyanın (uyuşturucu madde) peşine. Beyin gitmişti ya. Eşya meşya alıyordum geliyordum Diyarbakır’a. Karımı annesine gönderiyordum, eve gidip paketliyordum (Uyuşturucu Nakliyatçısı, Esrar, 62 yaşında).”

“Ben şöförüm. 92’den beri Dağkapı minübüs durağında muavinlikten yetişmeyim. 2005’e kadar hayatımda karakol yüzü görmemişim. Arabam vardı hepsini sattım. Bahise verdim. Bu sefer kişilere borçlandım... Tefeciye... kişilere... babam da zengin değil, kimse bana yardım etsin. Ne iş yapıcım, ne iş yapıcım? Korkudan kaçtım İstanbul’a gittim. Borç bataklığandan. Bir tane tefeci annemin öz amcasının oğluydu Lice’de. Para almıştım, beş sene bitmiş. Adam diyor ben senden faiz maiz istemiyorum. Bana anaparamı getir. 2000 Euro, hayatta unutmam. Ondan aldım veremedim. Kaçtım gittim. Korkudan gidemiyorum, cenaze olsa, düğün olsa... borçluyum. Nereye gitsem haksızım. Çektim İstanbul’a gittim. Uyuşturucu işine de orda girdim. Tamam burda kullanıyordum biliyordum. Ama hayatımda ticaret micaret hiç aklımdan ucundan bile geçmedi. Maddi imkansızlıktan dolayı yaptım. Borçlarımı ödedim, ama bereket görmedim. 2010’da cezaevine düştüm. 2014’de cezaevinden çıktım (Torbacı, Esrar, 37 yaşında).”

Katılımcıların ifadelerinde belirttiği gibi uyuşturucu ticaretine başlamalarının birinci nedeni ekonomik problemlerdir. Birçoğu suçlu olma sürecinden önce çok ciddi ekonomik bir çöküş yaşamışlardır. Bu ekonomik çöküntü satıcıların psikolojilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Görüşme sürecinde birçok katılımcı o günleri anlatırken kendilerinde olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Satıcıların görüşme sürecindeki ifadeleri birçoğunun uyuşturucu ticaretine planlı bir şekilde girmediklerini göstermektedir. Katılımcıların birçoğu o süreç içerisinde buldukları sıkıntılardan dolayı kim nereye çekse oraya gidecek durumda olduklarını ifade etmişlerdir. Suçlu olma süreci öncesinde maddi sıkıntılardan dolayı zor günler geçiren satıcılar bu zor

zamanların etkisiyle uyuşturucu ticaretine sürüklenmişlerdir. Bu konuda bir katılımcının görüşleri oldukça dikkat çekicidir:

“Ben sana söyleyim. Kapı komşumuz, onun yürüyüşüne bakıyoruz. Kahveye gidiyoruz bakıyoruz insanlar nasıl yaşıyor. Kendimize bakıyoruz doğru dürüst bir elbisemiz yok. Böylelikle de sen de istiyorsun daha iyi yaşamak. Yani benimki böyleydi... Evet, iş yok, güç yok, fabrika yok, hala bile sıkıntılar var. Geçimin olursa kim kendini böyle ateşe atar (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında).”

Diyarbakır’da terör, yüksek işsizlik oranları, düşük istihdam, gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve bireylerin eğitim seviyelerinin düşüklüğü bu bölgede yaşayanların sosyo-ekonomik düzeylerini olumsuz etkilemektedir. Bu şartlardan dolayı da bu bölgede kişiler herhangi bir ekonomik problem yaşadıklarında bu problemi legal yollarla çözebilme ihtimalleri oldukça düşüktür. Bu durumu Merton (1938) şu şekilde açıklamaktadır: “Toplumdaki hedefler ve bu hedeflere giden meşru yollar arasındaki uyumsuzluk oluştuğunda anomi baş gösterir. Anomi, toplum tarafından meşru sayılan hedefler ile o hedeflere ulaşmak için mevcut imkânların yetersiz kalması neticesinde bireylerin yaşadığı çatışmadır. Bu hedeflere ulaşmak için bireyler meşru olmayan yollara yani suç davranışlarına başvurarak idealize edilen toplumsal hedeflere ulaşmaya çalışırlar.”

Zaman içerisinde suçun başlangıcında etkili olan faktörler suç davranışının devam etmesinde etkili olan faktörlerden farklılık gösterebilir. Satıcılar ilk kez ekonomik nedenlerden dolayı uyuşturucu ticaretine girseler bile daha sonra farklı nedenlerden dolayı bu suçu işlemeye devam edebilmektedirler. Bu noktada daha öncede belirttiğimiz gibi birçok suçlu alt kültüründe görülen hedonistik yaşam biçimi uyuşturucu satıcılarının bu işe başlamalarında ve devam etmelerinin diğer önemli nedenlerinden biridir. Kendisiyle görüştüğümüz bir satıcının bu konudaki düşünceleri şöyledir:

“Şimdi ben giderim bir yıl inşaatta çalışırım benim orda diyelim ki ayda 2000 tl alıyorum ve bunun geliri gideri var yani harcamaların seni kurtarmaz. Ama diyelim ki o işe 4-5 ay zaman ayırıyorsun. Maksimum 6 ayda 200 300 milyar para alıyorsun. Peki sen olsan yapmaz mısın? (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

Uyuşturucu suçlarından kazanılan paralar ile legal bir işte kazanılan ücret arasındaki uçurum suçlu davranışa yönelmelerinin nedenini büyük ölçüde açıklamaktadır. Satıcıların eğitim düzeylerini düşük olduğu düşünüldüğünde uyuşturucu ticaretinde kazandıkları paraları legal ortamda hayatları boyunca görme ihtimalleri söz konusu değildir. Suçluların istedikleri şekildeki bir yaşam tarzı ancak bu tarz illegal bir işle mümkündür. Bu yaşam tarzı suçun içerdiği riskleri de göz ardı edilebilir kılmaktadır.

Araştırmada katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde, katılımcıların %90'ı uyuşturucu ticaretine girme nedenini "kolay ve hızlı para kazanmak" olarak cevaplandırmıştır. Katılımcıların sadece %10'u bunu kesinlikle para dışındaki sebeplerden dolayı yaptıklarını savunmuşlardır. Bu katılımcıların ifadeleri literatürde sık görülen suçluların suç işlerken yaşadıkları adrenalin duygusuna bağımlılık geliştirdiklerini göstermektedir. Bu konuda bir katılımcının görüşleri oldukça dikkat çekicidir:

"Şimdi benim ailemin durumu iyi. Benim ailemde, sülalemde bu işi yapan biri yok. Desen ki ihtiyaçtan dolayı mı yaptın bu işi. Ben ihtiyaçtan dolayı bu işe girmedim. İlk yaptığım zaman bana nasıl söylüyüm. Bana tatlı geliyordu mesela. Düşünsene daha toysun. Cezasını bildiğin halde bu işi yapıyorsun. Bir heyecan, bir adrenalin yaşıyor sana. Bir oyun gibi geliyordu... Bu işi yaptığın zaman heyecanlanıyorsun ve kalbin küt küt atıyor. Arabada eşya var, karşıda polisi görüyorsun. Düşünsene o anın sana verdiği heyecanı? İyi bir heyecan değil ama bu heyecanı her yerde tadamıyorsun. Dedim ki 20 sene cezayı sırtıma alıyım, elime bir poşet alıyım ve bir yere gideyim. Hiç bu heyecanı yaşadın mı mesela? (Torbacı, Esrar, 27 yaşında).

Gottfredson ve Hirschi (1990) suçluların özelliklerinden söz ederken onları "anlık tatmin" arayışları içerisinde olan bireyler şeklinde resmetmektedir. Araştırma içerisindeki bazı katılımcılardan elde edilen bulgular bunu doğrular niteliktedir. Satıcılardan biri uyuşturucunun yakalanmadan yerine ulaşması sürecinde yaşadığı hazzı "On orgazma değişmem" şeklinde betimlemiştir. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bazı satıcılar uyuşturucu ticaretinde yaşadıkları stres ve sonrasındaki rahatlama sürecinden ciddi haz almaktadırlar. Satıcıların uyuşturucu ticaretine girmelerinde ve bu işe devam etmelerindeki diğer bir neden ise yaşadıkları bu "anlık hazlardır".

Katılımcıların cevaplarını değerlendirdiğimizde, daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz üzere uyuşturucu satıcılarının toplumun çoğunluğunun sahip olduğu değerlere taban tabana zıt değerlere sahip olmadığı görülmektedir. Toplumun genelindeki kanının aksine, aslında onlarda benzer değerlere sahiptir ancak yaptıkları işi bir tür ticaret ve para kazanma kaynağı olarak gördüklerinden dolayı bu işi yapmaya devam etmektedirler.

Ancak bu işi yaparken de vicdanen rahatlamak için belli stratejiler kullanmaktadırlar. Bu noktada Skyze ve Matza beş çeşit nötrleştirme tekniğinden bahsetmektedir: 1. Sorumluluğun reddedilmesi 2. Zararın reddedilmesi 3. Mağdurun varlığının reddedilmesi 4. Kendilerini lanetleyenlerin lanetlenmesi ve 5. Kendi değerlerini toplumun değerlerinden üstün görme (Sykes & Matza, 1957: 665-666). Bu araştırmada da, katılımcılar uyuşturucu konusunda düşüncelerini açıklarken Skyze ve Matza'nın belirttikleri nötrleştirme tekniklerini kullandıkları dikkat çekmektedir. Örneğin, bir katılımcının konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

"Ben kendi toplumum da bu işi hiç yapmadım, yapmayacağım da. Ama gelişmiş toplumlarda ekonomik düzeyi yüksek olan toplumlarda, insanlar monotonluktan

kurtulmak için, farklı bir şey aramak için bunları kullanıp keyif alıyorlar, eğleniyorlar. Böyle çok arabesk, dertli ya da problematik olmaktan ziyade beni yargılayan hakim de içiyor, savcı da içiyor, beni savunan avukat da içiyor (gülüyor). Çok özenerek ya da planlayarak ya da çok para kazanmak için yapmadım. Sadece ve sadece anarşist bir ruha sahibim. Hatta ben mahkemeye (İspanya mahkemesi) de söyledim bakın siz Kanarya Adaları'nda kimyasal madde ürettiniz, bir dakikada yüzbinlerce insanı yok ettiniz, bense insanlara mutluluk saçıyorum ve bana ceza veriyorsunuz (gülüşmeler) (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).”

Araştırma bulgularında, katılımcının kullandıkları nötrleştirme teknikleri şunlardır: “Ben kendi toplumum da bu işi hiç yapmadım, yapmayacağım da” (Sorumluluğun reddedilmesi), “Gelişmiş toplumlarda ekonomik düzeyi yüksek olan toplumlarda, insanlar monotonluktan kurtulmak için, farklı bir şey aramak için bunları kullanıp keyif alıyorlar, eğleniyorlar.” (Mağdurun varlığının reddedilmesi), “Bense insanlara mutluluk saçıyorum.” (Zararın reddedilmesi) ve “Siz Kanarya Adaları'nda kimyasal madde ürettiniz, bir dakikada yüzbinlerce insanı yok ettiniz” (Kendilerini lanetleyenlerin lanetlenmesi). Görüldüğü üzere, katılımcılar yaptıkları işi meşrulaştırmak amacıyla nötrleştirme tekniklerini kullanmaktadırlar.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, uyuşturucu satıcıları uyuşturucu ticaretine üç nedenden dolayı girmektedirler. Bunlardan birincisi ve en yaygın olanı ekonomik nedenlerdir. Satıcılar buldukları ekonomik sıkıntılardan dolayı hızlı ve kolay para kazanma umuduyla bu işe girmektedirler. İkinci nedeni ise suçluların hedonistik yaşam şekline olan düşkünlüdür. Gösterişli ve pahalı yaşam zevkleri kişileri kolay ve bol para arayışına itmektir. Legal bir işten kazanacakları para onların istedikleri yaşam şekli için yeterli değildir. Son ve üçüncü neden ise bazı katılımcılar için geçerli olan haz arayışıdır. Literatürde bazı suç türlerinde görülen suç işlemekten duyulan adrenalin duygusu uyuşturucu suçları için de geçerlidir. Suçlular bir süre sonra suçun verdiği haz duygusuna karşı bir bağımlılık geliştirmekte ve o haz arayışını tatmin etmek arayışına girmektedir. Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere bu nedenler bireylerin suçlu olma sürecini etkilemektedirler.

5.5.3. Uyuşturucu Satıcılarının Suç Geçmişleri

Suç literatüründe yapılan çalışmalar, bazı suçluların aynı suç türünde uzmanlaştıklarını belirtirken bazı suçluların ise çok farklı türlerde suç işlediklerini ortaya koymaktadır. Suçlu alt kültürü içerisinde bulunan bir kısım suçlular hayatlarının belli dönemlerinde çok farklı suç türlerini deneyimleyebilmektedirler. Ancak bu durum profesyonellik isteyen suç türleri için geçerli değildir.

Araştırma çerçevesinde katılımcılara suç gelişmelerinin anlaşılabilmesi için “uyuşturucu suçlarının dışında herhangi bir suçları olup olmadığı” sorusu sorulmuştur. Uyuşturucu

satıcılarının suç geçmişi “uyuşturucu satıcısı profili” açıklaması yönünden önemlidir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Yok, daha önce hiçbir suçum yok (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 60 yaşında).”

“Suçumuz heeç yok. Bu cezaevine girdim sabıkam var, başka yok (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında)”

“Hayır (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 36 yaşında).”

“Yok onun dışında bir suçum yok (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 26 yaşında).

“Benim hiç bir suçum yok (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 46 yaşında).

“Yok, hiç yoktu (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında).

“Yaralama için üç ay yattım. Ama uyuşturucu parası için (Toptancı, Esrar, 37 yaşında).”

“Sadece siyasi suç vardı. 90 gün kaldım hapiste. Karşı duruş sisteme, başka bir şey yoktu. Bundan önce ne kullandım ne sattım (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).

“Siyasi suçum vardı (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

Katılımcıların %85'i uyuşturucu suçları dışında herhangi bir suçu olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %15'inin ise sadece siyasi suçları ya da uyuşturucu işindeki alacak verecek meselelerinden kaynaklanan adam yaralama gibi suçları bulunmaktadır. Genelde suçluların suçlu olma süreçleri basit suçlardan profesyonel suçluluğa doğru evrilmektedir. Ancak görüldüğü üzere araştırma kapsamındaki uyuşturucu suçlularının çoğunluğu daha önce farklı bir suç işlememişlerdir. Bu da uyuşturucu satıcılarının diğer klasik suçlulara göre farklı bir profil çizdiğini göstermektedir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, uyuşturucu satıcılarının tipik suçlu alt kültüründe bulunan suçlu tipinden farklı olduğu görülmektedir. Satıcıların büyük bir çoğunluğunun suç kariyerlerinde uyuşturucu suçları dışında başka bir suçları bulunmamaktadır. Bu durum daha önce belirttiğimiz gibi uyuşturucu ticaretinde satıcıların bir kısmının profesyonel satıcı olmaları ve uyuşturucu ticaretini meslek olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Diğer satıcılar ise ani ekonomik sıkıntılardan dolayı kolay ve hızlı para için bu işe girmektedirler. Bu kişiler suçlu alt kültüründen gelmedikleri için adi suçlara karşı yatkınlıkları bulunmamakla birlikte bu tür suçlara karşı da mesafeli durmaktadırlar.

5.6. Uyuşturucu Ticaretine Ait Kurallar

Toplumda bulunan her sosyal grubun yazılı ve yazılı olmayan sosyal normları (toplumsal kuralları) bulunmaktadır. Suçlu bireylerden oluşan sosyal gruplar ise çoğunlukla yazılı olmayan sosyal normlar tarafından idare edilmektedirler. Bu sosyal grup içerisinde suçlular genel toplum kurallarını çiğneyerek suç işlemelerine rağmen kendi buldukları suç grupları içerisindeki bu sosyal normlara sadıktırlar. Grup içerisinde düzeni bozan ve sosyal normlara uymayanlara karşı ise diğer sosyal gruplar da olduğu gibi çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır.

Suçlu sosyal gruplardan biri olan uyuşturucu ticaretinde de uyuşturucu satıcılarının bağlı oldukları yazılı olmayan, sadece kendilerinin bildiği çeşitli sosyal normlar bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırmamızın bu bölümünde katılımcılara “uyuşturucu ticaretine ait kuralların” neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların ifadelerine göre uyuşturucu ticaretindeki bu kurallar genelleme yapılarak sıralanmıştır. Belli başlı kurallar şunlardır:

Adam sarrafı olmak (İnsan Tanıma): Uyuşturucu ticaretinin yapısından dolayı satıcılar iş yaptıkları kişileri kısa bir sürede tanıyarak ve değerlendirme yaparak iş yapmaları konusunda karar vermeleri gerekmektedir. Bu durumda hata riskini azaltmak adına insanları tanımak önemlidir. Bu nedenle her seviyedeki satıcının insanları gözünden tanıyan bir nevi adam sarrafı olması gerekmektedir. Aksi takdirde, yaptıkları hataların bedeli uzun yıllar hapis cezası ve büyük miktarlarda para kaybı olabilmektedir. Örneğin, bir katılımcının konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

“Tabi disiplinli olmak, insan psikolojisini iyi bilmek, yani insanı tanıyorsun, etmiyorsun ve onunla ticaret yapıyorsun. İşin içinde milyon dolarlar var. Sadece oturuşudur, kalkışıdır, aldığın referans bu. Yani o kişinin oturuşu, kalkışı, konuşması ve kalkmasına bakarak analizini yapıp onun hakkında bir kanıya varıyorsun, veriyim mi vermiyim mi. Çünkü hiçbir kontrat yok, hiçbir sepet yok hiçbir senet yok. Ve milyon dolarlar var... Nöbeti bırakmamalı. Nöbet derken, hiçbir zaman, hiçbir kimseye güvenmemeli kendinden başka. Hiçbir şeye. Nöbet beyin nöbetidir. Yakalanmadan devam eden çok kişi vardır. Ama Ortadoğu insanı şımarıktır, yakalanmadan kendisi diyor ki ben bu işi yapıyorum. Devletin çok aramasına gerek yok (gülüşmeler). Giyiminden, arabasından... (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).”

Güvenilir olmak ve güvenilir insanlarla çalışmak: Uyuşturucu ticaretindeki önemli kurallardan biri satıcının kendisinin ve çalıştığı kişilerin güvenilir olmasıdır. İlegal bir iş içerisinde bulunmalarından dolayı satıcılar kendi cezalarını kendileri vermektedirler. Bir satıcının güvenilir olmaması demek o kişinin parayı veya malı çalması, parayı gününde ödememesi ya da polise konuşması demektir. Böyle bir durumda ise satıcılar cezayı en ağır şekilde vermektedirler. Aksi halde kendileri prestij kaybına uğrayarak uyuşturucu pazarında iş

yapamaz hale gelirler. Ancak satıcı güvenilir ise uyuşturucu pazarında her kapı ona açılır. Dolayısıyla güvenilirlik satıcılar için hayati derecede önemlidir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri oldukça dikkat çekicidir:

“Bu iş şudur: Sen dürüstsense, tanınan bir insansan gerçekten. Hem tanınıyorsun, hem seviliyorsansa. Adam sana bırakır gider. Hiç sormaz bile. Bazısı gelir 50 kilo bırakır gider. Sen ne zaman ararsan, adam gelir parasını alır... Güven ilişkisidir. Yani şudur. Tabi şu var, racon. Bu işte yanlış yapmak olmaz. Hoş değil gerçekten. Değil bu işte her anlamda söylüyorum. Bir ticaret yapıyorsansa çalmak amaçlıysa, çok çirkin görüyorum. Ticaret anlamında, sadece bu iş için demiyorum ha. Genel olarak söylüyorum bence çok çirkin bir şey. Adam da kendine göre emek sarf etmiştir. Hazırlamıştır, getirmiştir oraya. Getirdiği zaman adam zaten her şeyi göze alıyor. Bugün adam oraya bir şey getiriyorsa onun cezasını da biliyor (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 36 yaşında).”

“Tabi. Mesela bu işi yaparken çok sağlam insanlarla çalışman lazım. Güvenilir insanlarla... (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 26 yaşında).”

İhanetin affedilmemesi: Uyuşturucu satıcıları uyuşturucu ticaretine bunun cezasını bilerek ve bunu göz önüne alarak girmektedirler. Uyuşturucu suçlarının oldukça ağır cezaları olduğu düşünüldüğünde bu kişiler her türlü şeyi göze alarak bu işin içinde bulunurlar. Buldukları durumdan dolayı da kimsenin gözünün yaşına bakma gibi bir durumları söz konusu değildir. Dolandırılma ya da ispiyonlanma gibi ihanet durumlarında en ağır cezalar verilmektedir. Bunun nedeni sadece maddi kayıp değil, kişilerin uyuşturucu camiasındaki prestij kaybını da önlemektir. Bu konuda katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Bu işin kuralı, paramı vermezsen öldürürüm senidir. Budur, gecikirse hiç para mara istemez tak kafana sıkar. Adam sana getiriyor, kilosunu 8000 Euro’dan 100 kilo mal veriyor. 800 bin euro para eder. Parasını vermezsen ne yapar öldürür seni. Hiç başka yolu yoktur. Hani mahkemeye gidek, başka türlü konuşak halledek. Yok öyle direk öldürür (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 46 yaşında).”

“Yakalandıysan sana eğer eşya (uyuşturucu) verdiyse. Cezaevine girersin cezanı çeker yatarsın. Yok sana para verdiyse çıkar verirsin. Şayet onda da yakalandınsa bitti. Çıktığın zaman onu okumazsan (ispiyonlamazsan), okuduğun zamanda gerçi erkeklige yakışmaz da, çıktığında yüzüne de bakamazsın. Hem onu yakarsın hem kendini.... İşte böyle adamlar var. Cezaevinden çıktı. Okumamışsa, okuduysa kendisini içeride vururlar. Odur başka bir şey yok (Uyuşturucu Nakliyatçısı, Esrar, 55 yaşında).”

Ağzının sıkı olması: Uyuşturucu ticaretinin olmazsa olmazı satıcıların sır tutabilmesidir. Sır tutamayan kişiler genelde hızlı ve çabuk yakalanmaktadır. Onlarla iş yapan kişiler içinde tehlikeli oluştururlar. Görüşme süreci içerisinde görüşülen katılımcıların ifadelerine göre ağzının sıkı olmadığı uyuşturucu satıcıları hangi seviyede olursa olsun uyuşturucu pazarından

uzaklaştırılmışlardır. Kendisiyle görüştüğümüz bir satıcının bu konudaki düşünce ve gözlemleri şöyledir:

“Belli kurallar mesela, en mühimi ağzından söz çıkmaması lazım, yani kaçakçılık sırdır, birbirinize söylerseniz belli zaman sonra emniyetin kulağına gider. İspyonculuk olmaması lazım. Ee şimdi burada oturuyoruz bu telefonla dinleyip buluyorlar (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında).”

Uyuşturucu madde kullanmak camiada itibarı zedeler: Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi satıcılar içerisinde uyuşturucu madde kullanmak olumsuz karşılanmaktadır. Uyuşturucu ticareti riskli bir iştir. Bu riskten dolayı satıcıların uyanık, ağzı sıkı ve temkinli olması gerekmektedir. Uyuşturucu madde bağımlısı olan bir kişi bunların hiçbirini yapamaz. Böyle bir durumda da madde bağımlısı olan bir satıcıyla uyuşturucu pazarında kimse çalışmak istemez. Uyuşturucu madde bağımlısı olan satıcı uyuşturucu camiası içerisinde ciddi bir itibar kaybı yaşar. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu durum daha çok üst ve orta sınıf satıcılar için geçerlidir. Torbacılar gibi alt sınıf satıcılar da madde bağımlılığı yaygındır. Bu konuda bir katılımcının görüşü oldukça dikkat çekicidir:

“Şimdi bunun ihaneti affedilmez, ne kadar toplum tarafından dışlansa da kendi toplumlarında itibar esastır. Mesela onu (uyuşturucu) kullanan kişi ile kimse bu işi yapmaz, çünkü kullanan kişi nasıl olsa bir ara krize girer ya da kullanmak istediği zaman bir şekilde yakayı ele verir. Onun yoluyla arkasındaki kişilere ulaşılır, çünkü adam krize girdiği vakit her türlü çözülecek durumdadır. Bu işi yaptığın vakit kullanmayacaksın ki, o camia içinde bir itibarın olsun (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

Paravan olarak yasal bir iş kurmak ve yasal bir çevrenin olması: Literatürde birçok çalışmanın da belirttiği gibi uyuşturucu satıcılarının kendilerini gizlemek için kullandıkları stratejilerinin başında paravan yasal bir iş sahibi olmak gelmektedir. Araştırma içerisinde katılımcılar da bunu sıkça belirtmişlerdir. Uyuşturucu satıcıları böylelikle toplumun gözünde ve emniyet güçlerine karşı esnaf ya da iş adamı profili çizmektedirler. Uyuşturucu ticaretinden kazanılan paralar bu yolla da meşrulaştırılmaktadır. Satıcıların kullandığı diğer bir strateji ise sosyal çevrelerinde uyuşturucu pazarında olanlarla görüşmemek ve suçlu kişilerden uzak durmaktır. Bu bağlamda uyuşturucu satıcıları özel hayatlarında kendilerine güvenilir bir sosyal çevre yaratmaktadırlar. Örneğin, bir katılımcının konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

“Zaten bu işi yapıyorsansa bu işi yapanlarla geziyorsansa olmaz bir kere. Çok fazla göze batarsın. Deşifre olursun mesela... Esnaf insanla gezdiğin zaman, emekçi insanla gezdiğin zaman senin yaptığın iş dışarda kalıy. Onlarla gezdiğin zaman ticaretten konuşuyorsun, ondan konuşmuyorsun ki o pislikten konuşmuyorsun. Muhabbetin farklı mesela. Onların yaptığı işlerden konuşuyorsun. İnsana biraz da olsa farklı geliyor. Kendini rahat hissediyorsun. Diğer şekil düşün oturduğun

kalktığını herkes bu işi yapıyor. Hep ticaretten bahsediyorsun, para kazanmaktan bahsediyorsun. Bu senin için iyi, en azından toplumun gözünde temiz kalıyorsun (Torbacı, Esrar, 27 yaşında).”

Kendi aralarında özel kodlar kullanmak: Uyuşturucu satıcılarının kendi aralarında şifreli konuşmaları yaygın olarak bilinen bir gerçektir. Araştırma bulguları da bunu doğrulamıştır. Ancak katılımcıların ifadelerine göre herhangi bir maddenin genel geçer herkesin bildiği bir kod adı yoktur. Uyuşturucu satıcısı bu kodlara konuşma esnasında karar vermektedir. Birçok satıcı çiftçilik ve hayvancılıkla önceden uğraştıkları için genelde hayvan ya da tarım ürünü adı vermektedirler. Bazen de uyuşturucu maddenin benzerliğine göre kod adı verilmektedir. Hap maddesinin şeker olarak kodlanması gibi. Ancak bazı katılımcıların ifadelerine göre kod kullananlar çabuk yakalanmaktadırlar. Doğal olarak yıllar içerisinde emniyet mensupları da bu kodları öğrenmiştir. Ayrıca teknolojinin gelişmesi ile birlikte emniyet güçlerinin telefon görüşmelerini dinlemesi yakalanmaları arttırmaktadır. Günümüzde katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kod sistemi de çok güvenli bir yöntem değildir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Dil değil de kendine göre değişik olarak tarzda söylüyorlar. Mesela isim vermek istemiyorlar. İşte çorban kötü olmuş diyorlar örnek olarak. Mal kötüdür, iyi değildir. Çorbayı iyi kaynatmamışsın. Vardır, asla isim kullanılmaz (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 59 yaşında).”

“Evet, argo kelimeler var ama bazen başka kelimeler, şifreli kelimeler kullanıyorlar, mesela hayvan diyorlar, mesela telefonda konuşuyor, diyor bana 30 metre kumaş getir, bu otuz kilo istiyor anlamına gelir. Bazen diyor bana 7 tane hayvan getir. Bu yedi kilo istediği anlamına gelir. Ama yine de eroin yapan adam her türlü belli olur, çevresinden oturduğu kişilerden, her hangi bir telefon dinlemesinden belli olur yani. (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 46 yaşında).”

“Ya vardır, mesela hapa şeker falan diyorlardı (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

“Kod kullananlar çabuk yakalananlardır, şifreli konuşanlar. 1900’lerde İtalyanlar daha ev telefonları varken, dinleme sistemleri böyle yokken, 3000 km yol yaparak araçlarla, direk konuşuyordular, telefonda konuşmuyordular. Teknoloji bu kadar gelişmiş, Kürtler, Türkler, Ortadoğulular hala telefonda konuşuyorlar (gölüşmeler) (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).”

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, geçmişten günümüze uyuşturucu ticaretinde birçok yazılı olmayan sosyal normların geçerliliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Uyuşturucu ticaretinde adam sarrafı olmak, güvenilir olmak ve güvenilir insanlarla çalışmak, ihanetin affedilmemesi, ağzının sıkı olması, uyuşturucu madde kullanmamak, paravan olarak yasal bir iş kurmak ile yasal bir çevrenin olması ve birbirleriyle şifreli konuşmak gibi özellikler yazılı olmayan ancak uyuşturucu satıcılarının bildiği kurallardır. Bu kurallar incelendiğinde aslında

hepsinin yakalanma ihtimaline karşı güvenlik amacıyla strateji olarak geliştirildiği anlaşılmaktadır. Bu stratejiler aracılığıyla satıcılar kendilerini kamufle etmekte ve emniyet güçlerinden kendilerini korumaktadırlar. Ancak günümüzde teknolojik gelişmeler ve emniyet güçlerinin telefon takiplerini arttırması ile şifreli konuşmak stratejik özelliğini kaybetmiştir. Buna rağmen bazı satıcılar hala şifreli konuşmaya devam etmektedir.

5.7. Uyuşturucu Ticaretinde Diyarbakır'ın ve Diyarbakırlı Olmanın Etkisi

Diyarbakır ilinin ve Diyarbakırlıların uyuşturucu tarihinde özel bir yeri bulunmaktadır. Özellikle Diyarbakır'ın Lice ilçesi, Türkiye'de ve dünyada ünlü uyuşturucu kaçakçıları ile bilinmektedir. Araştırmanın önceki bölümlerinde, 1980 sonrası İran'dan taşınan eroin laboratuvarları ve İranlı kimyagerlerin eroin imalatını öğretmesi ile Lice ilçesinin değişen yüzü açıklanmıştır (Bkz. Türkiye'de Uyuşturucu Ticaretinin Tarihsel Gelişimi Bölümü).

Araştırmanın bu alt bölümünde ise otuz yılı aşkın bir süredir Diyarbakır ilini uyuşturucu ticaretinde bu kadar faal yapan sosyolojik faktörler analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcılara "Diyarbakır'ın ve Diyarbakırlı olmanın uyuşturucu ticaretindeki yeri" sorulmuştur. Katılımcıların ifadeleri analiz edildiğinde Diyarbakır'ın bazı özellikleri uyuşturucu ticaretinde neden bu kadar etkili olduğunu açıklamaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Diyarbakır'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı

Geçmişten günümüze Diyarbakır bulunduğu coğrafik konumdan dolayı çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu süreç içerisinde İpek Yolu üzerinde bulunmasından dolayı yüzyıllar boyunca önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Bu konumu Diyarbakır'ın sosyal, ekonomik, kültürel ve mimari özelliklerine de yansımıştır.

Diyarbakır, doğunun ve batının geçiş güzergâhında ve de yakın doğuya sınır olması hasebiyle Osmanlı'nın önemli vilayet merkezlerinden biriydi. Bu özelliğinden ötürü Diyarbakır, Osmanlı'nın diğer önemli şehirlerinde olduğu gibi tarım, hayvancılık ve bazı insan gücüne dayalı zanaatların da yapıldığı bir ekonomik sisteme sahipti. Diyarbakır'ın Osmanlı'ya dâhil olmasının akabinde verimli arazilere sahip olan Diyarbakır'da başta nebatat (tarım ürünleri) olmakla birlikte, birçok ürün yetiştirilmeye başlanmıştı. Öyle ki; Diyarbakır, bölgenin ve yakın doğunun tarım ambarı konumuna gelmiştir (Yılmazçelik, 1995: 281). Bunlara ek olarak, Osmanlı döneminde Mimar Sinan'a ait dört cami yapılmış olması Diyarbakır'ın ekonomik gücünü ve siyasal önemini gösteren önemli bir kanıttır.

Günümüzde ise Diyarbakır ilinin ekonomisi tarım ve hayvancılık ağırlıklı olmak üzere küçük çaplı ticaret, sanayi ve turizme dayanmaktadır. 1980 sonrası darbe, sıkıyönetim ve OHAL

uygulamaları ile boşaltılan köyler ve zorunlu göçler bölgenin ekonomisinin dayandığı tarım ve hayvancılığa önemli oranda sekte vurmuştur. Kırsaldan göç edenlerden dolayı nüfusun hızla artması, tarım ile uğraşan köylülerin şehirde vasıfsız işçi haline gelmeleri, şehirde göçlerle gelen kişilere istihdam sağlayacak ekonomik alt yapının olmaması ve terör nedeniyle yaşanan güvensizlik ortamı şehrin sosyo-ekonomik yapısını olumsuz etkilemiştir.

2017 verilerine göre Türkiye genelinde %13.8 işsizlik oranı ile işsizliğin en yüksek olduğu iller arasında bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, işgücüne katılma oranı %37.2 ile katılımın en düşük olduğu iller arasında yer almaktadır (TUIK, 2017). Ayrıca 2018 verilerine göre, Diyarbakır Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun işsizlik şampiyonudur (<https://www.diyarbakirgazete.com/diyarbakir-issizlik-sampiyonu-oldu/>).

İstihdam verilerinden de anlaşılacağı üzere Diyarbakır'da istihdam düzeyi oldukça düşük ve işsizlik oranları yüksektir. Bu bağlamda, görüşme sürecinde katılımcılar Diyarbakır'ın uyuşturucu ticaretindeki önemini açıklarken özellikle şehrin sosyo-ekonomik durumuna değinmişlerdir. Katılımcıların birçoğu Diyarbakırlıların uyuşturucu ticaretindeki rolünü ekonomik problemlere dayandırmaktadır. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Çocuklar boştur başka ne yapsın, onlar da bunun peşine veriyorlar... Heç keyfine kimse yapmaz bunu, kendini bilen ha. Şimdi bak öyle bir pozisyondayız, Diyarbakır ne hale geldi. Anlatmaya gerek var? Nereye kadar gidecek? Ne olacak? Allah bilir (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 59 yaşında).”

“İşsizlik, fakirlik... İnsan var hırsızlık yapmak istemiyor. Çocuklar açtır, mecburen yapıyor. Ne yapsın (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında).”

“Kızım iş yok iş, hepsi işsizlikten çıkıyor, yani sahipsiz yerdir ha (Uyuşturucu Kaçakçısı, Eroin, 74 yaşında).

“Diyarbakır'da bir gelir yok ki zaten. Millet daha yeni biraz çalışmaya başladı. Yeni birkaç fabrika, alışveriş merkezi açılmış. Yoksa Diyarbakır'da hiçbir şey yoktu ki. Diyarbakır bildim bileli böyle büyüklerimiz bile kaçakçılıkla hep kazanıyordu (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 26 yaşında).

“Diyarbakır'ın özelliği şudur nasıl söylüyüm? Diyarbakır'da daha önce tarımcılık çok vardı. Bugün insanlar baktı ki, söyledim ya insanlar ekonomik olarak kendilerini bir seferliğine... bir seferliğine zengin olmak istiyor en basitinden söylüyorum. Adam diyor bu tarlayı eksem, kazanırım 20,30 ya da 100 milyar. Diyarbakır'ın çoğunluğu bu işin içine girdi (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 36 yaşında).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere, Diyarbakır'da bireyleri uyuşturucu ticaretine iten en önemli problem işsizlik olarak görülmektedir. Satıcılar, ekonomik zorlukların ve işsizliğin bireyleri uyuşturucu ticaretine yönlendirdiğini iddia etmektedirler. Ayrıca bölgedeki ekonomik sıkıntı kısa süreli bir problem değildir. Yaklaşık 30 yıldır devam eden terör,

gerginlik, zorunlu göçler ve istihdam azlığı bireylerin ekonomik yaşantılarını ciddi anlamda çöküşe götürmüştür. Son yıllarda istihdam azlığı ve işsizlik bu bölgede kronikleşmiştir.

2. Sosyal Öğrenme ve Taklit

Diyarbakır'ın uyuşturucu ticaretindeki rolünü açıklayan önemli kavramlardan bir diğeri de sosyal öğrenme ve taklittir. Sosyal öğrenme teorileri, suçun psikolojik ya da biyolojik temelli olma durumunu reddeder. Suçluların da normal insanlar olduklarını ve suçun da diğer davranışlar gibi öğrenilebilen davranışlar olduğunu savunurlar.

Sosyal öğrenme teorisyenlerinden olan Sutherland'e (1939) göre, suç öğrenilen bir davranıştır. Suçlular, hem suç işleme tekniklerini hem de suç işlemeyi kolaylaştıran gerekçeleri diğer suçlulardan öğrenirler. Bu öğrenme süreci kişilerin yakın etkileşimleri içerisinde olan kişilerle gerçekleşmektedir. Kısa süreli ve düzensiz görüştükleri kişilerle olan ilişkilerinde sosyal öğrenme söz konusu değildir.

Sutherland (1939), bireylerin sosyal ilişkilerinde "suç yanlısı" değerlerle, "suç karşıtı" değerlere oranla daha fazla etkileşime girmesi durumunda suçlu olma olasılığının artmakta olduğunu ileri sürmektedir. Buna ek olarak bireylerin suçlu davranış üzerinde akran suçluların etkisinin yanı sıra değer ve önem verilen suçluların etkisinin olduğu üzerinde durulur. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

"Eskiden beri gelen bir şey ve halkın ekonomik durumunun çok kötü olması bu işe yönelimlerini arttırıyor. Bu işten çok fazla kolay para kazanmaları da etkili oldu... Mesela bizim köyde yaşlı birisi vardı şuan hayatta mı bilmiyorum. O zaman gelip bütün köye ekiyordu. Millet bu nedir diye sorduğunda bunun kendir olduğunu söylüyordu. Kendir, mesela dağa giderken eşeği bağladıkları iptir. Millet bu nasıl iptir diye sorduğunda ise bunları fabrikaya gönderdiklerini oradan ip olarak tekrar kendilerine gönderdiklerini söylüyordu. Eski akılda birisiydi bu işi ilk yapan da odur. Ondan sonra bu iş bütün köyde yayıldı (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında)."

"Tabi etkileşim oluyor. Tabi ki var, mesela biz çocukken ülkelere gidip gelişleri bir şey yaratıyordu insanda, bir özenti mi olur. Özenti demeyeyim de kendi adıma, bakıyorsun yapabiliyor, becerebiliyor. Bir endüstri yok, sanayi yok, bir alan yok ama bir şey yaratıyor. Üretkenlik var. Hatın alt tarafı hatın üst tarafı. Lice'de böyle bir şey vardı, ya hayvan tüyüdür, sigara yaprağıdır, canlı hayvandır... Her zaman yoktan var etme vardı. Anlatabiliyor muyum? (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).

Görüşme sürecinde katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgularda, Diyarbakır'da satıcılarla sosyal etkileşim sonucunda sosyal öğrenmenin gerçekleştiği görülmektedir. Bu yolla uyuşturucu ticareti öğrenilerek yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır. Tarde'nin da belirttiği gibi

(1903) “Toplum taklittir”. Bu bölgede bireylerin sosyal etkileşim içerisinde buldukları satıcıları taklit etmesi sonucunda uyuşturucu ticareti artmış ve yaygınlık kazanmıştır.

Bu noktada dikkat çeken diğer bir nokta ise bölgedeki ünlü uyuşturucu kaçakçılarının diğer bireyler için birer rol model olmalarıdır. Uyuşturucu satıcıları çocukluklarından itibaren tanıdıkları bu kişilerin yaşamlarına imrenerek bu kişileri rol model almaktadırlar. Katılımcıların ifadeleri akran ve sosyal çevre etkisinin yanı sıra, bu rol modellerinde Diyarbakır’da uyuşturucu ticaretinde küçümsenmeyecek derecede önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

3. Meslek haline getirme

Uyuşturucu ticaretinin bu bölgede yaygın olmasını etkileyen etkenlerden biri de zaman içerisinde bölge insanı tarafından uyuşturucu suçlarının bir meslek haline gelmesidir. Tarihsel süreç içerisinde kaçakçılık bu bölgede belli ailelerin geçim kaynağı haline gelmiştir. Bu aileler uyuşturucu ticaretini bir tür yasal ticaret gibi babadan oğula devam ettirmektedirler. Diğer satıcılar ise kendi buldukları konuma göre ihtisaslaşmış bu işe devam etmektedirler. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Mesela Siirtli olsaydık başka bir şey olurduk, yani yaşadığın toplum çok etki ediyor, mesela Diyarbakır’da insan alışmış buna, ha bir de fabrika yok iş alanı yok, insanlar ne yapsın yani! Bir şekilde insanlar yaşamlarını devam ettirmeye çalışıyor. Mesela başka illerde de sınırdan uyuşturucu geliyor ama insanlar bu işi meslek edinmemiş, nedense Diyarbakır yani insanlar bu işi meslek haline getirmiş (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

Katılımcıların da ifade ettiği gibi, bu bölgede ilk başta ekonomik sıkıntılar nedeniyle başlanılan uyuşturucu suçları bazı satıcılar tarafından sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerinde etkisiyle devamlı hale gelmektedir. Bu yöredeki satıcılar diğer bölgelerden farklı olarak uyuşturucu suçlarını meslek olarak görüp profesyonelleşmektedirler. Diyarbakır’ın içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik problemler satıcıların kazandıkları kolay ve hızlı paradan vazgeçmelerini de zorlaştırmaktadır. Bölge halkının da uyuşturucu suçlarını bölgenin belli bir ekonomik unsuru olarak algılayıp suçlular üzerinde herhangi bir sosyal kontrol uygulamamaları bu suçun meslekleşmesini kolaylaştırmaktadır.

4. Devlete karşı siyasi duruş

Tarihsel süreç içerisinde Diyarbakır’ın her zaman devlete karşı politik bir duruşu bulunmaktadır. Bu duruş bireylerin gündelik yaşantılarına da yansır. Araştırma çerçevesinde katılımcıların cevapları da değerlendirildiğinde bireylerin bu siyasi duruşunun uyuşturucu

ticaretinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“O bölgede sistemlere karşı durma durumu var. Çok eskilere gidiyorum, çok eskilere dayanan bir şey. Mesela benim babam askere gitmedi. Sisteme karşı duruş, sisteme karşı illegal yapı Lice'nin ruhunda var. Ben şu anda uyuşturucu yapanları demiyorum. Genelleme yaparsak böyle... (Uyuşturucu Kaçakçısı, Kokain, 52 yaşında).

Katılımcı ifadelerine göre, bu bölgede yaşayanların devlete olan karşıt görüşleri uyuşturucu ticaretini kolaylaştırmaktadır. Devletin yasakladığı şeylere karşı geliştirdiği sosyal kontrol mekanizması bu bireylerde etkisini göstermemektedir. Zaten bu kişiler devlete ve onun geliştirdiği çeşitli kontrol mekanizmalarına karşı olmalarından dolayı devletin koyduğu cezalar diğer bölgelerdeki bireylerin karşıladığı şekilde karşılanmamaktadır. Bir başka deyişle, uyuşturucu ticareti için devletin koyduğu ağır cezalar bu kişiler için anlamlı bulunmamaktadır.

5. *Damgalanma*

Türkiye’de uyuşturucu ticaretinde Diyarbakır’ın bu kadar ön planda olması toplumda Diyarbakırlılara karşı da bir önyargı oluşturmaktadır. Bu önyargı zaman içerisinde bu şehirde doğup büyümüş olanların damgalanmasını da kapsar. Bir süre sonra bu damgalanma süreci kendini gerçekleştiren kehanete dönüşmektedir.

Etiketleme teorisyenlerinden olan Goffman (1963)’a göre sosyalleşme sürecinin ilk safhası, damgalı bireyin normallerin bakış açısını öğrendiği ve içselleştirdiği safhadır. Aynı zamanda bu safha, damgalı bireyin toplumun kendisine sunduğu benlik imgelerini edindiği ve böyle bir damgaya sahip olmanın nasıl bir şey olduğunu kavramaya başladığı evredir. Bunu takip eden diğer safha ise, bu damgaya sahip olduğunu artık iyice öğrendiği ve ona sahip olmanın beraberinde getirdiği sonuçları bu kez ayrıntılı biçimde ve netlikle kavradığı safhadır (Goffman, 1963: 66). Görüşme sürecinde katılımcılar ifadelerinde bu damgalanma süreçlerini açıklamışlardır. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Bugün Batıya giderseniz az çok bir bilgisi vardır Lice’yle ilgili. Liceliyim dersin, toz işi yapıyorsunuz derler. Aklından ilk geçen şey o. Çünkü benim arkadaşımın başına geldi. Arkadaşlarım beyaz eşya ticareti yapıyor. Beyaz eşya dediğim elektronik eşya. Gidiyorlar eve Dört Ayaklı Minare’nin orada. Polisler çeviriyor onları. Nerelisiniz diyor. Liceliyiz diyorlar. Ne iş yapıyorsun diye soruyor. Beyaz eşya işi yapıyoruz diyorlar. Beyaz derken adam eroin zannediyor. Nasıl beyaz eşya bu kadar rahat mı söylüyorsun demiş (gülüşmeler). Hayır abi demiş beyaz eşya. Nerde dükkanın diyor. Falan dükkan diyor, dükkanın yerini söylüyor. Ha gidip bakıyorlar doğrudur, her şey onların dediği gibidir. Öylece vazgeçiyorlar (Uyuşturucu Nakliyatçısı, Esrar, 55 yaşında).”

“Diyarbakır’da zaten iş olmadığı için, insanlar bu işe giriyor. Zaten devletin karşısında çıktın mı bir sıfır malupsun. Kimlikten bir sıfır malupsun. Ben çok şahit olmuşum. İstanbul Silivri’de yattım. Yanımızda Hakkarili, Vanlı kişiler vardı suç ortakları Trabzonluydu Türk’üler. Suç ortakları ellerini kollarını sallayarak çıkıyorlardı. Bizimkiler alıyordu 20 sene, 30 sene ceza. O terazide de bir yanlışlık var (Torbacı, Esrar, 37 yaşında).

Yukarıdaki ifadeler kavramsal açıdan değerlendirildiğinde şunları söylemek mümkündür: Bourdiue (2006) alan kavramına daha iyi açıklayabilmek için oyun metaforunu kullanmıştır: Bir oyunda; oyuncular onların yatırımları, çıkar amaçları, stratejileri, açıkça ifade edilmeyen kurallar (doxa), herkesin sahip olduğu kartlar vardır. Oyuncular, genel anlamda toplumdur. Yatırımları, oyun sonundaki beklentilerini sağlamaya yönelik olarak riske attıkları sermaye parçalarıdır. Asıl sermaye ise her oyuncunun elinde bulundurdukları kartlarıdır. Alan bu oyunun oynandığı yerdir ve kişilerin sermayesine göre alandaki güç ağırlığına, kazanma/kaybetme şansı farklılık gösterir. Oyun sırasında oyuncuların geliştirdikleri stratejiler ise habitus kavramına denk düşer. Bu stratejiler, başarıya götüren belli formüller değil, süreç içerisinde şekillenen yatkinlardır.

Bourdieu’nun kavramları ile bu araştırmayı açıkladığımızda; Oyuncular uyuşturucu satıcılarıdır. Satıcıların ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel sermayeleri oyunu oynarken ellerinde bulundurdukları kartlardır. Uyuşturucu satıcıları sahip oldukları yatırımları yani sermayelerini oyunun sonunda beklentilerini karşılayabilmek yani kolay para için riske atmaktadırlar. Diyarbakır oyunun oynandığı yer yani alandır. Bu alanda satıcılar sahip oldukları sermayelere yani güç ağırlığına göre kazanırlar ya da kaybederler. Diyarbakır’da uyuşturucu ticaretine girmelerini sağlayan ve yaşam süreçlerini şekillendiren yatkinlıklar da satıcıların habituslarıdır.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde Diyarbakır’ın belirttiğimiz özellikleri satıcıların habituslarını oluşturmaktadır. Alan ile habitus arasında karşılıklı bir ilişki bulunur. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Diyarbakır satıcıların habitusunu yapılandırma eğilimindeyken, satıcıların habitusu da Diyarbakır’a dair algıyı yapılandırma eğilimindedir. Wacquant’ın (2007:63) da belirttiği gibi alan kendi belirlenimlerini içine girenlere dayatan bir güç alanıdır. Diyarbakır’da da bir uyuşturucu satıcısı kendi habitusunu çıkış noktası olarak kabul etmekte ve uyuşturucu pazarının kurallarına bağlı kalmak zorundadır. Ayrıca bireylerin sürekli olarak uyuşturucu suçlusu olarak suçlanması zaman içerisinde bu kişilerin suçlu rolünü benimseme ihtimallerini de arttırmaktadır.

5.8. Uyuşturucu Satıcılarının Mevcut Durumları ile İlgili Değerlendirmeleri

Rasyonel suç yaklaşımları, suçluların suçtan elde edeceği menfaat ile ceza tehdidinin caydırıcılığı arasında yaptığı rasyonel bir seçim arasında suç davranışını seçtiğini savunmaktadırlar. Suçlular suçlu davranışını seçme aşamasında suçu birçok şekilde rasyonelleştirmektedirler. Rasyonelleştirme düzeyi de bireylerin suç ve ceza arasındaki menfaat dengesinde kendini göstermektedir.

Araştırma çerçevesinde katılımcıların mevcut durumları ile ilgili düşünceleri uyuşturucu suçları ve ceza dengesi konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bu bağlamda bu denge suçun gelecekte tekerrür etme durumunu da etkilemesi yönünde önemlidir. Bu bölümde katılımcılara “mevcut durumları ile ilgili ne düşündükleri” sorusu sorulmuştur. Eski hükümlü olan katılımcıların buldukları durum ile ilgili değerlendirmeleri suçlu davranışlarının gelecekte tekerrür etme olasılığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Keşke mesela İstanbul'dan Ankara'ya gitmemiş olsaydım, o adamın yanına gitmemiş olsaydım. Diyorum ya keşke farklı bir olay başıma gelseydi de o an o kişinin yanında olmasaydım, bu olay başıma gelmeseydi. Bulaşmasaydım, yanında olmasaydım, elime almasaydım (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

“Pişmanım. Geri döndüğüm zaman keşke bu işi yapmıyaydım. Doğru yol varken bu pisliğe girdim. Nasıl oldu? Daha doğrusu şeytanla alakası değil, arkadaşlar. Şeytan seni kolay kolay bir yere sokamaz. Herşey senin beynindedir, her şey senin kalbindedir, yüreğindedir. Hani ne varsa arkadaşlıkta vardır (Uyuşturucu Nakliyatçısı, Esrar, 55 yaşında).”

“Pişmanım, ben nefret ettim. He vallahi, ben nefret ettim. Boşu boşuna ben çoluğu çocuğu götürdüm altı sene yattık. Hala da kurtulmadım (mahkeme devam ediyor) (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında).

Katılımcıların %90'ı mevcut durumları konusunda pişman olduklarını belirtmişlerdir. Görüşme sürecinde gözlemlendiği ve katılımcıların ifadelerinde de anlaşıldığı üzere, geçmişlerinden dolayı katılımcıların büyük bir çoğunluğu çok ciddi anlamda pişmanlık duymaktadır. Ancak katılımcıların pişmanlık duydukları noktalar birbirlerinden farklılık göstermektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı uyuşturucu suçu işlemiş olmaktan ve bunun getirdiği cezadan dolayı derin bir üzüntü ve pişmanlık duymaktadırlar. Bazılarının halen süren mahkemeleri bulunmaktadır. Konuşmalarında o sürece hiç girmemiş olmayı temenni ettiklerini ifade etmişlerdir. Görüşme sürecindeki davranışları ve konuşmaları da bunu doğrular niteliktedir. Bu kişilerin gelecekte tekrar uyuşturucu suçu işleme olasılıkları düşük görünmektedir. Yeni bir hayat kurmuş ve aldıkları ceza caydırıcı bir etki yaratmıştır.

Katılımcıların bir kısmı ise buldukları mevcut durumdan dolayı pişmanlık duymaktadırlar ancak pişmanlıklarının nedeni daha çok beklentileri olan maddi kazancı sağlayamamış olmalarıdır. Kazanmayı umdukları ve hayatlarını düzene koymayı planladıkları maddi kazancı elde edememiş olmaları buldukları durumdan iki kat daha fazla pişman olmalarına neden olmuştur. Hem ellerindeki paradan olmuş hem de yıllarca hapis yatmak durumunda kalmışlardır. Bu katılımcıların maddi problemlerinin devam etmesi ve bu problemlere çözüm bulmadan boşu boşuna yıllarca hapis yattıkları düşüncesi bireylerde kızgınlığa ve hırsa neden olmuştur. Yeni bir hayat da kendilerine kuramamış olmaları tekrar suç işleme olasılıklarını da arttırmaktadır. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Nasıl anlatıyım? (düşünüyör). Oralara bir şey elde edebilmek için gittim. Nasıl diyim? Kısa yoldan bir şeyler kazanabilmek için. Gidip şansımın kötü gitmesi, kendime göre öyle değerlendiriyorum. Bir şey yapmadan içeri girdim. Belki de hayırlısı budur diyorum. Memnun musun desen? Memnun değilim. Aslında ama yaşıyorum. Yaşamak zorundayım böyle (üzgün) (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 36 yaşında).”

“Hiç bir hayrını gerçekten görmedim. O zaman 94 model Doğan aldım o da kuruşu kuruşuna gitti. Bir arkadaşına sattım parasını da alamadım (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

Katılımcıların birçoğu da uyuşturucu suçlarının cezasını hapiste çekmelerinin yanı sıra dışarıda da suçlu kimliklerinden dolayı damgalanma sürecini yaşamaktadırlar. Toplumda “uyuşturucu satıcısı” kimliği bireyler üzerinde güven kaybına neden olmaktadır. Bu durum bireylerin hapis sonrası eski yasal işlerine dönmelerini ya da yasal bir işe başlamalarını zorlaştırır. Bu zorluklarla karşılaşan bireyler ise uyuşturucu suçlusu olma pişmanlığını ciddi anlamda yaşamalarına rağmen ikilem içerisinde kalmaktadırlar. Buldukları şartlar bireyi yasal bir iş bulamaması durumunda tekrar uyuşturucu ticaretine yönlendirebilmektedir.

“Çook pişmanım. Biraz önce dedim ya keşke eski hayatıma dönebilsem. Eski işime...1996'da ehliyetimi aldım, abla. Benim şu anda gençlerin yaşı kadar ehliyetim var. Ben çekirdekten yetişmeyim. Üstüme de araba kullananı tanımam. Ama gel gelelim bu illete düşmüşüz. Bir türlü yakamızı bırakmıyor. Biz bırakıyoruz, o bırakmıyor bizi. Yoksa ben nereye gitsem çalışırım. İstanbul'a, burda Dağkapı'da. Beni tanımayan yok bu iş için ha. Şimdi adam korkuyor. Diyor getirsem yine bu işi yapar mı? Arabamda uyuşturucu satar mı? Haklı olarak. İsmi çıkmış dokuza inmiyor sekize. Nasıl yapacaksın abla? (Torbacı, Esrar, 37 yaşında).”

Katılımcıların %10'u ise buldukları mevcut durumlarında pişmanlık ya da herhangi bir olumsuz duygu içerisinde olmadıklarını ifade etmişlerdir. Uyuşturucu ticaretini sadece “bir tür ticaret” olarak görmeleri ile bu durumu açıklamaktadırlar. Bu satıcılara göre uyuşturucu ticareti de diğer yasal işler gibi sadece bir iştir ve para için yapılır. Katılımcılar ifadelerinde

satıcıların cezasını bildikleri halde parası için yaptıkları uyuşturucu suçlarından dolayı pişman olmalarını da eleştirirler.

“İnsan kendi iradesiyle bu işlere giriyorsa, sonradan pişmanlık duyuyorsa, bu aptaldır. Sonuçta kendi yaptığın şeylerden pişmanlık duyuyorsun. Hata ya da doğru sonuçta bu işin içindesin. Neden şikâyet edeceksin ki? Neden pişmanlık duyacaksın ki? Bu işi yaparak mutlu mu oluyorsun? Bu işi yaparak mutlu olunmaz bence. Bu iş, bak iş diyoruz buna, mutlulukla alakalı bir şey değil (Torbacı, Esrar, 27 yaşında).”

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, katılımcıların birçoğu uyuşturucu ticaretine girdikleri için büyük bir pişmanlık duymaktadırlar. Kolay ve hızlı para elde edip yaşamlarını değiştirme hayalleri kuran uyuşturucu satıcıları yakalanmaları ile hayatları kâbusa dönmektedir. Uyuşturucu ticaretinden kazandıkları para ile düzgün bir yatırım yapamamaları, uzun yıllar hapis cezası almaları ve toplumdaki “uyuşturucu satıcısı” kimliklerinden dolayı damgalanmaları uyuşturucu ticaretine karşı olumsuz bakış açısı geliştirmelerine neden olmaktadır. Ancak cezaevinden tahliye olduktan sonra mevcut ekonomik durumlarının kötü olması ve başka bir seçeneklerinin olmaması durumunda uyuşturucu suçunu tekrarlama olasılıkları yüksektir.

5.9. Uyuşturucu Satıcılarının Geleceğe Dair Planları

Uyuşturucu suçlarıyla ilgili analiz edilmesi gereken diğer konu da cezaevinden tahliye olduktan sonra uyuşturucu satıcılarının geleceğe dair düşünceleridir. Satıcıların geleceğe dair düşünceleri bu kişilerin tekrar suçlu kimliğine dönme süreçlerini de belirlemektedir. Kuşkusuz hapis hayatı sonrası karşılaşacakları iş, aile, arkadaş ortamlarına ve hukuk sistemine ilişkin gerçekler gelecek planlarını etkileyen başlıca unsurlardır.

Bu alt bölümde katılımcılara “geleceğe dair planlarının neler olduğu” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar verdikleri cevaplarla uyuşturucu ticaretine tekrar dönme olasılıkları ile ilgili mesajlar vermektedirler. Uyuşturucu satıcıları gelecek planlarını açıklarken içinde buldukları problemleri ve bu problemlerin satıcıları suçlu döngüsüne dönme süreçlerine ışık tutmaktadırlar. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Vallahi, geleceğe dair tüm planım aileme bakmaktır, şu an evde tek ben varım, abim rahmete gitti, diğeri ceza evindedir. Yetimler boynumdadır. Allah'a şükür durumum iyidir. Esnafılık çerçevesinde ha, gayri-resmi hiç bir şekilde dünyaları verseler bulaşmam. Hani bana şu an hiç bir cazibesi yok, aynı zamanda zaten becerim de yok o konuda (Uyuşturucu Satıcısı, Amfetamin, 42 yaşında).”

Katılımcıların ifadeleri, hapisane sonrası satıcıların ekonomik durumlarının gelecek planlarını olumlu ya da olumsuz etkilediğini göstermektedir. Satıcılar hapisane sonrası aile ve arkadaş çevrelerinin desteğiyle hayata tutunmakta ve ekonomik hayatlarını düzeltmeye çalışmaktadırlar. Eğer katılımcılar maddi olarak problemlerini çözebilir ve yasal bir işte tutunmayı başarabilirler ise bu durum tekrar uyuşturucu ticaretine dönmelerini engeller. Bu şartlar da bireyler suçlu olma sürecinden uzaklaşır ve geleceğe dair olumlu planlar içerisine girerler.

Diğer taraftan, eğer satıcılar hapisane sonrası ekonomik olarak istedikleri gibi bir iş imkânı bulup ekonomik durumlarını düzeltemezler ise geleceğe dair olumsuz düşüncelere sahip olmaktadır. Bu durum da satıcıların tekrar suçlu olma sürecine geri dönmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu konuda bir katılımcının görüşü oldukça dikkat çekicidir:

“Valla planımız olsa da boştur. Gerçekleşmedikten sonra olsa ne olacak. Ben biraz umutsuzum mesela bir ev almak için çalışayım para biriktireyim diyorum gidişata, ortama, sürece bakıyorum boştur. Şuanda ki durumdan yola çıkarak bunları söylüyorum (şu anda çalıştığı işten bahsediyor) (Uyuşturucu Üreticisi, Esrar, 31 yaşında).”

Bu nokta da, daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi, bazı satıcıların hedonistik yaşam biçimleri ve ekonomik anlamda yüksek beklentileri iş bulmalarını olumsuz etkilemektedir. Satıcıların öncelikli tercihi başka birinin yanında çalışmaktan ziyade kendi işlerini kurmak yönündedir. Bir iş kurmak için de ciddi anlamda ekonomik sermaye gerektiğinden dolayı, istedikleri şartlarda bir hayat kuramamakta ve buldukları iş onları tatmin etmemektedir. Örneğin, bazı katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

“Geleceğe dair nasıl söyliyim? Bir şey yapmak illa ki belli bir ekonomik güce sahip olmayı gerektiriyor. Mesela bir iş kurmak, bir mekan açmak... Ben bir mekan açtım çekiyorum elimi ayağımı her şeyden. Mekanımla, eşim, dostum, akrabamla geçinmek istiyorum artık demen için para lazım. Para da olmayınca... Yani hayal kurmanın da bir anlamı yok (Uyuşturucu Satıcısı, Erol, 36 yaşında).”

“Ben dua ediyorum. Diyorum Yarabbi benim rızkımı burdan al, rızkımı işe ver, helale ver. Bütün herkese bir kardeş, dost tavsiyem kimse bu işe girmesin. Taş taşısın, simit satsın. Şimdi biz gurur yapmışız simit satamıyoruz (Torbacı, Esrar, 37 yaşında).

Katılımcıların gelecek planlarını olumsuz etkileyen faktörlerden bir diğeri de satıcıların yaşlarıdır. Yasal bir yaşam için zaman ve emek gerekmektedir. Cezaevinden orta yaş ve üstünde çıkan uyuşturucu satıcıları yeniden bir hayat kurabilmek ve gelecek planı yapabilmek için işin kendilerinden geçtiğini düşünmektedirler. Bu bağlamda orta yaş ve üstü uyuşturucu

satıcılarının kolay ve hızlı paranın cazibesi ile suçlu olma döngüsüne geri dönme ihtimalleri gençlere göre daha yüksektir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Benim daha geleceğim kalmamış ki... Valla on sene ömrüm kalmış. Benim ne geleceğim var? Ama bak çocuklarımı da okuttum(Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 60 yaşında).”

“Zaten benim yaşım gitti. 58 yaşındayım (Uyuşturucu Satıcısı, Eroin, 58 yaşında).”

Katılımcıları gelecek planı yapmaktan alıkoyan faktörlerden sonuncusu ise suçlunun hapisshaneden çıksa bile devam eden suçlu kimliğidir. Önceki bölümlerde ifade edildiği gibi, hem toplum tarafında hem de suç çevresi tarafından suçlu olarak damgalanması bireyin gelecek planlarını olumsuz etkiler. Bir yandan suçlu geçmişinden dolayı iş bulamamanın yarattığı ekonomik bunalım diğer yandan suç çevresinin yarattığı problemler ve sorunlu ilişkiler katılımcıların iyi bir gelecek umut etmesini engellemektedir.

“Göremezsün çünkü senin geleceğin yok. Senin geleceğin belli değil. Senin ne olacağın belli değil. Bu işi yapıyorsansa senin bir saat sonran bile belli değil. Sonuçta bu işi yapıyorsun. Cezaevinde de olabilirsin, ölebilirsin de. Sonuçta iyi bir işin içinde değilsin (Torbacı, Esrar, 27 yaşında).

“Vallahi, para olmazsa, insan kafayı sıyırıp atıyor, yani ne yapacaksın, bir kurbanlık seçeceksin artık... İki sene oldu çıkalı ama hala camide imza atıyorum, yani benden sekiz senemi almışsın bari bir iş ver bir lokma kazanayım. Eee ben de senin bayrağın altında yaşıyorum. İlkokul mezunuyum, bir iş ver bari. Bana verme 5 milyar, ver bir buçuk milyar ben de çalışayım. Ben mahkûm düşmüşüm, beni topluma kazandır. Her taraftan dışlamakla ne olacak (Uyuşturucu Nakliyatçısı, Esrar, 55 yaşında).”

Katılımcılardan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, uyuşturucu satıcılarının gelecek planlarını etkileyen en önemli etken sahip oldukları ekonomik sermayeleridir. Cezaevinden tahliye olduktan sonra satıcılar maddi durumlarının yeterli olması durumunda ancak gelecek planları yapabilmektedir. Diğer yandan ekonomik sermayelerinin düşük olduğu satıcılar ise geleceklerine dair bir plan yapamamaktadırlar. Katılımcıların maddi durumlarını düzeltmek ve gelecek planı yapabilmemesinin bölgenin içinde bulunduğu ekonomik yetersizlikler, yüksek işsizlik oranları ve istihdam düşüklüğü olumsuz etkilemektedir. Bu faktörlerin yanı sıra, satıcıların hedonistik yaşam biçimine ve kolay paraya olan düşkünlüğü, bazı satıcıların yeni bir hayat kurmak için yaşlı olması ve satıcıların eski hükümlü olmalarından dolayı sahip oldukları suçlu kimlikleri uyuşturucu satıcılarının gelecek planı yapmalarını olumsuz etkileyen faktörlerdir.

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Uyuşturucu ticareti her ülke için tehlike oluşturan ve her geçen gün artan küresel çaplı bir sosyal problemdir. Yasadışı uyuşturucu pazarlarından elde edilen yüksek miktarda paralar birçok toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunun da kaynağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla uyuşturucu ticareti sadece uyuşturucu satıcıları ve kullanıcılarına indirgenemeyecek kadar kapsamlı ve çok boyutlu bir problemdir.

Bu tez çalışmasında, uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçleri ve buna etki eden değişkenler uyuşturucu satıcılarının bakış açısından hareketle betimlenmiştir. Uyuşturucu pazarının ana unsurlarından biri olan uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçleri suçluların bakış açısından elde edilen bulgularla analiz edilmiştir. Bu anlamda suçluların görüşlerinin alınması konuya farklı bir bakış açısı kazandırmış ve dikkate değer bulgular ortaya çıkarmıştır.

Bu araştırma, Diyarbakır'da yaşayan 20 eski hükümlü uyuşturucu satıcısı ile yapılan görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların ailevi, arkadaşlık, eğitim ve dinsel yaşantıları, uyuşturucu ticaretinde medyanın etkisi, uyuşturucu ticaretine ait kurallar, uyuşturucu ticaretine olan bakış açıları, suçlu olma süreçleri, Diyarbakır ilinin uyuşturucu ticaretindeki yeri ve satıcıların mevcut durumları ile birlikte gelecek planları konusundaki düşüncelerine dayalı olarak yürütülmüştür.

Görüşme sürecinde elde ettiğimiz bilgiler ilgili literatür ile bir arada değerlendirildiğinde şu tespitler ortaya çıkmıştır:

Uyuşturucu Ticaretinin Hiyerarşik Yapısı

Uyuşturucu ticareti kendi içerisinde satıcıların sosyal etkileşim içerisinde bulunduğu hiyerarşik bir yapıdır. Literatürde yapılan çalışmalarda bu konu üzerinde durulmamasına karşın, uyuşturucu ticaretinin hiyerarşik yapısını anlamak bu sosyal problemi çözme aşamasında önemli bir adımdır. Araştırma çerçevesinde bu hiyerarşik yapının anlaşılması uyuşturucu ticaretinin analiz aşamasını kolaylaştırmıştır.

Daha önce belirttiğimiz gibi bu hiyerarşik yapı içerisinde beş farklı konumda uyuşturucu satıcısı bulunmaktadır: 1. Uyuşturucu Kaçakçıları, 2. Uyuşturucu Üreticileri, 3. Uyuşturucu Satıcıları (toptancılar), 4. Uyuşturucu Nakliyatçıları, 5. Sokak satıcıları (torbacılar). Araştırmada satıcıların statülerine göre görev ve sorumluluklarını yerine getirdikleri görülmektedir.

Bu sınıflandırmanın yanı sıra, uyuşturucu satıcıları yetkinlik bakımından ikiye ayrılmaktadırlar: Profesyoneller ve acemiler. Genellikle uyuşturucu ticaretinin üst sınıfında bulunan uyuşturucu kaçakçıları ve üreticileri profesyonel uyuşturucu satıcılarıdır. Bu işi meslek

haline getirip bu konuda ihtisaslaşmışlardır. Emniyet güçleri tarafından yakalanmaları durumunda yerine başka satıcıların geçmesi çok da kolay olmamaktadır. Profesyonel uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu ticareti dışında herhangi bir meslekleri yoktur. Ancak bazıları yakalanmamak için strateji olarak yasal ticareti paravan olarak kullanmaktadırlar. Bu satıcıların, acemi uyuşturucu satıcılarına göre de yakalanma olasılıkları düşüktür.

Uyuşturucu nakliyatçıları, sokak satıcıları ve bazı satıcılar (toptancılar) acemi uyuşturucu satıcılar grubuna girmektedirler. Acemi uyuşturucu satıcıları genellikle başka bir meslek grubundan gelmektedirler. Bu satıcılar, ekonomik problemlerinden kaynaklı olarak hızlı ve kolay para kazanmak için bu işe girerler ve nakliyatçılık, sokak satıcılığı gibi statülerde çalışmaya başlarlar. Bu pozisyonlarda uyuşturucu konusundan çok fazla bir bilgiye ve yeterliliğe ihtiyaç duyulmadığı için kolaylıkla çalışabilirler. Acemi uyuşturucu satıcıları uyuşturucu ticaretini geçici bir iş olarak görmektedirler. İhtiyaçları olan parayı kazandıktan sonra bırakmayı planlayarak bu işe girerler. Ancak birçoğu ilk deneyimlerinde ya da başladıktan kısa bir süre sonra deneyimsizliklerinden ve riskli pozisyonlarından dolayı hızlı bir şekilde yakalanmaktadırlar.

Uyuşturucu Satıcılarının Ailevi, Arkadaşlık, Eğitim ve Dinsel Yaşantıları

Diyarbakır bölgesinin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel şartlar bireylerin aile yapısını da biçimlendirmektedir. Bu bölgede aile yapısı tam anlamıyla feodal aile tipinden modern aile tipine geçiş sağlayamamıştır. Uyuşturucu satıcılarının geniş aile yapısı bireylerin suçluluğunu etkilemektedir. Bu bağlamda araştırma bulguları uyuşturucu satıcılarının geniş aile yapısının suçluluğu arttırdığını göstermektedir. Literatürdeki birçok çalışmada (West, 1982; Farrington, 1991) hanede bulunan kişi sayısının yüksek olmasının bireylerin gelecekteki sosyal, ekonomik ve eğitim yaşantılarını olumsuz etkilemesinden dolayı suçluluğu arttırdığı ifade edilmektedir. Bu anlamda elde edilen bulgular literatürde bu alanda yapılan birçok çalışmayı doğrulamaktadır.

Uyuşturucu satıcılarının ailevi ilişkileri birbirine bağlı ve samimidir. Klasik suç kuramlarının ve özellikle Sandberg (2010)'in "Günahın Tatlı Tadı-İskandinav Refahındaki Bir Müslüman Uyuşturucu Satıcısı" adlı çalışmasında klasik suçlular için tasvir ettiği "problemlilik, çocukluk, ayrı yaşayan aileler, yakınlarının yanında yetişmiş" suçlu profili çalışmamızdaki uyuşturucu suçlularıyla bağdaşmamaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, genel olarak aileler uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu pazarına girmelerine şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Buna karşın aile içerisinde bulunan uyuşturucu suçlularının varlığı satıcıların uyuşturucu pazarına olan aşinalığına yol

açmaktadır. Dolayısıyla aileler uyuşturucu ticaretini desteklemeseler bile suçlu aile üyeleri satıcıların uyuşturucu pazarına girişini kolaylaştırmaktadır.

Suç çalışmalarında en önemli değişkenlerden biri olarak kabul edilen bireyin arkadaş çevresinin suça etkisi araştırmamızda da önemini ortaya koymuştur. Araştırmada arkadaş çevresinin uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu pazarına dâhil olmalarında birincil etken olduğu açıkça görülmektedir. Uyuşturucu ticaretinin organize ve hiyerarşik yapısı diğer suç türlerinden farklı olarak bireyin bir aracı olmadan uyuşturucu ticaretine girmesini olanaksızlaştırmaktadır.

Bunun yanı sıra, araştırma içerisinde uyuşturucu satıcılarının iyi arkadaşlık ilişkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Satıcıların uzun yıllar süren dostluk ve arkadaşlıkları bulunmaktadır. Bu durumda da geleneksel suç kuramlarının ve Hirschi(1969)'nin "Sosyal Bağ Teorisi"nde belirttiği gibi suçluların sosyal çevrelerine olan bağlılığının suçlu davranışı engellemede etkili olduğu savı araştırmamızdaki uyuşturucu satıcıları için geçerli değildir.

Uyuşturucu satıcılarının eğitim durumunun oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır. İyi bir iş bulmak ve herhangi bir iş alanında kalifiye olabilmek için yeterli eğitim almamış olmaları uyuşturucu ticaretine girmelerine etki eden başat nedenlerden bir diğeridir. Suç alanında yapılan araştırmalarda suçlu olma sürecinde bireyin eğitim seviyesinin düşüklüğünün önemine vurgu yapılmaktadır. Robert Agnew (2005)'in "Genel Gerilim Teorisi"ne göre, okula bağlılığı az olan gençler arkadaş çevresi ile çok zaman harcamakta ve suç işleme olasılıkları artmaktadır. Araştırmamızdan elde edilen veriler de Agnew (2005)'in bu görüşünü doğrulamaktadır.

Literatürde eğitim ve suç üzerine yapılan araştırmalarda suçluların eğitim seviyesinin düşük olmasına neden olan şartlar üzerinde durulmamaktadır. Bu araştırmalardan farklı olarak araştırmamız yoksulluk, düşük özgüven, buldukları coğrafyaya özgü olan eğitim olanaklarının yetersizliği ve okulların eğitim dili olan Türkçe'nin halkın ikinci dili olması gibi etkenlerin uyuşturucu satıcılarının eğitim seviyesinin düşük olmasına zemin hazırlayan şartlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Uyuşturucu satıcılarının dindarlık düzeyleri özellikle yaş gruplarına göre değişkenlik göstermektedir. Orta yaş ve üstü uyuşturucu satıcıları dinsel ibadetlerini düzenli olarak yerine getirmektedirler. Bu gruptaki bazı satıcılar Kabe'yi ziyaret ederek "Hacı" unvanını da almışlardır. Buna karşın genç satıcıların dinsel ibadetlerini yerine getirme düzeyleri daha düşüktür. Düzenli olarak ibadetlerini yerine getirmemektedirler. Bu araştırmada dindarlık düzeyi ile uyuşturucu ticareti arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Araştırma içerisinde dindar bir bireyden inançsız bir bireye kadar her düzeyde inanç sahibi olan bireylerin uyuşturucu ticaretine girebildiği görülmektedir. Buna ek olarak, uyuşturucu pazarında birçok dindar uyuşturucu satıcıları da bulunmaktadır. Bu anlamda Hirschi (1969)'nin "Sosyal Bağ Teorisinde" iddia ettiği ve bazı suç teorilerinin doğruladığı bireyin inancının azalmasıyla suç işleme olasılığının arttığı savı da araştırma çerçevesindeki

uyuşturucu satıcıları için doğrulanmamıştır. Buna karşın, araştırmamız Kenevir'in (2015)" Suç, Sosyal Sapma ve Din: Suça Karışan Kadınların Dini Bağlılık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırması"nda, kadın mahkûmların dini inanç, tutum ve davranış düzeyleri ile suça karışmamış bireylerin dini inanç, tutum ve davranış düzeyleri arasında fark olmadığı görüşünü desteklemektedir.

Medyanın Uyuşturucu Satıcıları Üzerindeki Etkisi

Bu araştırmada medya ile uyuşturucu ticareti arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi uyuşturucu ticareti organize bir suçtur. Bu organize yapı temelde karşılıklı güven ve iyi ilişkilere dayanmaktadır. Böyle bir ortamda bir bireyin medyadan etkilenerek uyuşturucu pazarını hiç bilmeyerek, kimseyi tanımayarak bu kapalı gruba girme ve bu ticareti yapma olasılığı oldukça düşüktür.

Genel kanının aksine, medyanın uyuşturucu satıcılarının suçlu olma davranışları üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Satıcılar günlük hayatta zaten uyuşturucu ticaretinde bulunan kişileri çevrelerinde görmekte ve bazılarını rol model almaktadırlar. Bu bağlamda medyanın rol model olma ve özendirme etkisine gerek duyulmamaktadır.

Uyuşturucu Satıcılarının Uyuşturucu Ticaretine Olan Bakış Açıları

Uyuşturucu satıcıları uyuşturucu madde konusunda oldukça olumsuz bakış açısına sahiptirler. Toplumdaki genel kanının aksine, uyuşturucu satıcıları da toplumdaki diğer bireyler gibi uyuşturucu maddenin olumsuz özelliklerinin farkındadırlar. Buna rağmen uyuşturucu ticareti içerisinde bulunabilmelerinin iki nedeni bulunmaktadır: Birincisi, kendi sosyal grupları içerisinde hakim olan para ve prestij sahibi olma arzusu toplumun genelinde hakim olan normların önüne geçmektedir. İkinci neden ise uyuşturucu satıcıları nötrleştirme tekniklerini bir strateji olarak uyuşturucu ticareti içinde bulunmalarını haklı çıkarmak ve vicdanlarını susturmak için kullanmaktadırlar.

Uyuşturucu satıcılarının bakış açısından uyuşturucu satıcılarının en önemli özelliği hedonistik yaşama olan düşkünlükleridir. Uyuşturucu satıcılarının birçoğunda görülen bu özellik, fazla çaba göstermeden gösterişli ve rahat bir yaşam arzusu bireyleri uyuşturucu ticaretinden kazanılan kolay ve hızlı paraya yönlendirmektedir. Ancak birçoğu için bu rahat yaşam bir yandan kazanılan paranın haydan gelip huya gitmesinden dolayı diğer yandan da yakalanma durumlarından dolayı kısa süreli ve geçici bir dönemdir.

Uyuşturucu maddelerin yasallaşması konusuna satıcılar ticari anlamda yaklaşmaktadırlar. Uyuşturucu satıcıları, uyuşturucu maddelerin yasak olmasından dolayı

yüksek paralarla ticaretinin yapılabildiğini iddia etmektedirler. Bu nedenle, yasallaşması durumunda fiyatların düşeceğini hatta ticaretinin de oldukça azalacağını savunurlar. Bu işin ticaretini yapan uyuşturucu satıcıları için bu olumsuz ve istenmeyen bir durumdur.

Bunun yanı sıra, uyuşturucu satıcıları yasallaşma ile birlikte bağımlı kişilerin uyuşturucu ticaretine madde bulmak için girmelerine gerek kalmayacağını ve yasakçılığın yarattığı uyuşturucu maddelerine olan merak duygusunun ortadan kalkabileceğini ifade etmektedirler. Ancak satıcıların birçoğu da olumsuz özelliklerinden dolayı uyuşturucu maddelerin yasallaşma gibi bir ihtimalinin olmadığı konusunda hemfikirlerdir.

Uyuşturucu satıcılarının madde kullanım alışkanlıkları uyuşturucu ticaretinde buldukları statüye göre farklılıklar göstermektedir. Üst düzeyde olan uyuşturucu kaçakçıları ve üreticileri uyuşturucu maddeleri hemen hemen hiç kullanmaz iken, daha alt seviyede olan uyuşturucu satıcıları arasında uyuşturucu madde özellikle de esrar madde kullanımı yaygındır. Üst seviyede olan kaçakçıların uyuşturucu kullanması milyon dolarların söz konusu olduğu uyuşturucu pazarında bağımlı olan bir kişiye güvenilmeyeceğinden dolayı “kariyerinin” bitmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle de üst düzeydeki satıcılar için uyuşturucu madde kullanımı uzak durulması gereken bir konudur. Alt düzeydeki satıcılar için böyle bir durum söz konusu değildir.

Uyuşturucu Satıcılarının Suçlu Olma Süreçleri

Uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçleri sadece sosyal yapı ya da sosyal süreç üzerinden anlatılamayacak kadar kapsamlı bir konudur. Konuya sadece bir yönden bakmak resmin bütünü görmeyi engellemektedir. Bu bağlamda Diyarbakır'daki uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçleri yapısal, süreçsel ve tarihsel olarak bir bütün şeklinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçlerini yapısal olarak bölgenin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve eğitim özelliklerinin yetersizliği, işsizlik ve terör; süreçsel olarak bireylerin satıcılar ile olan yakın teması ve sosyal etkileşimi; tarihsel olarak bölgenin kaçakçılık geçmişi gibi konular bir bütün olarak açıklamaktadır. Bu araştırma bütün bu özelliklerin bir araya gelerek bölgedeki bireylerin habituslarını yani yatkınlıklarını oluşturarak bireylerin suçlu olma süreçlerini kolaylaştırdığını göstermektedir.

Bu araştırma Adler ve Adler (1980)'in, Sales ve Murphy (2008)'nin, Bucerius (2014)'in çalışmalarının sosyal yapı ve Duck (2016)'in sosyal etkileşim çerçevesinde suçlu olma süreçlerini açıklamasını desteklemekle birlikte literatürde yapılan çalışmalarda tarihsel yönün eksik olduğuna dikkat çekmektedir.

Suçluların suçlu olma süreçleri kadar suçlu olma nedenleri de önemlidir. Uyuşturucu satıcılarının uyuşturucu ticaretine girmelerinde üç etken söz konusudur. Birinci etken,

bireylerin ekonomik sıkıntılarında dolayı uyuşturucu ticaretinden sağlanan hızlı ve kolay paranın cazibesine kapılmalarıdır. Profesyonel satıcılar zaten bu işi meslek haline getirdikleri için uyuşturucu ticaretinden elde edilen yüksek meblağlardaki paralardan vazgeçmek kolayca mümkün olmamaktadır. Acemiler ise içinde buldukları ekonomik problemlerini uyuşturucu ticaretinden elde edecekleri hızlı parayla düzeltereklerini umarak bu işe girmektedirler. İkinci etken, suçluların genellikle zengin ve gösterişli bir yaşam şekli olan hedonistik yaşam şekline düşkünlükleridir. Suçlular arzuladıkları yaşam şekline ancak hızlı ve kolay para ile ulaşabileceklerini bildikleri için uyuşturucu ticaretine yönelmektedirler. Üçüncü etken ise suçluların suç işlemekten duyduğu haz duygusudur. Suçlular ilk kez suç işlediklerinde bir haz duyacaklarından habersizdirler. Dolayısıyla bu etken daha çok suçluların uyuşturucu ticaretine devam etme nedenlerinden biridir.

Uyuşturucu satıcılarının suçlu olma süreçleri incelendiğinde uyuşturucu satıcılarının klasik suçlu profiline uymadığı görülmektedir. Uyuşturucu satıcılarının birçoğunun uyuşturucu ticareti dışında herhangi bir suçu bulunmamaktadır. Profesyonel uyuşturucu satıcıları uyuşturucu ticaretini para kazanmak amacıyla yapılan bir çeşit ticari faaliyet olarak görmektedirler. Acemi uyuşturucu satıcıları ise anlık bir ekonomik sıkıntıdan dolayı girdikleri uyuşturucu ticaretinde suça ve sınıf-altı suç gruplarına yabancıdırlar. Bu bağlamda her iki grup diğer suç davranışlarına yönelme ihtimalleri düşüktür.

Uyuşturucu Ticaretine Ait Kurallar

Her sosyal grupta olduğu gibi uyuşturucu satıcıları da kendi aralarında belli başlı toplumsal kurallara tabidirler. Bu kurallar; adam sarrafı olmak, güvenilir olmak ve güvenilir insanlarla çalışmak, ihanetin affedilmemesi, ağzının sıkı olması, uyuşturucu madde kullanmamak, paravan olarak yasal bir iş kurmak ile yasal bir çevrenin olması ve birbirleriyle şifreli konuşmak gibi davranışları kapsamaktadır.

Uyuşturucu satıcılarının kendi aralarında uyguladıkları birçok toplumsal kural, güvenilir olmak ve güvenilir insanlarla çalışmak, adam sarrafı olmak gibi özellikler yasal ticarete de geçerli olan toplumsal kurallardan bazılarıdır. Bu yönden uyuşturucu ticareti sadece suçlu grupların değil, ticari faaliyetler gösteren sosyal grupların da özelliklerini taşımaktadır.

Uyuşturucu ticaretinde geçmişten günümüze geçerliliğini koruyan bu yazılı olmayan toplumsal kurallar nesilden nesile aktarılmaktadır. Ancak teknolojik gelişmelerle birlikte telefon dinlenmelerinin artması ile bazı kurallar, şifreli konuşmak gibi, geçerliliğini yitirmektedir. Zaman içerisinde geçerliliğini yitiren eski toplumsal kurallar yerine yenilerini bırakmaktadırlar.

Uyuşturucu Ticaretinde Diyarbakır'ın ve Diyarbakırlı Olmanın Etkisi

Tarihsel süreç içerisinde Diyarbakır ilinin ve özellikle Lice ilçesinin uyuşturucu ticaretinde önemli bir yeri bulunmaktadır. 1979'da gerçekleşen İran Devrimi ile ilgili gelişmeler bir domino etkisi yaratarak Diyarbakır ve çevresinin uyuşturucu ticaretindeki rolünü belirlemiştir. Bunun yanı sıra Diyarbakır'ın belli özellikleri bu rolün oluşmasında ve gelişmesinde etkili olmuştur.

Diyarbakır'ın sosyo-ekonomik yapısı, uyuşturucu ticaretinin sosyal öğrenme ve taklit yoluyla benimsenmesi, uyuşturucu suçlarının meslek haline getirilmesi, bireylerin devlete karşı siyasi duruşu ve damgalanma süreci bu bölge halkının uyuşturucu ticaretinde faal olarak yer almasını etkilemektedir. Diyarbakır'ın bu özellikleri bir bütün olarak bu bölgede yaşayan halkın habituslarını oluşturur.

Her ne kadar bireylerin tercih hakkı bulunsa bile habitusları ve buldukları alan bireylerin davranışlarını gerçekleştirmelerinde birer güç alanıdır. Bu çalışmada da görüldüğü üzere habitusları ve alanları uyuşturucu satıcıları üzerinde oldukça etkilidir. Uyuşturucu satıcılarının Diyarbakırlı olmalarından dolayı uyuşturucu ticaretine girme olasılıkları yüksek görülmektedir. Araştırma içerisindeki uyuşturucu satıcılarının farklı bir habitusla ve farklı bir alanda bulunmaları durumunda suçluluk durumlarının da değişebileceği düşünülmektedir.

Uyuşturucu Satıcılarının Mevcut Durumları ile İlgili Değerlendirmeleri

Uyuşturucu satıcılarının buldukları durum ile ilgili düşünceleri cezaların caydırıcılığı ve gelecekte suçun tekrür etmesi ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bu çalışmada katılımcıların birçoğu (%90) buldukları durumdan dolayı büyük bir pişmanlık duymaktadırlar. Sadece bir kısmı (%10) uyuşturucu suçlarını bir tür ticaret yani iş alanı olarak görmekte ve herhangi bir pişmanlık duymamaktadırlar.

Ancak bireylerin aldıkları hapis cezalarından dolayı duydukları yoğun pişmanlık duygusu suçun tekrür etmesini tek başına engelleyici bir güce sahip değildir. Eski hükümlülerin tahliye sonrası yaşadıkları "uyuşturucu satıcısı" kimliklerinden dolayı damgalanma süreci yasal bir iş bulmalarını zorlaştırmakta hatta imkansızlaştırmaktadır. Zaten ekonomik zorluklardan dolayı bu suçları işleyen bireylerin tahliye olduktan sonra ekonomik sıkıntılara ek olarak suçlu kimliği ile damgalanmaları buldukları durumu daha kötü bir duruma getirmektedir. Bu süreç içerisinde cezaların caydırıcılığı ve ekonomik sıkıntılar arasında kalan eski hükümlüler buldukları mevcut duruma göre suçun tekrürü ya da ekonomik zorluklar arasında seçim yapmak durumunda kalmaktadırlar.

Birçok eski hükümlü uyuşturucu satıcısında görülen yeterince ekonomik kazanç sağlamadan yakalanmış olmanın verdiği kızgınlık duygusu, tekrar uyuşturucu pazarına dönme ihtimallerini de kuvvetlendirmektedir. Bu bağlamda eski hükümlü uyuşturucu satıcılarının mevcut ekonomik durumlarının kötü olması ve başka bir seçeneklerinin olmaması durumunda uyuşturucu pazarı deneyimleriyle birlikte uyuşturucu suçunu tekrarlama olasılıklarının yüksek olduğu görülmektedir.

Uyuşturucu Satıcılarının Gelecek Planları

Uyuşturucu satıcılarının mevcut durumları ile ilgili değerlendirmeleri ile birlikte gelecek planları da gelecekte uyuşturucu suçlarını tekrarlama olasılıklarını göstermesi yönünden önemli bir değişkendir. Cezaevinden tahliye olduktan sonra bireylerin gelecek planları yapabilmeleri ve geleceğe umutla bakmaları suçun tekerrür etmesini önleyici bir özelliğe sahiptir.

Araştırmada uyuşturucu satıcılarının birçoğu geleceğe dair plan yapamamakta ve geleceğe umutla bakmamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri uyuşturucu satıcılarının ekonomik düzeylerinin düşük olmasıdır. Belli bir ekonomik birikimlerinin olmaması ve herhangi bir alanda kalifiye olmamalarından dolayı bireyler geleceklerini belirsiz olarak görmektedirler.

Diğer yandan bazı satıcıların orta yaş ve üstü olmaları geleceğe dair olumlu bir bakış açısı geliştirmelerini engellemektedir. Orta yaş ve üstünde olan uyuşturucu satıcıları kendilerini gelecek planı yapmak için yaşlı olarak görmektedirler. Bu nedenle yasal bir işe yönelmeyi bir tür zaman kaybı olarak değerlendirmektedirler.

Uyuşturucu satıcılarının “uyuşturucu satıcısı” ve “eski hükümlü” olmalarından dolayı toplumda damgalanmaları kendilerine yasal bir gelecek hazırlamalarında olumsuz etki yaratmaktadır. Toplumda uyuşturucu satıcısı olarak damgalanan bireyler yasal bir iş bulmakta ve yeni bir yaşam kurmakta daha önce de değindiğimiz gibi zorlanmaktadırlar. Bu nedenlerle eski hükümlü uyuşturucu satıcılarının birçoğunun geleceğe dair olumlu bir bakış açısı bulunmamaktadır.

Öneriler

Çalışma sonucu elde edilen bulgular ışığında geliştirilen öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Uyuşturucu suçlarının sadece ağır cezalarla önlenebileceği düşüncesinden vazgeçilmelidir. Uyuşturucu suçları altında yatan nedenler sosyolojik olarak analiz

edilerek cezai işlemlerin yanı sıra sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel önlemler alınmalıdır.

- Suçluları uyuşturucu pazarına iten nedenlerin başında ekonomik problemler yer almaktadır. Diyarbakır bölgesinde otuz yıldır süren terör ve gerilimin neden olduğu yüksek işsizlik ve istihdam düşüklüğünü azaltacak ya da iyileştirecek ekonomik yatırımlar yapılması ivedikle gerekmektedir. Böylelikle bireyler ortaya çıkan maddi sıkıntılarını yasal yollardan çözebilmelilerdir.
- Terör nedeniyle kırsal bölgelerde uygulanan yayla yasaklarına alternatif bir çözüm bulunmalıdır. Köyden kente göç eden çiftçiler şehirde kalifiyesiz eleman durumuna düşmüşlerdir. Bu bölgede çiftçilikle geçinen halkın tekrar tarım ve hayvancılık yapabilmesi için kırsal bölgelerde şartların iyi hale getirilmesi gerekmektedir. Böylelikle bölgedeki halkın bir kısmının işsizlik problemi çözülecektir.
- Bireylerin uyuşturucu ticaretine girmelerini önlemek amacıyla çeşitli uygulamalar ve suç politikaları geliştirilmelidir. Bu uygulamalarda amaç bireyleri cezalandırmak değil, uyuşturucu pazarından korumak olmalıdır.
- Bu alanda yapılacak uygulamalar ve politikalar üç aşama için hazırlanmalıdır: 1. Daha önce uyuşturucu suçu işlememiş bireylerin uyuşturucu pazarından korunması. 2. Hapishanede uyuşturucu suçlularının rehabilitesi ve tahliye sonrası tekrar uyuşturucu pazarına dönmemesi için cezaevi sürecinde meslek edindirme. 3. Hapishaneden tahliye olan uyuşturucu suçlularının meslek edindirilmesi ve suçun tekerrür etmemesi için eski hükümlülerin uyuşturucu pazarından korunması.
- Uyuşturucu suçlularının eğitim seviyesinin düşüklüğü göz önünde bulundurularak bölgede eğitim seviyesinin ve kültürel sermayenin artırılması gerekmektedir.
- Eğitim kurumlarında öğrenciler uyuşturucu madde konusunda bilgilendirmelidir.
- Suç alanında çalışan akademisyenler, çalışmalarında elde ettikleri bilgiler ile narkotik ve emniyet çalışanları bilgilendirmelidirler. Bu bağlamda, emniyet güçleri suç alanında yapılan bilimsel çalışmaları takip etmeli ve çalışmalarını bu doğrultuda sürdürmelidirler.

Gelecek Çalışmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışmada suçlu olma süreci sadece erkek uyuşturucu satıcıları tarafından incelenmiş, kadın uyuşturucu satıcılarının görüşleri bu konuda ele alınmamıştır. Bu anlamda, ileride bu konu ile ilgili yapılacak çalışmalarda erkek uyuşturucu satıcılarının yanı sıra kadın uyuşturucu satıcılarının bakış açısının da dâhil edilebileceği geniş bir örneklem ile konunun farklı açılardan değerlendirilmesi sağlanabilir.

Diğer yandan, araştırma çerçevesinde uyuşturucu ticareti ile ilgili değişkenler analiz edilirken doğal olarak belli bir sınır çizilmiştir. Uyuşturucu ticareti ile PKK arasında bulunan ekonomik ilişki bu araştırmanın sınırlarını aştığı için analiz içerisinde yer almamıştır. Dolayısıyla başka bir çalışmada bu konunun kapsamlı olarak araştırılması ve önemli bulgulara ulaşılması fayda sağlayabilir.

Çalışmanın bulguları, suçlular ve suçlu olma süreci ile ilgili bilgiler içermektedir. Bu bağlamda, bu bilgiler suçlularla ilgili politikalar ve uygulamalar geliştirmede neler yapılabileceğine dair katkılar sunabilir. Böylelikle bireylerin suçlu olma süreçleri için önleyici suç politikaları geliştirilebilir.

Son olarak, uyuşturucu ticareti gibi riskli ve tehlikeli suç alanlarında araştırma yapacakların katılımcılar ile öncelikle güven ilişkisi oluşturması gerekmektedir. Araştırmacıların bu güven ilişkisini katılımcıların güvendiği ve tanıdığı bir aracı ile gerçekleştirilmesi seçilebilecek en uygun yoldur. Katılımcılarla kurulan güven ilişkisi araştırmayı olumlu etkilemektedir.

KAYNAKÇA

- [1]. Abrahamson, M. (1990). *İşlevselcilik*. (Çev. N. Çelebi) Konya: Sebat Yayınevi.
- [2]. Adler, P. A. & Adler P. (1980). The irony of secrecy in the drug world. *Urban Life*, 8 (4), 447-465.
- [3]. Adler, P. A. (1985). *Wheeling and dealing: An ethnography of an upper-level dealing and smuggling community*. New York: Colombia University Press.
- [4]. Agnew, R. (2005). *Why do criminals offend? A general theory of crime*. Los Angeles: Roxbury Publishing.
- [5]. Adler, F., Mueller, G. & Laufer, W. S. (1991). *Criminology*. Belmont: Wodsworth Press.
- [6]. Akers, R. (2003). A Social Learning Theory of Crime. In F. T. Cullen and R. Agnew(Eds.), *Criminology Theory: Past to Present- Essential Readings* (pp. 142-153). Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- [7]. Akgül, A. ve Irmak, F. (2016). Sosyal yapı teorileri. M. A. Sözer ve E. Balcıoğlu(Eds.), *Kriminoloji içinde* (ss. 73-88). Ankara: Nobel Yayınevi.
- [8]. Akgül, A. ve Kaptı, A. (2010). Türkiye'nin Uyuşturucu ile Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi. Süleyman Özeren, M. Alper Sözer ve O. Ömer Demir (Eds). *Yerelden küresele sınıraşan suçlar içinde*, Ankara: UTSAM Yayınevi.
- [9]. Altunışık, R., Coşkun, R. ve Yıldırım, E. (2004). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri- SPSS uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- [10]. Anderson, E. (1999). *The code of the street: Decency, violence, and the moral life of the inner city*. New York: W.W. Norton.
- [11]. Andreasson, S., Allebeck, P., Engstrom, A. & Rydberg, U. (1987). Cannabis and schizophrenia. A longitudinal study of Swedish conscripts. *Journal of Lancet*, 1483-1486.
- [12]. Arlı, A. (2007). Klasik sosyolojide derin revizyon: Pierre Bourdieu sosyolojisi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Eds.), *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde*(ss. 130-160). İstanbul: İletişim Yayınları.
- [13]. Becker, H. (1953). Becoming a marihuanna user. *The American Journal of Sociology*, 59 (3), 235-242.
- [14]. Becker, H. (2013). *Hariciler (Outsiders) - Bir sapkınlık sosyolojisi çalışması*. (Çev. Ş. Geniş ve L. Ünsaldı.) Ankara: Heretik Yayıncılık (Özgün çalışma 1963).
- [15]. Birleşmiş Milletler (1988). Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Viyana Konvansiyonu). 05. 01. 2018 tarihinde <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- [16]. Bourdieu, P. (1962). *The Algerians (Cezayirliler)*. Boston: Beacon Press.

- [17]. Bourdieu, P. (1965). *Un art moyen: Essai sur les usages sociaux de la photographie (Bir Ortalama Sanat: Fotoğrafın Toplumsal Kullanımı Üzerine Bir Deneme)*. Paris: Minuit.
- [18]. Bourdieu, P. (1966). Champ intellectuel et project créateur (Entelektüel Alan ve Yaratıcı Proje). *Les Temps Modernes*, 246, 865-906.
- [19]. Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press (Özgün çalışma 1972).
- [20]. Bourdieu, P. (2015). *Ayrim: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. (Çev. D. F. Şannan ve A. G. Berkurt). Ankara: Heretik Yayınevi (Özgün çalışma 1979).
- [21]. Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford: Stanford University Press.
- [22]. Bourdieu, P. (1983). *The field of cultural production, or the economic world reversed*. New York: Columbia University Press.
- [23]. Bourdieu, P. (1984). *Questions de sociologie*. Paris: Minuit.
- [24]. Bourdieu, P.(1986). The forms of capital. J.G. Richardson (Eds.), In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258), New York: Greenwood Press.
- [25]. Bourdieu, P. (1995). *Pratik nedenler: Eylem kuramı üzerine*. (Çev. H. Tufan). İstanbul: Kesit Yayınevi.
- [26]. Bourdieu, P. (1997). *Televizyon üzerine*. (Çev. T. Ilgaz) İstanbul: Yapı Kredi Yayınevi.
- [27]. Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayınevi (Özgün çalışma 1998).
- [28]. Bourdieu, P. (2002). On marriage strategies. *Population and development review*, 28 (3), 549-558.
- [29]. Bourdieu, P. (2006). *Sanatın kuralları: Yazınsal alanın oluşumu ve yapısı*. İstanbul: İletişim Yayınevi (Özgün çalışma 1992).
- [30]. Bourdieu, P., Darbel, J., Rivet, R. & Seibel, C. (1963). *Travail et travaielleurs en Algérie (Cezayir'de Emek ve İşçiler)*. Paris: Mouton.
- [31]. Bourdieu, P. & Passeron, J. (2014). *Varisler: Öğrenciler ve kültür*. (Çev. L. Ünsaldı ve A. Sümer). Ankara: Heretik Yayınevi (Özgün çalışma 1964).
- [32]. Bourdieu, P. & Sayad, A. (1964). *Le deracinement: La crise de l'Agriculture traditionnelle en Algérie (Köksüzleşme: Cezayir'de geleneksel tarımın krizi)*. Paris: Editions de Minuit.
- [33]. Bourdieu, P. & Darbel, A. (2011). *Sanat sevdası: Avrupa sanat müzeleri ve ziyaretçi kitlesi*. (Çev. S. Canpolat). İstanbul: Metis Yayınevi (Özgün çalışma 1966).
- [34]. Bourdieu, P., Chamboredon, J. & Passeron, J. (1968). *Le metier de sociologue: Préalables épistemologiques (Sosyolog mesleği: Epistemolojik önceller)*. Paris: Mouton.
- [35]. Bourdieu, P. & Passeron, J. (1970). *Yeniden üretim: Eğitim sistemine ilişkin bir teorinin ilkeleri*. (Çev. L. Ünsaldı, A. Sümer ve Ö. Akkaya). Ankara: Heretik Yayınevi.
- [36]. Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

- [37]. Bourdieu, P., Wacquant, L. & Farage, S. (1994). Rethinking the state: Genesis and structure of the bureaucratic field. *Sociological Theory*, 12 (1), 1-18.
- [38]. Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. (Çev. N. Ökten). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- [39]. Bourgois, P. (1995). *In search of respect: Selling crack in El Barrio*. New York: Cambridge University Press.
- [40]. Bowden, M. (2014). *Crime, disorder and symbolic violence: Governing the urban periphery*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- [41]. Bucerius, M. S. (2007). What else should I do? Cultural influences on the drug trade of migrants in Germany. *Journal of Drug Issues*, 673-697.
- [42]. Bucerius, S. (2014). *Unwanted: Muslim immigrants, dignity and drug dealing*. New York: Oxford University Press.
- [43]. Burkay, S. (2008). Teorik çerçevede suç. *Ethos: Felsefe ve toplumsal bilimlerde diyaloglar*, 2 (4), 1-15.
- [44]. Cagaptay, S. (2006). How can Europe address its PKK problem?. *Transatlantic Institute*, No:9.
- [45]. Calhoun, C., Gerteis, J & Moody, J. (2007). *Classical sociological theory*. USA: Blackwell Press.
- [46]. Cezaevleri alarm veriyor: Son 10 yılda tutuklu ve hükümlü sayısı 117,7 arttı. 06.12. 2016 tarihinde www.cumhuriyet.com.tr adresinden alınmıştır.
- [47]. Chan, JBL. (2003). *Fair cop: Learning the art of policing*. Toronto: University of Toronto Press.
- [48]. Cloward, R. A. & Lloyd, E. O. (1960). *Delinquency and opportunity: A theory of delinquent gangs*. Glencoe, IL: Free Press.
- [49]. Cohen, A. (1955). *Delinquent boys: The culture of gang*. Free Press. Coleman, J. W. (1998). *In Social Problems*. New York: The Leigh Press.
- [50]. Conklin, J. (1989). *Criminology*. New York: Macmillan.
- [51]. Creswell, J. W. (1994). *Research design qualitative and quantitative approaches*. CA: Thousands Oaks.
- [52]. Curtis, G & Karacan, T. (2002). The nexus among terrorists, Narcotics traffickers, weapons proliferators and organized crime networks in Western Europe, A study prepared by the Federal Research Division, Library of Congress.
- [53]. Çakmak, D., Balkan, R. ve Tüz, C. (2004). *Esrar etkileri ve bağımlılığı*. İstanbul.
- [54]. Çalı, H. (2012). Türkiye’de kentsel mekânda mağdursuz suç örneği olarak uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 37-56.

- [55]. Decker, S. & Chapman, M. (2008). *Drug smugglers on drug smuggling: Lessons from the inside*. Philadelphia: Temple University Press.
- [56]. Demirbaş, T. (2005). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- [57]. Denton, B. & O'Malley, P. (1999). Gender, trust and business: Women drug dealers in the illicit economy. *The British Journal of Criminology*, 39 (4), 513-530.
- [58]. Desroches, F. (2007). Research on upper level drug trafficking: A review. *Journal of Drug Issues*, 37, 827- 844.
- [59]. Devamoğlu, S. (2008). *Sosyal sermaye kuramı açısından Türkiye'de demokrasi kültürü üzerine bir değerlendirme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- [60]. Diyarbakır işsizlik şampiyonu oldu. 07.02.2018 tarihinde www.diyarbakirgazete.com adresinden alınmıştır.
- [61]. Dolu, O. (2015). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Ankara: Global Politika ve Strateji Yayınevi.
- [62]. Dönmez, M. (2016). Türkiye'de uyuşturucu satıcılarının genel profili. *Güvenlik ve Toplum Dergisi*, 1 (1), 72-87.
- [63]. Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım Yayınevi.
- [64]. Duck, W. (2016). Becoming a drug dealer: Local interaction orders and criminal careers. *Critical Sociology*. 42 (7-8), 1069-1085.
- [65]. Durkheim, E. (2011). *İntihar*. (Çev. Ö. Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınevi.
- [66]. Durkheim, E. (2012). *Sosyolojik yöntemin kuralları*. (Çev. C. B. Akal). Ankara: Dost Kitabevi Yayınevi.
- [67]. EGM (1994). *Uyuşturucu madde olayları genel değerlendirilmesi*. Ankara: EGM Yayınevi.
- [68]. EGM (2013). *Uyuşturucu madde olayları genel değerlendirilmesi*. Ankara: EGM Yayınevi.
- [69]. Ekrem, F. (1955). *Adalet psikolojisi, suçlu psikolojisi-Usul psikolojisi-Maphusun psikolojisi* (2. bs). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınevi.
- [70]. EMCDDA (2012). *Cannabis production and markets in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- [71]. EMCDDA (2014). *European drug report 2017- Trends and developments*. Lisbon: Publications Office of the European Union.
- [72]. EMCDDA (2016). *EU drug market reports, In-depth analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- [73]. EMCDDA (2017a). *Avrupa uyuşturucu raporu- Trenler ve gelişmeler*. Lüksemburg: Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Bürosu.
- [74]. EMCDDA (2017b). *Turkey: Country drug report 2017*. Lisbon: Publications Office of the European Union.

- [75]. Erdinç, C. (2012). *Türkiye'nin uyuşturucu tarihi, devlet eroini kendi üretti*. Röportaj: Behice Tezçakar, Atlas Tarihi, Sayı: 12, İstanbul: Doğan Burda Yayınları.
- [76]. Erjem, Y. (2016). Beyaz yaka suçları. M. A. Sözer ve E. Balcıoğlu(Eds.), *Kriminoloji* (ss. 248-260). Ankara: Nobel Yayınevi.
- [77]. Farrington, D. P. (1991). Childhood sggresion and adult violence: Early precursors and later outcomes. O. J. Pepler and K.H. Rubin (Eds). *The Development and Treatmet of Childhood Agression. NJ: Erlbaum.*
- [78]. Fleetwood, J. (2014). Keeping out of trouble: Female crack cocaine dealers in England. *European Journal of Criminology. 11 (1)*, 91-109.
- [79]. Garfinkel, H. (1967). *Studies in ethnomethodology*. New Jersey: Prentice Hall.
- [80]. Gökçegöz, F. ve Usta, E. (2012). Uyuşturucu maddenin arz boyutu. *TUBİM 2012 Uyuşturucu Raporu*,ss.144-154. 05.01.2018. tarihinde http://www.tubim.gov.tr/dosyalar/raporlar/Tubim_Raporu_2012.Pdf adresinden alınmıştır.
- [81]. Göker, E. (2007). Ekonomik indirgemeci mi dediniz?. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tathıcan(Eds.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi İçinde* (ss. 277-302). İstanbul: İletişim Yayınları.
- [82]. Grundetjern, H. & Sveinung, S. (2012). Dealing with a gendered economy: Female drug dealers and street capital. *European Journal of Criminology. 9(6)*, 621– 635.
- [83]. Günal, H.Y. (1976). *Uyuşturucu madde suçları*. Ankara: Kazancı Yayınevi.
- [84]. Hagan, J. (1985). *Modern criminology: Crime, criminal behavior and its control*. McGraw-Hill
- [85]. Hall, W., Renström, M. & Poznyak, V. (2016). *The health and social effects of nonmedical cannabis use*. Geneva: World Health Organization.
- [86]. Haynie, D. L. (2002). Friendship networks and delinquency: The relative nature of peer delinquency. *Journal of Quantitative Criminology, 18(2)*, 99–134.
- [87]. Hirsch, T. (1969). *Causes of deliquency*. Los Angeles: University of California Press.
- [88]. Hirschi, T. & Gottfredson, M. (1990). *A general theory of crime*. Stanford: Stanford University Press.
- [89]. İçişleri Bakanlığı (2010). *Bağımlılık yapıcı maddeler ve bağımlılıkla mücadelede ulusal politika ve strateji belgesinin uygulanması için eylem planı 2010-2012*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 5.
- [90]. İçli, T. G. (1984). Uyuşturucu madde bağımlıları ile sosyolojik bir çalışma, *H.Ü Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2 (2)*, 77-87.
- [91]. İçli, T. G. (1985). Uyuşturucu madde suçlarında bazı sosyal faktörler. *H.Ü Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3 (2)*, 115-127.
- [92]. Jacinto, C., Duterte M., Sales, P. & Murphy, S. (2008). I am not a real dealer: The identity process of ecstasy sellers. *The Journal of Drug Issues, 419-444*.

- [93]. Jacques, S. & Allen, A. (2014). Bentham's sanction typology and restrictive deterrence: A study of young, suburban, middle-class drug dealers. *Journal of Drug Issues*, 44 (2), 212-230.
- [94]. Jacques, S. & Bernasco, W. (2015). Where do dealers solicit customers and sell them drugs? A micro-level multiple method study. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 31 (4), 376-408.
- [95]. Jacques, S. & Wright, R. (2015). *Code of the suburb: Inside the world of youngm middle-class drug dealers*. Chicago: The University of Chicago Press.
- [96]. Jourdain, A. & Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu'nun kuramı ve sosyolojik kullanımları*. (Çev. Ö. Elitez). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- [97]. Karakaya, M. (2013). Erzurum'daki uyuşturucu ticaretinin analizi: Suç şüphelileri, suç yapıları ve suç olayları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (33), 557-569.
- [98]. Kaya, A. (2005). *Din sosyolojisi bağlamında Fransız sosyolog Pierre Bourdieu-Klasik Sosyoloji ilişkisi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- [99]. Kenevir, F. (2015). Suç, sosyal sapma ve din: Suça karışan kadınların dini bağlılık düzeyleri üzerine bir araştırma. *Dini Araştırmalar*, Ocak- Haziran, 18 (46), 233-249.
- [100]. Kızmaz, Z. ve Çevik, M. (2016). Madde bağımlılığıyla mücadelede inanç odaklı yaklaşım: Kardelen rehabilitasyon merkezi örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), 313-335.
- [101]. Kızmaz, Z. (2005). Din ve suçluluk: Suç teorileri açısından kuramsal bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 189-215.
- [102]. Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, 29 (2), 149-174.
- [103]. Kızmaz, Z. (2004). Öğrenim düzeyi ve suç: Suç-Okul ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 291-319.
- [104]. Kramer, J. C. (1969). Introduction to amphetamine abuse. *Journal of Psychedelic Drugs*, 2 (2), 8-13.
- [105]. Koçak, N. (2016). Uyuşturucu maddeler, alkol ve suç. M. A. Sözer ve E. Balcıoğlu (Eds.), *Kriminoloji içinde*(ss. 327-345). Ankara: Nobel Yayınevi.
- [106]. KOM (2007). *2006 yıllık raporu*. Ankara: EGM KOM Daire Başkanlığı Yayınları.
- [107]. KOM (2011). *Kokain*. Ankara: EGM KOM Daire Başkanlığı Yayınları.
- [108]. Köknel, Ö. (1972). The social aspects of drug addiction in Turkey. *Cento Seminar on Public Health and Medical Problems Involvede in Narcotics Drug Addiction*, Central Treaty Organization, Tehran, 29-46.
- [109]. Kurt, Ş. (1992). *Uygulamada uyuşturucu madde suçları ve ilgili mevzuat*. İstanbul: Kazancı Yayınevi.

- [110]. Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- [111]. Lalander, P. (2008). The role of ethnicity in a local drug dealer network. *Journal of Scandinavian Studies In Criminology and Crime*, 9 (1), 65-84.
- [112]. Lea, J. & Young, J. (1984). *What is to be done about law and order - Crisis in the eighties*. Harmondsworth: Penguin Press.
- [113]. Lemert, E. (1951). *Social pathology: A systematic approach to the theory of sociopathic behavior*. New York: McGraw- Hill Book Company.
- [114]. Nash, R. (1990). Bourdieu on education and social and cultural reproduction. *British Journal of Sociology of Education*, 11 (4). 431-447.
- [115]. MacCoun, R. & Reuter, P. (1992). Are the wages of sin \$ 30 an hour? Economic street-level drug dealing. *Crime & Delinquency*, 38 (4), 477-491.
- [116]. Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- [117]. Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- [118]. Matsueda, R. L. & Heimer, K. (1987). Race, family structure, and delinquency: A test of differential association and social control theories. *American Sociological Review*, 52(6), 826-840.
- [119]. Matza, D. & Skyze, G. (1957). The techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 667-669.
- [120]. Matza, D. & Skyze, G. (1962). Techniques of delinquency. M.E. Wolfgang, L. Savitz and N. Johnston(Eds.), In *The Sociology of Crime and Delinquency*. New York: John Wiley and Sons Inc.
- [121]. Matza, D. (1969). *Becoming deviant*. New Jersey: Prentice Hall.
- [122]. McLuhan, A. (2009). *Dealing drugs: Careers of involvement, subcultural life-worlds, and marketplace exchanges*, Unpublished master's thesis, University of Waterloo, Canada.
- [123]. McNeill, F., Burns, N., Halliday, S. et al. (2009). Risk, responsibility and reconfiguration: Penal adaptation and misadaptation. *Punishment & Society*, 11(4), 419-442.
- [124]. Merton, R. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3 (5), 672-682.
- [125]. Moyle, L. & Coomber, R. (2016). Bourdieu on supply: Utilizing the theory of practice to understand complexity and culpability in heroin and crack cocaine user-dealing. *European Journal of Criminology*, 14 (3), 309-328.
- [126]. Murray, G. (1984). The cannabis- cocaine connection: A comparative study of use and users. *Journal of Drug Issues*, Fall, 665-675.
- [127]. Murphy, S., Waldorf, D., & Reinman, C. (1990). Drifting into dealing: Becoming a cocaine seller. *Qualitative Sociology*, 13 (4), 321-343.

- [128]. Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar III. Cilt (5. Bs)*. İstanbul: Yayın Odası.
- [129]. NIDA (2017). *Marijuana- research report series*. 10.08.2017 tarihinde www.drugabuse.gov. adresinden alınmıştır.
- [130]. Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu maddeler ve bağımlılık*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- [131]. Ögel, K., Tamar, D., Evren, C. ve Sır, A. (1999). Madde kullanımı ve suç. *3P Dergisi*.
- [132]. Özden, S. Y. (2004). *Uyuşturucu madde bağımlılığı*. İstanbul: Şahsi Yayınevi.
- [133]. Park, R. & Burgess, E. (1925). *The city*. Heritage of sociology series. Chicago: The University of Chicago Press.
- [134]. Parker, H. (2000). How young Britons obtain their drugs: Drugs transactions at the point of consumption. M. Natarajan and M. Hough (Eds.), *Crime Prevention Studies: Vol. 11. In Illegal drug markets: From Research to Prevention Policy* (pp. 59-81). Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- [135]. Pearson, G. (1983). *Hooligan: A history of respectable fears*. London: Macmillan.
- [136]. Pedersen, W. (2009). Cannabis use: Subcultural oppositon or social marginality. *Acta Sociologica*, June, 52 (2), 135-48.
- [137]. Pınarcı, M. (2014). *Uyuşturucu sorunu ve mücadele politikası*. Ankara: Adalet Yayınları.
- [138]. Rebellon, C. J. (2006). Do adolescents engage in delinquency to attract the social attention of peers? An extension and longitudinal test of the social reinforcement hypothesis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 43(4), 387-411.
- [139]. Regoli, R. M. & John D. H. (1997). *Delinquency in society*. USA: McGraw-Hill.
- [140]. Robins, P. (2008). From the brink: Turkey's ambivalent approaches to the hard drug issues. *Middle East Journal*, 62 (4), 630-650.
- [141]. Romer, D., Jamieson, K. H. & Aday, S. (2003). Television news and the cultivation of fear of crime. *Journal of Communication*. 53 (1), 88-104.
- [142]. Saatçioğlu, Ö., Evren, E. C. ve Çakmak, D. (2003). 1998-2002 yılları arasında yatarak tedavi gören alkol ve madde kullanımı olan olguların değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 4, 109-117.
- [143]. Saka, R. (1948). *Uyuşturucu maddeler- Milli ve milletlerarası hukuki ve sosyal durum*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınevi.
- [144]. Sales, P. & Murphy, S. (2007). San Francisco's freelancing ecstasy dealers: Towards a sociological understanding of drug markets. *Journal of Drug Issues*, 37, 919-949.
- [145]. Sales, P., & Murphy, S. (2012). How do you get them to talk to you? Interviewing drug sellers in the San Francisco Bay area. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 453- 461.
- [146]. Sampson, R. J. & Laub, J. H. (1993). *Crime in the making pathways and turning points through life*. Cambridge: Harward University Press.

- [147]. Sandberg S. (2008). Black drug dealers in a white welfare state: Cannabis dealing and street capital in Norway. *British Journal of Criminology*, 48(5), 604–619.
- [148]. Sandberg, S. (2010). The sweet taste of sin- A Muslim drug dealer in a Nordic Welfare State. *Journal of Scandinavian Studies In Criminology and Crime Prevention*, 11, 103-118.
- [149]. Sandberg S. (2016). The importance of stories not told: Life-story, event-story and trope. *Crime, Media, Culture*, 12(2), 153–171.
- [150]. Sandberg, S. & Pedersen, W. (2011). *Street capital: Black cannabis dealers in a White Welfare State*. Bristol: The Policy Press.
- [151]. Sevil, H. T. (1998). *Uyusturucu bağımlılığı, tanımlar-sorunlar-çözümler*. Ankara: SABEV Yayınevi.
- [152]. Shaw, C.R. & McKay, H.D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: The University of Chicago Press.
- [153]. Shoemaker, D. (1990). Theories of delinquency. *Social justice*, 19(3), 143-145.
- [154]. Smith, A. (1988). Toplumsal Değişme Anlayışı. (Çev. Ü. Oskay). İzmir: Ege Üniversitesi Ed. Fak. Yayınevi.
- [155]. Stahl, A., Finnegan, T. & Kang, W. (2003). *Easy access to juvenile court statistics 1985-2000*. Washington D.C: Department of Justice.
- [156]. Stavrou, N. (1974). The politics of opium in Turkey. Luiz R. S. Simmons and Abdul A. Said(Eds.) In *Drugs, Politics and Diplomacy: The International Connection* (pp. 214-228). London: Sage Publication.
- [157]. Sutherland, E.H. (1939). *Principles of criminology*. Philadelphia: Lippincott Press.
- [158]. Sutherland, E. & Cressey, D. R. (1978). *Criminology*. 10th Edition. New York: J. P. Lippincott Company.
- [159]. Swartz, D. (2011). *Kültür ve iktidar, Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi*. (Çev. E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- [160]. Şuben, A. (2004). *01 Enjektör*. İstanbul: Ozan Yayınevi.
- [161]. Tannenbaum, F. (1938). *Crime and the community*. New York and London: Columbia University Press.
- [162]. Tarde, G. (1903). *The laws of imitation*. New York, NY: Henry Holt.
- [163]. Taş, K. ve Gürler, A. (2011). Din ve suç ilişkisi üzerine uygulamalı bir araştırma. *Journal of Islamic Research*, 22 (1), 12-25.
- [164]. Taşkın, A. ve Zengin, İ. (2004). *Ceza hukuku el kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- [165]. Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Önok, R. M., (2008). *5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na göre teorik ve pratik ceza özel hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- [166]. Timberlake, D. S. (2009). A comparison of drug use and dependence between blunt smokers and other cannabis users. *Subst Use Misuse*. 44 (3), 401-415.

- [167]. Toprak, S., Doğru A. Ö. ve Gümüş, B. (2010). Türkiye'de uyuşturucu madde suçları ve sosyo-demografik özellikleri. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 32, 22-24.
- [168]. TUBİM (2011a). *EMCDDA 2011 Ulusal Raporu(2010 Verileri): Türkiye- yeni gelişmeler, trendler, seçilmiş konular*. Reitox Ulusal Temas Noktası. 05.01.2018. tarihinde <http://www.narkotik.pol.tr/TUBIM/Documents/TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU%202011.pdf> adresinden alınmıştır.
- [169]. TUBİM (2011b). *Türkiye Uyuşturucu Raporu 2011*, Ankara: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi.
- [170]. TUBİM (2013). *Türkiye Uyuşturucu Raporu 2012*, Ankara: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi.
- [171]. TUBİM (2017). *Türkiye Uyuşturucu Raporu 2017*, Ankara: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi.
- [172]. Turhanoğlu, A. K. (2012). *Nitel ve nitel araştırmalarda kullanılan araştırma teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- [173]. TÜİK (2014). İşgücü istatistikleri. 05.03.2018. tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 adresinden alınmıştır.
- [174]. TÜİK(2017). Eğitim istatistikleri. 05.07.2018. tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> adresinden alınmıştır.
- [175]. Turner, J.C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.
- [176]. Türk Ceza Kanunu (2004). 21.02.2018. tarihinde www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf adresinden alınmıştır.
- [177]. UNODC (2014a). *World Drug Report*. Vienna: United Nations Publications.
- [178]. UNODC (2014b). *The Illicit Drug Trade Through South Eastern Europe*. Vienna: United Nations Publications
- [179]. UNODC (2012). Cannabis: A Short Review: Discussion Paper. 10.12.2017. tarihinde http://www.unodc.org/documents/drug-prevention-antreatment/cannabis_review.pdf adresinden alınmıştır.
- [180]. UNODC (2011). *World Drug Report*. Vienna: United Nations Publications
- [181]. UNODC (2009). *Get The Facts About Drugs*. Austria: United Nations Publications
- [182]. UTSAM Raporlar Serisi: 28. Yasadışı Kenevir Ekimiyle Mücadele. Temmuz 2013.
- [183]. Ünlü, A. ve Demir, O. (2012). Addict and non-addict drug dealers in İstanbul, Turkey: Profiles and differences. *International Journal of Human Sciences*, 2 (2), 161-173.

- [184]. Ünlü, A. ve Evcin, U. (2011). Sosyo- ekonomik ve çevresel faktörlerin sokak satıcıları üzerindeki etkileri: İstanbul'dan kesitsel bir çalışma. *Polis Bilimleri Dergisi*, 13 (3), 81-108.
- [185]. Waquant, L. (1998/2007). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. (Ü. Tatlıcan, Çev.) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi İçinde*. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan(Eds.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- [186]. Ward, J. (2000). Stop selling: Obstacles presented to young people selling drugs within the rave dance culture. Paper presented at the annual meeting of the *American Society of Criminology Conference*, San Francisco, CA.
- [187]. Weerman, F. M. & Smeenk, W. H. (2005). Peer similarity in delinquency for different types of friends: A comparison using two measurement methods. *Criminology*, 43(2), 499-524.
- [188]. West, D. (1982). *Delinquency: Its roots, careers and prospects*. London: Heinemann.
- [189]. West, D. & Farrington, D. (1973). *Who becomes delinquent?* London: Heinemann Press.
- [190]. WHO (2010). *World Drug Report 2010*. New York, NY: World Health Organization.
- [191]. Williams, F. P. & McShane, M. D. (1988). *Criminological theory*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.
- [192]. Wolf, A. & Wallace, R. A. (2004). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. İzmir: Punto Yayınevi.
- [193]. Wouters, M., Benschop, A., Laar, M. & Korf, D. (2012). Cannabis use and proximity to coffee shops in the Netherlands. *European Journal of Criminology*, 9 (4), 337-353.
- [194]. Yalçın, S. (1996). *Behçet Cantürk'ün anıları*. İstanbul: Doğan Yayınevi.
- [195]. Yaman, Ö. M. (2014). Uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin aile içi ilişkilere yönelik görüşleri: Esenler- Bağcılar örneği. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, Bahar, 1(1), 99-132.
- [196]. Yaşar, Y. (2012). *Uyuşturucu veya uyarıcı madde temini ve ticareti suçları*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- [197]. Yıldırım, A. (2014). Sosyo-kültürel yapı ve suç olgusu arasındaki ilişki: Malatya ili örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 1-7.
- [198]. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- [199]. Yılmazçelik, İ. (1995). XIX. yüzyılın ilk yarısında Diyarbakır (1790-1840). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- [200]. Young J. (2011). *The criminological imagination*. Cambridge: Polity Press.

EKLER**EK 1: Uyuşturucu Satıcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri ve Suç Türleri**

	CİNSİYET	YAŞ	DOĞUM YERİ	MEDENİ DURUM	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	STATÜ
1	ERKEK	52	DİYARBAKIR	EVLİ	LİSE	AŞÇI	UYUŞTURUCU KAÇAKÇISI
2	ERKEK	60	DİYARBAKIR	EVLİ	İLKOKUL	OTOBÜS ŞÖFÖRÜ	UYUŞTURUCU SATICISI
3	ERKEK	58	DİYARBAKIR	EVLİ (İki eşi var)	OKUR-YAZAR DEĞİL(Türkçe bilmiyor)	ÇİFTÇİ	UYUŞTURUCU SATICISI
4	ERKEK	36	DİYARBAKIR	DUL	LİSE	SEBZE HALİNDE ÇALIŞAN	UYUŞTURUCU SATICISI
5	ERKEK	31	DİYARBAKIR	EVLİ	İLKOKUL	İNŞAAT İŞÇİSİ	UYUŞTURUCU ÜRETİCİSİ (ESRAR EKEN)
6	ERKEK	46	DİYARBAKIR	EVLİ	İLKOKUL	İŞSİZ	UYUŞTURUCU KAÇAKÇISI
7	ERKEK	74	DİYARBAKIR	EVLİ	HİÇ OKULA GİTMEMİŞ(OKUMA YAZMA ASKERDE)	SERBEST MESLEK	UYUŞTURUCU KAÇAKÇISI
8	ERKEK	42	DİYARBAKIR	EVLİ	ORTAOKUL	SERBEST MESLEK	UYUŞTURUCU SATICISI
9	ERKEK	55	DİYARBAKIR	EVLİ	HİÇ OKULA GİTMEMİŞ	EMEKLİ/ OTOGARDA ÇALIŞAN	NAKLİYATÇI (ESRAR)
10	ERKEK	26	DİYARBAKIR	BEKAR	İLKOKUL	MANAVCILIK	ÜRETİCİ (ESRAR EKEN)
11	ERKEK	37	DİYARBAKIR	EVLİ	ORTAOKUL	MİNÜBÜS ŞÖFÖRÜ	TORBACI (ESRAR)
12	ERKEK	27	DİYARBAKIR	BEKAR	LİSE TERK	SERBEST MESLEK	TORBACI (ESRAR)
13	ERKEK	35	DİYARBAKIR	EVLİ	ORTAOKUL	SERBEST MESLEK	TORBACI (ESRAR)
14	ERKEK	43	DİYARBAKIR	EVLİ	İLKOKUL	İŞSİZ	TORBACI (ESRAR)
15	ERKEK	48	DİYARBAKIR	DUL	LİSE	SERBEST MESLEK	UYUŞTURUCU KAÇAKÇISI
16	ERKEK	29	DİYARBAKIR	BEKAR	İLKOKUL	SERBEST MESLEK	UYUŞTURUCU SATICISI
17	ERKEK	37	DİYARBAKIR	BEKAR	ORTAOKUL	SERBEST MESLEK	ÜRETİCİ (ESRAR EKEN)
18	ERKEK	56	DİYARBAKIR	EVLİ	ORTAOKUL	MİNÜBÜS ŞÖFÖRÜ	NAKLİYATÇI
19	ERKEK	62	DİYARBAKIR	EVLİ	İLKOKUL	ÇİFTÇİ	NAKLİYATÇI
20	ERKEK	59	DİYARBAKIR	EVLİ	İLKOKUL	SERBEST MESLEK	UYUŞTURUCU SATICISI

EK 2: Soru Formu Örneği

1. Demografik Özellikler:

- Yaş
- Cinsiyet
- Doğum Yeri
- Medeni Durum
- Eğitim Durumunuz
- Meslek

2. Aileniz hakkında bilgi verir misiniz?

- Geniş aile/Çekirdek aile mi?
- Kaç kardeşiniz var?
- Anne- baba ilişkiniz nasıl?
- Babanızın mesleği nedir?
- Annenizin mesleği nedir?
- Ekonomik durumunuz nasıl?
- Aile ilişkileriniz nasıl?
- Akrabalık ilişkileriniz nasıl?
- Sizce, aileniz ve aile yaşantınızın bu işi yapmanızda etkisi oldu mu?
- Size göre, genel olarak ailelerin bu işteki etkisi nedir? Bu konudaki düşünceleriniz neler?

3. Okul yaşantınız hakkında bilgi verir misiniz?

- Hangi okuldan mezun oldunuz?
- Okulda başarılı mıydınız?
- Öğretmenlerle olan ilişkileriniz nasıldı?
- Okuldaki arkadaşlık ilişkileriniz nasıldı?
- Başarılı bir eğitim hayatınız olsaydı, bu işi yapar mıydınız?

4. Arkadaşlık ilişkileriniz hakkında bilgi verir misiniz?

- Arkadaşlık ilişkileriniz başarılı mı?
- Sağlam dostluklarınız var mı?
- Size göre, uyuşturucu ticaretine girmenizde arkadaşlarınızın bir etkisi oldu mu?

5. Dinsel görüşünüz hakkında bilgi verir misiniz?
 - Dindar biri misiniz? Hangi ibadetleri yerine getiriyorsunuz?
 - Gelenek-göreneklere, örf-adetlere bağlı mısınız?
 - Size göre, inanç düzeyinizin uyuşturucu ticaretine girmenizde etkili olduğunu düşünüyor musunuz?
 - Sizce, bir kimsenin inançlı ya da dindar olması onu suçtan korur mu?
6. Boş zamanlarınızda neler yaparsınız?
 - Hangi dizileri izliyorsunuz?
 - Bu işi yapmanızda medyanın etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
 - Size göre, medyanın suça yönelmede etkisi var mı? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?
7. Uyuşturucu hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - Uyuşturucu satıcıları hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - Uyuşturucu satıcısı olmak sizin için ne ifade ediyor?
 - Siz uyuşturucu kullanıyor musunuz? Şu anda kullanmıyorsanız, daha önce kullandınız mı?
 - Yaptığınız işin yasal olmaması hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - Sizce uyuşturucu yasal olmalı mı?
 - Size göre mevcut cezalar caydırıcı mı?
8. Bu işe nasıl başladınız?
 - Çevrenizde daha önce bu işi yapan birisi var mıydı?
 - Herhangi biri aracı oldu mu?
9. Uyuşturucu ticaretine neden girdiniz?
 - Uyuşturucu ticaretine sizi yönlendiren bulunduğunuz şartlar nelerdi?
10. Uyuşturucu pazarında yaptığınız iş tam olarak nedir?
 - Yaptığınız işi nasıl tanımlıyorsunuz?
11. Uyuşturucu ticaretine ait belli kurallar var mı?
 - Bir uyuşturucu satıcısı neleri bilmeli?
 - Uyuşturucu ticaretinde kullanılan özel bir dil ya da kelimeler var mı?

12. Sizce Diyarbakır'ın uyuşturucu ticaretindeki önemi nedir?

- Bu işi yapmanızda Diyarbakır'da yaşamının ya da Diyarbakırlı olmanın bir etkisi var mı?

13. Bulduğunuz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? (Memnuniyet/ Pişmanlık)

14. Geleceğe dair planlarınız neler?

Ek-3. Etik Kurul Raporu

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU KARARLARI

Karar Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
04.03.2016	1	2016/03

Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yaşar ERJEM'in sorumluluğunda yapılması tasarlanan "Uyuşturucu Satıcılarının Bakış Açısından Suçlu Olma Süreci(Diyarbakır Örneği)" adlı araştırma için hazırlanmış olan ve 03/03/2016 tarihinde sunulan başvuru formu ile ekindeki ilgili belgeler, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, araştırmanın yürürlükte olan ilgili yasal mevzuata uyularak yürütülmesi ve sonuçlandırılması koşulu ile gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına toplantıya katılanların oybirliği ile karar verilmiştir.

Başkan
Prof.Dr. İsmail TUNCER

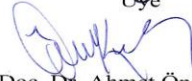

Yrd. Doç. Dr. Serdarhan
Musa TAŞKAYA
Başkan Yardımcısı

(Katılmadı)
Prof. Dr. Zeki KÜTÜK
Üye

(Katılmadı)
Doç. Dr. Sinan ÖZGELEN
Üye

Prof. Dr. Elif EKER DEVELİ
Raportör

Doç. Dr. Burhan ÇAPRI
Üye

Doç. Dr. Ahmet Öner KURT
Üye

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Ruken MACİT

E-mail:rukenmacit@hotmail.com

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/ Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sosyoloji	Hacettepe Üniversitesi	1998-2002
Yükseklisans	Felsefe Grubu Öğr.	Çukurova Üniversitesi	2009-2012
Doktora	Sosyoloji	Mersin Üniversitesi	2013-2018

Görevler:

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Araştırma Görevlisi	Mersin Üniversitesi	2013-2018